

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ուչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1007

783

25R.

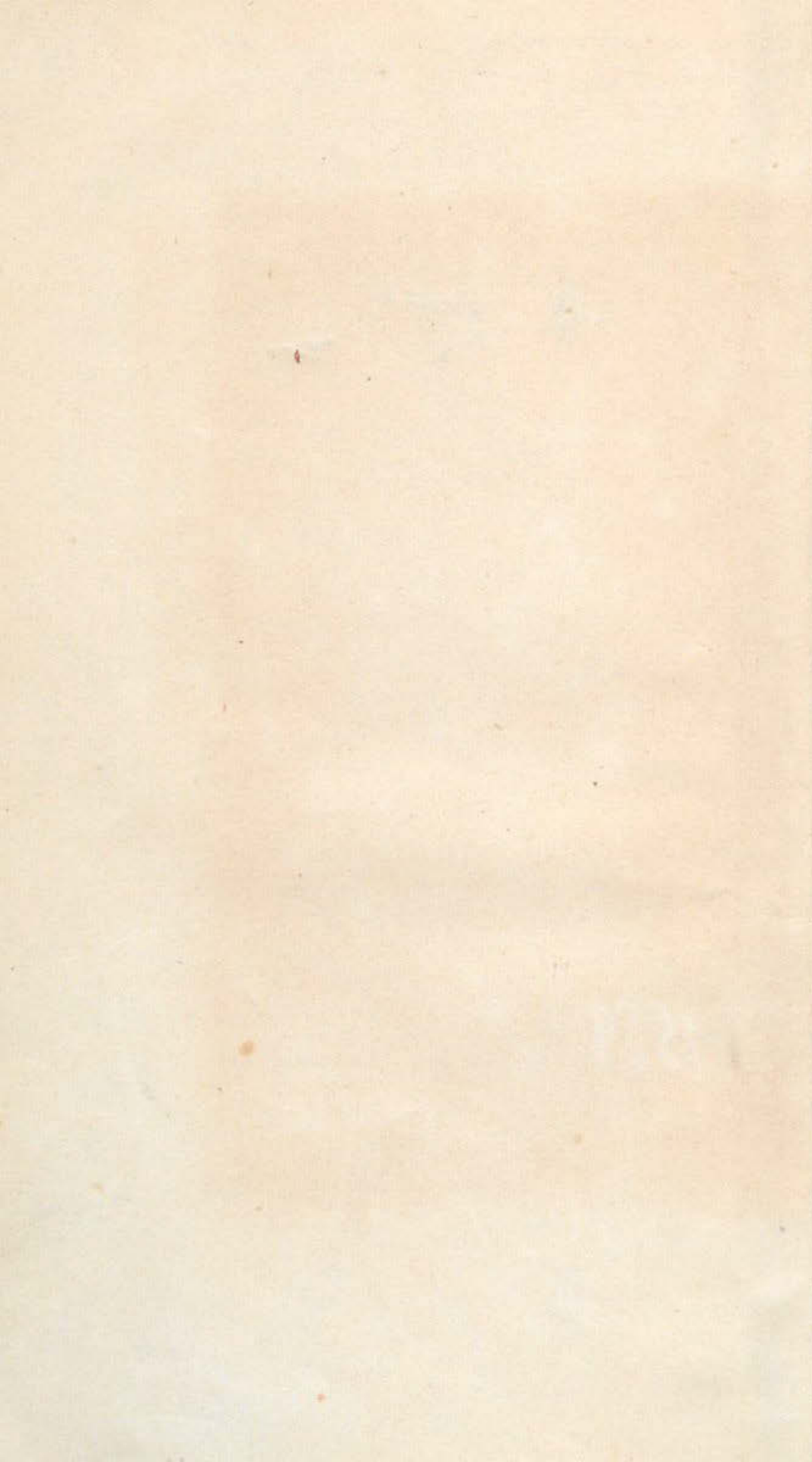
~~N. 126.~~

~~N. 25.~~

~~779~~ A 22.

~~N 25~~

~~№ 769~~ № 22.

В ОЦУ ЁФ ГЕЛЕСИЧ

1559

783

20 APR 2006

ԱՅՔ:

~~126~~
2009

Պ Ի Դ Ո Պ Է Ի

Վ Ի Պ Ա Ս Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ի

Յ Ո Վ Ս Է Փ Գ Ե Ղ Ե Յ Ի Կ

Թ Ա Ր Գ Մ Ա Ն Ե Յ

Հ . Վ Ա Ր Դ Ա Ն Շ Ի Շ Մ Ա Ն Ե Ա Ն

Ի Մ Ի Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն Ո Ի Ի Տ Է Ն

4061

Ի Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ

20 APR 1964

ՅԻՇԱՏԱԿ ՀՈԳԻՈՅ

Մ Ա Ն Ո Ւ Կ Պ Է Յ Ի

ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

4966-50

783-2009

ԿԻ 780

Յ Մ. Ռ Ս. Զ Ա. Բ Ա. Ն

Յովսէփի Գեղեցիկին պատմութիւնը՝ տարակոյս չկայ որ Աստուածաշնչի սրտաշարժ և օրինակ առնելու դիպուածներէն մէկն է։ Աս սուրբ նահապետը իրեն կենացը դէմընդդէմ՝ դէպքերու մէջ ալ՝ կատարեալ օրինակ մըն է համակերպութեան, աստուածապաշտութեան, խոհեմութեան և Աստուծոյ կամացը հպատակութեան ամէն հասակի և ամէն տեսակ վիճակի մարդկանց։ Իրեն կեանքը՝ առաքինութեան սքանչելի վարժարան մըն է։

Ո՛րչափ մատենագիրներ ետևէ եղեր են արձակ կամ ոտանաւոր գրուածքներով պարզաբանելու սրբազան գրոց այն երեսները՝ ուր որ նկարագրուած է Յակովբ նահապետին աս ընտիր զաւկին և Բենիա-

մինի աղնուասիրտ եղբորը վարքը: Ո՛րչափ խաղեր, ո՛րչափ ողբերգութիւններ և բանաստեղծութիւններ գրուեր են ամէն լեզուով:

Բոլոր այս գրուածքներուն մէջ մենք աւելի նախաստիւ սեպեցինք Պիգոպէ գաղղիացւոյն վիպասանական բանաստեղծութիւնը, տեսնելով որ քիչ մը փոփոխութեամբ կրնայ ամենուն շահաւոր և օգտակարագոյն գործք մը ընծայուիլ թէ նիւթոյն և թէ գրուածքին նկատմամբ:

Տեղ տեղ ծանօթութեան պէս գրինք երեսներուն տակը Յննդոց գրքին պարզ և անզարդ վկայութիւններն, որոնք աս վիպասանութեան նիւթերն էին. և որոնք Շաթոպրիանի ըսածին պէս, այնպիսի հրաշալի դէպքեր են՝ որոնց գաղտնիքը՝ գիրք մըն ալ չկայ որ թափանցած ըլլայ. և որոնց քով Հոմերոսի ամենէն աւելի հոշակաւոր նկարագրութիւններն ալ՝ աչքի չեն տեսնուիր: Վստահութեամբ կը յուսանք որ աս կտորներէն շարժած՝ յորդորուին ընթերցողք՝ ամբողջ Աստուածաշունչը մտազրութեամբ կարգալու, որուն ամէն կտորներուն մէջ ալ կը փայլի հիանալի վսեմութիւն մը:

Հարկ կը սեպենք դնելու հոս Պիգոպէի յառաջաբանական ճառին այս համառօտութիւնը:

«Այս նիւթիս վրայ գրելովս, կ'ըսէ Պի-
գոպէ, ամենեւին սաՀանջմունք մը չունիմ
իրբև բանաստեղծութիւն մը հրատարակե-
լու: Այն զգացմունքներն որ այս պատ-
մութիւնս կ'ազգեն սրտի՝ բանաստեղծա-
կան գրուածքի կերպ մը բունել տուին զըր-
չիս՝ բանաստեղծութեան գոյներովը ծած-
կուած արձակ ոճ մը գործածելով: Արձակ
ոճը կարծես թէ աւելի բնական կերպ մը
ունի պարզ նիւթերը բացատրելու, ինչպէս
այս նիւթս է, որ գիւղական տեսարանները
կը նկարագրէ և նաՀապետական սովորու-
թիւնները:

»Գրուածքիս էական կտորներուն մէջ
ամենեւին Աստուածաշնչի խօսքերէն դուրս
չեմ ելած. իսկ թեթև փոփոխութիւններու
համար ալ որ ըրեր եմ, չեմ կարծեր որ
խելացի մարդիկ զիս մեղադրեն, վասն զի
եթէ հարկ սեպուէր այս կողմանէ ալ բո-
լորովին ճիշդ գտնուիլ, անհնարին էր այս
տեսակ գրուածք մը ձևացընել:

«Գրուածքս աւելի օգտակար ընելու հա-
մար, պատմութիւնը ամփոփեր եմ իբրև
աւելի կարճ ժամանակի մէջ հանդիպած.
որով և բուն նիւթն է ՅՈՎՍԷՓ ԻՐ ԵՂ-
ԲԱՅՐՆԵՐԷՆ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ, ԵՒ ՆՈ-
ՐԷՆ ԻՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԿԸ ԳՏՆԷ. մէկալ
բոլոր կտորներն իբրև ասոր մասունք կը

սեպուին, վիպասանութեան կապերը կը ձևացընեն, կամ իբրև անակնկալ զէպերու տեղ կը ծառայեն:

»Վեցերորդ գրքին մէջ տեսնուած Եզիպտոսի նկարագրութիւնը՝ ընտիր ճանապարհորդներու յիշատակարաններէ սուած եմ. անոնցմէ հաներ եմ ինչ որ բուրգերու ներքին ստորագրութիւններն ալ ըրեր եմ: Արարացւոց մէջ մնացած մէկ հին աւանդութիւն մըն ալ, զորն որ Քիրքէր իմաստուն անձը կը յիշատակէ, Յովսէփ Գեղեցիկին կ'ընծայէ այն երկրին մէկ մեծ մասին ջուրերը ցամքեցընելուն արդիւնքը. այս աւանդութիւնն ալ գրուածքիս նիւթ առեր եմ:

»Թէպէտ արձակ գրութեան ոճ մը բըռներ էի աշխատութեանս մէջ, բայց այսու ամենայնիւ իմ գրուածքիս զարդարանք մը տալու համար՝ ետ չկեցայ բանաստեղծական վսեմ տեսարաններ ալ մէջը խառնելու:

»Սակայն բանիրուն մարդիկ գրուածքիս երրորդ գիրքը աչքէ անցընելով՝ գեռ ես տպագրութեան շտուած՝ ինծի մեծ առարկութիւն մը ըրին, որոնց չեմ ուզեր հոս պատասխանը չտալ: Լուսինը օգնութեան կանչելը, ըսին, և Արեսի ու Աստղկան յիշատակութիւնները՝ գրուածքիդ տեսարաններուն զարդերն են, բայց Եզիպտացւոց

սովորութեանցը հակառակ կ'ելլան, որովհետև հոն աս աստուածները ծանուցեալ չէին:

»Այս առարկութեան դէմ պատասխանի տեղ կը դնեմ հոս Հերոդոտոսի մէկ երկու վկայութիւնները, որոնք բաւական կը ստուգեն իմ ստեղծաբանութիւններս:

»Եզիպտացիք գտան առջի տասուերկու աստուածներուն անունները, և Յոյնք ալ Եզիպտացւոցմէ առին. իրենք դարձեալ առաջինը եղան որ արձաններ կանգնեցին աստուածներուն և մեհեաններ շինեցին:

»Գրեթէ բոլոր աստուածոց անունները Եզիպտոսէ եկած են Յունաստան: Ես լսելով որ Բարբարոսներէն եկած է՝ քննելով ստուգեցի ըսածիս ճշմարտութիւնը:

»Եզիպտացիք՝ Հերակղեսի, Ալոդոնի, Անահտայ, Արեսի, Արամաղղայ, Լատոնայ պատգամները ունին:

»Սայիս քաղքին մէջ Աթենասայ տօնը կը կատարուէր. Հեզիուպոլսոյ մէջ՝ Արեգական, և Պապիմի մէջ՝ Արեսի»:

»Եթէ աստուածներուն անունները Եզիպտոսէ եկած են, կրնայ ըսուիլ որ շատ առասպելներ ալ անկէց ելած ըլլան. մէկ այնպիսի ժամանակի հնութեան մը մէջ շատ դժուար բան է անոնց ճշմարիտ ծագումը գտնելը:

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and mostly illegible due to fading and bleed-through. Some words are difficult to discern but appear to include:

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and mostly illegible due to fading and bleed-through. Some words are difficult to discern but appear to include:

Պ Ի Դ Ո Պ Է Ի Վ Ա Ր Ք Ը

Պաւլոս Երեմիա Պիգոպէ 1732ին ծնաւ Քեօնիկզպէրկ' Բրուսիոյ հին մայրաքաղաքին մէջ, ուր որ իրեն ծնողքը Նանգի հրովարտակին ետ կանչուելուն օրերը իրենց հայրենիքէն քշուած ապաւիններ էին:

Ծնողքը զինքը նախ վաճառակահուծեան մէջ դրին, ետքը եկեղեցական վիճակի. բայց Պիգոպէ շուտով ձանձրացաւ առջի վիճակէն, և երկրորդն ալ ձգեց՝ աւելի ուզելով ինքզինքը բոլորովին գրականութեան տալ: Ամենայն ջանքով աշխատեցաւ հին ժամանակի մատենագրաց գեղեցկութիւնն ու յարգը տարածելու, և իր բոլոր կարողութիւնը թափեց անոնց գրելխաւոր գրուածքները հիմակուան լեզուներով ալ հրատարակելու, և ընտրեց Փաղղիոյ լեզուն, վասն զի իր ծնողացը հայրենեաց լեզուն էր, և ուսկից որ իր սիրան ալ չէր կրնար զատուիլ բոլորովին:

Այն ատենները Հոմերոսի գրուածքներուն մէկ թարգմանութիւն մը միայն կար, և էր Տասիէ տիկնոջ երկասիրածը. յունական լեզուն չգիտցող ուսումնական անձինք պարտաւորուած էին անոր թարգմանութեամբը գոհ ըլլալ: Քաղղիա՝ մէկ ուրիշ աւելի ճարտասան, և մանաւանդ թէ աւելի բանաստեղծ թարգմանչի մը կարօտ էր. Պիդոպէ յանձն առաւ այսպիսի դժուարին պարտք մը կատարել: Մեծ դժուարութիւն մը կար գիմացը՝ այն հին ատենուան կենաց տեսարանները բացատրելու, որոնք մեր ժամանակի սովորութեանց հետ այնչափ նմանութիւն չունին, առանց այլայլելու նոյն գաղափարները և առանց մերկացընելու յոյն բանաստեղծը իրեն եռանդնալից դարձուածքներէն, որոնց մէջ կը տեսնուին միանգամայն ոյժ և նախատիպ ոճ մը. երկրորդ դժուարութիւնն ալ իրեն համար այնպիսի լեզուով մը գրելն էր՝ որ պզտիկութենէն ի վեր խօսիլը լսած չունէր:

Բայց յաղթեց այս ամէն դժուարութեանց Պիդոպէի միտքն, որ գեղեցիկ գրուածքներ կարգադրուի և հին ատենուան երկասիրութեանց մէջ կը թուած էր. իրեն պարզ և գեղեցիկ ճաշակն ալ կ'օգնէր իրեն, զոր ստացեր էր այնպիսի փափուկ սովորութեանց մէջ կը թուէին: Պիդոպէ քսանըջորս տարուան էր երբոր հրատարակեց Իլիականին մէկ քանի կտորներուն թարգմանութիւնը:

Պիդոպէի այս փորձը շատ ընդունելի եղաւ իմաստնոց. որով և թարգմանիչն ալ երկու տարի ետքը հրատարակեց նաև ամբողջ գրքին

Թարգմանութիւնն ալ, միայն քսանըջորս գիրքք՝ քսանուերկուքի մէջ ամփոփելով, վասն զի իրեն շատ երկայն երկցեր էր հեղինակինը։ Այս Թարգմանութեան հրատարակումը մեծ ազաւորութիւն ըրաւ ուսումնական անձանց վրայ, և ամէն գիտուններուն աչքը դարձուց այս նոր հեղինակին վրայ։

Պիղոսպէ առջի ճամբորդութիւնը գէպ ի Քաղղիա իր Տալամպէր բարեկամին հետ ըրաւ։ Իլիականին Թարգմանչին համբաւը արդէն տարածուեր էր Քաղղիոյ մայրաքաղաքին մէջ. բուլոր իմաստուններէն սիրով հիւրընկալութիւն մը գտաւ, և այն ատենէն որոշեց հաստատուելու այն երկրին մէջ, որ ազատութեան՝ գիտութեանց և գեղարուեստից կողմանէ մէկհասաիկ էր։ Թէպէտ Պեռլինի մէջ հարատուութիւն և սպառիւ սրահաս չէր Պիղոսպէի, բայց իր սիրտը կալաւ Քաղղիոյ հետ, չկրցաւ իր հայրենիքէն զատուիլ հեռանալ։ Քիչ ատենի մէջ ճանչուութեցաւ բոլոր համբաւաւոր գիտնական անձանց հետ. իր տունը ժողովարան մը դարձեր էր, ուր կը հաւաքուէին գաղղիացի և օտարազգի ուսումնականներ։ Պիղոսպէ իր աղնիւ և բարի սրտովը շատ բազմաթիւ բարեկամներ ստացեր էր իրեն։

Իլիականին Թարգմանութենէն ի զատ Պիղոսպէ քանի մը վիճաբանական գրուածքներ ալ գրեր էր, երբոր իր Յովեթ Գեղեցիկ կոչուած բանաստեղծական վիպասանութիւնը հրատարակեց։ Մէկ հերքումն մը Գասանուսիան հասարոյ Սասայաղի սագետիցոան ըսուած գրուածքին, որ

1763ին տպուկեցաւ Պետլին: Ճառ գեղարուեստից
 և Իլլիսոփայութեան սղտեղութեանց վրայ, 1767ին
 հրատարակուած. իսկ Գոռնէյլի վրայ յօրինած
 գովեստը՝ հեղինակին անուանը համբաւոյն
 կնիքը դրաւ: Յովսէփ Գեղեցիկին վիպասանու-
 թիւնը հազիւ թէ հրատարակուեր էր, մէկէն
 սպանիացոց, գերմանացոց և անգղիացոց
 լեզուներով թարգմանուեցաւ. Գենէլոնի Տե-
 լեմաքէն ետև այս տեսակ երկասիրութեանց
 մէջ դեռ ուրիշ մէկ գրուածք մըն ալ չէր ելած,
 որ ասոր պէս հաճոյ անցնէր և ընդունելի ըլ-
 լար ամենուն:

Պիգոսէ որ Հոմերոսի վրայ ըրած կրթու-
 թիւններովը հին ատենուան սովորութեանց
 նկարագրութիւններուն հմտացեր էր, զարմա-
 նալի կերպով մը յաջողեցաւ Աստուածաշնչի
 այս սրտաշարժ պատմութիւնը պարզ և փա-
 փուկ ոճի մը ամենայն գեղեցիկութիւններովը
 զարդարել: Յովսէփ Գեղեցիկին վիպասանու-
 թեան մէջ առանձին մտադրութեան արժանի
 են՝ մասնաւոր մատենագրութեան ոճ մը, եր-
 կասիրութեան խոհական ընթացքը, վիպասա-
 նութեան մասանց իրարու գեղեցիկ կապակ-
 ցութիւնը, պարզ և հանճարեղ ստեղծարանու-
 թիւնները: Ամէն տեղ սրտաշարժ և կրօնական
 զգացմունքներ խառն կը փայլին, որոնց փա-
 փուկ նկարագրութիւնները ընթերցողին սիր-
 ար կը թափանցեն, և հեղինակին վրայ մեծ հա-
 մարուամն կ'ազդեն: Այս գեղեցիկ վիպասանու-
 թիւնը մարդուս սիրտը կը շարժէ, հոգւոյն
 հետ կը խօսի, սիրոյ և դժութեան զգացմունք-

ներ վրան կը ձգէ, և կ'ազդէ սրտին երջանկու-
թեան և առաքինութեան գեղեցիկ եռանդը:

Սակէց ետև հրատարակեց Պիղոպէ ուրիշ
բանաստեղծութիւն մըն ալ Կիլեօժ րը Նասսաս
ըսուած. ետքը նաև Ոգիսականին թարգմա-
նութիւնը: Պիղոպէ իր այս գրաւոր երկասի-
րութեանց մէջ զբաղած էր, երբոր Քաղղիոյ
խռովութեան փոթորիկները հասան իր գլուխն
ալ:

Պիղոպէի մեծ հանճարը, ազնիւ բնաւորու-
թիւնը, հայրենասիրութեան և առաքինութեան
զգացմունքները՝ բաւական պատճառ
սեպուեցան Քաղղիոյ անգութ գիկաատորին գի-
մացը զինքն ալ ի մահ գատապարտելու: Արդէն
համբաւաւոր և երևելի իմաստուններու գլուխ-
ները գլտորեր էր բռնաւոր Ռոպէսփիէօը, և
կարգը հասեր էր նաև Հոմերոսի թարգմանչին
և Յովսէփայ Գեղեցիկին վիպասանութեանը հե-
ղինակին: Ռոլանտի և Պրիստոյի հետ ունեցած
վերաբերութիւնները, գեղարուեստից և ար-
ձանագրութեանց ճեմարանին անգամ գրա-
նուիլը՝ ասոնք էին ահա իր երկու ծանր յան-
ցանքները:

Բռնուեցաւ Պիղոպէ 1793ին. իր ամուսինն
ալ նոյն յանցանքներով ամբաստանուած՝ իրեն
վիճակը ունեցաւ: Այս ազնուասիրտ և իմաս-
տուն խաթունը անձամբ գրեց իր եղբարցը
նամակի ձևով Լիւքսանպուրի մէջ անցուցած
գերութեան վիճակնին. մենք ալ անկէց հաւա-
քեր ենք Պիղոպէի քաջած թշուառութեանց
սրտաշարժ նկարագիրը:

Մէկ ցուրտ օր մը 1793ին նոյեմբերի 5ին կէս
 գիշերուան առէն Պիդոպէի տանը դուռը զար-
 նուեցաւ. Լըբլէր անուսով ծերուկ ծառայ մը
 շփոթած վեր ելաւ իմացընելու թէ մարդիկ ե-
 կեր են քննելու տունը և թղթերը տեսնելու.
 և ահա մէկէն վեց զինեալ մարդիկ և տէրու-
 թեան սաշտօնեայ մըն ալ անկողիններնուն առ-
 ջըը անկուեցան, և թղթերու գզրոցին բանա-
 լին ուղեցին. Պիդոպէին ամուսինը տուաւ բա-
 նալին, բացին գզրոցը, և մէջը աննշան թուղթ
 մը միայն գտան՝ առին, և իրենց ալ ըսին որ
 սէտք է շուտով ելաք, հագուիք և մեզի հետ
 գաք: Այն աստիճանի անմեղ զիրենք կը տես-
 նային, որ Պիդոպէի ամուսինը կարծելով թէ
 սխալ հասկըցաւ ըսածնին՝ հանդարտ կեցեր
 էր. բայց երբոր անիկայ կոսլիտ կերպով մը
 կրկնեց նորէն թէ շուտ ելէք հագուեցէք, խեղճ
 կիներ աչուրները բանալով ըսաւ իրեն. « Բայց
 ես հիւանդ եմ, անկարելի է ինծի այդ բանդ.
 տես որ յօդուածոց ցաւերէս ձեռուրներս ալ
 ռոտուրներս ալ բռնուեր են բողբոջիկն » : Այլ
 երբոր դաժան սաշտօնեայն նորէն պուաց,
 այն առէն Պիդոպէին ամուսինը « Դուրս ելի՛ր
 ուրեմն, ըսաւ, որ կարենամ հագուիլ » և մէկ
 զուարթ կարծութեամբ մը անկողնէն ցատքե-
 լով զգեստները հագաւ. իր էրիկն ալ նոյնպէս
 ըրաւ : Երկուքին ալ երազի պէս կու գար, և
 կարծէին թէ անշուշտ իրենց իրաւունքը և ան-
 մեղութիւնը ցուցընելնուն պէս, մէկէն պիտի
 արդարանան և խալըսին. բայց այս արդարա-
 նալը իրենցմէ շատ հեռու բան էր :

Վերջապէս Պիգոպէն ալ իր ամուսինն ալ կապեցին • բոլոր ծառաները յորդ արցունք կը թափէին , և իրենց վերջի բարեկերպ շատ սրտաշարժ տեսարան մը ձեւացաւ :

Փիշերը տխուր և անձրևոտ էր • փողոցներուն մէջ տիրած ահաւոր լուռութիւնը , չորս կողմերնին պատած մարդիկներուն դաժան դէմքը , իրենց երկայն նիզակները , և ամէն բան՝ այս երկու կալանաւորներուն սիրտը տրամուրտեամբ և սարսափով կը լեցնէին : Մասնաւոր պահապան զինուորաց ձեռք յանձնուեցան • հոն Պիգոպէ մէկէն իրեն բարեկամներուն նամակներ դրեց , հասկըցնելով անոնց ինչ թշուառ վիճակի մէջ գտնուելնին • և զինուորներէն մէկը ասոնց խեղճութեանը վրայ գլխով յանձն առաւ թղթերը տանելու , բայց հետեանք մը չունեցան :

Կալանաւորները Վիւքսանսպուր տարուեցան , և բնակութեան համար երկու պղտի խուցեր տուին իրենց իրարու կպած • պռկելու խուցերնին՝ ուր որ խեղճերուն ողորմելի անկողինները դրուած էին՝ Վիւքսանսպուրի պարտեզին վրայ կը նայէր , և թէպէտ պատուհանը վանդակապատ էր , բայց շատ գեղեցիկ տեսարան մը ունէր դիմացը , և օդն ալ առողջարար : Հոն գտնուող անձինքներէն սիրով վարմունք մը գտնելով՝ քիչ մը սրտերնին մխիթարուեցաւ :

Ամէն օր իրենց թշուառութեանցը նոր ընկերներ կու գային իրենց պէս անմեղ , որոնց մէջ շատերն ալ կային իրենց ճանչուորներէն , ձեմարաններու ընկերներէն , ուսումնական ան

ձինքներէ, և այլն. իբրև մէկ ընտանիք մը ձևացեր էին հոն. ամէն օր կը ժողովուէին մէկտեղ, և մէջերնէն մէկն ալ որ շատ հմուտ էր բնալուծութեան, բնական պատմութեան և աստղաբաշխութեան, իսկ առաքինութիւններովը շատ աւելի պատկառելի, իրենց ամէն օր այլ և այլ ուսմանց վրայ կը խօսէր: Մեծ մտադրութեամբ և սիրով կը լսէին ըսածները, մանաւանդ աստղաբաշխութեան գիտելիքները, վասն զի կարծես թէ երկնքի բաներուն հետ զբաղելով կը մոռնային ինչ որ կ'անցնէր իրենց բնական պղտի և խեղճ մոլորակին վրայ:

Այն ամիս այսպիսի վիճակի մէջ մնացին խեղճ բանտարդեալները: Պիղոպէ չէր դադարէր ինքզինքը արդարացրնելու գրուածքներ տալէն, բայց բոլորն ալ անօգուտ եղան, մանաւանդ թէ ընդհակառակն՝ երթալով վիճակնին խեղճցաւ. օրագիր կարդալը և պալատին մէջ չըջագայութիւնը արգիլուեցաւ. դառն գոյժեր կը պարտէր մէջտեղը. տարագրութեան և արիւնհեղութեան սարսափը ամէն վայրկեան ականջներնուն մէջ կը թնդար, անհնարին տագնապ մը պատեր էր զիրենք:

Բանտապանը փոխուեցաւ, և տեղը դրին անօրէն մարդուն մէկը որ Ղիոնի կոտորածին մէջ ալ դահիճներէն մէկն եղեր էր: Գիշերները խեղճերուն խորունկ քնոյ ժամանակ՝ այս մարդը ծառաներ և երկու խոշոր շուներ հեան առած՝ աղաղակաւ դռները կը բանար նայելու թէ արդեօք անկողիններնուն մէջն են թէ չէ. և սարսափելի ձայնով մըն ալ անուննին տալով կը պոռար՝ Հոն է:

Վէրնէ անուհով պահապան մըն ալ դրին վրանին : Օր մը Պիդոպէ տրամուլթեամբ քալելու ժամանակ՝ Վէրնէ հարցուց իրեն թէ « Գո՛ւն ես Յովնէի Գեղեցիկին հեղինակը : — Այո՛, սրտասխան տուաւ Պիդոպէ սիրտը ելած ձայնով մը : — Ուրեմն, վրայ բերաւ Վէրնէ, ես կը սիրեմ զքեզ, որովհետեւ կարգացեր եմ այն գիրքը, և զիս լացուցեր է. կ'ուզեմ որ ինծի մէկ օրինակ մը տաս : — Ամենայն սիրով, պատասխանեց Պիդոպէ, երբոր ազատ ըլլամ » : Բայց խեղճ մարդը չկրցաւ առնուլ, որովհետեւ Ռոպէսփիէսին մահուընէ ետքը իր գլուխն ալ կտրուեցաւ :

Սարսափելի կոտորածը որ Փաղղիան անապատ կը դարձնէր՝ ահու դողի մէջ պաշարեր էր բանտարդեալները : Հասարակաց սեղան մը դրուած էր կերակուրի համար, ուր որ երեք հարիւր հոգի մէկէն կը նստէին աղտոտ և անպիտան բաներ ուտելու : Երթալով թշուառութիւննին կ'աւելնար, վասն զի կոտորածին մրրիկն իրենց ալ կը մօտենար. ամէն օր կու գային իրենց ընտիր բարեկամները զատելու քովերնէն և ուրիշ բանտ մը տանելու. հոն քիչ ատենի մէջ խռովարարներուն ատենէն իրենց մահապարտութեան վճիռը կ'ընդունէին, ուսկից որ անմեղ՝ հարուստ կամ հռչակաւոր քաղաքացիներէն խիստ քիչը կրցան խալըսիլ : Կը լսէին սալատին մէջի բանտարդեալները բոլոր կառքերուն ձայները, որոնց մէջ լեցուցած խեղճ մահապարտները սպաննելու կը տանէին. փողերու ձայներէն բոլոր վայրագաւիթները

կը թնդային, և սարսափէն վերը բնակող խեղճերուն արիւնը կը սառէր:

Ասանկ տագնապներու մէջ կ'անցընէին իրենց օրերը Պիդոպէն և իր ամուսինն ալ: Չորս կողմերնին լրտեսներ առած՝ և ոչ կը համարձակէին բան մը խօսելու. Պիդոպէին ամուսինը միշտ էր կանը քովէն կը քալէր, աջուրները գետին սևեռած, վասն զի ինչուան նայուածքնին ալ չարաչար կը մէկնէին: Նոյն զգուշութիւնները կ'ընէին բոլոր մեկալնոնք ալ, որով և մէկ ահաւոր լուսթիւն մը պատեր էր ամէն տեղ:

Այսպիսի սարսափի մէջ էին՝ երբոր օր մը յանկարծ մեծ զանգակի ձայն մը լսուեցաւ, և աղաղակ մըն ալ փրթաւ քաղաքին մէջ թէ Կորաւ Բոնասորը. — Ռոպէսփիէն սպաննուէր էր: Այս հրէշին իյնալէն իրեք օր ետքը՝ Պիդոպէի բարեկամներէն մէկը եկաւ իրենց աւետելու տէրութեան ատենին կողմանէ թէ ազատ են:

Պիդոպէ Լիւքսանպուրի մէջ այնպիսի գերութեան մը արհաւրաց ժամանակ ալ՝ իր Կէյլեօժ քը Նասսու բանաստեղծութիւնը սրբագրէր էր, զորն որ վերածելով Պարասնէրոս անուամբ երկասիրութիւն մը ձևացուց: Այս գրուածքը մեծ պատիւ ըրաւ իր մոքին վսեմութեանը. իսկ մէջի գեղեցիկ խորհրդածութիւնները զարմացուց զամէնքը: Մերութեան ատենը գրաւոր վերջին գործքը եղաւ Հերմանու Տորսէլա ըսուած Կեթէի երկասիրութեան թարգմանութիւնը:

Պիդոպէ իր գրուածքներովը և իր հանձարովը ամենուն գիմացը մեծարոյ՝ և հասարակաց

Համարմունքը ստացած, իր սրտին ազնուութեամբը գաած բարեկամներուն սիրելի, հանգիստ և երջանիկ օրերով անցուց ծերութիւնը իր սիրելի ամուսնոյն հետ մեկտեղ: Երկուքն ալ մեկտեղ կեանքերնին անցուցած՝ գրեթէ մեկտեղ ալ իրենց ընթացքը լմնցուցին: Պիգուպէ հանգիստ մահուամբ մը մեռաւ իր բարեկամներուն գիրկը 1808ին նոյեմբերի 22ին. քանի մը շաբաթ վերջն ալ մեռաւ իր ամուսինը՝ գեղեցիկ հանճարոյ յիշատակ մը թողով:

4001

100
The following is a list of the names of the persons who have been admitted to the office of the Secretary of the Board of Education since the last meeting of the Board. The names are given in alphabetical order of their surnames.

...

Յ Ո Վ Ս Է Փ Գ Ե Ղ Ե Ց Ի Կ

Ե Ր Գ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

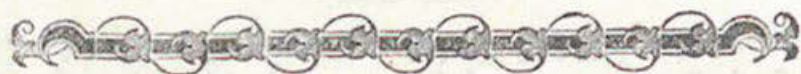

ՅՈՎ.ՍԷՓ ԳԵՂԵՅԻԿ

ԵՐԳ ԱՌԱՋԻՆ

Երկար ատեն կը յանդգնէի այն բանաստեղծին պատերազմական ներգաշնակ արձագանգները կրկնելու, որն որ Հելլիկոնի գագաթէն՝ ուր հին դարերու դավնիներով պսակուած կը թագաւորէ, նոր կենդանութեան ոգի մը կ'ազդէ պատերազմող զինուորին սիրտը, և անոր ալ որ զինքը կ'երգէ: Իսկ այսօր նոր յանդգնութեամբ մը վառուած՝ ալ չեմ շնորհեր իրեն իմ գրիչս. մէկ աւելի փափուկ նիւթ մը, բայց ոչ ինչ նուաղ ազնուական՝ ինծի հրաւէրք կը կարգաց և սիրտս կը քաշէ:

Այն առաքինի անձը երգել կը սկսիմ որ իր եղբայրներէն ծախուելով, թշուառութենէ թշուառութեանց մէջ գլորտըկելով, և վերջապէս խեղճութեանց անդունդէն՝ փառաց և իշխանութեան հանդէսներու մէջ բարձրանալով, բարերար գանուելով այն աշխարհքին՝ ուր գերութեան շղթաները կրէր էր, դեռ մատղաշ

Հասակին մէջ ինքզինքը մէկ կատարեալ օրինակ մը հանդիսացուց իմաստութեան՝ երկու իրարու հակառակ կենաց վիճակներուն մէջ ալ:

Ո՛վ մահկանացուք, այդչափ ուրեմն նուազ մեծարանք կուտաք առաքինութեան, որ այսպիսի նիւթ մը ձեզի խիստ ու դժնդակ երևնայ: Դուք որ դիւցազուններու պատերազմական փողին արձագանգներովը կը վառիք կը բորբոքիք՝ որ ձեր ականջներուն մէջը ուրիշ ձայն մը չի թնդացրնէր, բայց միայն զէնքերու շիթ աղաղակ մը, գոռում գոչում մը, պատերազմ մը, որոնց որ շատերնիդ և ոչ իսկ ականատես եղեր էք. ձեր սիրտը կ'ըսեմ կարելի է որ խաղաղ առաքինութեան անոյշ ու սրտաշարժ ձայնին անզգայ գանուի, որ ձեր ժառանգութեան մասը կրնար ըլլալ:

Ո՛վ դու սրբազան բանաստեղծ, դուն որ այս գորովաշարժ պատմութիւնը աւանդեցիր մեզի, նկարագրելով նախ մեզի արարչագործութիւնը, անկերպարան աշխարհքս՝ որ օրինաց կը հսպտակի, արևը երկնից հաստատութեան մէջ մէկ խօսքով մը միայն ստեղծուած, աստղներու բանակ մը՝ որ իրենց հիանալի արշաւանքը կը սկսին, այս հողագունտ աշխարհս որ դաւար խոտերով բոյսերով ու ծաղկրներով կը ծածկուի, ծառերը որ իրենց ճիւղերը կը տարածեն, լեռները՝ ինչուան ամպերը գլուխնին երկնցուցած՝ մինչդեռ գետերը իրենց խրունկ ճամբաներուն մէջէն կը վազեն. ջուրը՝ օդն ու ցամաք երկիրը բնակիչներով զարդարուած. և ետքը ետքը մարդս՝ որ անոնց մէջէն կ'ելլէ կը կանգնի իբրև թագաւոր մը ասոնց ամենուն և բովանդակ բնութեան: Դո՛ւն, որ Միւստֆի և Ալեաների ոգիքը վառեցիր բռնկցուցիր, դո՛ւն՝ որ քու ժողովուրդդ խալըսելով ի-

րեն ազատութիւնը կ'երգես, դուն այսօր ինձի ալ անցիր առաջնորդ. որպէս զի այն հուրը որով վառուած էիր՝ բռնկեցնէ իմ սիրտս ալ իմ ոգիքս ալ. և այն աղնուական պարզութիւնը՝ որ քու գրչիդ վսեմութեան ծնունդ էր՝ իմ վիպասանութեանս մէջ ալ փայլի անայլայլակ:

Յովսէփ իր կենացը գեղեցիկ օրերուն մէջ գերութեան վիճակի մէջ ինկած էր: Յափշտակուած էր ծննդեան տեղերէն, Յակովբ նահապետէն՝ այնպիսի գորովագութ հօրէ մը, իր բազմաթիւ ընտանիքէն և Սելմա տաքիսի օրիորդէն՝ այն օրերուն մէջ որ հարսանեաց հանդէսը իրենց փոխադարձ սէրը պսակեր էր, օտար հեռու աշխարհք մը ձգուած կեցեր էր. ինչպէս մէկ սիրուն ծաղիկ մը դալար դաշտի մէջ իր նմաններէն չըջապատեալ կեցած ժամանակ, տկար ցօղունը անոնց վրայ կռթնցուցած, անոնց քաղցրահոտ բուրմունքներէն անոյշ ազդեցութիւն մը ընդունելու վայրկենին և ախորժղեփիւռին գգուանքներն վայելելու ժամանակ, մէյմըն ալ յանկարծ կը հասնի հիւսիսային քամին, կը յարձըկի կը խլէ զանիկայ իր ընկերներէն, զեփիւռէն՝ և այն դալարներէն որոնք իրեն օրորոցն եղեր էին. նոյնպիսի հարուածով մը հեռացեր էր Յովսէփ ալ իր հօրը գերդաստանէն:

Ամէն օր միայնութիւն փնտռելով կը քէք իր հօրը Նեղոսի եղերքները, ու հոն առանձին տեղ մը կը քաշուէր: Նեղոսի ջրերուն վտմէ փառաւոր ընթացքը, չորս կողմի դաշտերը՝ իրեն համար նոր տեսակ ծառերով բոյսերով և ծաղկուներով զարդարուած՝ որոնց մէջ կ'արածէին իրեն ոչխարները, գեղեցկութեան կողմանէ անհամեմատ վեր ուրիշ երկիրներու ոչխարներէն, պալատները՝ բուրաստանները և Մեմփիսի հրաշալի

երևոյթը, բուրգերուն տեսիլը՝ որոնք քաղքին աշտարակներուն հետ կը խառնուէին, բոլոր այս գեղեցիկ տեսարանները Յովսէփայ մտադրութիւնը չէին կրնար ձգել իրենց վրայ, և իրենց ցաւերը փարատել սրաէն. բոլոր այս երևոյթները՝ թեթև երազներու պէս աչքին առջև կը պարտէին՝ սրաին վրայէն սահելով կ'անցնէին առանց տալաւորութիւն մը վրան ազդելու:

Բայց սահայն այս ամէն դժնդակ տապնապները իր բնաւորութեան անուշութիւնը ամենեւին չէին կրցած այլայլել. չէր թողուր որ հոգւոյն յուսահատութիւնը յազթանակէ վրան, ինչուան սրաէն ելած հառաչանքներուն ալ չափ մը՝ սահման մը դրեր էր: Քետեզերքը հողին վրայ տարածուած՝ դրեթէ ինքիրմէ դուրս ելած, աչուրները անթարթ՝ դետին ջրերուն վրայ անկած՝ որուն միակերպ ընթացքը կարծես թէ իրեն տխուր մտածութիւնները կը զբաղեցնէին. Ա՛վ Տէր, հառաչեց դէպ'ի երկինք, - և ասոնք առաջին հառաչանքներն էին որ բերնէն կ'ելլէին գերութեան շղթաներու մէջ իյնալէն ետև, - ո՛վ Տէր, հո՞ս ուրեմն պիտի ըննան եղեր իմ օրերս... Սիրելի ազատութիւն, ինձմէ յափըշտակուեցա՛ր... Այո՛. այդպէս է, ինձի համար մէյմ՝ ալ չկայ տեսնալք իմ հայրս... ա՛յ երբէք պիտի չտեսնեմ զինքը. պիտի չկարենամ իրեն ծերութեանը միթարանքն ըլլալ... Եւ դուն, ո՛հ սիրեցեալդ Սելիմա, դուն ալ որ մեր ամուսնութեան անակը բարձրանալու ժամանակ, այն անմոռանալի օրերուն մէջ որ քու ձեռքդ զիս ծաղկընէրով պսակելու վրայ էր...: Սրաին դառն հառաչանքները բերնէն խօսքը կարեցին, և անմը խիթար տխրութեան մը մէջ ընկաւ գլորեցաւ:

Ետքը երևակայութեամբը՝ արցունքներով ծանրցած աչուրները դարձնելով իր ոչխարնե-

րուն հօտին վրայ • Գուք ալ իմ ոչխարներս ,
 ըսաւ , որ հայրս ինծի յանձներ էր , սիրելի՛ ոչ-
 խարներ , որ իմ չորս դիս կը ցատքըտէիք երբոր
 ես զՍտաուած՝ բնութեան տէրը կ'օրհնէի , դուք
 որ իմ ուրախութեանս մասնակից էիք , ո՛ւր էք
 հիմա . . . Ինչ ձեռքեր արդեօք զձեզ կարածեն ,
 չըլլայ թէ արդեօք դուք ալ ինծի պէս զոհ եղաք
 եղբայրներուս . . . : Սյս տխուր խօսքերը տկար
 և ցաւագին ձայնով մը կը հնչէին Յովսէփայ շըր-
 թունքները :

Եթէ իրեն թշառութիւնները դէմքին գեղեց-
 կութեան սլայծառութիւնը նուազեցուցեր էին ,
 բայց շատ աւելի սրտաշարժ եւ ազդու երեւոյթ-
 մը ձգեր էին վրան : Փարփլուն ոսկեգոյն մազե-
 րը՝ բնական խոպոպիքներու ընթացքով մը ու-
 սերուն վրայ ինճած կը ծածանէին , աչուքները
 զուարթ կապտագոյն գունով մը կը շողային , և
 այն արցունքները որ հիմայ լեցուեր էին կարծես
 թէ իրենց նայուածքին բնական անուշութիւնը
 կ'աւելցընէին : Սրտին տրամութիւնը որ երեսին
 վարդի նման գոյնը մթընցուցեր էր , աւելի սրը-
 տաշարժ տեսիլ մը տարւորեր էր դէմքին վրայ :
 Բայց իրեն ազնուական կերպը ամենեւին վո-
 խուած չէր՝ թէսլէտ շատ զգայուն ու փափուկ
 էր սիրտը . և թշուառութիւնները աւելի կեր-
 պով մը դուրս կը ցատքեցընէին իրեն վրայ ա-
 ոաքինութեան ու անմեղութեան սրտակերները :

Պութոփիս՝ Պետափրեսի գերիններուն վերա-
 կացուն՝ Եթովպիոյ սաք անապատներուն մէջ
 ծնած էր . առիւծը՝ որ այն անապատներուն վրայ
 թափուած արեգական բոլոր հուրը շնչելով
 կրակ կտրած կը մամուայ այն չորացեալ աւազ-
 ներուն մէջտեղը կեցած՝ այնչափ ահաւոր չէրե-
 նար ճանապարհորդին աչքին , ինչպէս որ էր այս
 դաժան Եթովպացին իր գերիններուն : Գիշե-

բուժան մութ խաւարին գոյնը ունէին իրեն մարմնոյն կաշին ալ իրեն մազերն ալ. կատաղութեան կրակ մը աչուրնէրուն մէջ կը վառէր՝ ինչպէս որ փայլակը մթութեան մէջ լոյս մը կը ծագէ. իրեն ահուէլի ձայնը՝ միայն սպառնալիք ու նախատինք կը յօդէին. իրեն վրայ ամէն բան՝ ինչուան գոյնն ալ Յովսէփայ աչքին նոր երևոյթ մը ըլլալով, թշուառ երիտասարդին սիրտը ահով գողով կը լեցընէր:

Իր ցաւերուն մէջ ընկզմած՝ կ'երթար կը քաշուէր անընակ քարաժայռներու տակ, որոնք կարծես թէ կը սպառնային միշտ՝ առանց կարեւնալու վախ մը ձգել սիրտը՝ իրենց աւերակներուն տակը թաղել զինքը: Հոն իր ներկայ թշուառութիւնը՝ իր կորսնցուցած երջանկութիւնը առջև կը բերէր. կը յիշէր այն երջանիկ օրերը՝ երբոր սիրտը ուրախութեամբ լեցուն, բնութեան հանդարտութեանը մասնակից՝ իրիկուան ժամերը հասած տեսնալով կը փութար ժողովուրդ իր հօտը՝ երթալու տեսնալու իր հայրը, և հեռուէն հաղիւ տեսած չտեսած զձերունին որ իր հիւզին դրանը մէջ կը սպասէր իրեն՝ կը վազէր կ'էյնար հօրը գիրկը. թւերը բացած կը գրկէր զինքը Յակովբ, և Սելիմա իր երջանկութեանը մասնակից էր: Եւ հիմա՝ այն քաղցր գրկախառնութեանց և փափուկ սիրոյ զգացմանց տեղը՝ կը տեսնէր գիմացը ահուէլի պահասան մը՝ որուն տեսութիւնը զինքը կը սարսափեցընէր, և որն որ խիստ նայուածքով մը կը գիտէր ոչխարները: Իր գերութեանը ընկեր անձանց մէջ ուրիշ մարդիկ չէր տեսնէր՝ բայց եթէ դաժան և կատաղի անձինք. փուճ տեղը անոնց թշուառութիւնէն զգացուած գթալից աչքով մը կը նայի վրանին, վասն զի անանկ անզգացացած սրտերը՝ այս սիրոյ ձայնը չեն լսեր: Կարծես թէ ամէն բան իրեն

գէմ գէնք առեր էր. բնութիւնը ամբողջ մահա-
 գուշակ տեսարան մը միայն բացած էր աչքին
 դիմացը, առեն մը՝ երկնքի թռչուններէն առաջ
 կը փութար իր երգերովը՝ արևուն դարձը շնոր-
 հաւորելու. իսկ այսօրուան օրս նոյն տեսարանը՝
 արամութեան միայն զգացմունք իր սրտին մէջ
 կ'արթնցնէր. և անուշահոտ ծաղկանց իրիկուան
 բուրմունքը՝ իրեն վշտերը չէին կրնար մեղմա-
 ցընել:

Երբոր Յովսէփ այս ցաւագին խորհրդածու-
 թեանց մէջ ընկլմած էր, գիշերուան մութը կո-
 խեց առանց իրեն գիտնալուն: Ընկերները քա-
 շուեր էին տեղերնին իրենց ոչխարներովը. իսկ
 իր ոչխարները անհամբեր չորս գին կը պառտէին,
 կը մօտենային իրեն, և ամէնքը մէկտեղ ձայներ-
 նին ձգած՝ վերջապէս զինքն իրեն խոր մտած-
 մունքներէն արթնցուցին: Մութ առեն դար-
 ձաւ իր տեղը, ելաւ խիստ տիրոջ մը առջև,
 որ դառն կերպով յանդիմանեց զինքը՝ այս ահա-
 մայ ուշանալուն համար:

Սահայն այն մտադրութիւնը որով ճիշդ իր ա-
 մէն պարտքերը կը կատարէր, այն անմեղու-
 թիւնը որ իր ճակատին վրայ կը փայլէր, և այն
 ցաւը՝ որ որչափ ալ լռիկ էր և հանգարտ՝ բայց
 աւելի ևս ազդող դիմացիններուն, սկսան կամաց
 կամաց Պութոփիսի սիրտը վաստըկել, և քիչ
 առենէն մէկ դիպուած մը աւելի յայանի ըրաւ
 Պութոփիսի վրայ եղած ազդեցութիւնը:

Բոլոր գերիներուն մէջէն Իթոպալ՝ Յովսէփայ
 մտադրութիւնը կը քաշէր իրեն. երկուքն ալ
 հասակակից էին իրարու. Յովսէփայ պէս ինքն
 ալ ազնուահասն ցեղի ծնունդ էր, զինուորական
 վիճակի մէջ ալ մտեր էր, և պատերազմի մը մէջ
 էր որ իր քաջութիւնը ցուցընէին ետև՝ չորս
 կողմէն պաշարուած գերութեան մէջ ինկեր

էր: Այն ազնուական քաջութիւնը որով վա-
ռուած մտեր էր սլատերազմի մէջ հայրենեաց
համար, աչքին աւելի ատելի կը ցուցնէր այս
գերութեան լուծը:

Սր մը թեթև յանցանքի մը համար ուղեց
Պուլթովիս բանտի մէջ շղթայի զարնել զանկիայ:
Զորս թուերը երկաթներով կապեցին. Իթոպալ
դողաց կատաղութենէն, և աչուները յուսա-
հատ բարկութեան արցունքներ վազցուցին: Գե-
րիները բազմութեամբ լեցուած մէկ ոչխարնե-
րու խումբէ մը աւելի ապուշ՝ որոնք իրենցմէ
մէկուն մորթուիլը անզգայ կը տեսնեն, անաար-
բեր աչքով մը կը նայէին այս տեսարանին վրայ:
Յովսէփ՝ Պուլթովիսի իրեն վրայ տալաւորած
սարսափը մէկգի ընելով, կը սլուռի ոտքերուն և
կը վերցնէ գէպ՝ ի իրեն ձեռուները և արցունք-
ներով ծածկուած գէմքը. աշխարհիս վրայ կա-
րեկցութիւնը երբէք ասկից աւելի սրտաշարժ
երեսի մը վրայ չէր տեսնուած: Զարմանք մը
սլատեց Պուլթովիսի գէմքը, չկրցաւ գէմ կենալ
այնպիսի դորովալից աղաչանքի մը. սրտին կա-
տաղութիւնը թուլցաւ, զիջաւ վերջապէս Յով-
սէփայ արտասուացը: Բոլոր գերիները ասլած
մնացին, և Իթոպալ իր շղթաներէն արձըհուած՝
երախտագէտ սրտի նայուածք մըն էր որ իր ա-
զատարարին վրայ ձգելով՝ վազեց գրկեց զինքը՝
ինքիրմէ դուրս ելաւ:

Այն օրէն ետև չէր կրնար Իթոպալ Յովսէփայ
քովէն զատուիլ: Տեսնելով այն անմխիթար
արամութիւնը որուն մէջ ընկզմեր էր իր գերու-
թեանը երխտասարգ ընկերը՝ շատ անգամ կը
վազէր իրեն միայնութիւնը մխիթարելու, և
իրեն թափած արցունքներուն հանգիստելով
դորովալից սիրով մը կը նայէր երեսը, և կարե-
կից սրտէ բխած խօսքեր էին որ անուշութեամբ

մը բերնէն կ'երլէին՝ իրեն տխուր լուծիւնը զը-
 ւարթացընեղու համար: Բարեկամութեան մը
 քաղցր խօսքերը մխիթարութեան նշոյլ մը ծա-
 գեցին Յովսէփայ հոգւոյն մէջ, որ կարծես թէ
 բոլոր բնութեան ազդեցութեանցը անզգայ դար-
 ձեր էր. բայց իրաւցընէ թէսկեա Յովսէփ վշտաց
 անհնարին տագնապներու մէջ կը չարջարուէր՝
 բայց իր սիրտը վայրենացած չէր, մարդկային
 ընկերակցութենէ չէր կրնար բոլորովին զատուիլ
 հեռանալ: Գնաց մտաւ իր ընկերակիցներուն
 մէջ, ձայնին ազդու անուշութիւնը զարմացուց
 և քաշեց իրեն անոնց վայրենացած ահանջնե-
 րը: Փափուկ և անոյշ խօսակցութիւն մը կը
 բխէր իրեն զգայուն և առաքինի սրտէն, նման
 գեղեցիկ առուակի մը՝ որ զառ ՚ի վայր տեղէ մը
 իջնալով իր ընթացքին անոյշ և մեղմ ձայնովը՝
 կ'երթայ կը տարածուի դաշտերու ծաղկըները
 զուարթացընելու:

Մէկ գեղեցիկ օր մը արևը կապոյտ երկնքին
 կամարին մէջտեղը հասած՝ իր կրակ ցառքեցը-
 նող ճառագայթները չորս հոովմը տարածեր էր,
 անոյշ գեփիւն մը հազիւ թէ անշարժ տերևները
 կը ցնչէր. ծառերը կարծես թէ թուլցած՝ իրենց
 ճիւղերը երկնցուցած կեցեր էին, և օդին մէջի
 երգիչ թռչնիկները՝ որոնց զուարթ բնակարան-
 ներն էին այն ծառերը՝ քաշուած անոնց խիտ
 տերևներուն մէջ՝ իրենց անուշիկ ճըւճըւալու
 ձայներն ալ դադրեցուցեր էին. ուրիշ ձայն մը
 չէր լսուեր բայց միայն ջրին այն սզախ շարժ-
 մունքին ձայներն՝ որոնք ոչխարներուն ջուր
 խմելու ատեն կը լսուէին: Գերիները՝ այսպիսի
 տեսարանի մը մէջ, Յովսէփայ խօսքերն ալ լսելով
 աւելի զօրաւոր զգացմունք մը սրտերնուն մէջ
 արթննալով՝ հառաչել սկսան իրենց թշուառ
 վիճակին վրայ, և աչուրնին դարձուցած իրենց

ոչխարներուն հօտին վրայ՝ սրաերնէն արիւն կ'անցնէր, նախանձելով անոնց վիճակին վրայ՝ որոնք գոհ և հանգիստ դալար խոտերուն վրայ տարածուեր էին: Յովսէփ խորունկ մտածմունքներու մէջ ընկզմած վերացած կեցեր էր:

Իթոպալ՝ յանկարծ այն լուծեանը մէջ. Ինչ օգուտ, աղաղակեց, ընդունայն հառաչելէն. մեր այս յաւիտենական գերութեանը մէնք ենք պատճառ. Ինչ, միթէ մարդս ստեղծուեր է մարդու կամաց զո՞հ ըլլալու, ոլորմելի բռնաւորի մը ոտքին տակը կոխկըռտուելո՞ւ համար: Մեր ազատութիւնը, ո՞վ քաջեր, մեր թեւերուն վրայ է. եթէ հայրենեացս համար պատերազմեցայ՝ աւելի լաւ կրնամ կռուիլ մեր գերութեան շղթաները կոտրելու համար. ձեռք տուէք միայն իմ կարծութեանս. Ինչ վտանգ կրնայ զձեզ արգիլել. կը վախնա՞ք արդեօք Պութոփիսի իշխանութենէն: Ինքը Պութոփիսը ուրեմն թող մեր կարծութեանը առջի զոհն ըլլայ, Պութոփիսի վրայ առջի հարուածներս պիտի շտկեմ, և զձեզ ազատ ընելու փառքը ժառանգեմ:

Իթոպալի խօսքերը լսելով՝ ազատութեան ձայնը ամենուն ահանջը թնկացուց, ծափահարութեամբ Իթոպալին կարծութիւնը գովեցին, և ամենքն ալ անհամբեր՝ յօժար են արիւն թափելու. և ահա Յովսէփ ոտք կ'ելլէ, երեսին վրայ նկարուած կը տեսնուի ինչ որ առաքինութիւնը իրեն բերնէն պիտի խօսէր:

Չարմանք, աղաղակեց Յովսէփ, մարդասպանութիւնը աւելի կ'ընտրէք քան թէ գերութիւնը... Իթոպալ, ինչպէս յանդգնեցաւ սիրող այդպիսի առաջարկութիւն մը ընելու. և դուք ալ չսոսկացի՞ք ատանկ անօրէնութիւն մը լսելու ատեննիդ. ա՛հ, հաւատացէք, ձեզմէ աւելի էս նախ կը փափագիմ ազատութեան. դուք շատեր-

նիդ գերութեան մէջ ծնած՝ ձեր ընտանիքը քո վերնիդ կը վայելէք միշտ, և ինչ աւելի մխիթարանք կրնար ըլլալ ձեր վշտացը՝ բայց ես դեռ քիչ օր է որ կորսնցուցի այն երջանիկ աղատութիւնը՝ որն որ դուք կ'ողբաք. դուք իմ խեղճ վիճակս քննեցէք, գերութիւնը՝ աչքիս առջև թշուառութեանցս ամենէն թեթեւը կ'երևնայ: Եւ սակայն ես զիս հնազանդ բռներ եմ իմ դասն ճակատագրիս. գիտեմ, ս'վճեր, որ եթէ յանդգնիմ՝ ձեռքս արեան մէջ թաթխած իմ հայրենի տունս մանալ, անոնք բոլոր որոնք ինծմէ զրկուելուն համար արամուտեամբ կը հալին, զիս իրենց գիրկը ընդունելու աեղ՝ կը մերժեն զիս՝ կը հալածեն սարսափած: Բայց ձեզի այս վիճակիս մէջ ալ թեթեւ երջանկութիւն մը վաշելէ դժուար բան մը չէ: Առաքինութիւնը կարող է, սիրելիք, ինչուան ծառայութեան շղթաներու ալ ազնուականութիւն մը տալ: Ս'վ հայր իմ, դեռ աչքիս առջևն է այն թշուառ անձին նկարագրութիւնը որ ըրեր ես ինծի, անոր՝ որ առաջին եզաւ աշխարհիս վրայ մարդու արիւն թափելու, արիւն մը՝ իր հարազատ եղբորը: Մարդասպանը թշուառ օրեր աշխարհքիս վրայ կը գտնէ, ամէն տեղ գերութիւն, խղճի խայթերէն շղթայակապ՝ ահաւոր դատաւորի մը սարսափէն հալածուած միշտ ինքզինքը կը տեսնէ: Բնութիւնը կրնայ զձեզ մխիթարել, այս զովութիւնը, այս ծագկրնեցուն տեսարանը կրնան ձեր վշտերը թեթեւցնել: Պութոփիսը անողորբելի չէ բոլորովին, ձեր ոչխարներուն վրայ խնամքով նայելով կրնաք դուք իրեն սիրաբ շահիլ: Իթոպալ՝ ես որ կրցայ Պութոփիսի գութը շարժել վրագ՝ զքեզ խալցընելու, պիտի չկարենամ համոզել զքեզ ալ որ իրեն արիւնը չմանես: Թէ որ իմ աղաչանքներս փուճը պիտի երթան՝ թո

ղէք զիս, հեռացէք ինձմէ, քաշուեցէք մէկ
 թշուառ անձէ մը, ես մինակ պիտի կենամ այս
 տխուր բնակարանիս մէջ...:

Քանի որ կը խօսէր Յովսէփ, գերիներուն կա-
 տաղութիւնը կը թուշնար, և երջանկութեան
 յոյս մը աչքերնուն կը տեսնուէր: Այն գազանի
 նման բռնկած Իթոպալը՝ վրէժխնդրութեան
 կերբը կը խղզէ սրտին մէջ, գլուխը կը ծռէ,
 սիրաը կը մեղմանայ, կ'իշխայ Յովսէփայ ոտքե-
 րուն, կը սլլուի գորովանօք:

Գերիներուն Յովսէփայ վրայ ունեցած ան-
 կեղծ բարեկամութիւննին կը յորդորէր զիրենք
 որ շատ անգամ երթան իրեն միայնութեանը
 արգելք ըլլան: Ելաւ Յովսէփ մինտուելու և գաաւ
 իրեն համար մէկ բողբոլին անձանօթ տեղ մը,
 ուր որ իր բարեկամներէն ծածկուած կրնար կե-
 նալ: Ար հասնի մէկ մոլթ անտառ մը՝ մթութեան
 միայն և մաղձոտութեան բնակարան մը, կանկ
 առաւ հոն, և այն տեղը մի միայն յարմար գաաւ
 իր ցաւերուն: Հոն աչքին զարկաւ հին տարի-
 ներէ մնացած երկու արմաւենիներու ծառեր,
 երկուքն ալ իրարու վրայ ծռած և ճիւղերնին
 իրարու սլլուած, կարծես թէ երկուքն ալ զի-
 րար գրկած մեծցեր էին. չորս կողմանէ երկըն-
 ցուցած ճիւղերնին ինչուան գեռին կը հասնէին,
 և իրենց բնական դրբին մէջ մէկ սիրուն խրճիթ
 մը կը ձեացրնէին:

Ափսո՛ս, հառաչեց Յովսէփ, մէկ տխուր յիշա-
 տակ մը միտքը իյնալով, ասոնց պէս խառնուեր
 էին իրարու այն երկու արմաւենիներն ալ՝
 որոնք սիրտս քաշեր էին՝ իրենց հովանիին տակը
 իմ ամուսնութեանս անակը բարձրացրնելու.
 իմ ձեռուրներս մեծցուցեր էին զանոնք, հոն
 պիտի անցրնէի իմ օրերս ալ Սելիմայի օրերուն
 հեա մէկտեղ: Տեսիլ մահապուշակ, որ սրախս

արամուծիւնը միայն կը ծառայէ չմոռցընելու :
 Կ'ուզեմ' աս ճիւղերն ալ իրարու հետ կապե-
 լով ամբողջացընել այս խրճիթը : Եւ որովհետեւ
 վճռուած է ինծի հոս իմ թշուառ կեանքս լինցը-
 նելու, այս սրբազան բնակարանը նուիրեմ իմ
 սրտիս, ամենէն աւելի սիրելի զգացմունքներէն
 մէկուն, հոս մենաւոր իմ արամուծեանցս մէջ
 պիտի իյնամ թաղուիմ. գիտեմ որ հոս Սելի-
 մայի հետ պիտի չսպրիմ վայրկեան մըն ալ,
 բայց հոս իմ մտացս՝ իմ խորհուրդներուս առ-
 ջըններկայ միշտ պիտի գտնամ՝ պիտի տեսնամ
 իմ մէկ հասիկ Սելիմա սիրելիս :

Կ'ելէ մէկէն ըսածը կը կատարէ. գիւրաւ կը
 կապէ իրարու հետ ճիւղերը՝ որ արդէն դէպ'ի
 իրարու վրայ երկնցած էին, և կարծես թէ իրենք
 իրենցմէ կ'ուզէին կապուիլ : Ետքը կը ժողվէ
 արմաւենիներուն չորս կողմը առատ բուսած
 ծաղկները և անոնցմով իր խրճիթը կը զար-
 դարէ : Ս,յս աշխատութեանց մէջ կը յիշէ այն
 երջանիկ օրերը, որ ասոր նմա մէկ բնակարան
 մը ձևացընելով՝ նուիրեր էր զանկիայ չէ թէ
 արցունքներու, այլնախանձելի երջանկութեան :
 Ս,յս որ յիշեց՝ կանկ առաւ կեցած տեղը, հա-
 ռաչեց դէպ'ի երկինք, և աչքէն արցունքները
 յորդ վաղեցին ծաղիկներուն վրայ : Աշխատանքն
 որ լմնցուց, գորովալից աչքով մը դարձաւ
 նայեցաւ խրճիթին վրայ, և կարծէր թէ իր ա-
 մուսնութեան հիւղը կը տեսնէր. միայն անխը-
 նամ երևոյթ մը կար վրան, որ ցաւերու բնա-
 կարան ըլլալուն նշանն էր :

Բայց մէկէն ինքնիրեն դալով և ուրիշ մտած-
 մունքներ միտքը բերելով. Ինչո՞ւ, ըսաւ, միայն
 արամուծեան զգացմունքներու մէջ հոգիս մա-
 շկեցընեմ պիտի. և այս բնակարանս իմ սիրելի-
 ներուս նուիրելու առենա՞ կրնամ մի մունալ իմ
 հարցս Աստուածը :

Շուտ մը խրճիթին քովը սեղան մը ձևացուց, նման այն սեղանոյն՝ որ իր ծննդեանը տեղը շինուած կար. սարգ հողէ էր իր սեղանը, և ծաղկընէրու հետ խառնուած դալար խոտ մը՝ սեղանը կը պատէր, բայց իր պարզութեանը մէջ շատ աւելի փառաւոր էր՝ և շատ աւելի սրբազան՝ քան բոլոր հիանալի տաճարներն կուս պաշտ Նգիպտոսի:

Ամէն իրիկուն կ'երթար Յովսէփի կը քաշուէր քիչ մը ատեն այն հիւղին մէջ՝ իր ոչխարները ետ դարձրնէլէն առաջ: Հոնկէց այն մենաւոր հիւղին խորունկէն՝ տխուր և անյագ նայուածքը կը դարձրնէր երբեմն այն կողմերը ուսկից որ արևը կ'ելլէ կը բարձրանայ, և ուր իր ընտանիքը անմխիթար կ'ողբան զինքը, երբեմն ալ կը անկէր աչուրները Նեղոսի վրայ՝ որն որ անտաւին ծառերուն մէջէն կը տեսնուէր: Ո՛վ գետ, հառաջեց սրտին խորունկէն, ինչո՞ւ քու ջրերդ չեն վազեր դէս՝ ի այն երկիրներն ալ որ զիս ծնան. փայտի մը վրայ կը փորէի քանի մը նշաններ իմ դժբաղդ կենացս յայտարար, կը ձգէի քու ջրերուդ մէջ, կը յանձնէի գութ ունեցող մէկ ալեացդ ընթացքին. ո՞ գիտէ, թերևս ինչուան իմ հայրենեացս եղերքները կ'երթար կը հասնէր ո՞ գիտէ թերևս Յակովբ և Սելիմա գետեղերքը նստած, իմ կորսուելս ողբալու ատեննին, ձեռուրնին կ'անցնէր այդ փայտի կըտորը իմ թշուառութեանցս տխուր գութկանը, և իրենց արցունքներովը փայտը թրջելով կ'ըսէին. Յովսէփ Նգիպտոսի մէջ գերի է. և ո՞ գիտէ անշուշտ կուգային մխիթարելու զիս իմ դժբաղդութեանցս մէջ: Այն ատեն ահա իմ գերութիւնս կ'անուշնար ինձի:

Ասոնք էին մտքին խորհուրդները որոնց մէջ յուսահատ կը պտրտէին իր ցաւերը: Աամայ

կամաց միտքը բոլորովին ինքը իր մէջը ամփո-
 փուած՝ իր բուրնկած երևակայութեան տաքու-
 թեամբը կը սկսի աչքին գիմացը երևակայել
 այն պատկառելի ծերունւոյն պատկերը՝ ուսկից
 իր կեանքն ունեցեր էր, Սեւիմայի դէմքը, Բե-
 նիամինը. անձկանօք մը սիրոյ խօսքեր կ'ուզէր
 անոնց, և երբեմն այնպէս մը կուգար իրեն որ
 իրաւցրնէ ահա կը տեսնայ զանոնք գիմացը, և
 կը լսէ ձայներնին: Բայց՝ մէյմըն ալ որ յանկարծ
 այն երջանիկ երևակայութիւնը կը փարատէր,
 ինքզինքը գիշերուան ստուերներուն մէջ մինակ
 կը գանէր, և չորս կողմը բնութիւն մը որ լուս-
 և համր պատեր է զինքը՝ յուսահատ հառա-
 չանքներու ձայներով և սրտածմիկ ցաւագին
 աղաղակներով բոլոր անտառը թունդ կը հա-
 նէր: Խրճթէն դուրս ցատքեց, ինկաւ գետին՝
 գլուխը սեղանին կռթնցուցած՝ արցունքներովը
 կը թրջէր բոլոր սեղանը: Վերցուց դէպ ՚ի եր-
 կինք աջուրներն ալ, թևերն ալ. բայց իր շր-
 թունքներն ալ չեն գիտեր, ինչպէս բացատրել
 Աստուծոյ առջևը իր տակնուվրայ եղած սրտին
 տագնապները: Ս,յն սրտաշարժ դրքին մէջ եր-
 կար ատեն լուսթեամբ մնալէն ետև՝ աղաղա-
 կեց առ Աստուած.

Աստուած՝ իմ հարցս ու պապերուս, ամէն
 բան կորսնցուցի, հայրս, ամուսինս, եղբայր-
 ներս. ո՛հ, ունէի ես ալ եղբայրներ իմ հօրս տա-
 նը մէջ: Գուն միայն մնացիր ինձի Աստուած
 իմ. դուն ես ասկէց ետև իմ մէկ հատիկ հայրս,
 գթա իմ յուսահատ կենացս վրայ: Ատեն մը
 իմ ընտանեացս հետ մէկտեղ՝ ուրախութեան
 երգեր միայն և խնդութեան արցունքներ քե-
 ղի կը նուիրէի. այսօր՝ մինակ մնացած, գե-
 րութեան շղթաներու մէջ, շատ անգամ բոլոր
 ըրած աղօթքներս հառաչանքներ միայն են, որ

4966-50

5002-2009

դէս 'ի երկինք կ'արձըկեմ: Բայց աշխարհիս վրայ թշուառ՝ ես չեմ միայն, դուն միխթարէ ո՛վ Տէր, մէկ հայր մըն ալ, մէկ ամուսին մըն ալ, որ ինձի պէս արցունքներով կեանքներնին կը մաշեցընեն: Ո՛ւր էր թէ եղբայրներս կարենային սիրել մէկզմէկ այնչափ աւելի՝ որչափ որ զիս չսիրեցին, ո՛ւր էր թէ ինձմէ աւելի երջանիկ ըլլալով՝ կարենային Յակովբայ ծերութեանը մաշած տարիները միխթարել, և փարատել այն ցաւերը՝ որ իրեն կենացը վերջի տարիները կը սպառնան ընցընել:

Քանի որ այս խօսքերս շրթունքներէն կ'ելլային, աչքերէն վազած արցունքներն ալ երթալով կը նուազէին, իր սրտին կ'արձուժիւնը նոր ոգի մը կ'արծես թէ կը զգեսուր. երաւքաշուելու այն տեղերէն՝ աւելի անոյշ արամուլութեան մը մէջ ընկըզմած:

Այն օրերը բոլոր Եգիպտոս՝ Ապիս կովուն մահուան սուգին մէջն էր, և հասեր էր օրը որ նոր աստուածը իրեն փառքը պիտի սկսէր. Մեմփիսի փառաւոր տաճարը զարգարուած կը սպասէր զինքը ընդունելու. անցնելու ճամբան ալ Պետափրեսսի երկիրներուն մէջը կ'իջնար: Առաուն կանուխ արշալուսոյն ճառագայթները արձըկուելուն պէս, ճամբայ երաւ Ապիս, փառաւոր կառքի մը վրայ գրուած. իրեն գեղեցկութիւնը ամենուն աչքը կ'առնէր. բնութիւնը իրեն սեւագոյն կաշին գեղեցիկ կարգի մը վրայ շարուած ճերմակ կէտերով զարգարած էր. ոսկեղօծ եղջիւրներէն ծաղկէ պսակներ կախուած էին, չորս կողմը պատեր էին քուրմերը՝ ձեան պէս ճերմակ զգեստներ հագած, ետէն ալ անթիւ բազմութիւն մը ժողովոգեան կուգային: Ապիսը՝ երբեմն երբեմն երկայն մը կը բառայէր, որն որ բոլոր բազմութիւնը եր-

կիւղած սարսափով մը մըտիկ կ'ընէր, մինչդեռ նոյն խնկ անոնց տուած պատիւներն և օրհնութեանց աղաղակները՝ կը դողացընէին խեղճ Ապիա կովը: Սրբազան նուագարաններու ձայներուն հետ մէկտեղ՝ ամէնքը մէկ բերան օգը կը հնչեցընէին. Տեսէք, ահա Յգիպտոսի աստուածը. այս հանդիսին բոլոր դաշտերու գերիներն ալ երեսի վրայ ինկած երկրպագութիւն կ'ընէին:

Յովսէփ զարմանքի և ցաւու մէջ տագնապեալ, փախաւ ծածկուեալ այնպիսի անօրէն հանդիսէ մը, և քաշուեցաւ իր բնակարանը: Երբոր հասաւ գերագոյն Աստուծոյ նուիրուած սեղանոյն առջևը, Աստուած իմ, կանչեց, մինչդեռ բոլոր Յգիպտոս քու անունդ՝ դաշտերը արածող կովու մը կ'ընծայէ, ընդունէ հոս իմ սրտէս քեզի միայն վայել եղած պաշտօնը. իմ շրթունքներս են միայն որ այս երկրէս կ'աղաղակեն քեզի, և որոնք կ'երգնուն միշտ հաւատարիմ մնալու քեզի:

Սրտանց այս սրբապան աղօթքն ընելէն ետև՝ միտքը դրաւ և ջանաց անկէց ետև իր ընկերներուն ապիտութիւնը լուսաւորելու: Հանդիսին երկրորդ օրը Իթուպալ մտերիմ սիրով մը շարժեալ՝ հեռուանց Յովսէփին ետևէն դնաց դէպի անաառք. հոն որ մօտեցաւ խիտ տերևներուն մէջէն տեսաւ Յովսէփը որ իր խրճիթին քովը կեցեր էր, լսեց իրեն ցաւալից հառաչանքներն ալ: Երբոր Իթուպալ զգածուած կեցեր կը նայէր, Յովսէփ սկսաւ այն հառաչալից աղօթքներէն մէկն ընել՝ զորն որ շատ անգամ իրեն առաքինի և դժբաղդ սիրաբը հառաչէր էր առ Աստուած. Իդուպալի սիրաբը՝ այն աղօթքն որ լսեց տակնուվրայ եղաւ՝ աղիքը կը կարբտէին. նման մարդու մը՝ որ ահաւոր անապատէ մը՝

ուր որ սառնապատ քարաժայռներէն զատ ուրիշ բան չիտեսնար, և վայրենի գազաններու աղաղակներէն զատ ուրիշ ձայն չլսեր, համեմտով զուարթ և խաղաղ երկիր մը՝ սիրտը խնդուածեամբ և հիացմամբ մը կը լեցուի՝ դալար տերևներուն՝ ծաղկըներուն հետ խառնուած սիրուն տեսարանը աչքին դիմացը բացուելով, որոնցմէ օդին ծածանմամբը մէկ այնպիսի անոյշներդաշնակ ձայն մը կը ձևանայ՝ որ միտքը կը յափշտակէ. նոյնպէս ալ երիտասարդ գերին՝ աչուքները անկած այն գեղեցիկ տեղւոյն վըրայ՝ և Յովսէփայ աղօթքը լսելով՝ սիրտը ելաւ բոլորովին: Անշարժ կեցած երևակայութեանը մէջ կը նորոգէր այն սրտաշարժ տեսարանը նաև իր բարեկամին՝ անկէց ներս քաշուելով խրճիթին մէջ մանալէն վերջն ալ:

Մէկ առաւօտ մը երբոր ոչխարները զով ժամանակ կանաչներուն մէջ տարածուած կ'արածէին, Յովսէփայ հետ քաշուեցաւ Իթոպալառանձին տեղ մը, նստան երկուքն ալ բլրակի մը գլուխը. և քիչ մը ատեն լուութենէն վերջը, Իթոպալակսաւ խօսիլ:

Պէտք է որ իմ սիրտս բոլոր բանամ քու դիմացդ, ըսաւ Յովսէփայ. դուն ինձի առաքինութեանը անուշութիւնը ճանչցրնելէդ ետեւ, կարծես թէ ամէն բան աչքիս առջևը իր երևոյթը փոխեց. բնութեան տեսարանները, որոնց վրայ անտարբեր աչքով մը նայեր էի միշտ, հիմայ սրտիս մէջ բիւր տեսակ նոր զգացմունքներ կը ծնանին՝ որոնք անհանգիստ կը տագնապեն զիս. կ'ուզես որ քեզի մէկ ծածուկ ըրած հետաքրքրութիւնս ալ յայտնեմ. ես անհանգիստ սրբտով քու տրամութիւնդ տեսնելով՝ համարձակեցայ ետևէդ դալու ծածուկ ինչուան քու միայնութեանդ խրճիթը. բայց երբոր անտա-

ուր մտայ, քու հառաջանքներուդ ձայները սիրտս կտոր կտոր ըրին, և սրտաշարժ ազօթքիդ տեսարանն ալ դեռ ինչուան այս վայրկեանս զգածուած սրտիս առջևն է: Սիրելիդ իմ Յովսէփ, բերնէդ ամէն ելած խօսքերն ալ սիրտս շարժեր էին, բայց այն վայրկենին պէս դեռ սիրտս զգածուած չէր. վասն զի այնպէս մը կուգար ինծի որ հոգւոյս մէջը կը նորոգուէին այն տպաւորութիւնները՝ որ բնութեան տեսարանները կ'ազդէին վրաս: Այս ի՞նչ զգացմունք է հասկըցուր ինծի, սիրելի. ո՞վ է այդ էակը՝ որուն վրայ քու բոլոր վստահութիւնդ դրեր էս. և որով կամաց կամաց հառաջանքներդ կը մեղմանային:

Այս խօսքերս ըսելու ատենը՝ ուշադիր և երկիւղած կերպով մը Յովսէփայ երեսը կը նայէր որն որ հաճութեամբ մը ինքն ալ անոր կը նայէր. Ո՞վ սիրելի բարեկամ, պատասխանեց Յովսէփ Իթոպալի վիզը պլլուելով, բնութիւնը քու սրտիդ մէջ խօսիլ սկսեր է. դեռ ի՞նչ կարօտութիւն ունիս ուսուցիչներու: Գարձուր աչուրներդ չորս դին. տես սա գեղեցիկ տեսարանը, ըսէ Իթոպալ ամէն գիէն վսեմ դասեր չէ՞ս մի լսեր. և ի՞նչ պէտք է որ բնութեան ձայնին մէջ մահկանացու մըն ալ իր ձայնը խառնէ: Ա՛հ, բայց ամսո՞ս ինծի, այս տեսարանները որ երբեմն իմ միտքս ալ կը հիացնէին, կը տեսնեմ որ հիմայ չեն կշտացըներ իմ սիրտս. բայց ի՞նչ խեղճութիւն էր ինծի թէ՛ դր այս բնութեան վրայ ես ալ չտեսնէի նկարուած մէկ գերազանց և մխիթարիչ ճշմարտութիւն մը: Այոն վայրկենին ցրցուց Իթոպալին այն հրաշալի տեսարանն՝ որ իրենց աչքին առջևը կը բացուէր:

Փառահեղ կերպով մը ճառագայթներ արձրկելով կը բարձրանար հորիզոնէն արևուն գունար, երբոր երկնքին երեսը տարածուած

բիւրաւոր աստղներն՝ որոնք բոլոր գիշերը լուսազարդ փայլեր էին՝ կամաց կամաց կը մթննային, և բոլորովին մարելու ատեննին կարծես թէ կը հեռանային՝ քաշուելու ծածկուելու երկնից անսահման ընդարձակութեանը մէջ։ Այնպէս մը կ'երևնար իբր թէ բոլոր բնութիւնն ալ իբրև մէկ խոր քնէ մը կ'արթննար, մարդն ալ կ'ելլար վայելելու երկնից հետ այն կենսատու բուրմունքն՝ որ նոր ոգի առած երկիրը կը շնչէր։ Արևուն երազընթաց ճառագայթները՝ կը փալիլէին լեռներուն գագաթներուն վրայ, և անկէց տարածուելով՝ դալար դաշտերու երեսը կը շողային, և մտնելով անտառներուն մութ արհաւիրքներուն մէջ՝ դիշերուան վերջին բնակարաններուն մէջ՝ ներդաշնակ երգերու ձայները նորէն կ'արթնցնէին։ Ալխարներուն մեղմ մայելներուն ձայները՝ որոնք բոլոր ձորերը կը բռնէին՝ անտառներու ներդաշնակութեանը հետ միանալով՝ աւելի քաղցր և աւելի ազդու կերպով մը կը սլաակէին բոլոր բնութիւնը։

Երկու երիտասարդ գերիները, խոր լուսութեան մը մէջ զարմացած ահանջ կը գնէին, և աչուրնին անկած այս միտք յափշտակող ատարաններուն վրայ կը նայէին։ Յովսէփ երբեմն երբեմն կը դառնար իր բարեկամին երեսը կը նայէր, և սիրտը կը զուարթանար՝ ատենելով երեսին վրայ իրեն սրտին զգացմունքներն որոնց մէջ բոլորովին ընկզմեր էր։

Երբոր Իթոսպալ ինքիրմէ գուրս ելած կը գիտէր արևուն փառաւոր ընթացքը՝ և ահա Աստուծոյ գաղափարը իբրև բովանդակ տիեզերաց արևու մը պէս ելաւ ծագեցաւ իր հոգւոյն ատենութեանը առջև իբրև մէկ խորունկ գիշերուան մը մթնութենէն։ Այո՛, ահա այս վայրկե-

նիս, պոռայ Իթոպալ, ուրախութենէն ինք-
 զինքը մոռցած, և աչուքներն ալ միշտ բնութեան
 տեսարաններուն վրայ պարացընելով, մէկ նոր
 լոյս մը վերջապէս իմ միտքս լուսաւորեց և
 ազդու ձայն մը իմ սրտիս մէջ յայանապէս կը
 խօսի: Վայ մէկ էութիւն մը որ այս արևս և
 բոլոր աստղները ստեղծեց, որ անոնց ընթացքը
 կարգի գրաւ, որ զաշխարհքս իր ամէն բարեք-
 ներովը լեցուց, որ զիս գրաւ մէջը... Աստուած՝
 որուն որ իմ բարեկամս կ'աղաղակէ միշտ, ահա
 կը տեսնամ որ այս վայրկենիս բոլոր բնութեամբը
 զքեզ կը վառաւորէ, և ես գեռ կը անտնամ իմ
 առջի պարտուպատշաճ պարտքս նուիրելու քե-
 զն. ըսաւ և երեսի վրայ ինկաւ գետին երկըր-
 պագութիւն ըրաւ:

Վաղեց Յովսէփ, ինկաւ սլլուեցաւ իր բարե-
 կամին վիզը. Սիրելի բարեկամ, ըսաւ անոր՝ ա-
 չուքները լեցուած, գերութեան օրէս ետև ահա
 ասոնք առջի խնդութեան արցունքներն են որ
 աչքերէս կը վազեն: Քեզի նմանները, Իթոպալ,
 քեզի տէր կը ճանչնաս, և անբան անասունները
 Աստուծոյ տեղ կը պաշտէիր, ահա հիմակ մէկ
 ամօթալի լուծէ մը խալըսեցար. ասկէց ետև
 աւելի արժանաւոր ես մէկ առաքինի բարեկա-
 մութեան մը:

Մէկէն ելաւ, բռնեց ձեռքէն և իր խրճիթը
 բերաւ զինքը: Հոն ցուցընելով անոր իր հիւզը.
 Ահա հոս է, ըսաւ, իմ սիրելի բնակութիւնս՝
 այս տխուր երկրիս մէջ, ահա այս է այն սեղա-
 նը՝ զորն որ նուիրեր եմ այն Աստուծոյ որ դուն
 այսօր ճանչցար: Աստուծոյ ձեռքէն ստեղծուած
 առաջին մարդը՝ ասոր նման սեղան մըն էր որ
 շինեց իրեն, և հոն անկեղծ ու մեծամեծ ուխտեր
 ըրաւ Աստուծոյ, երբեմն ալ ինչուան իրեն
 ձայնը կը լսէր հոն: Այս ճշմարիտ աստուած-

պաշտութիւնը՝ որ աշխարհիս հետ մէկտեղ սկսած է, և պիտի տեէ քանի որ լեռներն ու դաշտեր աշխարհքիս վրայ կը տեսնուին, խիստ շուտով մոռցուեցաւ մարդկային ցեղին չարութեանց և անօրէնութեանց շատնալուն հետ միատեղ: Իմ սրապս հաստաակեց նորէն այն աստուածապաշտութիւնը, ես ալ իմ հարցս ճամբէն երթալով այս երկիրներուս մէջ ալ կը պաշտեմ միայն բնութեան հայրը, ճշմարիտ աստուածը:

Խօսքը լմնցուց Յովսէփ, և իծոպալ նոր պատկառանքով մը լցուած՝ երկրպագութիւն ըրաւ սեղանոյն առջևը, և հոն նորոգեց դարձեալ այն ուխտերն՝ որ վայրկեան մը առաջ ըրեր էր Աստուծոյ առջևը:

Ելան երկուքն ալ խրճթէն դուրս, և ձեռք ձեռքի տուած կը դառնային մեծ լուծեամբ մը իւրաքանչիւրը իրեն մոքին խորհրդածութեանցը մէջ ընկղմած: Եւ երբոր Յովսէփ ինքն ալ զարմացած էր՝ թէ ինչպէս իր սիրալը ուրախութեան զգացմունքներու մէջ ինկեր էր՝ ահա նորէն իր ցաւերուն տագնապները պաշարեցին զինքը. իծոպալ իր բարեկամը հաղարուամէկ տեսակ նոր մտածութեանց մէջ մոքովը կը պտըտէր: Առաքինութիւնը աչքին աւելի սիրելի կ'երևնար, գերութիւնը՝ ոչ այնչափ ծանր. բարեկամութիւնը աւելի քաղցր, նոյն իսկ բնութեան տեսարանն ալ աւելի զարմանալի: Ինչպէս ճանապարհորդ մը որ գեղեցիկ համբաւէ մը շարժած կ'երկայ իրթալու մօտէն տեսնալու այնպիսի համբաւի մը արժանաւոր թագաւոր մը, որուն որ ըրած բարեբարութիւնները, պտղաբեր գետի մը նման, իրեն թագաւորական բարձր աթոռէն կ'ինջնան կը լեցընեն իր տերութեանը ընդարձակ սահմանները, և ինքը այնպիսի երջանիկ թագաւորութեան մը սահման:

ները ոտք կոխածին պէս, կը զգայ սրաին մէջ պատկառանք մը անանկ ժողովրդեան մը և անանկ տէրութեան մը՝ որ այնպիսի թագաւորէ մը կառավարուի, ասանկ ալ երիտասարդ գերին կը տեսնէր բնութիւնը զարգարուած աստուածային մեծ վայելքութեամբ մը՝ որուն արդէն արարածն էր:

Քիչ ատենուան մէջ նոյն մտաց լոյսը տարածուեցաւ բոլոր այն դաշտերուն մէջ ալ, ամենուն սիրտը բնութեան ձայնին պատրաստ էր. սկսաւ իրենց բնաւորութեան վայրենութիւնը կակըղնալ. զարմանալի ճշգրութեամբ մը ամէն պարտքեր կը կատարուէին, և նոյն իսկ Պութոփիա օրէ օր իրեն դաժանութիւնը մեղմացուց: Յովսէփայ լքեալ սիրտը մխիթարութեամբ կը լեցուէր՝ երբոր Յգիստացւոց հանդիսի օրեր՝ կը տեսնէր իր ձեռքովը շինած սեղանոյն չորս կողմը պատած իր գերութեանը բնկերակիցները, որոնք մէկ բերան տիեզերաց ճշմարիտ Ատուծոյն սրտանց կ'աղօթէին: Երբոր բոլոր Յգիստոս աւելորդապաշտութեանց մէջ գլորած, և բոլոր մեծամեծներն ու իշխաններն անարգ կենդանիներու առջևնին ինկած երկրպագութիւն կ'ընէին, գերիներ՝ այն անձանօթ տեղւոյն մէջ՝ մարդու վայել սրտի ուխտերն գէսպ'ի երկինք առ Աստուած կ'ուզէին: Պահասան հրէշտակներն՝ որոնք աստուածային հրամանաւ մը աշխարհքիս երեսը կը պտըտին այն անտառին մէջ կանկ կ'առնէին, և այնպիսի կռասպաշտ երկրի մը մէկ անձանօթ ձայնէ մը շարժած՝ կը դարձնէին աշուրնին սղծեալ քաղաքներու և տաճարներու վրայէն այս սեղանոյն վրայ, որուն չորս բոլորտիքը առաքինի գերիներ շարուած կ'աղօթէին:

Երջանկութիւնը և առաքինութիւնը այս

բնակարանին մէջ կը հնչեցընէին երգերու ներ-
դաշնակ ձայն մը, երգերը՝ որ դաշտերու մէջ
ծնած **և** բնութեան բնական տեսարաններու
մէջ առաջին անգամ լսուած են, հոս իրենց
սրտաշարժ պարզութեանը մէջ արձագանգներ
կուտային. նոյն հովիւ գերիները անզարդ քնար
ները ձեռք առին՝ որոնց մեղմ ձայներն ալ կը
խառնէին, և այն ծաղկըներն որ քիչ օր առաջ
դաշտերն միայն կը զարդարէին, հիմայ հովիւ-
ներուն ու հովուուհիներուն ալ զարդարանք-
ներն եղան:

Միայն Յովսէփայ քնարը մեկդի ձգուած
մնացեր էր, և ծաղկըներն ալ զինքը միայն ան-
զարդ թողուցեր էին. առանց ինքը երջանիկ
ըլլալու, իր ընկերներուն երջանկութեանը
կ'ուզէր մասնակից տեսնուիլ: Սրբոր այն գերի-
ներուն խումբը կը տեսնար՝ զուարթ և անմեղ
ուրախութեան մը մէջ յափշտակուած, արիւն
կ'անցնէր Յովսէփայ սըրտէն, սիրաը կտոր կտոր
ըլլալով կը յիշէր այն թռած դացած օրերն՝ որ
այսպիսի երջանկութեամբ մը կ'անցընէր իր հօրը
տանը մէջ: Սրաին տագնապը որչափ ալ ծածկել
կը ջանար՝ երեսին վրայ կը տեսնուէր. ընկեր-
ները իր արամուծիւնը տեսնելով՝ ուրախու-
թեան երգերը կը դադրեցընէին, և չորս դին
պատած իրեն սրաին ցաւերուն յարմար աը-
խուր երգեր կը հնչեցնէին. Յովսէփ աւելի հա-
ճութեամբ այն ախուր երգերու ձայներուն
մէջ կ'ընկղմէր, և ինքնիրմէ գուրս ելած յորդ
արցունքներ կը թափէր. բայց յանկարծ այն
քաղցր զմայլմունքէն կ'արթըննար, և երեսներն
ու ձեռուրները արցունքներով թըջած դանե-
լով ինքզինքը կ'ուտէր տագնապէն՝ որ ընկեր-
ներուն ուրախութիւնը տակնուվրայ կ'ընէ.
վերջապէս ոտք ելաւ՝ դնաց քաշուեցաւ առան-
ձին տեղ մը:

Չալիւքա, Պետափրեւսի կինը՝ փառաւոր կառք մը հեծած ելաւ Մեմֆիս քաղաքէն դուրս։ Հանգիսի օրեր իր էրկանը պատճառաւ պալաւար լեցուող բազմութեան շփոթութենէն հանգ չէլը համար շատ անգամ սովորութիւն ըրեր էր գաշտերը քաշուելու զուարճանալու համար։ Պետափրեւսի գաշտերն որ հասաւ՝ մէկ անոյշ երգերու ձայն մը ահանջը զարկաւ. սկսաւ մօտենալ ձայնին և հեռուանց տեսաւ որ հովիւներ ու հովուուհիներ ծաղիկներու պահներով զարգարուած՝ քնարներ հնչեցընելով անոյշ կերդէին։ Չարմա՛նք բան, ըսաւ ինքնիրեն, միթէ ասո՞նք են այն գերիներն՝ զորոնք ինծի վայրենի մարդկանց պէս նկարագրեր էին, որոնց խեղճ վիճակը ես ալ մտքս դրեր էի թեթեւցընելու. ա՛հ, ասոնք ինծմէ շատ աւելի երջանիկ են։ Այս խօսքերս ըսելով՝ մէյմըն ալ նայեցաւ անոնց, աչուքները լեցուեցան. և հառաչելով մը հեռացաւ անկից։

Իմացը մէկ մուծ և անբնակ անտառ մը տեսաւ. յուսալով որ հոն առանձնութեան մէջ կարենայ քիչ մը հանգչիլ՝ մտաւ հոն, իր մտքին խորհուրդներուն մէջ ընկղմած՝ անտառին խորերը գնաց, մէյմըն ալ յանկարծ աչքին զարկաւ մէկ պղտի խրճիթ մը անուշահոտ ծաղիկներով զարգարուած, դրանը մէջ նստեր էր հիանալի գեղեցկութեամբ զարգարուած երիտասարդ մը. և էր ինքն Յովսէփ։ Ոսկեփայլ գեղնագոյն մազերը ինչուան խոտերուն վրայ կ'ինջնային արցունքով լեցուած աչուքները գէպ ի երկինք վերուցած՝ կը հառաչէր լռիկ, իր չորս գին ալ ոչխարները պատեր էին։

Յովսէփայ գեղեցկութիւնը և իրեն սրտաշարժ տեսարանը՝ տակնուվրայ ըրին Չալիւքայի սիրտը. հասած տեղը անշարժ կեցած՝ երկայն

ատեն յափշտակուած մը Յովսէփայ երեսը կը նայէր, և քանի որ կը նայէր, այնչափ ալ սիրտը կարեկցութեամբ կը լեցուէր:

Նոյն իրիկունը Յովսէփ իր ընկերներուն ընելու ուրախութեան հանգիսէն քաշուած՝ իր միայնարանը փակուած մնացեր էր. ընդունայն տեղը իր բարեկամները ստիպեր էին զինքը արցունքները սրբել, և իրեն անոյշ ձայնովը իրենց երգերուն մէջ մտնել, բայց սրտին տրտմութեանը չէին կրցած յաղթել: Ատքին քովը քնար մը կեցեր էր, զորն որ իթոպալ բերեր էր հոն իբրև իրեն համար. նայեցաւ մէյմը Յովսէփ քնարին վրայ, երկնցուց ձեռքը առաւ գետնէն և սկսաւ այս ցաւագին հառաչանքներն ընել քնարովը երգելով.

Կ'ուզեն, սիրելիք, որ պսակուիմ ծաղկընէրով, ուրախութեան երգեր շրթունքներս արձրկեն, անոյշ ներդաշնակ ձայներ մատուրներս զարնեն. ա՛հ, այս երջանկութեան ձայները ինչ միսլթարանք են թշուառ սրտի... սիրելի արձագանգներ, որ իմ ծննդեան տեղերուս չորս կողմը դեռ կը թնդացընէք, դուք լսեր էք այն իմ երջանկութեանս ձայները, սիրելի էր ձեզի բիւր անգամ այն ձայները կրկնել... Բայց այս հեռաւոր սահմաններու մէջ, սիրտ իմ, ինչ զգացմունքներու երգեր կ'ուզես որ երգեմ. երգել արդեօք որդիական անոյշ սիրոյն քաղցրութիւնը. ո՞վ սիրելի և սրբազան անուններ՝ որ այսօր իմ ցաւերս արթնցնելու միայն կը ծառայէք... երգել արդեօք բնութեան այս գեղեցկութիւնը, այս ախորժեղի հովանիներն, սիրուն ծաղկըններն, զուարթ ջրի ընթացքներն, սրտնք ինձի համար բոլոր իրենց գեղեցկութիւնը կորսնցուցեր են, և որոնք ատենօք վայլած երջանկութեանս այսօր յիշատակարաններն են

միայն աշխարհիս վրայ... Քեզի ալ, ո՞վ ամենակալ Աստուած, որ բոլոր տիեզերաց վրայ կը թագաւորես, քեզի՝ որուն շատ անգամ թշուառացած սրտէս հառաչանքներ հաներեմ, քեզի վայելուչ ինչ երգեր շրթունքներս կրնան հիւսել. գըժբազդ քնար. համբացեր է բոլորովին, կամ հառաչանքներու միայն ձայներ կ'արձըկէ... ահա այս երգերս միայն սիտի երգէ բերանս, ինչուան որ ահաւոր դամբան մը յամիշտակէ ծածկէ զիս աշխարհէս... վաղեցէք դառն արցունքներ, մխիթարեցէք թէ որ կրնաք մէկ ջարդուբուրդեղած սիրտ մը... Ա՛ւր էր թէ այս վայրկենիս մէջ կարենայի վերջի հառաչանքս հառաչել, և արտասուացս ետքի կաթիլը թափել:

Վ՛ուզէր դեռ շարունակել, բայց քնարին թելերը արցունքներէն թրջած՝ ալ ձայն չէին հաներ. ձայնը տագնապէն բռնուեր էր, և դողդոջուն մատուրները սրտին զգացմունքներուն հետ թուլցած՝ քնարին թելերը չէին կրնար շարժել:

Չալիւքա լսելով այս անոյշ և սրտաշարժ ձայնը, այս դեղեցիկներդաշնակութիւնը՝ որուն մէջ երգեցողին սրտին բոլոր ցաւերը ճիշդ կը տեսնուէին, այս խոր հառաչանքներն և այս վերջի՝ աւելի սրտաշարժ լուսթիւնը, Չալիւքա բողովին սիրտը ելած, չկրցաւ արցունքները բռնել. բոլոր անտառին թռչուններն ալ կարծես դիմամբը լսէր էին, և հիւզին չորս կողմը ցրուած ոչխարներն ալ ամփոփուած կեցեր էին անշարժ: Ասոր նման Փիլոմել երբոր իր էրկանը մահը տեսաւ, երկար առէն կը հառաչէր սրտէն միայն առանց ձայնի, և իրեն ամենէն աւելի տխուր երգերն ալ իր ցաւերուն դիմացը թէթեւ էին, բայց երբոր լուսթիւնը կտարեց, առաջին հառաչանքներն այնպիսի ցաւալից կերպով մը

արձըկեց՝ որ իր ընկերները բոլորովին ըզգածուած՝ իրենց երգերը լռեցուցին: Երբոր թըշուառացած անձ մը իր յուսահատ ընթացքը դէպ ՚ի անտառը կ'ուղղէ, կարծես թէ անտառը դիմացէն իր տխուր հառաչանքները կը դադրեցընէ, որպէս զի ինքը իր սրտին ցաւերը խօսեցընէ:

Չալիւքա դեռ հոն կեցած աչուրները Յովսէփայ վրայ էր, կ'ուղէր մօտենալ իրեն, և իր արցունքներուն սլառձառն իմանալ, բայց մէկ ներքին անյայտ զգացմունք մը զինքը ետ ետ կը հրէր. վերջապէս թողուց ետ քաշուեցաւ անկէց՝ սաստիկ զգածուած Յովսէփայ տեսարանէն:

Երկրորդ առտու ելաւ կանուխ՝ հարցուց Չալիւքա թէ ո՞վ է այն երիտասարդ հովիւը՝ որ անտառին խորերը կը քաշուի արցունքներ թափելու: Ըսին իրեն որ Պետափրէսի գերիններէն մէկն է, որուն վրայ մասնաւոր սէր մը ունի. գովեցին իրեն աղէկուծիւնը, անոյշ ընաւորութիւնը, և առաքինութիւնները (*):

(*) Ծ՛ՆՆ. ԼԹ. 1-6. — Եւ զՅովսէփի իջուցին յԵգիպտոս, և գնեաց զնա Պետափրէս ներքինի Փարաօնի դահճապետ, այր եգիպտացի ի ձեռաց իսմայելացւոցն որք իջուցին զնա անոր: Եւ էր Տէր ընդ Յովսէփայ, և էր այր յաջողակ. և եղև ի տան տեառն իւրոյ յԵգիպտոս: Իբրև գիտաց տէրն նորա՝ թէ Տէր ընդ նմա է, և զամենայն զինչ և առնէր՝ Տէր յաջողէր ի ձեռս նորա. և եգիտ Յովսէփ շնորհս առաջի տեառն իւրոյ, զի հաճոյ էր նմա: Եւ կացոյց զնա ի վերայ տան իւրոյ, և զամենայն ինչ որ իւր էր ետ ի ձեռս Յովսէփայ. և եղև յետ կացուցանելոյ զնա ի վերայ տան իւրոյ, և ի վերայ ամենայն իրիք որ ինչ էր նորա, և օրհնեաց Տէր զտուն եգիպտացւոյն վասն Յովսէփայ. և եղև օրհնութիւն Տեառն ի վերայ ամենայն ընչից նորա ի տան և յանդի. և եթող զամենայն որ ինչ իւր էր՝ ի ձեռս Յովսէփայ. և ոչ գիտէր զամենայն որ ինչ կայր ի տան իւրում, բայց միայն զհացն զոր ուտէր: Եւ էր Յովսէփ աղնիւ երեսուօր և դեղեցիկ տեսլեամբ յոյժ:

Իրեն իմացուցին որ Յովսէփ իր ընկերներուն
 ինչուան ամենէն աւելի կատաղիներսն սիրտը
 գիտցեր էր շահիլ, ինչուան նոյն իսկ դաժան
 Պուժովիսին սիրտն ալ. և թէ իրեն հետ այն
 դաշաւերուն մէջ երջանկութիւնն ալ մտեր էր,
 և թէ ափսոս որ ուրիշներուն երջանկութիւն
 պարգևելու առեն՝ ինքը միայն բողոքովին զըր-
 կուած էր անկէ, և մէկ անմխիթար մաղձոտու-
 թեան մը մէջ կը չարչարուէր. և թէ բան մըն
 ալ չգտնուեցաւ ինչուան այն վայրկեանը որ
 իրեն սիրտը քաշէ, և թէ իրեն սիրելի բարե-
 կամներն ալ չկրցան իր թշուառութեանցը
 դաղանիքը բերնէն առնել:

Հաճութեամբ մը մտիկ ըրաւ Չալիւքա Յով-
 սէփայ վրայ արուած գովեստները. բայց երբոր
 անոր ցաւերուն վրայ խօսքը հասաւ՝ բողոքովին
 սիրտը այլայլեցաւ՝ կարգէ դուրս գութ մը
 վրան զգալով. Թշուառ երիտասարդ, ըսաւ
 ինքնիրեն, որ սիրտ կրնայ քու ցաւերուդ ան-
 զգայ գտնուիլ: Իր ծաղիկ հասակին մէջ, իր ան-
 հնարին ցաւերուն մէջ՝ լռութիւնը զոհ եղած
 պիտի մեռնի... Անշուշտ փառաւոր ցեղի մը
 ծնունդ է, իրեն բնաւորութեան փափկու-
 թիւնը՝ աղնուականութեանը մեծ նշանն է. զար-
 մանք չէ, ինչուան աստուածոց վրայ ալ կը
 պատմուի որ դերութեան վիճակի հասեր են:
 Պէտք է որ Յովսէփ իր սիրտը բանայ ինծի,
 իրեն ծաղիկ հասակը խալըսեմ պիտի թշուա-
 ռութենէն:

Ըսաւ՝ և դեռ արևը իր ընթացքը չմնացուցած
 միայնակ ելաւ պալատէն և շիտակ դէպ ի ան-
 տառը ուղղեց ճամբան: Յովսէփ մինակ իր
 խրճիթին մէջ նստած՝ իր սովորական ցաւե-
 րուն մէջ թաղուած յորդ կ'արտասուէր, մէյ-
 մըն ալ աչքը վեր որ վերցուց՝ Չալիւքա դրան

առջևը կեցած տեսաւ: Շփոթած ոտք ելաւ,
սրտին հառաջանքները բռնեց, և կը ջանար ար-
ցունքները սրբել:

Դժբանգը երիտասարդ, մի շփոթիր, զգա-
ծուած ձայնով մը ըսաւ իրեն Չալիւքա, Պե-
տափրեսի ամուսինը եկեր է քու թշուառ օ-
րերդ լմնցընելու: Ի՞նչ է պատճառը որ զքեզ
կը ստիպէ հեռանալ քու հասակիդ պատշաճ
անմեղ զուարճութիւններէն: Ար վախնա՞ս ար-
դեօք վստահելու ինձի սրտիդ գաղանիքները:
Թշուառ սրտի մը տաքնասպները ծանօթ են
ինձի, և որչափ ալ երջանիկ վիճակի մէջ զիս
կարծես, բայց ներսի դիս անզգայ սիրտ մը չես
գաներ քու ցաւերուդ:

Քու արցունքներդ սիրտս գրաւեցին, երե-
սիդ դժագրութեանը վրայ կը տեսնեմ՝ որ այս-
պիսի անարդ վիճակէ մը շատ վեր վիճակի մէջ
ծնած ես. որ բարբարոս սիրտը զքեզ գերու-
թեան շղթաներու հասցուց. խօսէ՛ անկեղծ.
անվայել են քեզի հառաջանքներն որ կը հա-
նես: Այս վայրկենէս՝ ազատ ես գերութենէ,
և այս ազատութիւնը քեզի արժանաւոր բա-
րիքներուն թեթեւն է. թող որ ես իմ՝ ձեռքովս
սրբեմ այս արցունքներդ, որ վերջին կաթիլ-
ներն պիտի ըլլան աչքերուդ թափած արտա-
սուացը:

Այս խօսքերս լսելով Յովսէփ՝ անակնկալ ըզ-
գացմունք մը պատեց զինքը, և իր թշուառու-
թիւնները լմննալուն յոյսը՝ սիրտ տուաւ իրեն
բանալու Չալիւքայի մէկ սարսափելի անօրէ-
նութեան դէպք մը՝ զորն որ կ'ուզէր յաւիտե-
նական լուութեան մը մէջ թաղել անհետացը-
նել:

Արևը կարմիր կրակ գարձած խրճրթի մը ե-
տեէն ծառերուն խիտ ճիւղերուն մէջէն կ'ե-

րենար՝ երբոր լուսինն ալ գիմացէն արծըթի
 պէս փալփրլուն երկնքի երեսը կը շողար և Նե-
 ղոսի շարժուն ջրերուն վրայ կը ցոլար: Երթա-
 լով թռչուններուն երգերը կը լռէին, ծառե-
 րուն տերևներուն շարժումը կը դադրէր, ոչ-
 խարներուն միայն մայեղները կը լսուէին որոնք
 կշտացած կը քաշուէին դաշտերէն. բայց քիչ
 ատենէն ընդհանուր լուռութիւն մը պատեց, և
 հանդարտութիւն մը տիրեց բովանդակ բնու-
 թեան մէջ: Զալիւքա Յովսէփը քովը առած՝
 իւր խրճիթին դրանը մէջ խոտէ նստարանի մը
 վրայ նստաւ. աչուրները Յովսէփին երեսը
 անկած՝ մտադիր կէցեր էր լսելու իրեն դադա-
 նիքը. բոլոր բնութիւնն ալ կարծես թէ լուռ
 կէցեր էր մտիկ ընելու. — Յովսէփ սկսաւ պատ-
 մել:

Յ Ո Վ Ս Է Փ Գ Ե Ղ Ե Ց Ի Կ

Ե Ր Գ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Գ

ԵՐԳ ԵՐԿՐՈՐԳ

Չիս այսպիսի գերութեան մը վիճակ ծնած է, ըսաւ Յովսէփ. Յակովբ՝ իմ հայրս Քանա նու երկրին հարուստ հովիւն է. հովուութեան վիճակ մը՝ որ հոս արհամարհելի սեպուած է՝ որովհետեւ գերիներու միայն տրուած է. բայց առաքինութեան և ազատութեան գիրկը՝ որոնց հետ սովորաբար միացած է, երջանիկ և պատուաւոր վիճակ մը համարուած: Երբոր աշխարհիս բոլոր ազգերը կուսապաշտութեան մէջ մոլորած կը պտըտէին, Աստուած իմ հօրս պապուն երեւալով ինքը իր աստուածային ճայնովը նորէն սորվեցուց անոր ճշմարիտ աստուածապաշտութիւնը, և ինքն ալ նոյն ատենը պարզ մէկ հովիւ մըն էր, արմաւենիի պէս որ իր հովանեոյն տակ կը պահպանէ շատ մը սերունդներ, իրեն հրաշալի առաքինութիւններն

ալ՝ օրինակ պիտի մնային ապագայ դարերու․
 իր զաւակին ալ նոյն առաքինութիւններուն ժա-
 ւանդ եղաւ, և անփոփոխ աւանդեց իմ հօրս․
 ահ, ամսնս, պէտք էր որ իրեն հետ ծածկուէին
 անհետանային բոլոր՝ նոյն իսկ իր ծնած երկիր-
 ներուն մէջ:

Իմ կենացս ալ առջի տարիները՝ երջանիկ
 օրերու տեսարաններ էին․ քաղցր ամուսնու-
 թեան մը երկար ատենուան ակնկալու-թեանը
 պտուղն էի ես: Իմ հայրս՝ որ արդէն ծերու-
 թեան հասակը բռներ գրկեր էր՝ զիս իբրև մէկ
 փափուկ սիրոյ գեղեցիկ աւանդ մը՝ այնպէս կը
 սիրէր՝ գուրգուրալով վրաս, և իմ եղբայր-
 ներս ալ իրենց բարեկամութեան սէրը շատ
 առիթներու մէջ ինծի կը ցուցնէին․ ստէպ
 կ'երթայի գանելու զիրենք դաշտերու մէջ․ ո-
 բոնք ոչխարներու պղտի խումբեր կը յանձնէին
 արածելու․ ոչխարներուս հետ ես ալ կը ցատ-
 քըտէի դալար խոտերուն վրայ․ իմ ձեռքերովս
 կը պսակէի զանոնք ծաղկըներով, և վրանին կը
 խանդաղատէի․ յուսամ կը ներէք ինծի ասանկ
 մանր և թեթև նկարագրութիւններու ինչնա-
 լուս․ բայց ասոնք իմ երջանկութեանս օրերը
 միտքս կը ձգեն:

Սակայն ամէնքն ալ անցան լըմնցան, ինչպէս
 որ կ'անցնի կ'երթայ դարունն ալ իր ամէն գե-
 ղեցկութիւններովը․ տեսակ տեսակ ծաղիկնե-
 րը որ իրարու կը յաջորդեն, անտառներու փո-
 փոխ ներդաշնակ ձայները, կենսատուօղը՝ զորն
 որ կը շնչէ մարդ պարզ և զուարթ երկինքի մը
 տակ, և այն քաղցր ուրախութիւնը՝ որ նոր
 ծլած ծաղիկներուն հետ կարծես թէ մէկ սրտէ
 մը կը բղխեն, ասոնք բոլոր կը ծածկեն մեր աչ-
 քերէն՝ օրերուն ու ժամերուն արագ ընթաց-
 քը, ինչուան որ հառաչելով երթանք հասնինք

այն օրերուն ամենէն վերջինին, ասանկ ահա իմ
 երջանկուծիւնս ալ թուաւ աներևութացաւ...
 Սփսոս, անանց կը կարծէի ես իմ երջանիկ
 բաղդս, դիւրաթեք որթը մէկ ծառի մը միայն
 սլլուելը բաւական է շիտակ կենալու, իսկ ես
 տասը եղբայրներ գորովանօք գրկելու, երջան-
 կուծիւնը ունէի, և ինչ աւելի ամուր կուծընե-
 լու հաստատութիւն կրնար ըլլալ իմ պատա-
 նեկութեան օրերուս, քաղցր և դիւրին բան
 մը կ'երենար ինձի սիրելն ալ՝ սիրուելն ալ, և
 անցուցած տարիներուս հետ մէկտեղ իմ անոնց
 վրայ զգացած բարեկամութեան սէրս ալ կը
 շատնար:

Եւ հիմա կը հաւտան, թէ որ ըսելու ըլլամ...
 որ ահա ասոնք եղան... այս եղբայրներս եղան
 իմ թշուառութեանս պատճառ, բերանս ա-
 ռաջ չէր երթար ըսելու, փափաքելի էր ինձի
 քեղմէ ալ ծածկել իրենց չարութեան յիշա-
 տակը, բայց դժբաղդաբար՝ բոլորովին կաս
 ունի իմ խեղճ պատմութեանս հետ:

Ս, յն որ իմ երջանկութեանս բուն պատճառն
 էր՝ նոյնը եղաւ նաև իմ թշուառութեանցս ալ
 պատճառ: Հօրս Յակովբայ իմ վրաս ցուցրցած
 սէրը՝ գրգռեց զայրացուց եղբարցս սրտին նա-
 խանձը, բայց ճշմարիտ ալ է որ զիս ուրիշնե-
 րէն աւելի խնամքով կը սիրէր, վասն զի իմ
 վրաս կը տեսնէր իրեն սիրելի ամուսնոյն զա-
 ւակը՝ և իւր ծերութեանն ալ պտուղը, կաղ-
 նիի ծառի մը պէս որ իր նոր արձրկած ճիւղին
 աճմանը համար իրեն բոլոր սնունդը կուտայ
 չինայէր, վասն զի արդէն ալ առջի հին ճիւղերն
 շատ սնունդի կարօտութիւն չունին, ասանկ ալ
 իմ հայրս ամէն խնամք կ'ընէր վրաս՝ նոր ծլած
 միտքս կրթելու և զարդարելու... ինչ գիտ-
 նամ, կրնայ ալ ըլլալ որ հայրս համոզուեր էր

Թէ էս իմ ուրիշ եղբայրներէս աւելի գորովա-
նօք կը սիրեմ զինքը (*):

Չեմ գիտեր ինչպէս բացատրեմ ցաւերու
այն սարսափելի հարուածները՝ որ սիրտս գա-
մուեցան, երբոր իրենց ատելութիւնը յայտնի
երևան ելաւ: Իմ գառն արցունքներս սիրելի
հօրմէս ծածկելու համար՝ անտառները կը վա-
զէի առանձնութեան մէջ լալու, ուր տեղերն
որ ինչուան այն ատենը զուարճութեան երգե-
րուս միայն վկայք եղած էին. անծանօթ էր
ինծի ինչուան այն չարագուշակ ժամը, ցաւոց
զգացմունքը որ սրտին առջևը ուրախութեան
դէմ պարիսպ մը կը քաշէ իմ ճակտիս վրայ,
Թէպէտ գրուած է եղեր արտասուաց հեղեղ-
ներ թափել, բայց էս չգիտնալով ամենևին՝ ար-

(*) ԾՆՆ. ԳԼ. ԼԷ. 2-11: — Յովսէփ եօթնուտասնա-
մեայ էր, մինչ արածէր եղբարքն հանդերձ խաշինս. և էր
կրտսեր ընդ որդիան Բալայ, և ընդ որդիան Չելփայ կա-
նանց հօր իւրոյ: Եւ բերէին համբաւ չար զՅովսէփայ առ
Խորայէլ հայրն իւրեանց: Բայց Խորայէլ սիրէր զՅովսէփ
առաւել քան զամենայն որդիան իւր. քանզի որդի ծերու-
թեան նորա էր. և արար նմա պատմութեան ծաղկեայ: Իբրև
տեսին եղբարքն նորա թէ սիրէ զնա հայրն քան զամենայն
որդիս իւր, ատեցին զնա. և ոչ կարէին խօսել ինչ ընդ նմա
խաղաղութեամբ: Եւ ետես երազ Յովսէփ՝ և պատմեաց
եղբարց իւրոց. և յաւելին ևս ատել զնա: Եւ ասէ ցնոսա.
լուարո՞ք զերազն զոր տեսի: Թուէր եթէ որայ կապեաք ի
գաշտի միում. և կանգնեցաւ որայն իմ, եկաց ուղղորդ.
և դարձան որայքն ձեր, և պագին երկիր իմում որայոյն: Եւ
ասեն ցնա եղբարքն իւր. միթէ թագաւորելով թագաւո-
րեացնս մեզ. և յաւելին ևս ատել զնա վասն երազոյն
նորա. և վասն բանիցն նորա: Եւ ետես միւս ևս երազ. և
պատմեաց հօր իւրում և եղբարց իւրոց: Եւ ասէ, ահա
տեսանէի միւս ևս այլ երազ. որպէս թէ արեգակնդ և
լուսին՝ և մետասան աստեղք երկիրպագանէին ինձ: Սաս-
տեաց նմա հայրն իւր՝ ասէ. զինչ է երազն զոր տեսեր.
արդ՞ զալով գայցեմք էս և մայր քօ՝ և եղբարք քո, և երկիր
պագանիցեմք քեզ: Եւ նախանձեցան ընդ նմա եղբարքն
իւր. բայց հայրն պահէր զբանսն:

ցունքներուս առջի կաթիլներն ալ զիս տակնու-
վրայ կ'ընէին՝ տեսնելով որ բունի տխրութեան
մը մէջ կը քաշեն կը ձգեն: Չարմացած ես ինծի
կը հարցնէի. իրաւ է արդեօք որ եղբայրներս
զիս չեն սիրեր, կ'ատեն բացարձակ: Ահ, հայր,
կը հառաչէի ինքնիրենս, եթէ քու սէրդ՝ եղ-
բարցս ատելութիւնը իմ գլուխս կը թափէ,
սէրդ է ընտրեմ՝ կորսնցնել քու սէրդ, ըզ-
քեզ...:

Յակովբ հայրս իր ոչխարներուն մէկ հօան ալ
ինծի յանձնեց, նոյն օրը՝ մեր սովորութեանը
համեմատ հանդիսի օր մը եղաւ. հայրս ինքը իր
ձեռքովը գլխուս վրայ ծաղկէ պսակ մը գնե-
լով՝ ձեռքս ալ տուաւ հովուական ցուպը. ետքը
գրկեց զիս գորովանօք, և միսթարութեան ար-
ցունքներ օրհնեալ ծերունւոյն աչքերէն սկսան
կաթիլթել: Ա՛րօրհնեմ՝ զքեզ, Աստուած իմ,
ըսաւ, որ իմ կեանքս երկնցուցիր, և այս օրուան
հանդիսիս հասուցիր. Յովսէփ, որդեակ իմ,
ատկեց ետև աղայ չես դուն, հիմա քու սիրտդ
սէրդ է որ առաքինութեան հաստատուն
պտուղներ հասցնէ, որոնց սերմանքը ինամ-
քով ցաներ և սնուցեր եմ՝ ինչուան այս օրս.
Հայրական խնամոցս անարժան չգտնուիս, որ-
դեակ իմ. ո՛ր գիտէ թերևս հաճին երկինք՝ այս
մէկ միսթարութիւնս ալ չնորհելու ինծի՝ տես-
նալ քու վրադ այս անգին սերմանց աճիլը և
պաղաքերելը. սա է միայն սրտիս փափագը: Ա-
հա ասոնք էին խեղճ ծերունւոյն սրտին իղձերն:

Հօրս ձեռքովը պսակուած, ոչխարներս առջևս
ձգած, բոլոր ընտանիքս ալ ետևէս, քնարներ
և սրինգներ զարնելով՝ ընդարձակ դաշտ մը
դաշինք: Բոլոր այն օրը ուրախութեան նուի-
րած անցուցինք, նոյն իսկ եղբայրներս ալ կար-
ծես թէ իրենց անիրաւ ատելութիւնը մոռցած

կը տեսնուէին. իմ սիրտս ալ կը խնտար տեսնելով որ ազայութեան երջանիկ օրերը նորէն սկսան երևնալ:

Եղբարցս հետ օրերս անցընելով կը տեսնայի որ անհոգութեամբ երեսէ կը ձգէին իրենց ոչխարներուն խնամքը, իրենք ղիրենք անկարգ զուարճութեանց կուտային, ոչ իրենց հարցը Աստուծմէ կը պատկառէին, ոչ իրենց պապերուն յիշատակէն, և ոչ նոյն խի իրենց հօրը ներկայութենէն. ո՛հ, ինչպէս սիրտս կտոր կտոր կ'ըլլար. երբեմն կը վազէի իմ ոչխարներուն հետ անոնց ոչխարներն ալ հոգալու, ջանալով որ անոնց անհոգութիւնը ծածկեմ, և երբեմն երգելով կ'օրհնէի զԱստուած, բնութեան արարիչը, իմ պապերուս առաքինութիւնները կ'երգէի, որգիական սիրոյ և եղբայրական բարեկամութեան գեղեցկութիւնները կը հնչեցընէի. և անանկ մը կուգար ինծի որ իրենց սիրտը շարժելու սաստիկ փափաքս՝ սրտէս գորովաշարժ և ներդաշնակ ձայներ և համոզիչ խօսքեր հանել կուտար. վերջապէս արտասուալից աչուրներովս ոտուրնին ինկած կ'երգուընցընէի ղիրենք չվշտացընելու այնպիսի պատկառելի ծեր մը. բայց անոնց ականջները խցեր էին իմ երգերուս և աղաջանքներուս դիմացը: Քնն, կը պոռային երեսէս վեր, պարծէ Յակովբայ առջև ըրած խնամքներդ, երգէ իրեն դիմացը այն ներդաշնակութիւններդ որոնցմով իրեն սիրար վաստրկեր ես քեզի, և աչուրներէդ թափած արցունքներովդ, իրեն ձեռքովը սրբելու ատենը, հաւատացուր մեր բռնած գէշ ճամբան:

Ետ քաշուեցայ, և հօրս երեսէն փախելով որ արցունքներս չտեսնայ՝ բաց տեղ քամիներու դիմաց նստած, վազած արցունքներս կը չոր-

ցընէի, բայց ցաւը սրախս վրայ տողորուած կե-
ցեր էր:

Այն օրերը՝ իմ մայրս մէկ ուրիշ զաւակ մըն
ալ բերաւ Յակովբայ, որ ուրախութեան տեղ
անմխիթար ցաւեր տարածեց ընտանեաց մէջ,
և որուն յիշատակը դեռ ինչուան այս օրս՝
Թշուառութեանցս գիրկը մասնուած օրերս՝
արցունքներ կը վազընէ աչքերէս: Դեռ կարծես
Թէ աչքիս առջևն է՝ այն դորովալից մայրը որ իր
գողգղաջող ձեռքերուն վրայ առած այն սիրելի
զաւակը, Ահա հիմա մոռցայ իմ երկայն տարի-
ներուս ցաւերը, ըսաւ ծերոյն. սիրելի՛ ամու-
սին, ահա կը մեռնիմ ես, բայց դուն զիս բոլո-
րովին չես կորսնցըներ. ահա քեզի մէկ նոր
Յովսէփ մըն ալ կ'ընծայեմ, ահա ճիշդ իրեն
կերպարանքն է...: Ետքը կէս մեռած աչուը-
ները գէս ի ինծի դարձնելով, Ահա քեզի ալ,
ըսաւ, սիրելի որդեակ, մէկ ուրիշ եղբայր մը,
սիրեցէք զիրար...: Այս շսելու ատենը դորովա-
լից նայուածքով մը նայեցաւ երեսս, և վերջին
շունչը տուաւ:

Ահ, հարկ է արդեօք Յակովբայ և իմ զգացած
ցաւերնիս բացատրել: Աչքերնուս արցունքնե-
րովը լուացինք մօրս սաղած մարմինը և նորածին
տղան: Ուրախ որտալ կը տեսնայի օրէ օր Բե-
նիամինի մեծնալը, այս էր ահա իրեն անունը,
կ'օրհնէի զԱստուած որ տուաւ ինծի եղբայր
մը՝ որուն հետ կրնայի փոխադարձ բարեկա-
մութեան սէր մը վայելել:

Դիպուած մըն ալ յատմեմ, Թերևս մտա-
դրութեան քիչ արժանաւոր. վասն զի, ինչ
գիտնամ, կարելի է որ այնպիսի երազ մը Աս-
տուծոյ մասնաւոր ազդեցութիւնը ըլլայ:
Կը սատմէի Յակովբայ եղբարցս առջև՝ Թէ
երազ տեսայ որ մէկ փառաւոր դիշեր մը՝ արձը

լուսինը և տասնըմէկ աստղերը՝ երկնքի կամարը
կը թողուին գալու ինծի երկրպագութիւն
ընելու: Իմ եղբայրներս այս երազէս գուշա-
կութիւններ ընել ուզեցին, իբրև թէ իրենք
պիտի խոնարհին և ես ատենօք իշխանութեան
պիտի հասնիմ: Ընդունայն կարծիքներ, ո՞վ աս-
տեղք՝ այսօրուան օրս գուշք երկնքէն իմ նախա-
տինքներուս միայն վկաներ էք:

Բոլոր եղբարցս մէջէն Սիմէոն և Ռուբեն
ամենէն աւելի ինծի դէմ ատելութիւն ունե-
ցողներն էին: Ար ստիպուիմ մասնաւոր յիշել
զասոնք, վասն զի եթէ կարելի ըլլար, բոլորովին
կը ծածկէի իրենց ըրածը, և ոչ խօսք կը բա-
նայի իրենց բռնաւորութեանը վրայ: Ա՛հ, ո՞ր-
չափ կը ցաւիմ, մասնաւանդ Սիմէոնի վրայ. վասն
զի ո՞րչափ ալ սարսափելի է իմ թշուառու-
թիւնս, բայց իրեն թշուառութեանը չհասնիր:
Իմ կենացս գոնէ առջի տարիները երջանկու-
թեան մէջ անցան, բայց ինքը ծնած օրէն՝ դառ-
նութեան միայն զգացմունքներ ունեցեր է: Ես
իմ սիրելի անձինքներէս բաժնուած՝ մեր փոխա-
դարձ սէրը մտածելով կը միտթարուիմ, իմ թը-
շուառութեանցս անգուռիւն մէջն ալ բարեկա-
մութեան քաղցրութիւնը կը վայելեմ, բայց
բարեկամութիւնը երբէք Սիմէոնի սիրտը չկըր-
ցաւ շարժել ի դուրս. իրեն աջուրները չեն
թափած ամենևին այն քաղցր արցունքներն
չորոնք զգայուն սիրտ մը ծաղրէն աւելի կ'ըն-
արէ: Միշտ տխուր ու մալձոտ՝ միայնութիւն կը
փնտռէ, իրեն մաղերուն մութ գոյնը աւելի
զգալի կ'ընէ իրեն բնութեան տխուր բնու-
թիւնը: Իեռ երիտասարդ հասակին մէջ ճա-
կատը ծերութեան ծալքերով ծածկուած է.
ոչ երբէք քնար մը ձեռքը ինկած է, և ոչ երգ
մը հնչեցուցած է. անզգայ սրտով մը կը նայի

ծաղկըններուն և արշալուսոյ գեղեցիկ տեսարաններուն վրայ: Սիմէոն թէպէտ եղբարցս մէջ անդրանիկ չէ, բայց այնպիսի ազդեցութիւն մը ունի ամենուն սրտին վրայ, որ իբրև իրենց դուռխը կը նային վրան: Ռուբեն որ մէջերնին ամենէն մեծն է, աւելի խորամանկ կերպով մը իր ատելութիւնը կը բանեցընէ . . . :

Այն օրը՝ որ քիչ մը առաջ պատմած հանդէսնիս կը կատարէինք, և անմիջապէս այն վայրկէնին որ հայրս ծաղկըններով զիս պսակէր էր, մէյմըն ալ յանկարծ բոլորովին անծանօթ ծաղկահասակ հովիւ աղջիկ մը մեր տնակը մտաւ. բարակ քօղ մը երեսը կը ծածկէր, բայց իրեն նազելի հասակը և քալուածքը ամենուն աչքը իրեն վրայ կը դարձընէին: Պատկառանքով մը մօտեցաւ Յակովբայ. Ազնուազարմ ծերունի, ըսաւ իրեն, ցաւ է ինծի որ քու ուրախական հանդէսդ կ'ընդհատեմ, բայց մէկ թշուառ որբ մըն է որ դիմացդ կը տեսնաս, Աբրահամու եղբօրը Նաբովրայ ցեղէն. դեռ օրօրոցն էր բնակարանս՝ երբոր հայրս կորսնցուցի, ես իմ ձեռուըններովս՝ մօրս աչքերուն արտևանունքն ալ գոցեցի: Բու առաքինութիւններուդ համբաւը՝ քաջալերեց զիս մօտենալու այս տեղերս. դժամ որբ աղջկան մը վրայ, իմ ահաս հասակիս պատասպարան եղիր. դառն արցունքներուս միտթարանք, յանձն առ ցաւերս սիրովել, ահ թող, որ դքեզ ինծի հայր կանչեմ:

Այս խօսքերս ըսելու ատենը մէկ կողմանէ արցունքները արծաթափայլ ջրի հոսանքի մը պէս երեսին վրայէն սահելով կը վազէին, մէկալ կողմանէ ալ ոսկեգոյն մազերովը կը սրբէր. Բուսար իմ, պատասխան տուաւ Յակովբ, դառն ցաւերով մի տաղնապեր սիրտդ. առաքինութիւնը՝ միշտ յօժար խնամակալ մը գտեր

է զիս, վստահութեամբ խօսէ համարձակ, ըսէ
 ինչ է քու անունդ և հօրդ անունը:

Խեղճ աղջիկը, հօրս սիրալից խօսքերէն սիրտ
 առած, — Սելիմա է իմ անունս, ըսաւ, և ինծի
 այս կեանքը տուողը է Ովբէր՝ Բաթուելի եղ-
 բօրը Եղկանայի որդին: — Օրհնեալ ըլլայ իմ
 հարցս Աստուածը, յանկարծ աղաղակեց Յա-
 կովբ. ճանչցեր եմ Ովբէրը, երբոր Միջագետաց
 դաշտերուն մէջ Լաբանայ ոչխարները կ'արա-
 ծէի. Աստուծոյ ընտրեալ ծառայ մըն էր Ով-
 բէր. շատ անգամ փափագեր էի աղագիանու-
 թեան կապերով միանալ հետը. և ահա կը տես-
 նամ որ այսօր կը հաճին երկինք իմ սրտիս
 փափաքները լեցընել: Ետքը անոյշ նայուած-
 քով մը երեսս նայելով. Արդեակ իմ, ըսաւ
 ինծի, ծանր էր ինծի միշտ տեսնալս որ Քանա-
 նու աղջիկները իմ անուն կը լեցընեն, գուն
 միայն զաւկըներուս մէջէն գեռ չունիս ամուսին,
 ահա Սելիման քեզի, որդեակ, ինքն Աստուած
 ձեր ամուսնութիւնը օրհնէ: Չարմանքի մը մէջ
 լուռ կեցած մտիկ կ'ընէի հօրս ըսածները.
 վասն զի սրտիս զգացմունքները կարծես թէ
 հօրս խօսքերը գուշակելով գեռ ինքը չըսած,
 ներսի դիս սկսեր էին թընդացընել: Քու կամքդ՝
 իմն ալ է, պատասխանեցի մէկէն Յակովբայ.
 Աստուած շատ անգամ իր կամքը յայտներ է
 քեզի, ինքն է անշուշտ, որ այսօր ալ այս որոշ-
 մունքը ազգեց: Նոյն միջոցին մէկ ամօթխած
 կարմրութիւն մը պատեց Սելիմայի այտերը:
 Ընկերացաւ Սելիմա մեզի հետ ինչուան դաշտը.
 ուր մեր հանգէսը կատարեցինք. երկուքներնուս
 սիրան ալ կապաւ իրարու, և իմ ծերունի հօրս
 առջև շատ անգամ կրկնեցինք թէ մեր ամուս-
 նութեան օրը մեզի մեծ երջանկութեան օր մը
 պիտի ըլլայ:

Արդէն գիշերուան խաղաղ և զուարթ թա-
 գուհին երեք անգամ իր արծաթափայլ գունտը
 լեցուցեր ամբողջացուցեր էր. մեր հարսա-
 նեաց համար որոշուած օրն ալ այն էր... :
 Հրաւիրեց իր անակը՝ ուր որ հանդիսին
 պատրաստութիւնները կը տեսնուէին, դալար
 տերևներու վրայ շարուած էին ազնիւ և անու-
 շահամ պտուղներ. չորս կողմը հոսաւէտ ծաղ-
 կընէր սիւսուած էին. մեծ մեծ դաշխուրաննե-
 րու մէջ կաթը յորդու-թեամբ կը վազէր. և
 մէկ գեղեցիկ ուլ մըն ալ մտրթուած էր. կարգէ
 դուրս ուրախութիւն մը հօրս երեսին վրայ կը
 փայլէր: Այն պտուղներուն և կաթով լեցուն
 ամաններուն մէջտեղը՝ երկու ծաղկէ պսակներ
 դրուած կային:

Հազիւ թէ հանդէսը սկսեր էր, Յակովբ՝ Սե-
 լիմայի և իմ մէջերնիս նստած, չկրցաւ իր
 սրտին ուրախութեանը գիմանալ, ոտք ելաւ,
 դրաւ գլուխնիս ծաղկէ պսակները, և Սեղիմայի
 ձեռքը իմ ձեռուրներուս մէջ դնելով ըսաւ.
 Աստուածն Աբրահամու, Աստուածն Իսահա-
 կայ, ձեզի հետ ըլլայ. ձեր ամուսնութեանը
 ինքը վերէն հովանի ըլլայ, և իր օրհնութիւն-
 ներովը լեցընէ զձեզ. ա՛հ, ուր էր թէ տար ինձի
 Աստուած՝ մեռնելէս առաջ տեսնալ ձեր զաւկը-
 ները ձեզի պէս առաքինի: Ես սրտիս սաստիկ
 ուրախութենէն ինքզինքս կորսընցուցածի պէս,
 հօրս գիրկը վազեցի ինկայ, և կը զգայի միայն
 երեսիս վրայ իրեն աջուրներէն արցունքներուն
 թափուելը՝ զորոնք ուրախութիւնն ու սէրը
 իրեն սրտէն կը վազցընէին:

Այս սիրոյ զգացմանց գեղեցիկ տեսարանին
 մէջ Սիմէոն աջուրներէն բարկութեան կայծակ-
 ներ թափելով՝ յանկարծ ոտք ելլելն ու անակէն
 դուրս վազելն մէկ ըրաւ: Անակնկալ զարմանք

մը պատեց Յակովբայ սիրտը՝, թողուց զիս գրկէն, և ետևէն երթալով բարձրաձայն՝ Որգեակ իմ, պուայ իրեն, որգեակ իմ, ասանկ մեզմէ կը հեռանաս, կոյր ատելութիւնը ո՞ւր դբեղ կը բշէ կը տանի. ահա հիմա ատենն էր ամէն բան մոռնալու:

Ծերունւոյն խօսքերը օղուն մէջ ցրուեցան, և Սիմէոն նոյն կատաղութեամբ հեռացաւ գնաց: Մեզմէ մէկն ալ պատճառը չկրցաւ մահարեբել, բայց իրեն բարկութիւնը տակնու վրայ ըրաւ բոլոր մեր հանգէսը:

Քիչ օր անցաւ վրան, և ես գիտուածով մը այն չարագուշակ բարկութեան պատճառը իմացայ: Օր մը գէս ի անտառը երկրնալու ատենս, յանկարծ բազմութեան մը խառն ձայներ ականջս դպան. զգուշութեամբ մը մօտեցայ ձայներուն, և խիտ տերևներուն ծակերէն տեսայ բոլոր եղբայրներս մէկտեղ ժողվուած. Բենիամին միայն պակաս էր մէջերնին: Սիմէոն կատաղութենէն գոյնը նետած՝ բոլոր մարմինը գողի մէջ՝ ոտք ելած կայնած մէջերնին, մէկ բարձր հսկարտ սոճի ծառի մը պէս՝ որ կայծակէ զարնուած շարգուբուրդ ըլլալէն վերջն ալ դեռ իր ճիւղերը կը թօթվէ և կարծես թէ օղուն մէջ կը փորձէ շարժել:

Չէ, կարելի բան չէ, կ'ըսէր անոնց, և կարծես թէ դեռ ականջիս մէջը կը հնչէ այն ահաւոր ձայնը որ բոլոր անտառը կը թնդացընէր. չեմ կրնար չատել Յովսէփը: Ինքը չէ՞ որ մեր հօրը սէրը մեր վրայէն յափշտակեց. գիշեր ցորեկ կ'ամբաստանէ զմեզ Յակովբայ առջև. Յակովբա ալ՝ այն անօրինէն լսածներուն միայն համեմատ զմեզ կը դատէ. և երբեմն ալ թէ որ ուրախութեան կայծ մը աջուրներուն մէջ կը ցոլայ՝ Յովսէփայ համար ըրած հանգէսներուն

օրերն են միայն: Այս ասանկ է եղբայրներ. և
 ես չեմ կրնար այսպիսի մասնաւորութեան մը
 գիմանալ. ահա դրեր եմ ես միտքս հեռանալու
 Յակովբայ տնակէն, և մէյմըն ալ յաւիտեան
 ռաք կոխել չունիմ ես հոն: Արդ գուք ալ կ'ու-
 զէք ինձի հետևիլ, եթէ Յովսեփայ պէս կ'ըն-
 տրէք երթալ մասնել զիս Յակովբայ: Բայց
 կրնա՞ք մտնալ այն սարսափելի նախաախնքներն
 որ ամէն օր մեր գլուխը կը բերէ. Ռուբէն
 մտնցա՞ր որ դուն ես անգրանիկ մէջերնիս, և
 առաջ դուն էիր Յակովբայ սրտին սիրելին:
 Այլք, հեռանանք այս տեղերէս. մի հոգաք թէ
 ձեր ելլալ երթալը վըշտացնէ Յակովբայ սիրտը.
 միթէ բաւական չի միսթարուիր Յակովբայ իր
 Յովսեփայ և Սելիմայ սիրելիներուն գիրկը:

Այս որ ըսաւ Սիմէոն, ամէնքը մէկ բերան
 երգմունք բրին ըրեն հեռ հեռանալու. այս որ
 տեսայ պողեցաւ արիւնս երակներուս մէջ:

Շուտ մը ելան ամէնքը մէկէն Յակովբայ
 գիմացը եկան, ես ալ ետևներնէն երթալով
 իրենց Յակովբայ տնակը մանալու ատեն ես ալ
 անոնց հասայ: Ռուբէն առաջ նետուելով մը
 ըսաւ. Երկար ատեն է որ կը գանգըտիս իբրև
 թէ անհոգութեամբ կը նայինք ոչխարները,
 հրաման տուր ուրեմն մեզի Սիւքեմայ պարարտ
 խոտերուն վրայ տանինք արածելու զանոնք:
 Յակովբայ չգիտնալով թէ ի՞նչ պատճառի համար
 արդեօք այս հրամանս կ'ուզէին, սիրով հաւա-
 նեցաւ. բայց չկարենալով յանձն առնուլ որ
 երկար ատեն իրենցմէ բաժնուած մնայ, խօսք
 առաւ որ նոյն ամսուան մէջ լուսինը իր ըն-
 թացքը լմնցընելու օրը՝ իրենց հօրը տնակը
 գրանուին: Անկէց ետև էր որ վերջին հրաժա-
 րական բարևները տուին իրարու: Սիմէոն
 աչքերէն կրակ ցատքեցընելով մօտեցաւ Յակով-

բայ: Յերուսնին նախ ծանրութեամբ մը նայեցաւ երեսը, բայց մէկէն հայրական սիրով մը գրկեց զինքը. Սիմէոն իրեն հօրը գրկին մէջն ալ նոյն սխուր և դաժան կերպարանքն ունէր:

Յաւերուս տագնապէն արիւն կ'անցնէր սրբ տէս. Այն իմ խեղճութեանս, կ'ըսէի ինքնիրենս, հօրս սէրը ինձի թշուառութեանց միշտ պատճառ պիտի ըլլայ. ինչ դժբաղդ եմ եղեր ես, որ երջանիկ պիտի ըլլամ եղեր եղբարցս երջանկութիւնը տակնուվրայ ընելով: Ասոնք էին սրտիս հառաչանքները: Սելիմա կը ջանար մխիթարել զիս, իրեն անոյշ ձայնը սրտիս արամուտթիւնը փարատեց. կը յուսայի որ հեռաւորութիւնը թերևս Սիմէոնի դաժան ատելութիւնը թուլցընէ:

Եղբարցս հեռու եղած օրերը խաղաղ և երջանիկ անցուցինք: Երբոր հօրս որոշած օրը հասաւ, Սելիմայի հետ գացինք Յակովբայ անակը, անյագ սիրով մը գրկեց զմեզ իր թևերուն մէջ: Բայց իմ եղբայրներս դեռ չէին տեսնուեր, հայրս ուզելով ցուցընել անոնց որ անհամբեր զիրենք տեսնելու կը սպասէր, անոնց ընդ առաջ երթալ ուզեց:

Ելանք անակէն, ծերունին մէջերնիս մէկ ձեռքը ինձի և մէկալը Սելիմայի տուած էր. Բենիամինը առջևնիս ձգած մեր դաշտերը կտրեցինք, բաւական հեռաւորութեամբ տեղ առաջ գացինք. հոն նստաւ Յակովբ մայրի ծառի մը տակ, իսկ Սելիմա՝ Բենիամինը և ես պղտի բլրակի մը վրայ ելանք՝ որ հեռուէն տեսնալով եղբարցս գալը աւետիս տանք հօրս:

Արևը իր ընթացքին կէսը ըրեր էր, հայրս շփոթած վախը պատեց զինքը որ չըլլայ թէ փորձանք մը իր զաւկըներուն գլխուն հանդիպած ըլլայ, կը զղջար հրաման տալուն վրայ որ

հեռանան իրմէ. կը փափաքէր երթալ անձամբ
 դանել զանոնք օգնելու կամ մխիթարելու ինչ
 բանի որ կարօտութիւն ունենային: Բայց ես
 իրենց ուշանալուն բուն ճշմարիտ պատճառը
 գուշակելով տեսայ որ յոյսերս օգը ելան. և թէ
 հեռաւորութիւնն ալ անոնց բարկութիւնը չէր
 դադրեցուցած: Աստահ եղիւ ինծի, ըսի հօրս,
 ես կ'երթամ կը դանեմ եղբայրներս:

Ի՞նչ կը խօսիս, ըսաւ ծերունին, դձու ալ
 կ'ուզես զիս թողուլ հեռանալ, ամէն զաւկրնե-
 րէս զրկուած պիտի տեսնամ զիս: Քիտեմ որ
 զքեզ Սիւքեմ խրկելա՝ անձամբ երթալուս չափ
 կը ծառայէ, կը ճանչնամ քու եղբարցդ վրայ
 ունեցած սէրդ... բայց թէ որ հարկ ըլլայ
 սպասել քու դարձիդ ալ ինչպէս անոնցը...
 Յովսէփ, մեռնելու օրերուս մօտեցած եմ ես,
 և թէ յանկարծ մեռնելու ըլլամ քանի որ օրհ-
 նութիւնս անած չեմ, և քու ձեռուընէրդ ծե-
 րութեան աչուընէրս դոցելու որ չըլլան...

Հօրս բերնէն այս խօսքերը լսելու ատենս
 սիրտս կտոր կտոր եղաւ. Սելիմա ալ մէկ կող-
 մանէ կը յորդորէր զիս ամէն տեսակ սրտա-
 շարժ խօսքերով որ մինակ չթողում ծերունի
 հայրս: Սարսափելի պատերազմ մը ներսի դիս
 կը զգայի, բայց եղբայրական սէրը և պարտքս
 յաղթանակեցին, պաղտուեցայ ծերունի հօրս
 հետ, որ իր գրկին մէջ զիս սրխմելով կը հառա-
 չէր ցաւագին՝ որոնք սրտիս ինչուան խորը կը
 թափանցէին: Պաղտուեցայ սիրելի ամուսնոյս
 և պզտի Բենիամինին հետն ալ որ մեր ցաւոցը
 մասնակից՝ արցունք թափելով թևերը կ'երկըն-
 ցընէր ինծի:

Սելիմա բողբոլին արտասոււալից վազեց ե-
 տուէս. Յակովբայ առջև չհամարձակեցայ, ըսաւ,
 պարզ կերպով ըսել քեզի. ո՞ւր կ'երթաս սիրե-

լի. մոռցար ուրեմն եզբարցդ քեզի դէմ ունեցած ատելութիւնը, կը յուսան դարձնել զանոնք իրենց հօրը սոււնը. եթէ կը սիրես քու ամուսինդ, Յովակի մի թողուր զինքը:

Կը սիրեմ զքեզ, պատասխանեցի իրեն, բայց կրնամ չսիրել եզբայրներս, թէպէտ անիրաւ ըլլան ինձի դէմ. ո՞ դիտէ թերևս այս սիրոյ նշանը անոնց սիրտը շահի: Սիրա ան, քաջալէրուէ Սելիմա. քու ամուսինդ է, մէկ հայր մըն է, ինքը Սատուած է որ զքեզ կը յորդորէ:

Մէկէն կամացուկ մը իրեն գրկէն զատուեցայ և հեռացայ անկից. ստէպ ետևս դարձած հալած աջուրնելով մը իմ սիրելիներուս վրայ կը նայէի, որոնք անշարժ կեցած իրենք ալ զիս կը դիտէին. բայց երբոր բոլորովին կորսնցուցի զիրենք աչքէս՝ անհնարին սրտնեղութիւն մը պատեց զիս. քանի մը քայլ նորէն դէպ ի ետև վազեցի՝ մէյմըն ալ զիրենք տեսնելու մտքով, անոնք ալ գիմացէն նոյն զգացմամբ մը շարժած դէպ ի ինձի կուգային, հեռուանց իրարու թևերնիս կ'երկնցընէինք, և սիրոյ անձայն նշաններով կը նայէինք իրարու երկար ժամանակ. կ'ըսէի ինքնիրենս. Ինչո՞ւ աչքերէս այս արցունքները կը թափին... Ինչո՞ւ սիրտս ներսի դիս կը կարբտի, թէ որ սիրելիներէս բաժնուելուս համար է նէ՞ օրուան մը համար է միայն, եզբայրներս տեսնալու համար է:

Նոյն վայրկենին կարծես ձայն մը ներսի դիէս լսեցի՝ թէ Պարտքդ է որ զքեզ կը կանչէ. մէկէն վերջին անգամ մըն ալ նայեցայ Յակովբայ և Բենիամինի վրայ, և աջուրներս հայրենական դաշտերու վրայ դարձնելով՝ որ դիմացս բլբի մը վրայ կ'իյնային, գաայ հօրս տնակը: Բարով մնաս, ըսի հեռուէն, երջանիկ բնակարան. յուսամ քանի որ արևը իր ընթացքը կրկին

անդամ չէ ըրած՝ քու հովանիիդ տակը իմ վըշտերս լմնցած տեսնամ: Աս ըսի և ճամբաս շարունակեցի:

Քանի որ առաջ կ'երթայի, եղբայրներուս հետ սպառառուէլու փափազը իմ տրամուծիւնս կը թեթեցընէր, վստահուծիւն մը կը զգայի որ սլիտի չկարենան դէմ կենալ իմ դորովալից սիրոյս, անկեղծ և մտերիմ բարեկամուծեանս՝ որուն վկայներ էին սրտաշարժ խօսքերս, նա յուսածքս, աղաչանքներս և յորդարցունքներս: Այս խորհրդածուծեանց մէջ էի երբոր մտայ Սիւքեմ, և այն միջոցներուն որ սովորաբար ոչխարները կը քաշուին դաշտերէն, կը յուսայի հոն եղբարցս հանդիպիլ, երազ ընծացքով մը կարեցի բոլոր դաշտերը՝ բայց մէկն ալ չգտայ հոն (*): Հարցուցի՝ ո՞ւր են արդեօք Յակովբայ

(*) ԾՆՆԴ. ԼԷ. 42-56: — Եւ գնացին եղբարքն նորա արածել զխաշինս հօրն իւրեանց ի Սիւքեմ: Եւ ասէ իւրայէլ ցՅովսէփ. Ո՛չ աւանիկ եղբարք քո արածեն զխաշինսն ի Սիւքեմ. եկ առաքեցից զքեզ առ նոսա: Եւ ասէ ցնա. Ահա առիկ են: Ասէ ցնա իւրայէլ. Ե՛րթ տես եթէ ո՞ղջ իցեն եղբարքն քո՝ և խաշինք, և բեր ինձ զրոյց: Եւ առաքեաց զնա ի ծործորոյն Վերրոնի. Եկն ի Սիւքեմ, և եգիտ զնա այր մի մուրեալ ի դաշտին. Եհարց ցնա այրն՝ և ասէ. Ձինչ խնդրես: Եւ նա ասէ. Ձեղբարսն իմ խընդրեմ. սպասեալ ինձ ո՞ւր արածիցեն: Եւ ասէ ցնա այրն. Բարձին աստի. և լուայ զի ասէին, երթիցուք ի Դովթայիմ: Եւ գնաց Յովսէփ զհետ եղբարց իւրոց. և եգիտ զնոսա ի Դովթայիմ: Տեսին զնա եղբարքն յառաջագոյն ի հեռաստանէ, մինչև և մօտ եկեալ էր առ նոսա. խորհուրդ վատ ի մէջ առին սպանանել զնա: Եւ ասեն իւրաքանչիւր ցեղբայր իւր. Ահա երազատեսն գայ. եկայք սպանցուք զնա, և ընկեացուք ՚ի մի ՚ի գբոց աստի և ասացուք դազան շար եկեր զնա. և տեսցուք զինչ լինիցին երազքն նորա: Իբրև լուաւ Ռուբեն, կորզեաց զնա ի ձեռաց նոցա, և ասէ. Մի՛ հարցուք զդա յո՞ւ ի: Եւ ասէ ցնոսա Ռուբեն. Մի՛ հեղցուք արիւն. այլ արկէք զդա ի դուր մի յանապատի աստ. և ձեռն մի արկանէք ի նա: Ձի թափեցէ զնա ի ձեռաց նոցա և հասուցանիցէ զնա առ հայր իւր: Եւ եղև

տղաքը: Պատասխանեցին թէ շատ օրերէ ի վեր այն տղաքը որ այնպիսի առաքինի հօր մը անարժան զաւկընէր կը տեսնուին, այս դաշտերէն քաշուեցան. և թէ չեն գիտեր հիմա ո՛ւր ըլլալնին, բայց միայն տեսեր են որ դէպ ի մօտ անտառը կը մանեն եղեր:

Այս որ լսեցի խորունկ հառաչանքներ սրտէս ելան. շփոթած վազեցի դաշտերուն մէջէն, գիշերուան մութն ալ կոխելու վրայ էր: Ահան ինչ տագնապնէր էին որ սիրտս կը ճզմէին. վասն

իրբե եկն Յովսէփ առ եղբարսն իւր, մերկացին զպատմութեանն նորա ծաղկեայ ի նմանէ. և առին ընկեցին զնա ի գուրն. և գուրն ունայն էր, և ջուր ոչ գոյր ի նմա. և նստան ուտել զհացն: Զաչս ի վեր բարձեալ տեսին, և ահա ճանապարհորդք իսմայէլացիք գային ի Գաղաադէ. և ուղաք նոցա լի էին խնկովք ստաշխամբ և ուտնիւ. և երթային իջուցանել յԵգիպտոս: Եւ ասէ Յուդա ցեղբարսն իւր. Զինչ օգուտ է եթէ սպանանիցեմք զեղբայրն, և թաքուցանիցեմք զարիւն նորա. եկայք վաճառեցուք զնա իսմայէլացոցն, և ձեռք մեր մի շաղախեցին ի նմա. զե եղբայր և մարմին մեր է: Եւ լուան նմա եղբարքն իւր: Եւ անցանէին արք մադիանացիք՝ վաճառականք: Եւ ձգեցին հանին զՅովսէփ ի գբոյ անտի, և վաճառեցին զՅովսէփ իսմայէլացոց քսան դահեկանի. և իջուցին զՅովսէփ յԵգիպտոս: Գարձաւ Ռուբեն ի գուրն, և ոչ եզիտ զՅովսէփ ի գբի անդ. պատառեաց զհանդերձս իւր. և դարձաւ առ եղբարսն իւր՝ և ասէ. Պատանեակն չէ անդ, և ես արդ յո՞ երթայց: Եւ առեալ զպատմութեանն Յովսէփայ՝ զենին ուլայծեաց, և թաթառեցին զպատմութեանն յարեանն. և առաքեղին զպատմութեանն ծաղկեայ տանել առ հայրն իւրեանց. և ասեն. Զայդ գտաք. ծանիր եթէ որդւոյ քոյ իցէ պատմութեանդ եթէ ոչ: Եւ ծանեաւ զնա՝ և ասէ, Պատմութեանս որդւոյ իմոյ է. գազան չար եկեր զնա, գազան յափշտակեաց զՅովսէփ: Եւ պատառեաց զհանդերձս իւր, և բուրձ զգեցաւ ի վերայ միջոյ իւրոյ. և սուգ ունէր ի վերայ որդւոյն իւրոյ աւուրս բազումս: Եւ ժողովեցան ամենայն ուտերք նորա՝ և դստերք նորա, և եկին միսթարել զնա, և ոչ կամէր միսթարել. ասէ. Զի իջից ես սովին սգով առ որդի իմ ի դժոխս. և ելաց զնա հայրն իւր: Իսկ մադիանացիքն վաճառեցին զՅովսէփ յԵգիպտոս Պետափրեայ ներքինւոյ դահապետի Փարաօնի:

զի ճամբաս շարունակելով աւելի հեռանալով
 զիտակի որ մէկ հայր մը մէկ սիրելի ամուսին մը
 բիւր տեսակ անհանդստութիւններով պիտի
 լիցընէր, որոնց տեսութիւնը ինծի ալ անոյշ էր
 և կարօտս ալ զիս կը մտաւր: Բայց ինչպէս ալ
 կրնամ կ'ըսէի, ետ դառնալ առանց եղբայրներս
 հետս ունենալու. կարելի է ըսել Յակովբայ թէ
 Սիւքեմէն ելեր գացեր են, և ո՛ւր ըլլալնին
 յայտնի չէ: Երգմամբ չափ միտքս գրի որ ըն-
 տրեմ մանաւանդ մեռնիլ քան թէ հօրս գիրկը
 չգարձընել իր զաւկըները: Չսպասեցի որ օրը
 լուսըննայ, գիշերը իր մութ քօղը տարածեր էր
 ամէն տեղ՝ երբոր ես անտառը մտայ, և ո՞ր կող-
 մը երթալս չգիտնալով կը պողայի միշտ. Արդէք
 Յակովբայ, եղբարք իմ, ո՛ւր էք. ձայնս բոլոր
 անտառը բռներ էր, և կարծես թէ մէկ գառնուկ
 մըն էր որ մայրը կորսնցուցած ցաւագին կը
 պոռար:

Ինչպէս համար ձակեցար Յովսէփ, ըսաւ Չա-
 լիւքս սարսափած՝ Յովսէփայ խօսքը կարելով,
 դուն մինակ գիշերուան մթութեան արհաւիրք-
 ներուն մէջ զքեզ ձգել՝ այնպիսի անտառի մը
 մէջ. դող ելան ոսկրներս՝ չըլլայ թէ դադան մը
 հանդիպած ըլլայ քեզի: Փոխան առջևէս, պա-
 տասխանեց Յովսէփ, բայց ախոսս որ դադան-
 ներուն վրայ չգամ յանգութ սիրտը՝ իմ եղ-
 բարցս վրայ դաայ կողկելիս...:

Վերջապէս անծանօթ մարդ մը ձայնս ըսելով
 եկաւ դատու զիս, և իմացուց որ եղբայրներս
 գէպի Բովթայիմ գացեր են, երկնային հրեշտակ
 մը երեցաւ ինծի որ կարծես թէ եկեր էր ինծի
 յօգնութիւն: Ահ հոգիդ սիրես, ըսի իրեն, թէ
 որ Յակովբայ դաշտերէն անցնելու ըլլաս՝ դժա-
 մտիք մէջմը ծերունւոյն անակը, վարատէ
 իրեն և իմ ամուսնոցս մտքէն ընդունայն վախե-

ըր. ըսէ իրենց, որ քիչ մը ուշանալուս պատ-
ճառը՝ եղբայրներուս ետեւէն պտրտիլս է միայն:

Իսկ ես ճամբաս առաջ տանելով և բոլոր գիշե-
րը քաշելով՝ առտուն կանուխ Պոլլթայիմ գաշ-
տը հասայ: Մէկէն զարկաւ աչքիս որ բիւրաւոր
ոչխարներ ամէն կողմէ կուգային հոն, պահա-
պան շուները՝ ուրախութեամբ վազելով քովս
եկան և ցատքըտելով չորս դիս կ'ելլային: Ահա
վերջապէս գտայ եղբայրներս՝ պոռայի ուրա-
խութեամբ մը, երթամ սլլուիմ վզերինին: Վա-
ղեցի դէպ ի իրենց, և ամենէն առաջ Սիմէոնն
էր որ դիմացս ելաւ. կատաղութիւն մը աչուը-
ներուն մէջ բռնկեցաւ, Մյ յանդուգն, պոռաց
երեսէս ի վեր, ինչուան հոս ալ համարձակեցար
գալու ետեւս. ես երեսըդ չտեսնելու համար
միայն հոս քաշուեր հեռացեր էի. Յակոբ
զքեզխրկեց որ գաս մեր բռնած ճամբան քննես,
մեր ըրածը չըրածը լտեսես. հեռայնր արդար
հարուածէս, կորսուէ դիմացէս: Աս ըսելով
ուժով մը ետ հրեց զիս:

Ար խոստովանիմ որ ուղեցի փորձել մէյմը ա-
նոր ատելութեանը յաղթելու. ուստի ինքը
զիս ետ հրելու ատենը՝ ես ուժով մը թևերուս
մէջը առի գրկեցի զինքը. բերանս բռնուած
խօսք մը չէր ելլեր. ուժով մը բռնած զինքը կը
սխմէի գրկիս մէջ՝ բարեկամութեան սիրոյ միայն
ներելի բռնութեամբ մը:

Բայց ինքը զգածուելու տեղ՝ աւելի կատ-
ղեցաւ. Սիրոյ թէ ատելութեան, ըսաւ, հան-
դէս է ասիկայ. ողորմելի թշնամի, կեղծաւորու-
թեամբդ յաղթեցիր ինձի, ուժով ալ կարծես
նուաճել զիս: Այս ըսելով ուժով մը թօթվեց
զիս, ելաւ գրկէս, և գանակը քաշելն ու վրաս
յարձրկիլն մէկ ըրաւ. անշարժ կեցեր էի ես,
բայց Ռուբեն փութաց բռնեց թևէն և ար-
գիլեց հարուածը:

Ասոր վրայ ամէնքը թափեցան վրաս, և իմ վիճակս կ'որոշէին. Սիմէոնի կատաղութեանը չափ չկար. յարձը կեցաւ վրաս, և առանց վայրկեան մըն ալ աղաչանքս մտիկ ընելու՝ քաշկռտելով տարաւ ձգեց զիս ջրհորի մը մէջ, բայց մէջը ջուր չկար:

Արեւը իր ընթացքին կէսը ընցընելու վրայ էր, և եղբայրներս ուրախութեան հանգէսներ կ'ընէին. երբոր ես տկարացած և կէս մեռածի պէս երկնցեր էի քարի մը վրայ և մահուանս վայրկենին կը սպասէի: Մէյմըն ալ յանկարծ երեցաւ Սիմէոն ջրհորին բերանին քով, հրամայեց որ գուրս ելլամ, և օգնեց ինձի ելլալու. կատաղութիւնը դեռ իրեն աջուրներուն մէջ կը փայլէր, բայց կարծէի թէ վերջապէս դժուր թիւնը դըրդեց իրեն սիրտը:

Դողդըղալով մը կ'երթայի ետեւէն ինչուան հասանք ուր որ բոլոր եղբայներս ժողվուեր էին. հոն նոր զարմանք մը և անակնկալ այլայլութիւն մը խելքս թուցուց գլխէս. անայ մէջերնին քանի մը օտարականներ որ ոսկի կը համրէին եղբարցս. մէկէն սիրտս կաթեց գլխուս եկած դժբաղդ վիճակը, յուսահատ չորս գին աջուրներս կը դարձնէի՝ Ռուբենը կը փնտռէի. բայց անիկայ աներևութացեր էր՝ չկար մէջ տեղ: Յանկարծական տագնապն ու հառաչանքներս՝ ի սկզբան ձայնս խղղեցին, բայց վերջապէս սրտիս ցաւերուն ալ յաղթելով՝ այս դառնութեան խօսքերը ելան բերնէս.

Թէ որ ձեր սիրտը, ո՛վ որդիք Յակովբայ, զգածուելու ըլլար մէկ եղբօր մը ողորմ նայուած քէն, հառաչանքներէն և յորդ արցունքներէն՝ գոնէ անմեղադիր կ'ընէի զձեզ. իմ աղայութեանէս ի վեր ձեզի ցուցըցած անկեղծ բարեկամութեանս սոյս է փոխարէնը որ այս օրուան

օրս ինծի կը ցուցընէք. ես իմ հօրս անակէն
 ելայ հեռացայ՝ զձեզ հոն դարձընելու համար,
 և Սիւքեմ չգտնալով ինչուան հոս եկայ ետև
 ներնէդ, և աւելի ալ հեռուն երթալու պատ
 րաստ էի. եղբայրական սէրը բերաւ զիս ձեր
 քովը, և այսպիսի ընդունելու թիւն ձեզմէ պիտի
 գտնամ եղեր... Ահ, ինչո՞ւ բարբարոս անգթու
 թեամբ մը եկեր էք վրաս յափշտակելու զիս
 մէկ հօր մը, մէկ ամուսնոյ մը գրկէն... եղբայր
 ներէս. վասն զի դեռ ինծի եղբայրներ կը ճանչ
 նամ զձեզ: Բայց դուք ինչպէս կը համարձակիք
 ծախելու բուն ձեր արիւնքը. ուրեմն ձեր գի
 մացը աւելի յարգ ունի ոսկին քան սրբազան և
 անոյշ կապերն եղբայրական սիրոյ... Սիմէոն,
 ինչո՞ւ արգիլէց Ռուբեն ձեռքդ իմ արեանս
 մէջ թաթխելու. բայց ահա հեռու է Ռուբեն,
 հանէ դանակդ, ահա սիրաս. լաւ է ինծի մեռ
 նիլ քան թէ գերութեան վիճակ մը, քան
 ապրիլ հեռու իմ սիրելիներէս: Եթէ իմ թշու
 առութիւններս ձեր սիրտը չեն շարժեր, եթէ
 իմ արցունքներուս և հառաչանքներուս յիշա
 տակը՝ որոնք գերութեան շղթաներու մէջ իմ
 կենացս օրերը պիտի կրծեն մաշեցընեն՝ ձեր
 սիրտը չեն գրգեր, բայց ինչպէս անզգայ պիտի
 կարենաք գանուիլ Յակովբայ ցաւերուն ալ:
 Հօր մը ուրեմն արցունքները կ'ուզէք և կ'աշխա
 տիք վազցընել, խեղճ ծերունի մը՝ իր գերեզմա
 նին մէջ հրէլ գլորարկել... Եղճիկ ինծի, ամէնքնիդ
 ալ ուրեմն զինուեր ելեր էք գիմացս... Նեփ
 թաղիմ, ահ սիրեցեալդ իմ Նեփթաղիմ, դուն
 որ մանկութեան երջանիկ օրերուս ընկեր էիր,
 և բնութեամբ գթած, արցունք թափելով
 միայն գոհ կ'ուզես ըլլալ այսօր առն վայրկենիս
 մէջ: Սիմէոն, եղբայր իմ, որ այս քաղցը յիշա
 տակը միայն պէտք էր սիրտդ շարժել ի գութ,

գուն էիր որ կը սիրէիր զիս երբեմն, ես ոչ երբէք ատեր եմ զքեզ, և ոչ ալ պիտի ատեմ՝ նոյն իսկ այս բարբարոս կերպով զիս ծախելէդ ալ ետև. բայց գիտցիր սառագիււ որ խղճմտանքիդ խայթերը պատրուտեն պիտի քու սիրագան՝, շնորհէ ինձի իմ ազատութիւնս, և ես կը մտնամ ամէն բան. հօրմէս ալ կը ծածկեմ յաւիտեան այս չարագուշակ գաղտնիքը, յուսահատ արցունքներս սրբելով սիրով կը պրլլուիմ քեզի, կը դառնանք մեր հայրենի գաշտերը, և մեր փոխադարձ սիրոյ բարեկամութեամբը Յակովբայ ծերութիւնը կը մխիթարուի, և իր կենաց օրերը կ'երկրնան:

Ասոնք ըսելու ատենս՝ թեւերս երկնցուցի իրեն, և նայուածքս՝ ազաչելու ատենս՝ կը վկայէր սրտիս և սիրոյս անկեղծութեանը:

Եղբայրներէս շատերը զգածուած կը տեսնուէին, Նեփթաղիմ առաջ նետուեցաւ զիս պաշտպանելու, և նոյն իսկ օտարականներն որ զիս գներ էին սրտերնին ելաւ, և գնելնուն վրայ կարծես թէ կը զղջային: Բայց ո՛հ, ինչ մեծ ազդեցութիւն ունի եզեր ստրկի ազահութիւնը մարդու սրտին վրայ: Սիմէոն մշջերնին անցաւ, և առած ստրկէն մաս մը անոնց ետ դարձրնելով՝ սրտերնին շահեցաւ՝ բերաննին գոցեց. ետքը ահաւոր նայուածք մը բոլոր իր եղբայրներուն վրայ ձգելով սպառնացաւ Նեփթաղիմայ իմ վիճակս իրեն գլուխն ալ հասցընել: Մէկէն նոյն միջոցին քաշեցին առին վրայէս հագած զգեստս՝ զորն որ Սելիմա իր ձեռքովը հիւսեր էր. և գերիի զգեստ մը հագցուցին ինձի:

Երբոր ամէն կողմանէ յուսահատ ինքզինքս տեսայ, Իժբաղգ վայրկեան, տագնապեալ սրբատով մը պոռացի, ո՞վ գառն ժամ, որ կարծեւով

հոս եղբայրներ գտնալ՝ հօրս գրկէն բաժնուեցայ : Ո՛վ հայր իմ, ինչ գոյժ է որ պիտի լսես ո՞վ ասկէց ետև քու ծերութեանդ մխիթարանք պիտի ըլլայ : Ո՛հ սիրելիդ իմ Սելիմա, երանի թէ քու խորհրդիդ հետևած ըլլայի, ես հիմայ երջանիկ պիտի ըլլայի մեր անակին մէջ... :

Ետքը դառնալով նորէն եղբայրներուս, Ահա վերջին անգամ մըն ալ, ըսի իրենց, կ'երդնում ձեզի Աբրահամու ձեռքովը շինուած տաճարին վրայ, մեր պապերուն դամբաններուն վրայ, Յակովբայ ճերմկցած մազերուն վրայ, ձեր ամուսիններուն, ձեր զաւկրներուն վրայ, բոլոր բնութեան վրայ, և նոյն իսկ այն Ատտուծոյ վրայ զորն որ դուք ալ կը պաշտէք, որ անկէրայ տէրն է, որ զմեզ ստեղծեր է եղբարք՝ որն որ մեր սրտին մէջ փորեր գրեր է եղբայրական սիրոյ սրբազան օրէնքը, և որն որ այս վայրկեանս ալ վերէն՝ երկնքէն կը նայի մեզի... Անօգուտ աղաչանք. ալ ասկէց ետև թող ինձի համար չսեպուին ըրած աղաչանքներս. դարձէք ձեր հայրենական սահմանները, հոն մէյմըն ալ տեսնալիք չունիք մէկ եղբայր մը որ ասելի էր ձեզի. դարձէք որ Յակովբ՝ իր զաւկրները կորսնցընելու ցաւը չի քաշէ... դուք իրեն ծերութեանը մխիթարանք եղիք... :

Այս որ ըսի, վաղեց Նեփթաղիմ ինկաւ գիրկս, երկուքնիս ալ կուլայինք ու կը հառաչէինք : Ուրեմն դեռ հոս ունիմ եղեր մէկ եղբայր մը, ըսի իրեն. վայրկեան մըն էր այն որ սարսափն ու խնդուածիւնը միացեր էին իրարու հետ... Նեփթաղիմ լսէ ինձի, գիտցիր որ չկայ Յովսէփ ասկէց ետև, իմ վերջին փափաքս յիշելիք մը մնայ մտքիդ մէջ... Նեփթաղիմ՝ սրբէ արցունքներդ : Թէ որ իմ խեղճութիւնս սիրտդ շարժեց՝ երգուընցիր ինձի հայրս ձեռքէ չի

Թողու • իրեն ծերութեանը նեցուկ եղիր • մխիթարէ՛ թէ որ կարելի ըլլայ իրեն ցաւը • ծածկէ իրմէն զիս այս թշուառութեան մէջ ձգողները • խեղճ ծերունին գիտեմ որ այսպիսի ահաւոր հարուածի մը չկրնար գիմանալ... : Քեզի կը յանձնեմ Սելիմա իմ սիրելի ամուսինս... : Ի՞նչ Աստուած, թշուառութիւններս կը ծանրանան, կը ճզվեն զիս... : Նեփթաղիմ չմտնաս Բենիամինն ալ... :

Կ'ուզէի դեռ խօսքս առաջ տանիլ, բայց Սելմէն քաշեց գրկէս Նեփթաղիմը և բոլոր եղբայրներս հեռացան դացին, օտարականներն բռնութեամբ արգիլեցին զիս հոն : Այնչափ սիրոյ կասկերը փրցընելով՝ զիս բռնելու առնենին՝ կարծէի թէ սիրտս հազար ու մէկ կտոր կ'ընեն : Հառաչելով Յակոբ, Սելիմա, Բենիամին կը կանչէի միշտ • արցունքները գետի պէս կը վաղէին աչքերէս, մէյմը գէպ ի երկինք կ'աղաղակէի • մէյմըն ալ ցաւագին հառաչանքներ կը հանէի : Աչուրներս մթընցան, ծնկուրներս թուլցան՝ ինկայ գլորեցայ գետին • զԱստուած կ'օրհնէի կարծելով թէ մահուանս ժամը հասեր էր • բայց այն օտարականներուն խնամքովը՝ քիչ մը աչուրներս բանալով, չորս գին կը նայէի, հայրս կը փնտռէի • ուրիշ մարդ չտեսայ քովս՝ բայց այն անարգ վաճառականներն որ մարդկանց աղատութիւնը կը կողոպտեն :

Ճամբայ ինկանք • աչուրներս մթընցած բան մը չէին տեսներ, ընդունայն տեղը հարցմունքներ կ'ընէին ինծի • սիրտս և հոգիս ցաւերու մէջ միայն ընկղմած կը տագնապէին : Այսպիսի ողորմելի վիճակի մը մէջ, առանց խմանալու թէ ո՞ր տեղերէ կ'անցնինք՝ զիս հոս բերին ձգեցին, և Պութոփիս առաւ զիս քու գերիներուդ մէջը խառնեց :

Ահա այս է թշուառութեանս պատմութիւնը: Իմ լեցուած սիրտս այսօր քեզի առաջին անգամ իր ցաւերը բացաւ յայտնեց, ինչուանս այս վայրկեանս գեռ ուրիշ մէկու մըն ալ չեմ պատմած իմ վիշտերս՝ թէպէտ և գիտեմ որ թշուառներուն մի միայն միսիթարանք այն է: Ահա յայտնեցի իմ եղբարցս չարութիւնն ալ. տարակոյս չկայ որ խեղճերն հիմայ սարսափելի խղճմտանքներու ձեռք մատնուած են... բայց դու կուլաս իմ խեղճութեանս վրայ. աս զգալուն սիրտդ մէկ երջանիկ հետեանք մը գուշակել կուտայ ինձի. դու իմ յուսահատ կեանքս պիտի նորոգես. և նորէն ուրախութիւնն ալ պիտի ծագես իմ հօրս սնակին մէջ:

Յ Ո Վ Ս Է Փ Գ Ե Ղ Ե Յ Ի Կ

Ե Ր Գ Ե Ր Ր Ո Ր Գ

ԵՐԳ ԵՐՐՈՐԿ

Զտիւքա ելաւ պալատը քաշուեցաւ և կ'ուզէր ըիջ մը պառկիլ, բայց Յովսէփայ դէմքին պատկերը միշտ աչքին առջևը գալով՝ քունը կը փախցընէր աչուընէրէն: Այնպէս մը կուգար իրեն որ դեռ այն թշուառ երիտասարդին խրճթին մէջ կեցած՝ աչուընէրը անոր երեսը տնկած, և իրեն սրտաշարժ պատմութիւնը կը լսէր. կը կարծէր որ Յովսէփ դեռ աչքին առջև կեցած արցունք կը թափէ. ասով իր սիրտն ալ կ'էլէր և աչուընէրը կը լեցուէին, և կարծելով որ Յովսէփայ հեռ մէկտեղ է որ կուլայ՝ այն արցունք թափելուն մէջն ալ զուարթութիւն մը կը զգար: Բայց երբոր Յովսէփայ պատմութեան այն կտորը մտքին առջևն եկաւ որ զգացմամբ մը կը նկարագրէր Սելիմայ փափուկ և անոյշ սէրը՝ արցունքները ցամքեցան աչուընէրուն մէջ, մէկ մահապու թոյն մը տակն

ուվրայ ըրաւ սիրտը, երևակայեալ զուարճու-
թիւնը՝ աներևուածացաւ, ինքնիրեն գալով
իմացաւ որ մինակ է, սիրտ չէր ըներ և ոչ
հոգւոյն տագնապեալ զգացմունքները քննե-
լու: Այսպիսի անհանգիստ զգացմանց մէջ
ինկած կը տագնապէր Չալիւքա:

Յովսէփ իր անակը հասնելով՝ աչքին արցունք-
ները սրբեց՝ և կարծէր թէ վերջին կածիլներն
էին որ իր թշուառութեանցը համար թափեր
էր: Երջանիկ յոյսերով սիրտը լեցուած՝ քունը
տարաւ. իր գերութեան օրէն ետև՝ այս առա-
ջին անգամն էր որ քունը իր անուշութիւնը կը
թափէր Յովսէփայ աչուրներուն վրայ: Արդէն
գեղեցիկ երազներ զինքը առած իր հօրը՝ իր
ամուսնոյն գիրկը կը թուցընէին: Այն գեղեցիկ
տեսարաններուն մէջն էր երբոր արթնցաւ
Յովսէփ, և մէկէն ելաւ իր անակէն դուրս
ցատքեց:

Արևը մայր ծառերու մութ անտառի մը
ետևէն կ'ելէր կը բարձրանար, իր ճառագայթ-
ներովը կարծես թէ ոսկեգոյն ներկելով բոլոր
ծառերուն գլուխները, ամբողջ անտառը երկ-
նային կրակով մը զուարթացած և ոգևորեալ
անոյշ բուրմունքներ կը տարածէր օդուն մէջ,
որոնք զեփիւսը քշելով՝ կը տանէր դաշտերը
կը տարածէր. երգիչ թռչուններն ալ անտա-
ռին գիրկը սրատապարուած՝ իրենց բնակարան-
ներէն մէկ այնպիսի անոյշ ներդաշնակութիւն
մը կը հնչեցընէին, որ կարծես թէ հեռուանց
հորիզոնին եզերքներէն ձայնը կուգար, սակից
որ օրուան աստղը կը ծնանէր:

Այս վսեմ և սրաաշարժ տեսարանը՝ Յովսէ-
փայ սիրտը գրաւեց, նայելէն չէր կշտանար,
առաւօտեան առողջ օդը ծծելէն չէր յագե-
նար, և երկար ստեն անոյշ ձայները լսելէն

ականջները գոհ չէին ըլլար: Կանն էր մարդու որ երկար և վտանգաւոր հիւանդութենէ մը ելլելով կարծէ թէ իրեն հետ բովանդակ բնութիւնն ալ նոր կեանք մը կը սկսի, բոլոր մտադրութիւնը կ'երթայ ամէն տեսարաններուն վրայ զորոնք առաջ անդգայ աչքով մը տեսեր և անցեր էր, խեղճ մարդը չգիտեր որ առողջութեան շնորհքն է որ կը վայլէ. նոյնպէս ալ Յովսէփ այնպիսի զգացմանց մէջ զմայլած ինկեր էր, որոնց վայելքը երկայն ատեն իր սիրտը բոլորովին կորսնցուցեր էր: Ա՛վ գեղեցիկ արև, պոռայ սրտին ուրախութենէն, դուն որ իմ գերութեանս վերջին օրը կը ծագես, ահա այսօր զուարթ աչքով մը քու սիրուն ճառագայթներդ կը վայելեմ. այսօր՝ առանց արցունք թափելու կը տեսնամ զքեզ որ կ'ելլես լուսաւորելու այն օրհնեալ դաշտերն ալ՝ որոնց մէջ իմ բնտանիքս կը բնակին: Գեղեցիկ արշալոյս, ասկէց ետև մէյմըն ալ պիտի չծագիս՝ որ իմ ուրախութեան երգերս չլսես:

Այն երջանիկ օրն ալ կը սահէր կ'անցներ և լմնալու մօտեցեր էր, և Յովսէփ անհամբեր դեռ կեցեր իր մենաւոր խրճիթին մէջ կը սպասէր որ պիտի գան իր գերութեան շղթաներէն զինքը արձրկելու: Սկսաւ գիշերն ալ իր մութ քօղը ձգելու երկրիս վրայ. բայց Յովսէփ կարծէր թէ կ'երկըննայ՝ լմնալիք պիտի չունենայ այնպիսի օր մը զորն որ իր ազատութեանը օրը կը սեպեր: Զկրցաւ ելլել կեցած տեղէն և քաշուիլ իր տնակը՝ բայց երբոր մութ խաւարը տիրեց բոլոր երկրիս վրայ: Երկրորդ օրն ալ նոյնպիսի ակնկալութիւններով անօգուտ սպասելէն սիրտը լքաւ. անցան վրան գեռ ուրիշ շատ օրեր ալ, բայց Յովսէփայ գերութիւնը գեռ չէր անցած: Խեղճին բոլոր յոյսերը ցրուե-

ցան. ուրախութիւնը սրտին մէջը մարեցաւ, և իր դառն տրամուծիւնը նորէն պատեց վրան: Բայց Չալիւքայի կերպին և ըսածներուն խելքը չէր հասներ: Ուրեմն արցունքները, ըսաւ, կեղծաւորեալ և վայրկենական միութարանք մըն են՝ որ զգայուն սրտերը կ'ենթագրեն գնել մեր խեղճութեանցը գիմաց:

Չալիւքայի սրտին մէջ կրակ մը վառուեր էր, և այն կրակը մարելու համար միտքը դրեր էր հեռանալ իրմէ. բայց անհնար եղաւ որ այն գաշտերէն ալ թողու քաշուի. իր պալատին և իր պարտիզին մէջ փակուած կեցած՝ կը հեռանար այնպիսի տեղերէն ուր որ կրնար զինքը հանդիպցնել. բայց անօգնւտ ջանք. վասն զի միշտ կը կարծէր որ իր ետեւէն կը պտըտի. տերևներուն թեթև շարժմունքներուն անոյշ ձայներն որ կը լսէր, կարծէր որ անոր հրեշտակային ձայնն է որ ականջը կը հասնի: Ամէն անգամ որ գիշերուան լուծեան մէջ սոխակի մը տխուր հառաչանք մը կը լսէր, կամ ջրի մը ծանր ընթացքի ձայն մը կ'առնէր, կը կարծէր որ անոր հառաչանքներն են՝ անոր ողբալու ձայներն են որ իր ականջը կը զարնեն. կը սկսէր ան ատենը ինքզինքը նախատել՝ որ խեղճին թշուառութիւնները լմացընելու տեղաւելի կը ծանրացնէր, և նոր արցունքներ թափել կուտար իրեն: Ինչուան երբեմն երևակայութեանը մէջ ընկղմած՝ առանց անգրագանալու դէպ ի Յովսէփայ խրճիթը ելեր կերթար, բայց ճամբան յանկարծ ինքնիրենը գալով կը փութար ետ դառնալու:

Մէկ իրիկուն մը Չալիւքա պտըտելով ինչուան անտառին մուտքը հասեր էր. ուղեց ետ դառնալ այն տեղերէն, բայց ներսէն մէկ աւելի զօրաւոր բռնութիւն մը զգաց՝ որ զինքը չթու-

դուց ետ դառնալու, ծնկուղները դող ելած սկսաւ կամաց կամաց դէս'ի խորճիթը մօտենալ, լուսինն ալ փառաւոր զարկեր և լուսաւորեր էր իր ճամբան:

Մտա մը հասաւ հոն, և թէպէտ բնական կատաղի սիրտ մը ունէր, բայց այն գերիլին դիմացը բոլոր մարմինը դող ելած կեցեր էր: Յովսէփ՝ զանիկայ որ տեսաւ, նախ զարմանք մը պատեց զինքը. ետքը սիրտ ընելով ըսաւ. Ա՛հ, եկեր էս անշուշտ իմ ազատութեանս աւետիքը տալու ինձի, երբոր էս շիտակն ըսելով կը կարծէի որ մոռցեր էս զիս:

Զալիւքա վայրկեան մըն ալ լուռ կենալէն ետքը, հառաչեց սրտէն... Ե՛ս, ըսաւ, զքեզ մոռցած ըլլամ. քու թշուառութեանցդ պատկերը միշտ աչքիս առջևն է. բայց կարելի չէ՞ ըսաւ խօսքը բերնին մէջ ծամծրմելով մը և աչուրները վար առնելով, կարելի չէ՞ որ քովշտերդ լմրննան, բայց մենք ալ զքեզ կորսցրնելու ցաւը չքաշենք: Ի՞նչն ալ ինչպէս առանց սրտցաւութեան մը պիտի կարենաս զմեզ թողուլ: Հոս բարեկամներ ունիս դուն, կրնաս բաժնուիլ անոնցմէ՝ մէյմ' ալ զանոնք չտեսնելու յուսով...: Աշխարհիս վրայ երբեմն արեւնակցութեան կապերէն աւելի զօրաւոր կապեր մարդուս առջևը կ'ելլան՝ որոնք ամենէն դառն գերութեան վիճակն ալ կրնան բոլորովին անուշընէլ, և մոռցրնէլ տալ: Թէ որ ուրիշ բան մըն ալ չկայ որ զքեզ կարենայ համոզել, բայց չէս վախնար որ անգութ եզբայրներ կրնան քեզի որոգայթ մը լարել. կրնաս չտարակուսիլ որ իրենք երբոր տեսնան թէ իրենց ատելութեանն ալ յազթեցիր, քու կեանքդ վերցրնելու ետեւ չըլլան: Անշուշտ քու արիւնդ պիտի մանան... ա՛հ, կը սոսկամ էս... և էս պատճառ

պիտի գտնուիմ որ զքեզ գերութենէդ խալը սելով իրենց բարբարոս անգթութեանը զոհ պիտի ըրած ըլլամ: Յւ գուն եթէ այն երջանկութիւնն ալ ունենաս որ մահուան հարուածէն խալըսիս, բայց ես քեզմէ հեռու՝ քու վիճակիդ անտեղեակ, սիրտս տակնուվրայ՝ միշտ պիտի կարծեմ քու արիւնալից տեսարանդ աչքիս առջևը տեսնալ...:

Ահ, մի վախնար ամենեւին, կորճութեամբ մը Չալիւքայի խօսքը կարեց Յովսէփ. տարակոյս չունիմ որ եղբարցս սրտին մէջ պատած խղճմտանքը, Յակովբայ՝ Սելիմայ և Բենիամինի արցունքներն ու յուսահատ վիճակները, և նոյն իսկ եղբայրական սէրը որ հիմայ իրենց սրտին մէջ արթնցած է՝ զամէնքն ալ փոխած է բոլորովին: Բայց թէ որ եղբարց գրկին մէջն ալ ըլլայ՝ որ մահուանս հարուածը կը սպասէ ինծի, փոյթս չէ, սիրտս վառուած կը հալի կը մաշի վայրկեան մը առաջ երթալու տեսնալու հայրս, ամուսինս. ինչ օգուտ ինծի այսպիսի թշուառ օրերէ որ սիրելիներէս հեռու ստիպուէր եմ անցընելու. եթէ մեռնիլ ալ հարկ է, կը մեռնիմ սիրով առանց սրտցաւութեան, բաւական է որ մէկ անգամ ալ ըլլայ իրենց հետ պագտուիմ, պլլուիմ վրէրնին: Բայց չէ, տարակոյս չկայ, գիտեմ որ եղբայրներս հիմայ իմ երջանկութեանս կը սպասեն: Տուր միայն ինծի ազատութիւն, և քու այս մեծ բարիքդ յաւիտեան պիտի մնայ մտքիս մէջ. օր մըն ալ պիտի չըլլայ որ արևը իր ընթացքին ծայրը հասնի, քանի որ ես իմ երգերովս քու բարեբարութիւնդ չհնչեցրեմ. բնութեան արարչէն ետքը գուն իմ երախտագիտութեան սէրս պիտի ընդունիս. ինծի պէս քու բարեբարութենէդ զգածուած պիտի երգեն զքեզ ինծի հետ իմ հայրս ալ Սելիման ալ:

Սեւիմա՛, խօսքը կարեց Չալիւքա բռնկած կերպով մը, ետքը նորէն մէկէն կերպը անուշընէլով. Գուն ուրեմն իրե՛ն համար միայն կ'ուզես սպրիլ, ըսաւ... Հապա հոս թէ որ ուրիշ Սեւիմա մը դիմացդ որ ըլլայ...:

Ո՛վ իրեն տեղը սխալի կարենայ բռնել, ըսաւ Յովսէփ, այս դաշտերուն ո՞ր հովուուհին...:

Ա՛ն, որ դիմացդ կը տեսնաս, վրայ բերաւ Չալիւքա... Չարմանքդ մէկդի դիր Յովսէփ... Գիտես որ ես զքեզ կը սիրեմ. իմ նայուածքս, իմ հառաջանքներս, թափած արցունքներս, այլայլութիւնս բաւական չհասկըցուցի՞նք քեզի (*):

Յովսէփ կարգէ դուրս զարմանքով մը պաշարուած, բերանը կապուեցաւ մնաց: Չալիւքայի

(*) ԾՆՆԳ. ԳԼ. 7-18. — Եւ եղև յետ բանիցս այսոցիկ, և արկ կին տեառն իւրոյ զաչս իւր ի վերայ Յովսէփայ. և ասէ ցնա՛ քունեա՛ ընդ իս: Եւ նա ոչ կամեցաւ. և ասէ ցկին տեառն իւրոյ զի եթէ տէր իմ ոչ ճանաչէ ինչ ի տան իւրում վասն իմ, և զամենայն ինչ ետ ի ձեռս իմ. և չիք ինչ ի տան աստ որ մեծ է քան զիս. և չիք ինչ զատեալ յինէն բաց ի քէն՝ զի տիկին նորա ես. և զհարդ առնիցեմ զբանդ զայդ զչար և զմեծ, և մեղանչիցեմ առաջի Աստուծոյ: Եւ եղև իբրև խօսէր ընդ Յովսէփայ օր ըստ օրէ, և ոչ անասր քունել ընդ նմա, և ոչ հուպ լինել. և եղև օր ինչ այսպիսի, մտեալ Յովսէփ ի տունն գործել զգործ ինչ իւր. և ոչ որ էր անդ յընտանեաց անտի ի ներքս. բունն եհար զձորձոց նորա և ասէ, ննջեա ընդ իս. և նորա թողեալ զձորձս իւր ի ձեռս նորա, և փախեաւ ել արտաքս: Եւ եղև իբրև ետես եթէ եթող զձորձս նորա և փախեաւ ել արտաքս. կոչեաց զընտանիս տանն՝ և ասէ. տեսէք, զի ամ մեզ ծառայ երբայեցի, խաղ առնել զմեզ. եմուտ առ իս և ասէ. ննջեա ընդ իս. և ես աղաղակեցի ի ձայն բարձր, և իբրև լուաւ թէ մեծարարառ աղաղակեցի. եթող զձորձս իւր յիս՝ և փախեաւ ել արտաքս: Եւ եղ զձորձս առ իւր՝ մնչև եկն տերն ի տուն իւր. և խօսեցաւ ընդ նմա ըստ բանիցս այսոցիկ, և ասէ. եմուտ առ իս ծառայն երբայեցի զօր ամեր մեզ՝ խաղ առնել զիս. և ասէ ցիս՝ ննջեա ընդ իս. իսկ իբրև լուաւ թէ բարձրացուցի զբարբառ իմ և աղաղակեցի, եթող զձորձս իւր յիս, և փախեաւ ել արտաքս:

սիրտը լեցուեցաւ ինդուլթեամբ, և երբոր
կարծէր թէ ահա հասաւ իր փափաքանացը՝
Յովսէփ անուշուլթեամբ մը սկսաւ խօսիլ:

Գիտեմ՝ Չալիւքա, չես ուզեր որ իմ զգաց-
մունքներս ծածկեմ քեզմէ, իմ շրթունքներս
ալ արդէն կեղծաւորութիւն չեն գիտեր. ահա
կ'ըսեմ պարզապէս որ քու սիրոյն իմ սիրտս
չկրնար հաւանիլ: Տէր Աստուած իմ, ինչպէս
յանդգնիմ օրբազան կապի մը անհաւատարիմ
գանուէլու աս սեղանոյս գիմացը՝ զորն որ էս
քեզի նուիրեր եմ: Մեծարոյ նախահարք, ո՞վ
հայր իմ, ինչպէս համարձակիմ անարժան զիս
ծնունդ ընելու ձեզի: Քու սէրդ ալ, ո՞վ սիրե-
լիդ իմ Սելիմա, ինչպէս կրնամ մոռնալ հոս՝
ուր որ ամէն օր աչքերէս վազած արցունքներն
քեզի եմ նուիրեր, և որն որ քու պատկերդ
և մեր ամուսնութեան երջանիկ բնակարանը
աչքիս առջիւ բացեր է միշտ: Բայց դուն, Չա-
լիւքա, ներէ յանդգնութեանս, ուրիշ ամուս-
նոյ մը հետ չէս կապուած: Թէ որ էս հաւա-
տարիմ կը փափաքիմ գանուիլ մէկ ամուսնական
խոստմունքի կապերու, պարտկան չեմ հա-
տակելու անոր սրբազան սպարաքերուն ալ:
Երբոր մէկը այսպիսի կապով մը մէյմը կապուած
է, կարելի է ուրիշ օտար փափաքներու տեղիք
տալ իր սրտին մէջը: Երկու սրտերու իրարու
հետ միութիւնը՝ այդ ազատ կապը՝ հոս բռնու-
թեան հպատակելը՝ օրինաւոր կը սեպէ. անանկ
որ միևնոյն օրուան մէջ այս միութիւնը ձևանալն
ու քակուելը մէկէն տեսնուին: Եթէ այս երկիրս
այսպիսի սովորութիւններ իրեն օրէնք կը սեպէ,
էս չեմ ուզեր իմ սպարաքերս ոտքի տակ առնել:
Սելիմա իմ սրտիս վրայ տիրած է և ինքը միայն
սիրտի իշխէ: Թէպէտ գերի եմ, թէպէտ ամէն
բանէ զրկուած եմ, բայց ինձի հետ է առաքի-

նութիւնս, մի միայն բարիքն որ մնացեր է ինծի աշխարհքիս վրայ: Բայց դիտեմ որ դու ալ Չալիւքա կը մեծարես առաքինութիւնը, և եթէ ստուգիւ կը սիրես զիս, այդ սիրոյդ վրայ կ'երգուընցընեմ զքեզ, և եթէ հօրդ կենաց արևը դեռ աշխարհքիս վրայ կը փալիբլի և եթէ շիրմի մէջ ալ ամփոփուած կը հանդչի, եթէ հօրդ յիշատակը քաղցր է քեզի, հօրդ սրբազան սիրոյն վրայ ալ կ'երգուընցընեմ զքեզ իմ թշուառութեանցս վերջ մը տուր:

Քանի որ Յովսէփ իր խօսքը առաջ կը տանէր՝ կիրքը որ Չալիւքայի աչուընէրուն մէջ կը վառէր՝ սկսաւ ամօթ մը ու կատաղութիւն մը աչուընէրուն մէջ բռնկցընել. և ինչպէս որ անտառի մը մէջ կայծակի մը ահաւոր աղաղակը՝ յանկարծ կը կտրէ թռչուններուն սրտաշարժներդաշնակութիւնը, անանկ ալ Յովսէփայ անոյշ ձայնին՝ կատաղած Չալիւքայի այս ահաւոր ձայնը յաջորդեց:

Այլերախտ, ցած գերի. անարժան էս բարերարութեան զոր քեզի ընել կ'ուզէի. սիրող ալ գերութեան վիճակիդ պէս վառ է և անըզգայ: Գնա՛, սիրէ քու Սելիմագ, որովհետեւ ինքը միայն կրնայ զքեզ երջանիկ ընել. ընդունայն տեղ իրեն հեռաւորութիւնը պիտի սղբաս. պիտի փտախ գերութեան մէջ, և քու աչուընէրդ զանիկայ չտեսնան յաւիտեան:

Ըսաւ, ու կատաղութեամբ խրճիթէն դուրս ելաւ: Յովսէփ շփոթած և դողդողալով մնաց անշարժ կեցած տեղը, Չալիւքայի վերջին խօսքերը երկար ատեն խեղճին ականջներուն մէջ կը խօսէին: Այս անակնկալ հարուածէն յուսահատած բոլորովին, կէս մեռածի պէս դնաց քաշուեցաւ իր դաշտերը:

Բայց Չալիւքա իր նախանձայոյղ կատաղութեանը մէջ ինքզինքը կ'ուտէր:

Ի՞նչ ամօթ, աս ի՞նչ նախատինք ինձի, կը պոռար ինքնիրենը, ինձի գէժ այսպիսի արհամարհանք. և ուսկի՛ց, իմ մէջ գերիէս... Սէլիմա՛ ատեղի անուան մը առջև այդպէս գեանէ գեաին զարնուի իմ փառաւոր ցեղը, պատիւ... Սէկ գեղացի հովիւ աղջկանէ աւելի զիս անարգ սեպեղ... իմ երեսին ալ յանդգնիլ զուրցեղ... Ա՛հ ամօթի մէջ թաղուեցայ. փախչեմ, հեռանամ... բայց ինձի ամէն տեղ հաւասար է, քանի որ աջուրներս չեն տեսնար այն ապերախտը: Թող երթայ նորվի նստիլ այս դաշտերուս մէջ, սորվի հառաչել անմտիթար, սորվի դառն արցունքներ թափել... Արցունքներ... ա՛հ, բայց ապերախտը այն արցունքներուն մէջն ալ քան զիս շատ աւելի երջանիկ պիտի սեպուի, իմ վշտերուս վրայ պիտի խնայայ. իմ ներկայութեանս սարսափէն խալըսած՝ ալ վախ մը պիտի չունենայ որ յանկարծ երթամ իր միայնութիւնը խռովեմ. ամէն իրիկուն նորէն պիտի երթայ հոն, և իր խորհուրդներուն մէջը հոն իր Սէլիմային հետ զբաղած՝ պիտի նուիրէ աւոր այն սիրալից հառաջանքներն՝ որոնք ժխտեց ինձի... Երթամ հիմնովին կործանեմ իրեն Սէլիմային նուիրած խրճիթը, ուր որ ինքզինքս ինչուան գեաին խոնարհած տեսայ. տակնու վրայ ընեմ այն սեղանն ալ որ իմ նախատանացս վկայ մը կեցեր է հոն: Թեթև է վրէժինդրութիւնս գիտեմ, բայց շատ զգալի է իրեն, տարակոյս չկայ, և ասով թերևս սորվի վախնալ ինձմէ որ արձակ համարձակ կը յանդգնէր արհամարհելու:

Ասոնք բսելուն պէս՝ դուրս ելաւ մէկէն՝ երթալու մտքին գրածը կատարելու: Գիշեր մըն էր, և լուսինն ալ իր պայծառ ճառագայթներուն լոյսը՝ երկնքին մէկալ երեսին վրայ սկսեր

էր տարածել. մէկ խոր մթութիւն մը բոլոր դաշտերը կը ծածկէր. լուութիւն մը պատեր էր անտառները՝ բլուրներն ու ձորերը, վայրենի գաղաններն ալ բոլոր ձայներնին քաշած իրենց որջերը քաշուեր էին հանգչելու: Նոյն խիլ Փիլոմել՝ որ բոլոր աշխարհքիս տիրող քնոյ կը յաղթէր՝ տեղիք տուեր էր, և իր երգերը աստիճանաբար թուլցընելով՝ ալ ձայն մը չէր հնչեցընէր: Չալիւքայի միայն սիրտը տակնու վրայ էր, կատաղութենէն ինքզինքը կ'ուտէր. հրաման տուաւ որ Յովսէփոյ խրճիթը կործանուի: Աստարուեցաւ հրամանը. կացիններուն հնչող աղաղակները մութ խաւարին մէջ արձագանգներ տալով՝ ախորժեղի կերպով մը Չալիւքայի ականջները կը թնդացընէին: Այլ և այլ հարուածներու տակ՝ երկու արմաւենիները հեծել սկսան, խորասկուելու ձայները սաստկացան և վերջապէս ահաւոր շաւաջմամբ ինկան գլտորեցան գեռին. գողաց երկիր, և թռչուններն որ անոնց երջանիկ հովանիներուն տակ իրենց բոյներնին դրած՝ Յովսէփոյ ձեռքովը կերակրուելով խաղաղ կ'ապրէին հոն և կարծես թէ խեղճ գերիին վիշտերը կը ջանային քաղցրացընել, ցաւագին ճըւճաւու ձայներ փրցընելով թռան դացին: Չալիւքա՛ այն աւերակներուն մէջտեղը կեցած՝ ուրախութեան կայծ մը սիրտը ծագեցաւ:

Իայց Յովսէփ որուն վրայ քունը սկսեր էր իր թեթև թևերը տարածելու, և որուն որ արցունքները գեռ չէին ցամքած, վախով մը արթընցաւ: Նման քաղքի մը որ երկար պաշարման մը վերջը հասած ըլլալով թշուառ քաղաքացիները հանգստեան մէջ ընկղմած՝ իրենց խեղճութիւնը կը մոռնան, մէյմըն ալ յանկարծ ստորերկրեայ յարձակմամբ մը աշտարակի մը

օգ ելլալով՝ բոլոր քաղաքը իր հիմունքներէն սկսեալ՝ սարսափելի ցնցմամբ մը կը դողդըղայ. և երբոր այս ազազակը անգուժ ուրախութեամբ մը մտիկ կ'ընէ թշնամեաց բանակը, քաղաքացիք կ'արթըննան՝ վեր կը ցառքեն դողալով՝ իրենց կորուստը աչքերնուն առջևը հասած տեսնելով:

Գեղեցիկ արշալոյսը որ կարմիր վարդագոյն պայծառութեամբ մը զարգարուած՝ երկրիս վրայ անոյշ բուրմունքներ կարծես թէ կը թափէ՝ սկսեր էր արևելեան կողմը երևնալ, երբոր Չալիւքա ինքն ալ իր ըրած աւերակներէն ստսկում մը զգալով՝ իր գիւղական պալատէն փախչելով գնաց քաշուէցաւ՝ Մեմփիսի պարիսպներուն մէջ իր խայտառակութիւնը ծածկելու:

Յովսէփ ուրախութեամբ լսեց Չալիւքայի երթալուն լուրը: Հասաւ իրիկուան այն ժամը որ Յովսէփ իր առանձնութեան տեղը կը քաշուէր:

Անհնարին ցաւ մը և սարսափելի զարմանք մը պատեց խեղճ երիտասարդը երբոր տեսաւ սեղանը կործանած, խրճիթը աներևութացած և բոլոր ծաղկրները որոնցմով զարգարեր էր իր միայնարանը՝ խոտերուն վրայ ցրուած նետած: Ինչպէս մէկ գեղացի մը որ իրիկուան դէմ՝ հանդէսէլու փափաքով մը վառուած՝ ծանր քալուածքով մը դէպ ի տուն կը քշէ իր կովերն ու սայլը, և մտքէն կ'երևակայէ իր նոր ձևացած ընտանեացը սիրոյ ձայները և այն ուրախութիւնն որ զինքը տեսնելուն պէս պիտի փայլէր իր սիրելի ամուսնոյն աչուրներուն մէջ. բայց հազիւ թէ իր տանը դիմացը կը հասնի, կայծակը կ'ինջնայ երկընքէն, կը տեսնէ աչքին առջևը բոլոր իր տնակը կրակ դարձած,

կը ըսէ իր կնոջը և որդւոցը կիսամեռ ձայնը • գոյնը նեւած և սարսափէն սառած՝ կեցած տեղը անշարժ կը մնայ • ասոր նման բոլորովին Յովսէփ ալ երկար ատեն աչուքները տնկած այս տեսարանիս վրայ կը նայէր: Ինկաւ աւերակներու կտորներուն վրայ, գրկեց զանոնք, և իր արցունքներովը թրջելով, Յանկալի խրճիթ, հառաչեց սրտէն, զքեզ որ սրտիս քաղցր յիշատակին նուիրեր էի՝ զքեզ քամիներն չեն որ գետին կործաներ են • անհնարին բան էր որ երկինքը իմ մէկ հատիկ մխիթարուածիւնս որ ունէի այս տեղերուս մէջ մըրկի ձեռքով յափըչ տակեր ինծմէ: Հոս ատելութեան և վրէժխնդրութեան հարուած մը կը տեսնամ ես: Այս ըսելով երկար ատեն լացաւ աւերակներուն վրայ:

Յովսէփայ գեղեցիկ և սքանչելի առաքինութիւններն որ ինչուան այն ատենը անտառներու ստուերներուն մէջ միայն կը փայլէին, նման այն անուշահոտ բուրմունքներու՝ որ դաշտերէն օդուն մէջ տարածուելով՝ իրենք իրենց մէջ չեն երթար միանար քաղաքներու սղտորեալ օդերու հետ, ինչուան որ քամիներէ չքշուին չխառնուին, անանկ ալ վերջապէս ինչուան Մեմփիս եկան յայտնուեցան Յովսէփայ առաքինութիւնները, հասան Պետափրեսի ահանջն ալ: Ազնուասիրտ և մարդասէր տէրը՝ ուղեց որ առաքինի գերիին շղթաները քակուին • և կանչուեցաւ Յովսէփ Պետափրեսի սղտար: Խոր արամութիւն մը ձգեց Յովսէփայ սիրտը՝ այս նոր հրամանը • աճապարեց՝ դեռ այն դաշտերէն չբաժնուած՝ վերջին անգամ մըն ալ իր միայնարանը երթալու • հոն՝ անյադ աչուքներով մը նայելով այն տեղւոյն վրայ, Մնաս բարով, ո՛վ սեղան, հառաչեց սրտէն, որ զքեզ շատ

անգամ աչքիս արցունքներովը թրջեր եմ. բարձր մնաս դու ալ իմ ցանկալի խրճիթս, որուն աւերակներն ալ սիրելի են ինձի, ամսոս որ կը յափշտակեն զիս այս տեղերէս քանի որ քու քաղցր հովանիդ դեռ չէի կրցած նորէն իր առջի տեղը բարձրացրնել: Ես կարծէի որ ալ մէյմըն ալ բաժնուէլիք չունիմ քեզմէ՝ բայց եթէ երթալու տեսնալու իմ հայրենական դաշտերս, և ահա կը ստիպուիմ երթալ քաղաք մը ուր որ մէկ երկրորդ գերութեան վիճակ մը ինձի կը սպասէ: Զոն չըլլայ թէ նոր որոգայթներ լարուին դիմացս, և իմ առաքինութիւնս... բայց միշտ նոյն պիտի մնայ: Այո, Սելիմա, ահա կ'երդնուամ քեզի անխախտելի և հաստատուն հաւատարմութիւն մը:

Աս խօսքերս զուրցելէն ետև աշուրները լեցուած արցունքներով՝ դարձաւ վերջին անգամ մըն ալ նայեցաւ այն տեղերուն վրայ, այնպէս մը կուգար իրեն թէ ռաուրները չեն շարժիր՝ այն բնակարանէն հեռանալու: Վերջապէս ելաւ քաշուեցաւ անկէ. անանկ տագնապ մը զգաց վրան որ կարծէր թէ այս երկրորդ անգամ զինքը բռնած կը հեռացրնէին իր սիրելի Սելիմայէն և իր ծերունազարդ հօրմէն: Նոյն վերջին բարեկները գնաց իր բարեկամներուն ալ տալու, գրկեց խանդաղատանօք՝ պագտուեցաւ հետերնին, խօսք տուաւ երբեմն երբեմն գալու նորէն հոն իրենց քով՝ մէկտեղ միսթարուելու համար. այս սրաշարժ հանդիսին մէջ՝ բարեկամութեան արցունքներ ամէն աչքերէ կը վազէին: Ծանր քալուածքով մը գէպ ի Մեմփիս իր ընթացքը շակելով, ելաւ կայնեցաւ Պետափրեսի առջև: Չարմացած երկար ատեն երեսը նայելէն ետքը, Բաղդը սխալեր է, ըսաւ Պետափրէս, որ քեզի պէս երիտասարդ մը գե-

րութեան մէջ ձգեր է. ես ալ առանց դիտնալու այսպիսի անիրաւութեան մը դործակից գըտնուեր եմ. ինծի հետ պալատս բնակէ Յովսէփ, անիրաւութեան տեղը կ'ուզեմ լեցընել. ամէն բարիք պիտի ընեմ քեզի : Այս խօսքերուս կ'ուզէր Յովսէփ իր երախտագիտութիւնը ցուցընել. բայց բերանը կապուեցաւ՝ լեզուն բռնուեցաւ, հառաջանք մը միայն շրթունքները հանեցին :

Չարութեան կիրքը բուռն կերպով մը արթընցաւ նորէն Չալիւքայի սրտին մէջ : Ամէն օր աչքին առջևն էր, մեկտեղ նոյն պալատին մէջ կը բնակէր. չէր համարձակէր հետը խօսելու, բայց շատ անգամ աչուրները իրեն վրայ դարձած կը մնային. պալատին քով եղած պարտէզին մէջ ժուռ դալու ատենը շատ անգամ իր սիրար կը փնտռէր զինքը :

Յովսէփ մարդկանց բազմութեան մը շփութութենէ հեռանալու մտքով սովորութիւն ըրեր էր՝ նոյն գեղեցիկ պարտէզը քաշուելու. հոն աչուրները բնութիւն կը փնտռէին՝ բայց հետքն ալ չէր տեսնուեր : Այն մասնաւոր ձևերով անկուած ծաղիկներուն տեղը, ընդարձակ դալար դաշտ մը աչուրները կը փնտռէին՝ մէջտեղը ծաղիկներու խումբերով զարդարուած, որոնց մէջ մարդու աչքը երթայ ընկրլմի զմայլած : Տեսնալով ծառերու շարք մը որ չափաւոր հեռաւորութեամբ մէկ գծի մը վըրայ անկուած էին, և որոնց տարածուելու տեղն ալ չափուած էր, զարմանքով մը կանկ առաւ կեցաւ. Աշխարհքիս վըրայ, ըսաւ, միայն մարդս չէ եղեր մարդու իշխանութեան տակ ինկած, դուք ալ ո՞վ ծառեր իմ գերութեանս ընկեր էք եղեր : Ահ ո՞ր էք երջանիկ մայր ծառեր, որ ձեր ազատ հովանին ինծի պատսպա-

րան մըն էր, և որոնց տակը խմ ազատութիւնս
կը վայելէի:

Երբոր Յովսէփ այս մտածմունքներու մէջ
ընկղմած էր, աչքին զարկաւ ջրի հանդէս մը,
որ երկրիս խորունկէն ելլելով՝ ազազակաւ մը կը
ցատքէր, և վերջէն խողովակներու մէջէն սփ-
սուած անցնելով մարդու հաճոյից կը հնազան-
դէր, և կանոնաւորեալ ձևերով օգուն մէջ
փոշիի սէս կը ցրուէր. այս տեսարանը Յով-
սէփայ սրտին վրայ զարմանք մը քան թէ
ախորժ զգացմունք մը ձգէց: Իսկ երբոր անդին
գլուխը դարձուց՝ հառաչանք մը սրտէն ելաւ՝
տեսնելով մէկ սարդ ջրի առուակ մը որ իր
ընական զառ ի վայր ընթացքովը՝ սղտի անտառի
մը մէջէն բղխելով՝ ձորերուն մէջէն փախիլելով
կը սահէր կ'երթար ախորժելի սուլելու ձայն
մը օգուն մէջ տարածելով:

Օրուան աստղը իր ընթացքին կէսը հասեր
էր, օդն ու երկիրս կարծես թէ իր տաք ճա-
ռագայթներովը բոցերու մէջ պաշարեր էր: Զա-
լիւքա նստեր էր մրտենիներէ ձևացած հո-
վանոցի մը տակ:

Զալիւքա հազիւ թէ հոն մտեր էր, Յով-
սէփ ալ որ արևուն տաքութենէն սրտասպարե-
լու տեղ մը կը փնտռէր, եկաւ հոն քաշուելու:
Ս, յն տեղերուն գեղեցիկ տեսարանը մէկ անոյշ
զմայլմունք մը Յովսէփայ վրայ տարածեց,
սիրտը սկսաւ հառաչել: Մէյմը Զալիւքայի վրայ
կը նայէր, մէյմը այս հրաշալի տեղերուն գեղեց-
կութեանը վրայ. այն հովանիին տակ Յովսէփայ
սիրտը զգածուեցաւ, աչուրները դորովալից
արցունքներով թրջեցան. կարծեց Զալիւքա
թէ ահա յաղթանակեց. բայց յանկարծ առա-
քինութիւնը արթնցաւ Յակոբայ զակին
սրտին մէջ, դաժան նայուածք մը Զալիւքայի

վրայ ձգեց, և բիւր լարուած որդայթներուն մէջէն ցառքեց ելաւ: Յանդգնեցաւ Չալիւքա զգետաներէն քաշել, բայց արիւսցաւ փախաւ Յովսէփ, և իր զգեստը մնաց Պետափրէսի ամուսնոյն ձեռացը մէջ:

Չալիւքա տակնուվրայ և սլառ կարած՝ երկար ատեն մնաց հոն լեզուն բռնուած: Գաղանային կատաղութիւն մը աչքերուն մէջը վառուեցաւ. Աստուածուհիդ Աստղիկ, պռուսց ահաւոր ձայնով մը, տեսար յանդուգն գերին, և ես եմ որ քու արձանիդ առջևը այս նախատինքս քաշեցի: Գուն երկնքէն վրէժխնդիր եղիր ինծի, պատժէ ապերախտը. բայց չէ, ես անձամբ պիտի պատժեմ այդ ցած գերին. մեռնի Յովսէփ, անարդ գերիի մը արիւն է որ պիտի թափուի:

Յովսէփ վազելով փախչելու ատենը՝ Պետափրէս դիմացն ելաւ. ինկաւ Յովսէփ, պլուեցաւ տիրոջը ծնկուընէրուն. Բոլոր կենացս մէջ, ըսաւ իրեն, պատրաստ եմ սիրով ծառայելու քեզի պէս ընտիր տիրոջ մը, բայց ներէ ինծի որ ըսեմ, սիրտս քաղցր և փափուկ սիրոյ կերպերով կապուած՝ կը տեսնեմ որ չկրնար կոտրել մոռնալ զանոնք, Յակովբայ իմ հօրս զաւակն եմ ես և Սելիմայի ամուսին. մեր հարսանեաց երջանիկ օրը գերի ծախուեցայ եղբայրներէս: Գթմ իմ թշուառութեանցս վրայ, իմ ծաղիկ հասակիս, Յակովբայ ծերացած օրերուն, Սելիմայի դառն արցունքներուն. դարձուր զիս իմ հայրենի երկիրս. հայրս իմ ազատութեանս գինը կը վճարէ հրամանքիդ. իսկ եթէ կը մերժես իմ խնդիրքս, դոնէ թող տուր ինծի որ դառնամ նորէն քու դաշտերդ, և հոն գանամ վայելել հօրս և սիրելի ամուսնոյս տեսութենէն զրկուած:

Փափուկ և գթած սիրտ մըն էր Պետափրեսի սիրտը. Յովսէփայ արցունքներէն և ազաչանքներէն շարժած՝ Ես որ, ըսաւ, կը կարծէի վարձաարեւ. քու առաքինութիւններդ, զքեզ մէկ այնպիսի նուաստ գերութեան վիճակէ մը ազատելով՝ կրկնապատկեր եմ եղեր. քու վշտերդ: Յաւ է ինծի կորսնցընել զքեզ. բայց ինքզինքս երանելի սեպելով որ մէկ առթով մը ամբողջ ընտանիք մը և զքեզ երջանիկ պիտի ընեմ, ահա հրաման քեզի, դարձիր քու հայրենիքդ, ուր որ բոլոր սիրելիներդ ժողովուած կը սպասեն քեզի: Եւ քու ազատութեանդ գինը որ կը խոստանաս, նախատինք կ'ընես ինծի. զիս շահասէր միայն մտրդ մը կը կարծես. քու հաւատարմութիւնդ և քու ըրած ծառայութիւններդ զքեզ ազատ ընելու բաւական իրաւունք մը չէ՞ն տար. ի՞նչ ոսկի պիտի կարենաս վճարել որ քու առաքինութեանցդ հաւասարին: Ա՛ռ իմ ուղտերէս մէկը, գնա՛ գրկելու քու հայրդ, վազէ սրբելու Սելիմայի արցունքները: Երջանիկ Յովսէփ, յաւիտեան սիրելի պիտի ըլլաս իմ սրտիս:

Այս խօսքերուս վրայ Յովսէփայ սիրտը ելաւ, բերանը բացեր էր՝ և լեզուն բռնած չէր կրնար իր սրտին բիւր տեսակ զգացմունքներն յայտնել, աչուրները միայն իր բարերարին երեսը տնկած, և յորդ արցունքները որ գեղեցիկ երեսներուն վրայէն կը սահէին կը թափէին, անձայն լեզուով մը իր սրտին երախտագիտութիւնը կը յայտնէին. Պետափրէս ձեռքը երկընցընելով վեր վերցուց զինքը, և ոտքի տակ առնելով այն ամբարտաւանութեան պատը որ հպարտութիւնը միայն կը ձգէ տիրոջ և գերիի մը մէջը՝ թևերը բացաւ իր գիրկը ընդունելու զանհկայ. վազեց Յովսէփ ընկաւ գիրկը. բայց

չրթունքները չէին կրնար գոնէ՛ վերջին բարևն ալ տալ:

Զալիւքայի միտքը տակնուվրայ եղած վրէժ-
խնդրութեան խորհուրդներու մէջ կը սպըռտէր,
երբոր Պետափրէս իր ամուսինը երեցաւ նոյն
մրտենիներուն տակ, և ըսաւ Զալիւքայի •
Աչքերս արցունքներով լցուաց կը տեսնեմ՝
վասն զի ասկէց ետև Յովսէփ աղատ է, իր
վերջին բարևներն ալ առի • այս վայրկենիս ասա
ճամբայ կ'ելլայ, կը դառնայ իւր հայրենիքը...
Բայց ինչ կը նշանակէ որ աչքերդ բարկութեան
կայծակներ կը թափեն, ինչ տագնապ սպտեր
է զքեզ... Այդ ինչ զգեստ է • Յովսէփայ զգես-
տը չէ:

Զալիւքայի սիրտը կատաղութեան և յուսա-
հատութեան մէջ կը տագնապէր • վայրկեան
մը սարսափելի այլայլութեամբ իրարուններհակ
տագնապներու մէջ չարչարուելէն ետքը՝ յաղ-
թեց սրտին կատաղութիւնը • և մէկ կողմանէ
ինքզինքը ստիպուած տեսնալով կամ իր խայ-
տառակութիւնը յայտնելու, և կամ Յովսէփայ
վրայ մէկ ծանր յանցանք մը ձգելու, և մէկալ
կողմանէ ալ բարկութեամբ լեցուած՝ տեսնա-
լով որ Յովսէփ իր վրէժ խնդրութենէն կը փախ-
չի՝ սրտին խորունկէն այս յուսահատ կատա-
ղութեան խօսքերն դուրս տուաւ • Յովսէփ,
այն ապերախտը, այն յանդուգն գերին յաղ-
թանակէ • փութա Պետափրէս նախատինքնե-
րուս վրէժը սահանջէ... Այս զգեստը իրեն
փախուստը, ինծի գէմըրած նախատինքներուն
նշանները չէն:

Պետափրէս ապշած և սաստիկ կիրք ելած
քար կտրեցաւ մնաց կեցած տեղը: Բայց այնչափ
ալ աւելի սրտին նախանձայուղութիւնն դըր-
դուեցաւ որչափ որ սրտանց կը սիրէր իր ա-

մուսինը, թէպէտ և անիկայ անոգայ իրեն սիրոյն՝ դրսուանց միայն ինքզինքը առաքինի կ'երևցնէր, և իրենց ամուսնութեան կապը պատուել կը ցուցնէր: Միտքը բերաւ Յովսէփայ փախչելը, իրեն երեսին գոյնը նետելը, իրեն շիտթուծիւնը. Ո՛վ գէթ, պոռաց յանկարծ, այս աստիճանի ալ կեղծաւորութիւն կրնայ եղեր գանուել մարդու սրտին մէջ: Երբորես իրեն կեղծեալ թշուառութեանցը պատմութիւնը լսելով՝ արցունք կը թափէի, իրեն առաքինութիւնները կը գովէի, զինքը թուերուս մէջ առած կը դրկէի, ահա այն անօրէնը, այն ցած գերին... Բայց ահա կ'երգնում գլխուս վրայ, որ իմ վրէժխնդրութեանս հարուածը պիտի ինչեցնեմ այն ապերախտ գերւոյն վրայ: Այս ըսելով վաղեց պալատը, հարցուց տեղեկացաւ գէսլ ի որ կողմէն երթալը, և մէկէն զինուորներ վազցուց ետեւէն:

Յովսէփայ առանց ուշանալու մէկէն ճամբայ ելեր էր, ուղտի մը վրայ հեծած երագ ընթացքով մը դաշտերը կը կարէր: Ուրախութեամբ կը փախչէր կը հեռանար այն տեղերէն՝ որոնք իրեն համար փորձանքաւոր էին և տագնապալից. և մէկալ կողմանէ ալ կը յիշէր անձկանօք՝ որ ահա կ'երթար երջանիկ բնակութեան մը մէջ քաղցր կեանք մը վայելել՝ հօր մը և սիրելի ամուսնոյ մը գերկը, ուր որ ինչուան իր եղբարցը խղճի խայթերն ալ իրեն առաքինութեանցը վկայ էին. հաստատ մտքին մէջ կ'որոշէր որ ամենևին կ'երպով մըն ալ երեսնին չտայ ըրածնին, անանկ որ՝ ոչ Յակովբ և ոչ Սելիմա իր բերնէն չկարենան առնել իր թշուառութեանցը ստոյգ պատմութիւնը: Երբոր այսպիսի ախորժելի խորհուրդներու մէջ ընկղմած՝ կը խնտար սրտին մէջ որ ամէն մէկ քայլը առնե-

լուն իր երջանկութեանը կը մօտենար՝ յանկարծ միտքը ինկաւ որ Պետափրեսի դաշտերուն մէջ ալ բարեկամներ ունէր՝ որոնցմէ կը հեռանար : Ուղեց բոլորովին բաժնուելէն առաջ վերջին անգամ մըն ալ պապտուիլ հետերնին, իրենց ալ հաղորդել իր երջանկութիւնը, և իր գերութեան բնակարանին վերջին տեսութիւնն ալ ընել : Աշխարհիս վրայ այնպիսի կապեր կան, որ զգայուն սիրտը կը կապեն այն տեղերուն հետ ալ՝ որոնց մէջ իր թշուառութիւններն ալ լացած ըլլայ :

Իե՞ռ քիչ հեռացեր էր այն դաշտերէն, ուստի մէկէն դարձուց իր ընթացքը հոն. հաղիւ թէ մտաւ չմտաւ չորս կողմը առին իր գերութեան ընկերները, և բերկրալից զուարթ ուրախութիւն մըն էր որ ամենուն երեսը ծագեց : Սիրելի բարեկամներս, ըսաւ անոնց, այս վերջի անգամն է որ կը տեսնաք զիս, իմ վիշտերս ահա վերջապէս լմնցան : Պետափրէս՝ մեր ըսքանչելի տէրը, իմ թշուառութեանցս վրայ դժաց, աչուրները լեցուեցան, իր գերկը բացաւ ինծի, մարդասիրութեան գեղեցիկ առաքինութիւնը իրեն սրտին մէջ տեսայ որ կը փայլէր, և իմ ազատութեանս հրամանը տուաւ ինծի : Սիրտս լեցուած է ուրախութեամբ, բարեկամք իմ, և ձեզմէ բաժնուիլս միայն ցաւ է ինծի. բարեկամութիւնը, առաքինութիւնը, թշուառութիւնը՝ այս սրբազան կապերն են ահա որ զմեզ միացուցին մէկ սիրտ մէկ հոգի ըրին : Ահա կ'երթամ ես, և զձեզ գերութեան վիճակին մէջ կը թողում. բայց երգմունք ձեզի որ ձեր շղթաներն ալ յաւիտենական պիտի չըլլան : Շարունակեցէք դուք միայն ձեր ամէն պարտքերը ճշգիւ կատարելու մէկ այնպիսի տիրոջ մը՝ որուն սիրտը զգայուն է թշուառ-

ներու՛ն վիճակին , և գիտէ վարձատրել առաքի-
նութիւնը :

Այս խօսքերս լսելու ատեննին երեսնին կա-
խուեցան և ջաւ մը ամենուն սիրտը ճմլեց , բայց
մէկէն իրենք իրենց խեղճութիւնը մոռցած
Յովսէփայ ուրախութեանը մասնակից ըլլալ կը
ջանային , արցունքնին սրբեցին , և վազեցին
պագտուելու հետը . Յովսէփայ սիրան ալ ելաւ ,
և ամենուն հետ պագտուելու ատեն Իթոպա-
լին գիրկը ընկած՝ չէր կրնար անկէջ բաժնուիլ :

Երբոր ասոնք հոս վերջի սրտաշարժ բարե-
ներու հետ էին , հեռուէն զննուորներու խումբ
մը տեսնուեցան՝ որոնք վազելով գէպ ի իրենց
կուգային . երթալով մօտեցան՝ և երեսներնուն
վրայի կատաղութիւնը յայտնապէս կը գուշա-
կէր որ մէկ դառն հրաման մը կատարելու կը
վազէին : Հասան վերջապէս և հովիւ գերիները
չորս կողմանէ պաշարեցին . առաջ անցաւ զի-
նուորաց գլխաւորը մէջերնէն , և Յովսէփայ
երեսէն ի վեր ահաւոր ձայնով մը պոռաց .
Սպերախտ գերի , անարժան քու տիրոջ բա-
րերարութեանը , մտիր գերութեան շղթանե-
րուդ մէջ , Պետափրեսի հրամանն է , բանտի
խորերը պիտի սանինք իջեցնենք զքեզ :

Այս դառն գոյժը՝ լռեցուց սուգի դարձուց
բոլոր ուրախութեան և մտերիմ սիրոյ ազա-
ղակներն . իսկ Յովսէփայ յանկարծական կայծա-
կէ մը զարնուած ի պէս՝ ինկաւ գլորեցաւ հովիւ-
ներուն գիրկը , որոնք ոչ ինչ պակաս յուսա-
հատութեան մէջ ընկեր էին . զուարթ ուրա-
խութիւնը մարեցաւ աչուրներուն մէջ , և մա-
հուան գունաթափ դեղնութիւն մը պատեց
թշուառ երիտասարդին երեսներուն վրայ :
Նման էր Յովսէփայ մէկ կարիճ ծաղկահասակ
գիւցաղունի մը , որ պատերազմի դաշտէն ել-

լալով ուր որ իր կտրճութիւնը ցըցուցեր է, քաղքին գրանը առջև մեծ ուրախութեամբ մը ընդունելութիւն գտնալու ժամանակ՝ բոլոր քաղաքակիցներուն և իր ընտանեացը հետ պագտուելու վայրկենին՝ մահացու գնտակ մը թշնամին կը հասցընէ սրտին. գետին կ'իջնայ քաջը. և յաղթութեան փառքը՝ կը մթըննայ իր մեռած աչուրներուն մէջ. իր արեանը մէջ կը լողայ այն գափնիէ պսակը որով իր ճակատը պսակուէր էր, և այն բազմութեան թւերը որոնք վայրկեան մը առաջ կը գրկէին զինքը ի նշան իրենց սրտին ուրախութեանը և սիրոյն՝ ետքը իր անշնչացեալ մարմինը միայն վերցընելու կը ծառայեն:

Երբոր Յովսէփ քիչ մը ինքզինքը գտաւ, Երանգ կը տեսնեմ թէ ճշմարիտ էր լրածս, ըսաւ տկար ձայնով մը. իրան է այս հրամանը որ խեղճ Յովսէփը իր երջանկութենէն անողորմ կը բաժնէ...: Ահ, ձեր արցունքները իմ թըշուառութիւնս կը հաստատեն: Սիրելի բարեկամներ, եթէ դժբաղդ Յովսէփը կը սիրէք, իմ թշուառ բաղդիս վրայ սրտերնիդ մի հատցընէք: Կը տեսնամ որ սարսափելի է թշուառութեանս այս նոր հարուածը, բայց իմ սիրտս վշտաց զոհ ըլլալու համար եղած է: Բարով մնացէք, սիրելիք... ո՞վ կարծէր թէ ասանկ բան գլուխս պիտի հասնի... հառաչանքները խօսքը կտրեցին:

Հովիւ գերիները՝ իրենց զարմանքէն իբրև խոր քնէ մը արթընցածի պէս, խեղճ կերպով մը Յովսէփայ երեսը կը նայէին, կարծես թէ աչուրներուն մէջ կը փնտռէին՝ յանցանք ունի թէ չէ. բայց անմեղութիւնը և առաքինութիւնը որ Յովսէփայ աչուրներուն մէջ և երեսին վրայ կը փայլէին՝ բոլոր իրենց սրտին կասկած-

ները կը փարատէին՝ որ Պետափրեսի հրամանը
 իրենց մտքին մէջ կը ծնանէր: Սկսան իրենք ալ
 իրենց բարեկամին հառաչանացը հետ ձայներ-
 նին միացընել: Ոտք ելան բռնութեամբ պաշտ-
 պանելու զինքը. Իթոպալ մանաւանդ՝ Յով-
 սեփայ աղաչանքներուն ահանջ չգնելով՝ կարը-
 ճութեամբ մը առաջ անցաւ: Բայց բոլոր ջան-
 քերնին անօգուտ եղան, և երբոր անոնք յու-
 սահատ կը կանչուըռտէին, և անէծքներու
 հետ ցաւադին աղաղակներով օգը կը թնդացը-
 նէին, զինուորները յափշտակեցին խեղճ Յով-
 սեփը իրենց գրկէն, և առին տարին:

Յ Ո Վ Ս Է Փ . Գ Ե Ղ Ե Յ Ի Կ

Ե Ր Գ Զ Ո Ր Ր Ո Ր Գ

ԵՐԳ ՉՈՐՐՈՐԴ

Յովսէփ խոր լուծեան մը մէջ ընկղմած զինուորներուն մէջէն կը քալէր. աչուրներուն վրայ մթութիւն մը ինջէր էր, և արցունք ամենեին չէին վազցըներ, շթուները դեղնած և դողի մէջ՝ հառաչանք մըն ալ չէին հաներ. բոլոր ցաւը սրտին խորը լեցուեր էր: Իր դեռութեանը ընկերներուն ազազակները և հառաչանքները քանի որ ետեւէն կը լսէր՝ իր սրտին տաղնասպր կ'աւելնար. ետին դարձաւ, և սրտաշարժ նայուածքը՝ իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէր. քանի մը վայրկեանէն բոլոր այն ազազակները իրեն համար դադրեցան, և չորս կողմն որ նայեցաւ զինուած կատաղի պահապաններ միայն տեսաւ, որոնք մերկ սուրերով պատերէին զինքը. իր սիրտն այն սուրերուն օգնութիւնը կ'ուզէր, կը փափաքէր որ մտնեն իր սրտին մէջ, և խալըսեն զինքը այնպիսի թշուառութեան մը սարսափելի ծանրութենէ:

Այս տաղնապներու մէջ էր երբոր մտաւ Մեմփիս: Ամէնքը աջուրնին անկած իրեն վրայ կը նայէին. բոլոր հանդիսականաց սիրտը շարժեցաւ ի գուժ, տեսնելով իր ծաղիկ հասակը իր ազնուութիւնը, անմեղութիւնը որ ամէն շարժմունքին մէջ կ'երևնար, և այն ծանր տառապանքը որուն տակը ինկած կը ճզմուէր խեղճ երիտասարդը:

Հասաւ վերջապէս բանախն առջևը, որուն տխուր տեսարանը Տարաարոսի երևոյթ մը կուտար. կը լսուէին նաև մէջի թշուառներուն շղթաներուն ձայները: Բանտապան մը որուն գէմքը կը ցուցնէր՝ որ պատիժներու պաշտօնեայ է, եկաւ մէկ խոր և մութ խուցի մը դռները բացաւ: Այն խաւար բնակարանին տեւքը՝ որ երկրիս անդունդներուն երևոյթը ունէր, սարսափով մը ետ ետ հրեց Յովսէփը. բայց բռնի խոթեցին զինքը հոն. լսեց որ երկրթէ դռներ վրան կը գոցեն, և ինքզինքը գիշերուան թանձր մթութեան մը մէջ գտաւ: Ինկաւ կէս մեռածի պէս անարգ անկողնոյ մը վրայ, աջուրները գոցուեցան, արիւնը երակներուն մէջ կը սաղէր, անմեղ երիտասարդը այնչափ ատեն միայն իր վշտերէն ազատ մնաց որչափ որ ցաւերուն սաստկութենէն ինքզինքը կորսնցուցած ինկեր էր:

Անշարժ մնաց ինկած տեղը ինչուան երկրորդօրը. քնոյ անուշութիւնը վայելելու տեղ՝ մահուան անդգայտութիւն պատեր էր վրան: Երբոր սկսաւ նորէն զգայութիւնը վրան գառնալ, և յոգնած աջուրները բանալով չորս կողմը որ նայեցաւ և սարսափելի մթութենէ մը զատ ուրիշ բան մը աչքին չգարկաւ՝ ցաւադին հառաչանք մը հառաչեց. և ահա գետնափոր կամարները՝ ահաւոր խուլ արձագանգով մը

իր հառաչանքը կրկնեցին. գող մը պատեց դժբաղդ Յովսէփայ սիրտը, կարծեց որ մահագուշակ ձայներ են որ այն բնակարանին մէջ կ'որուտան միջի թշուառ բնակիչներուն սարսափը սաստկացընելու: Ա՛յ տէր, սրուաց վերջապէս, դժբաղդ երա՞զ մըն է արդեօք տեսածս՝ որ հոգւոյս դիմացը կը բացուի՝ որ երկար ժամանակէ ի վեր չարագուշակ տեսարաններու մէջ կը չարչարուի: Այս ըսելով թուլցած ձեռւըները աչքերուն վրայ կը ստըացընէր անկողինը և բանտին պատերը կը շօշափէր:

Ա՛հ, վայ ինծի շատ ստոյգ է, հառաչալից ձայնով մը ըսաւ, գլուխս հասած թշուառութիւնները իրաւցընէ են... Երբոր ես մտքիս մէջ երեւակայելով թէ ահա թշուառութեանցս վերջը կը հասնիմ, ուրախութեամբ լեցուած կը վազէի երթալու դանելու մէկ սիրելի հայր մը, և մէկ ամուսին մը... Հո՞ս այս է ուրեմն չարագործաց բնակարանը... և ես եմ որ ինկեր եմ հո՞ս... ես որ ինծի, իմ առաքինութեանցս լարուած որոգայթներէն կը փախչէի... և այս սարսափելի հարուածը ինչաւ գլխուս քու ձեռքերէդ ո՛վ Պետափրէս աղնուասիրտ տէր, որ իմ գերութեանս շղթաները փրցուցիր, և իմ վերջին բարևս առնելու ատենդ գրկիդ մէջ զիս կը սիմէիր, և արցունքներ կը թափէիր... Մէկ կատղած ամուսին մը յաջողեցաւ ուրեմն վերջապէս այսպիսի բարբարոսութեան մը մէջ դլտորել զքեզ: Այս հառաչելու ատենը, սրտին ցաւը խօսքը բերնէն կտրեց:

Երկար ատեն լուութիւն մը պատեց վրան: Իրեն բանտակից թշուառներուն ազաղակներն ու հառաչանքները, բանտին թանձր պատերէն անցնելով՝ Յովսէփայ ահանջը կը հասնէին. ասոնց նման մութ անտառի մը մէջ կը հնչէն

գայլերու և գիշերային թռչուններու տխուր
և սարսափ ձգող ձայները:

Ոչ զքեզ միայն կ'ողբամ ես, յանկարծ հա-
ռաչեց նորէն, ո՛վ իմ հայրենի առևնս՝ որ զիս
ծնար, և ուսկից հեռու՝ չկայ ինձի երջանկու-
թեան վայելք մը, այլ զքեզ կ'ողբամ իմ թը-
շուառութեանս անակը. ուր որ դառն գերու-
թիւն մը քաշեցի, և ա՛հ, ի՞նչ ըսեմ, կարծէի որ
գերութիւնս իմ խեղճութեանցս լըումն է:
Ձձեզ կ'ողբամ, սիրելի բարեկամներս, որ զձեզ
մոռցած իմ թշուառութիւնս մխիթարել կը
ջանայիք. զձեզ ինձի սրտակից եղբայներ գտեր
էի... Ձքեզ կ'ողբամ ո՛վ խրճիթ՝ իմ սրտիս
սիրելեացը նուիրեալ՝ ուր որ գոնէ արցունք
թափելուն քաղցրութիւնը կը վայելէի: Գուք
ալ սիրուն ոչխարներ՝ որ զձեզ բուն իմիններուս
տեղ սեպեր էի, որ իմ հառաչանքներս զգալով՝
գիւրութեամբ մը չորս գիւ կը պտրտէիք՝ դուք
ալ իմ ողբերուս նիւթ եղաք այսօր... Ահա
այնպիսի դառն առանձնութեան մը մէջ ինկեր
եմ՝ որ գժընգալ ու ահաւոր անսպասի մը
սարսափ վրաս կը ձգէ, դեռ ողջ ողջ մութ
գերեզմանի մը մէջ փակուեր մնացեր եմ...
Ո՛ր գիտէ թերևս, հիմա արշալոյսը կը ծագէ.
բայց ա՛լ ասկէց ետև՝ ինձի համար չէ. բոլոր
ընութեան մէջէն հալածուած մէկ յաւիտենա-
կան մութ մը պատեր է զիս... Ո՛ւր էք սիրուն
թռչուններ՝ որ իմ խրճիթս կը լեցուէիք, իմ
վշտացս հաւատարիմ ընկերներ, ձեր սրտաշարժ
երգերը՝ իմ արտասուացս հոսանքը կը մեղմացը-
նէին: Ո՛ւր էք անոյշ զեփիւռներ՝ որ իմ վշտերուս
դառնութեան մէջ ընկզմած ատենս՝ ձեր փտրժ
բուրմունքներովն կուգայիք՝ իմ կենացս մթըն-
ցած կայծերը կենդանացընելու: Հիմա ստի-
պուած կը շնչեմ միայն չարագործաց ասպակա-

նեալ օգր... Այս դառն հառաջանքը շրթունք-
ներէն ելլալու ատեն՝ դառն և անմուռնչ մաղ-
ձոտութիւն մը պատեց վրան :

Ա՛հ եղբարք իմ, մէյմըն ալ պոռաց յանկարծ •
ահա ձեր փափաքէն աւելի ծանր թշուառու-
թիւններ գտան զիս : Եթէ դեռ կ'ապեք զիս,
եթէ դեռ իմ մահուանս ալ կը փափաքիք՝ գի-
տեմ որ իմ կարգէ գուրս դժբաղդ վիճակս
մէկը ձեզի պատմելու որ ըլլայ՝ արցունքներ
աչքերնէդ պիտի թափին... Ահա մահուան
դերեզմանին հասեր պլտւեր եմ : ո՛վ դերեզ-
ման, մէկ հատիկ սալաւէն թշուառներու, ա՛հ
էրբ ես ալ քու խաղաղ ստուերներուդ մէջը
պիտի մտնամ խալըսիմ : դո՛ւն մնացիր ինծի հօր
տեղ, դուն՝ բոլոր իմ սիրելեացս տեղ, ասկէց
ետև քու գիրկդ միայն պիտի հանգչի դժբաղդ-
Յովսեփայ վշտահար սիրտը... բայց իմ մարմինս
պիտի չթաղուի իմ պապերուս քով, Յակովբ՝
հայրս պիտի չգոցէ իմ աչուրներս... Սելիմա
պիտի չսէ իմ վերջին հառաջանքս, իմ կիսամեռ
աչուրներս պիտի չտեսնան Բենիամինը, եղբայր-
ներս պիտի չիմանան որ ես ներեր եմ իրենց,
իրենց զղման արցունքները պիտի չկարենան
թրջել իմ դերեզմանս, և սիրելեացս ձեռուրնե-
րը պիտի չպսակեն ծաղիկներով իմ դերեզմանս...
Ա՛հ ի՛նչ կը խօսիմ եղկելիս, դեռ ունիմ ես
արդեօք հայր մը, ամուսին մը... Յակովբ և Սե-
լիմա, դեռ կենդանի՞ էք այնչափ ցաւերու վրայ :
Ա՛հ ալ չկանք մենք աշխարհքիս վրայ • և ահա իմ
կենացս վերջին կայծն ալ մարելու վրայ է •
և մեր ցրուած մոխիրները պիտի չմիանան մէկ
դերեզմանի մը մէջ :

Այս մաղձոտ խորհրդածութիւններն էին ու-
րոնց մէջ կը պտըտէր Յովսեփայ հոգին : Սկսաւ
մէկիկ մէկիկ աչքին առջևը բերել իր թշուառու-

Թիւնները, եղբարցը իր վրայ ունեցած ատելու-
 Թիւնը. սկիզբէն ինչուան այս վերջն դառն հա-
 րուածը անցուց մտքէն. և ահա նորէն յուսա-
 հատուԹիւնը սրտին խորունկէն ձայն սուաւ,
 շրթունքներուն վրայ տեսնուեցաւ, և դառն
 հառաչանք մը բերնէն Թուչելու Ժամանակ՝
 յանկարծ վեր ցատքեց Թշուառ սիրտը, կար-
 ծես Թէ ինքն ալ զարհուրեցաւ իբր ցաւերուն
 յուսահատ ճամբէն. Ո՛վ տէր իմ և Աստուած,
 պողաց դէպ ի երկինք, ինչպէս յանդգնի լե-
 զուս դանդատանայ հառաչանքներով օգր լեցը-
 նել: Ստուէրք Աբրահամու և Իսահակայ, դու
 ալ Թերևս ո՛վ սրբազան ստուեր հօրս Յակովբայ,
 Թէ որ այս տեղերուս վրայ կը Թուչիք դիտելու
 տեսնելու Թէ արդեօք կարծուԹեամբ կը համ-
 բերեմ՝ վշտերուս, ինչ կ'ըսէք արդեօք երբոր կը
 տեսնաք ձեր ծնունդը վատ յուսահատուԹեան
 մը մէջ գլտորած:

Այս խօսքերս դգածուած խօսելու ատենը՝
 մէյմըն ալ տեսաւ որ լուսաւոր ստուեր մը
 բանտին խորունկէն դէպ ի իրեն կուգար:
 Մօտեցաւ Յովսեփայ. ծերուկ մըն էր սլաակա-
 ուելի. կերպարանքին վրայ կը տեսնուէր վսեմ
 առաքինուԹեան մը երևոյթ, և շատ դարերու
 իմաստուԹեան վայլ մը. կարնձմտած ճակտին
 վրայ խաղաղ դուարԹուԹիւն մը կը փալվրլէր.
 վսեմ նայուածքը, աղնուական կերպը, և ձեան
 պէս ճերմակ մօրուքը որ ինչուան կէս մէջքը
 կը հասնէր՝ և իրեն վրայ ամէն բան պատկառելի
 զինքը կը ցուցընէին:

Կեցաւ Յովսեփայ դիմացը, որ ահուգողի
 մէջ հազիւ Թէ կը համարձակէր աչուրները
 վեր վերցընել և երեսը նայիլ. Ճմարտի է
 կասկածդ, չես խաբուիր, ըսաւ իրեն ստուե-
 րը. Ահա Աբրահամու ստուերն է որ ինչեր է

բանտդ՝ քու առաքինութեանդ հանդէսը տեսնելու, և զքեզ քաջալերելու. Յովսէփ որդեակի իմ, մի յուսահատիր. առջի կտրճութիւնդ ձեռք առ նորէն. ես ալ թշուառութեանց առջև ելայ, բայց գիտցայ յաղթել անոնց: Բայց մի միայն մահկանացուաց առաքինութիւններու վրայ աչուրներդ դարձրներ. քու արարիչդ քեզի օգնութիւն կանչէ. Ճմարիտ կտրճութիւնը երկնքէն միայն պիտի ինչնայ քու սիրտդ. անիկայ կը լսէ քու ձայնդ. ինչո՞ւ երկրիս անդունդներուն կարօտացած հառաչես:

Յերոսնին խօսքերս ըսելու ատենը՝ միակերպ Յովսէփայ երեսը կը նայէր, և իրեն նայուածքին մէջ կը փայլէին անոյշ կարեկցութիւն մը և վսեմ արիութիւն մը. խօսքն որ լինցուց ձեռք տուաւ Յովսէփայ: Ստուեր ցանկալի, սրտաց Յովսէփ վեր ցատքելով, դ՞ու ես իմ պահապան հրեշտակս. արժանի քեզի ծնունդ պիտի ընծայեմ զիս: Իե՞ռ կ'ուզէր խօսիլ. բայց ստուերը աներևոյթ եղաւ:

Ձեր գիտեր Յովսէփ թէ իրաւքնէ՞ էր արդեօք տեսածը, եթէ իր սրտին ցաւերուն տագնապը իրեն երևակայութեանը առջև ցրցուցեր էին այն գեղեցիկ ստուերը. բայց հնազանդեցաւ անոր ձայնին, և ուր որ յուսահատութեան հառաչանք լսեր էր, հոն գետինը ծունկ չոքեցաւ, ջերմեռանդ սրտով աղօթք մը նուիրեց Աստուծոյ:

Հեռու այն ամէն աշխարհքներէն որ երկնքին ընդարձակ անբաւութեանը մէջ կը լողան, ամէն նախալ Աստուծոյ ահեղ աթոռը կեցած է. ուսկից որ բոլոր աստղերը փոշիի հատիկներու պէս կ'երևնան՝ որոնք օդին մէջ արևուն ճառագայթներէն կը տեսնուին: Անքննելի իմաստութիւն մը իրեն աթոռը կը պատէ, որ կ'օրհ-

նէ կը փառաբանէ ամենազօր Արարիչը : Ճշմարիտ խմաստունին աղօթքը սատանային ամենէն ամուր պարխապներն ալ թափանցելով հոն ինչուան կ'ելլայ կը բարձրանայ և կը խառնուի այն վսեմ ներդաշնակութեանը հետ . իսկ մեղաւորին հառաչանքներն օգին մէջ կը ցրուին , և երկրիս վրայ կը կորսուին կ'անհետանան :

Հասաւ Յովսէփայ աղօթքն ալ Աստուծոյ մեծ վայելչութեան փառաց աթոռին առջև : Յաւիտենական Աստուած լսեց սիրով , և ահա մէկէն Մխիթարութիւնն՝ անոյշ և կարեկից նայուածքով մը , Յոյսը՝ լուսաւոր ճակատով և անխուով Հանդստութիւնը՝ Անմեղութեան մէկ հատիկ ընկերը , անուշահոտ աճպերու մէջ պլլուած ինջան երկնքէն , բանտին մուտ կամարներուն մէջ մտան յաղթանակաւ , և թշուառ երիտասարդին չորս կողմը պատեցին : Ինչպէս որ գեղեցիկ իրիկուան մը լուութեան ժամանակ կը կաթէ երկնքէն սիրուն ցօղը , որ դաշտերու պարարտութիւն մը պարզեւելու ատեն , կը զովացնէ և կը զուարթացնէ աշխատութենէ յոգնած դադրած խեղճ երկրագործին անակը , և անոյշ քուն մը կը պատրաստէ իրեն : Զգաց Յովսէփ որ նոր կտրձութիւն մը իր սրտին մէջ վառուեցաւ , կամաց կամաց սկսաւ թեթեւալ հոգւոյն վրայէն այն ծանրութիւնն ալ որ զինքը կը ճզմէր , սկսաւ աւելի հանդիստ շունչ մը առնել : Զարմանք մը զինքը պատեց երբոր տեսաւ որ սիրտը կակրողներ էր և կրնար արցունք թափել : Մէկէն յոգնած աչուրներուն վրայ քունը ծանրըցաւ , լալը . դադրեցուց ալ երջանիկ էր Յովսէփ , վասն զի քունը վիշտերը փարատեր էր վրայէն :

Իսկ Զալիւքա կը ջանար յաղթանակել և իր վրէժ խնդրութեամբը մխիթարուիլ . բայց ինքն

ալ առլած մնացեր էր. զգալով սրտին մէջ հակառակ զգացմունքներ որ իրեն դէմ կ'ելլային. նման հրաբուխի մը որ մըրկէ տակնու վրայ եղած ծովուն անգունդներէն կրակներ կը ցատքեցընէ՝ որոնք չեն կրնար կատարած ալիքները զսպել. Չալիւքայի սիրան ալ կ'այրէր դեռ, և կը տաշնասպէր սիրոյ՝ խղճմտանքի և կատաղութեան մէջ:

Ինչո՞ւ, կ'ըսէր ինքնիրեն, գթութեան զգացմունք սիրաս պատեր է... և այն ալ մէկ ապերախտի... մէկ ցած գերիի մը. որուն գիմացը ամօթէս ու նախատինքէս գետին անցայ. բայց ահա այս գերին է, այս ապերախտն է, Յովսէփ է, այս արարածն է միայն որ սիրաս յափշտակեր է... Ի՞նչ է ըրածս. անմեղութեան դահիճ մը ելեր եմ՝ մէջտեղ: Յանցաւոր իմ օրինաւոր ամուսնոյս դէմ. յանցաւոր իմ սիրելչոյս դէմ, փոխանակ իրեն սքանչելի առաքինութեանը հետևելու, չարաչար զրպարտեցի անմեղը: Քշուտաները աշխարհքիս վրայ սրբազան ոգիներ են գիտեմ. բայց ինչո՞ւ ոչ իրեն թշուառութիւնները, ոչ իր ցաւը, ոչ իր ծաղիկ հասակը, ոչ իր գեղեցիկութիւնը, ոչ իմ սէրս՝ չկրցան խալըսել Յովսէփը իմ յուսահատ կատաղութենէս: Ինձ, անգութ կնիկ, դուն քու ձեռքովդ խոթելու սուրը խեղճ երիտասարդին սիրտը, գնա՛ իրեն արեան տեսարանովը աչըններդ կշտացընելու. և առանց իրեն համար կաթիլ մը արցունք թափելու՝ գնա՛ լսելու իրեն վերջին հառաչանքը...:

Ըսաւ և կ'ուզէր երթալ գտնալ թշուառ Յովսէփը, բայց սիրտը կապկըպէր էր զինքը, չէր թողուր իրեն առջև ելլալու: Ետտ անդամ գիշերուան թանձր մութը երկրիս վրայ պատած ծամանակ՝ ելաւ բանտը երթալու. բայց հազիւ

այն ահաւոր բնակութեան դուռը կը հասնէր, ծնկուղները կը կտրրակէին, ռսուղները կանկ կ'առնէին, և կարծելով թէ Յովսէփայ հառաջանքներն են որ ահանջը կը հասնին, արիւնը կը սառէր, բոլոր մարմինը դող կ'ելէր, և սարսափ մը վրան պատած կը փութար լեզապատառ փախչելու: Նման էր Չալիւքա թշուառ մարդասպանի մը, որ գիշերուան մթութեան մէջ ահամայ խիզճը զինքը կը քաշէ կը տանի իր սպաննած անձին գերեզմանին վրայ, հոն գառն յուսահատութիւն մը կը պատէ զինքը որ սիրտը պատառ պատառ կ'ընէ, և ահա այն տագնապին մէջ կը կարծէ լսելցաւալից ստուերին հառաչելը. սարսափ մը կ'իջնայ վրան, մազերը կը անկուին, զարհուրած ետ ետ կը նետուի. և աչքին գիմացը կ'երևակայէ տեսնել այն արեան մէջ թաթիտուած ստուերը՝ որ մթութեան մէջէն ետևէն կ'իջնայ զինքը հալածելու:

Մէկ իրիկուն մը վերջապէս՝ սրաին սարսափն կը յաղթէ, քող մը երեսը կը ձգէ, և ծածուկ կուգայ բանտը. կը բացուին գիմացը այն ահաւոր երկրթէ գոները: Չալիւքա ներս կը մտնէ. գողգոջուն ձեռքը տկար լոյս մը բռնած էր որ հազիւ թէ այն սրահներուն յաւիտենական մթութիւնը կրնար լուսաւորել. քանի որ առաջ կ'երթար՝ սիրտը տագնապեալ կը նետէր, շունչը կը բռնուէր. յանցաւորը որ հոն կը բնակի՝ շատ աւելի նուազ սարսափ մը վրան կը զգայ:

Յովսէփ որ Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրէին ետև շատ աւելի խաղաղ էր սիրտը՝ անոյշ քուն մը կը քնանար, բայց երեսներուն վրայ գեռ կը տեսնուէին արցունքներուն նշանները, բարձր բոլոր թրջած էր, մէկ մահուան գեղնութիւն մը ինջէր էր ճախին և բոլոր դէմքին վրայ,

բայց այն վիճակին մէջ ալ երեսը իր գեղեցկու-
թիւնը չէր կորսընցուցած :

Զալիւքս՝ սիրտը անհանգարտ՝ աչուրները
ամէն կողմ գարձընելով Յովսէփը կը փնտռէր,
և ահա յանկարծ դպաւ աչքին . արիւնը այլայ-
լեցաւ . ոտուրները բռնուեցան . մնաց ան-
շարժ . . . վայրկեան մը անցաւ վրան , և Զալիւ-
քս սիրտ ըրաւ մօտենալ իրեն , բայց ինչպէս
բողորովին պաղեցաւ մնաց , երբոր տեսաւ որ
մահուան գոյն մը ծածկեր էր Յովսէփայ երեսը :
Կարծեց թէ ալ չկայ սիրելին , սարսափէն
քանի մը օտք ետ ետ նետուեցաւ , բողոր մար-
մինը սկսաւ գողալ , քիչ մնաց որ ճրագը ձեռ-
քէն իյնար մօրեր : Բայց վերջէն ինչուան ան-
կողինին մօտ՝ քովը երթալով տեսաւ որ կեն-
դանի է Յովսէփ՝ բայց միայն քնոյ մէջ է . Այս
ինչ զօրութիւն է , ըսաւ տկար ձայնով մը ,
անմեղութեան զօրութիւնը . այս սարսափելի
տեղւոյն մէջ ալ՝ այս ինչ հանգարտութիւն է
որ կը վայելէ , իսկ ես իմ պալատիս մէջն ալ
գիշեր մը չէ եղած որ աչուրներս հանգիստ
գոցեմ :

Այս միջոցիս Յովսէփ քնոյ ժամանակ գեղե-
ցիկ երազի մը մէջ երջանիկ էր : Ինքզինքը
Թշուառութիւններէն մեռնելու վիճակ հասած
տեսնալու ատեն՝ յանկարծ Սելիմա իր առջևը
էլաւ . Ահա նորէն կը տեսնամ զքեզ , կ'ըսէր
իրեն , ո՞վ ապերջանիկ Յովսէփ , ահա եկեր եմ
քեզի հետ մեկտեղ վիշտերդ քաշելու , և քեզի
հետ լմնցընելու իմ կենացս օրերն ալ այսօրան-
տիս մէջ : Այս խօսքերս էին որ կը կարծէր
լսել Սելիմայի բերնէն :

Այս գեղեցիկ երազը՝ կենդանութիւն մը
ծագեց երեսին , երախտագէտ սրտի ուրախու-
թիւն մը փայլեցաւ գէմքին վրայ . սիրոյ ժպիտ

մը այտերուն վրայ տեսնուեցաւ, և կարծե-
լով գրկել իւր սիրելի ամուսինը՝ երկնցուց
Թեւերը... բայց Չալիւքա էր գիմացը: Սրտին
սաստիկ ուրախութենէն քունը կարեցաւ, ար-
թընցաւ Յովսէփ... շիտթեցաւ խեղճ երիտա-
սարդը, վեր ցատքեց. նայեցաւ սև քօղի մը
տակ ծածկուած գիմացը կեցեր էր Չալիւքա...
անակնկալ սարսափ մը ինջաւ սրտին. դարձուց
երեսը՝ ինկաւ անկողնին վրայ, և ճակատին վրայ
մահուան գոյն մը պատեց նորէն:

Այս տեսարանը բարկութեան կրակ մը
բռնկեցուց Պետափրեսի կնկան աչուրներուն
մէջ. Անմիտ երիտասարդ, պոռաց երեսէն ի
վեր, ահա տես իմ կարողութիւնս. ես եմ որ
զօեղ այս բանտը ինջեցուցի... Սարսափ պա-
տեր է զքեզ... բայց դուն թէ որ ուզես գեռ
կրնաս գերի ըլլալու տեղ՝ իմ սրտիս վրայ
իշխել:

Իմ կողմանէս որոշմունքս ըրեր եմ, պատաս-
խան տուաւ Յովսէփ հաստատուն և խիստ
ձայնով մը. որչափ ալ ահաւոր է այս բնակա-
րանը, ես հոս երջանիկ եմ առաքինութեամբս,
և եթէ անկէջ զրկուիմ՝ հօրս տանը մէջն ալ
երջանկութիւն չմտար ինծի: Ա՛յլ առաքինու-
թիւն, Ա՛յլ Յակովբ, ո՛յլ սրտիս մէկ հատիկ
սիրելիդ, թէ և աշխարհքիս բոլոր դառն թշու-
առութիւնները գլուխս թափելու ալ ըլլան,
ահա կ'երգե՞նու՞մ որ հաւատարիմ պիտի մնամ
ձեզի...:

Այս խօսքս որ լսեց Չալիւքա՝ սրտին կա-
տաղութիւնը բոլոր մարմնոյն մէջ տարածուե-
ցաւ. Ինծմէ աւելի այս բանտը ընտրեցիր,
պոռաց, հոս ուրեմն մեռիր ապերախա...: Մութ
կամարները կրկնեցին այս ահաւոր սպանա-
լիքը: Նոյն կատաղութեամբ դուրս ելաւ Չա-

լիւբա, և Յովսէփ մնաց նորէն մթութեան մէջ. դռներն ու երկրթէ վանդակները ազաղա- կաւ մը կղպուեցան. կարծեց Յովսէփ թէ ահա այս վերջին անգամն էր որ գոցուեցան:

Անձ մըն էր անծանօթ որ բանտին չրս կողմը կը պտրտէր, կը հառաչէր խեղճը, և անկեղծ սիրոյ արցունքներ էին որ կը թափէր: Կատա- ղի նայուածք մը ձգեց այս անմերձենալի բնա- կարանին վրայ, փորձեց դռները կտորել. բայց այն երկրթէ դռները դիմացան իրեն ուժին առջևը: Արդեւքները աւելի յանդգնութիւն մը սիրտը ազգեցին. վաղեց բանտապանին սուրբ ինկաւ, և կը պաղատէր որ իրեն բանտին զբա- ները բանայ: Կատաղի գէմքով նայեցաւ երեսը բանտապանը, և երեսը անգին դարձուց: Այն ատենը անծանօթը սլլուեցաւ ոտուրներուն և արցունքը գետի պէս կը վաղէր աչքերէն: Ահա կը տեսնաս, ըսաւ իրեն, որ դէնք մը չկայ վրաս, մէկ պարզ հովիւ մըն եմ ես Յովսէփայ բարե- կամը, չեմ ուզէր ուրիշ բան, բայց միայն եր- թամ գրկեմ իմ բարեկամս: Թէ որ քու սիրտդ անոյշ բարեկամութեան սէրը վայելէր է, թէ որ թշուառութիւններ հասեր են քու գլուխդ ալ, և սիրելիներուդ ձեռքը աչուրներէդ սրբեր են թափած արցունքներդ, անոնց սիրոյն համար ըլլայ կ'աղաչեմ, ըսէ խնդիրքիս:

Բանտապանին սիրտը՝ անծանօթին բարեկա- մութեան արցունքներէն ու խեղճութեան ձայ- նէն շարժելով այս առաջին անգամ դթութեան զգացմունք մը տեսնուեցաւ վրան: Նշան ըրաւ հովուին ետևէն երթալու, բացուեցան բանտին դռները: Թաշունի մը պէս թաւ անծանօթը, մտաւ այն ախուր բնակարանը, վաղեց սլլուե- ցաւ Յովսէփայ վիզը իրեն անկողնին վրայ: Լաութիւն մը պատեր էր երկուքին վրայ ալ եր-

կար ատեն. Ազնիւ բարեկամ, վերջապէս ըսաւ Յովսէփ, գթասիրտ հոգի, դուն որ միայն իմ վշտացս կարեկից դանուեցար, ձայն մը հանէ, խօսէ, լսեմ ո՛ր էս դուն. այս ի՛նչ սիրոյ կապեր են, ի՛նչ հառաջանքներ որ սրտիս ինչուան խորը կը թափանցեն:

Գեռ չիճանցցա՞ր Յովսէփ քու սրտակիցդ, սպտասխանեց հովիւը, ան որ առանց քեզի չէ կրնար ասրիլ, որ եկեր է քու ցաւերուդ մասնակից ըլլալու, և զքեզ այս դառն տեղէս խալըսելու:

Այդ քու անոյշ ձայնդ է բարեկամութեան, սիրեցեալդ իմ Իթոպալ, ըսաւ Յովսէփ. թշուառութիւններէ անզգայ դարձած սիրտ մը շարժեցիր բարեկամ: Ա՛հ Իթոպալ, սիրելի բարեկամ, որ բարերար հոգին բացաւ քեզի բանտին ահաւոր դռները...: Բայց ինձի համար երջանկութիւնը լինցաւ. քիչ օրէն այս բանտը՝ իմ շերիմն պիտի ըլլայ: Գնա՛ դարձիր դուն բնակութիւնդ. երջանիկ երկայն օրեր կը մաղթեմ բարեկամներուս. ինչո՞ւ դուն ալ Իթոպալ եկար հոս իմ թշուառութիւններս տեսնալով՝ քու երջանկութիւնդ տակնուվրայ ընելու:

Մե՛նք երջանիկ, ըսաւ Իթոպալ, ա՛հ, այն սոսկալի օրուրնէ ետեւ որ բարբարոսները զքեզ մեր գրկէն յափշտակեցին աարին, յուսահատութիւնն ու ցաւը մեր դաշտերը պատեցին: Բոլոր քնարները կոտորեցինք, մէկն ալ չկայ որ ծաղկընէրով զարգարուի. մեր անակները իրենց զարդերէն մերկացեր են, զուարճութեան շուքն ալ չմնաց սրտերնուս մէջ. Յովսէփ, զքեզ միայն լալու համար է որ մէկտեղ կը ժողլուինք: Ոչխարներն ալ երեսի վրայ մնացած կը պտրտին՝ դաշտերը, բնութիւնն ալ բոլոր՝ մէկ մեծ բանտ մը կ'երևնայ աչքեր-

նուս. նորէն մեր առջի խեղճ վիճակին մէջ
 ինկանք, նորէն ուրիշ բան չենք՝ բայց եթէ ցած
 գերիներ... կ'ուզէ՞ս լսել նաև, որ ես հիմա
 հազիւ թէ իբրև թանձր ամպերու մը մէջէն կը
 տեսնամ և կը ճանչնամ այն Աստուածը որ դու
 ինձի ատեն մը յայանապէս ցուցրեր էիր: Իս-
 բու-թիւնը, կըսէիր ինձի, Աստուծոյ էութիւնն
 է, և ազբիւր ամէն արարածներու: Իմ սիրտս
 ալ ասանկ կը ճանչնար զինքը, բայց թէ որ
 բարի է Աստուած, ինչո՞ւ կը թողու որ իմ
 առաքինի բարեկամս ասանկ չարչարուի: Աւ-
 րեմն այն մահանացու աստուածներուն կը
 նմանի աս ալ որ մեր վրայ կ'իշխեն. ինչն ալ ու-
 րեմն երբեմն առատաձեռն է և երբեմն ան-
 դու-թ... և իր բարերարութիւնները՝ մեր վիշ-
 տերը մեզի աւելի զգալի ընելու միայն կը
 ծառայեն: Սիրելիք իմ Յովսէփ, քանի որ
 դուն զատուեցար մեզմէ, անոր սեղանը կործա-
 նուած և փոշիներու մէջ գլորարկած կեցած է:

Ինչ կը խօսիս, սրտաց Յովսէփ ցաւագին
 սրտով իրեն խօսքը կարելով: Այս մութ տեղը
 փակուած, հեռու իմ ձեռքերովս շինած սեղա-
 նէս, կ'անցընէի երբեմն մտքէս, որ անշուշտ
 իմ ընկերներս կանգնած են նորէն, և չորս կողմը
 շարուած իրենց անմեղ ձեռուրները կը վեր-
 ցընեն գէպ ի երկինք. և այս մտածութիւններս
 մեծ մսիթարութիւն էին իմ սրտիս: Նթուալ,
 դագրէ զիս սիրելէն, թէ որ բարեկամութեան
 սէրը քեզի մոռցընէլ կուտայ զԱստուած՝ բնու-
 թեան հայրը: Հոգւոյդ աչուրները կուրացեր
 են բարեկամ, մոռցեր ես ուրեմն որ գերեզ-
 մանէն անգին մէկ երջանիկ ու խաղաղ բնակու-
 թիւն մը կայ՝ անմեղութեան ապահով բնակա-
 րան մը: Թէ որ իմ կենացս դժբաղդ օրերը այս
 բանտիս մէջ պիտի լմըննան, հոն կը տեսնանք

զիրար, հոն պիտի դանանք մէկզմէկ քեզի պէս ընտիր բարեկամներ, և իմ թշնամիներս հոն պիտի չկարենան իմ սիրելեացս գրկէն զատել հեռացընել զիս: Ես մտքովս միայն հոն թուչելով ինչպէս որ մէկը ձմեռուան մէջտեղերը աչքին առջև կը բերէ դարնան գեղեցիկ օրերը որ երթալով կը մօտենան, նմանապէս ես ալ կը մոռնամ երբեմն բանտի մէջ ըլլալս, և աչուրներս կը դադրին արցունք թափելէն... Իմ սրտիս կտրճութիւնը կը զարմացընէ զքեզ բայց գիտնաս Իթոպալ, որ ես ալ միշտ հաստատուն չեմ կրցած կենալ, և այս կտրճութիւնս ալ այն ճշմարիտ Աստուծոյ շնորհքն է, որուն որ սպաւիներ եմ: Դուն ալ ուրեմն անոր սպաւինէ, և նոյն կտրճութիւնը կը զգաս դուն ալ քու սրտիդ մէջ:

Ա՛հ, Յովսէփ, ըսաւ երիտասարդ հովիւ գերին զգածուած բողբոջին, ես եկեր էի որ քու վիշտերդ միսթարեմ, և հիմա դուն զիս կը քաջալերես... բայց իմ յուսահատ և կտրած սիրաս չկրնար քու կտրճութիւնդ ունենալ, ա՛հ, չէ բարեկամ, դուն պիտի չմեռնիս այս բանտիս մէջ. գիտցիր Յովսէփ որ մենք չենք ուղեր ասկէց ետև ալ ծառայել մէկ անգութ տիրոջ մը, կամ կը մեռնիմ ես, և կամ կը խալըսեմ զքեզ իրեն կատաղութեան ճանկերէն. պիտի կուտիմ քեզի՝ և քու առաքինութեանցդ համար. չեմ կրնար անգործ վատութեամբս քութշնամիներուդ օգնական սեպուիլ: Սկուր ետևէս, փախիր այս ահաւոր բանտէն, ո՞ գիտէ թերևս այս մէկ անգամ մըն էր որ բաղդ ունեցայ այս բանտը մոռնալու. զէնք մը չկայ վրաս, բայց բարեկամութեան կրակն է՝ որով զինուած եմ, ո՛վ կրնայ դիմացս ելլալ: Ի՛նչ կը յիշեմ Յովսէփ, ինչպէս ալ կրնամ մոռնալ այն օրը որ

ես բանտ մտնելու ատեն՝ քու աղաչանքներդ քու արցունքներդ էին միայն որ իմ շղթաներս վրայէս փրցուցին : Այն ատենը դուն դեռ զիս չէիր ճանչնար, գթութիւնը միայն շարժեց քու սիրտդ, և ես հիմա կ'ուզէս որ վայրկենի մը մէջ ոտքի տակ առնելով բարեկամութիւնը, երախտադիտութիւնը, այն Աստուածը որ դուն ինձի ճանչցուցիր և այն առաքինութիւնները որ դուն իմ սրտիս մէջ դրիր, անգութ սրտով թողում զքեզ մեռնիլ այս սարսափելի բանտիս մէջ : Արցունքները՝ քու բռնաւորներուդ ձեռքէն զքեզ խալըսցրնելիք չունին, ինչուան հիմա չտեսան քու դառն արցունքներդ, արիւն միայն է հիմա որ պէտք է թափել : Եկուր ետեւէս, ինքն ալ Աստուած կը պատերազմի անմեղութեան պաշտպանութեան համար :

Այս խօսքս ըսելու ատենը՝ կարծութեամբ մը վազեց բռնեց Յովսէփայ ձեռքէն՝ դուրս քաշելու զինքը այն սարսափելի բանտէն :

Ես քաշեց իր ձեռքը Յովսէփի . թի՛ է որ կ'ուզես, ըսաւ Իթոպալին, իմ թշուառութեանցս ծանրութիւնը թեթեւցրնել, դուն ալ բարեկամ, քաջութեամբ համբերէ անոնց : Ամէնքնիդ ալ հաւատարիմ մնացէք Պետափրեսի, ինքը չէ յանցաւորը . . . Դարձիր անակդ տար հետդ ամենուն խաղաղութիւն և կարծութիւն : Երկնէն որէն իմ սեղանս, ժողվէ հոն բոլոր ընկերներդ, և քանի որ չունչս վրաս է, այս տխուր բանտիս մէջէն իմ սրտէս ելած հառաչանքներն ալ ձեր իններուն հետ միանան . ինչնայ գթութիւնը երկրնքէն ձեր վրայ, և իրեն ձեռքը սրբէ ձեր աչքերէն թափած արցունքնիդ : Առէք նորէն քնարները, ժողվեցէք դաշտերուն ծաղկրները, և առաքինի սէր մը մխ-

Թարե՛ ձեր բարեկամութեան կարօտէն քաշած վշտերնիդ: Ձեր երջանկութեան յիշատակաւը գոնէ երբեմն դադրին արցունքներուս հոսանքները... Կ'ուզէ՞ս Իթոպալ, որ ասկէ ինքզինքս խալըսցընելու ատեն յանցաւոր ձգեմ՝ զիս: Կ'ուզէ՞ս որ փախչիմ ասկէց ինչպէս որ վատ դերի մը կը փախչի տանջանքէն, և իմ յանցանացս ձայնը հասնի ետեւէս ինչուան հօրս տունը, և չթողու ինձի երթալու գրկելու իմ սիրելիներս այսպիսի նախատինք մը վրայէս չսրբած:

Գոնէ ըսէ ինձի, պատասխանեց Իթոպալ, ո՛վ է քու թշուառութեանցդ պատճառը. ինչուան այս օրս ամենայն ինամքով քու գաղանկքներդ պահէր եմ, և ես դեռ քու առջին թշուառութիւններդ ալ չիյտեմ. ըսէ, հանդարտեցուր իմ սիրտս ալ՝ քու սիրտդ ալ. գոնէ հիմա կուան ցաւերուն պատճառը դիր սրտիս մէջ: Այս ըսելով՝ գորովանօք մը սիմեց Յովսէփայ ձեռքը:

Երախտագէտ սրտի մը պարտքերը յայանի են քեզի ալ, Իթոպալ, ըսաւ Յովսէփ. մէկ ընտիր տիրոջ մը ունեցած պարտքս կը ստիպէ զիս՝ այսպիսի ատելի ճշմարտութիւն մը ծածկել բողբոջին... Սիրելի բարեկամ. առ իմ վերջին բարեկներս: Երբոր մահը իմ սրտիս փափաքները լեցընելու որ ըլլայ, Ժողովէ՛ թէ որ կարենաս, իմ մոխիրս, և տար անտառին այն առանձին տեղը, և դիր իմ կործանած խրճիթիս աւերակներուն տակ՝ ուր որ արցունքներս վազեր են: Հայրենական գերեզմանին մէջ չկրցայ թաղուիլ նէ, գոնէ բարեկամներս շիրմիս չօրս կողմը պատեն. դիր վրան յիշատակարան մըն ալ, թող կարգայ ամէն մարդ ՀՈՍ ՊԱՀՈՒՄԾ Է ՄԵԿ ԴԺՅԱՂԴԻ ՄԸ ՄՈՒԻՐԸ: Գնա՛ երբեմն դուն ալ հոն, այս քու սիրելի ձեռու ընկերովդ ծաղկկներ

սփռէ գերեզմանն իս վրայ, չըլլայ որ աչուրներդ արցունք թափեն, յիշէ միշտ հոն որ մահը՝ այն քաղցր բնակուած իւնն է որ քու բարեկամդ գտեր է աշխարհիս վրայ: Թէ որ ձեզմէ մէկը ծանր վշտի մը մէջ իյնալու որ ըլլայ, թող երթայ առանձնուածեան մէջ՝ որն որ էս լալու նուիրեր էի. հոն կը համոզուի որ իրեն վշտերը չեն հաւասարեր եղեր այն թշուառուածեանց որ իմ ծաղիկ հասակս չորցուցին փճացուցին, և ո՞ գիտէ թերևս իմ ստուերս ալ կը հասնի վրան զինքը քաջալերելու:

Այս խօսքերուս վրայ՝ երկուքն ալ գրկեցին զիրար, և ինկան գլորեցան անբարբառ անկողնոյն վրայ: Չէր կրնար Իթողալ բաժնուիլ իր սիրելի բարեկամէն, և յորդ արցունք միայն կը թափէր. ինքն Յովսէփ ալ զգածուած բոլորովին հառաչանքներ միայն կը հանէր սրտէն: Ասանկ են երկու եղբայրներու վերջին բարեկեցւոր որոնք զիրար գորովանօք կը սիրեն, և որոնցմէ մէկը մահուան դուռը հասած որ ըլլայ, երկար ատեն կը ջանայ մտիթարել իր եղբայրը, բայց մահուան վերջին վայրկեանները կը հասնին, կ'աներևուածանայ աչքէն իրեն տեսիլը, կը զգայ միայն որ գիրկը առած կը սխմէ զինքը և իր արցունքներուն մէջ կը թաթխէ, այն ատեն՝ մահուան պաղ քրտինքը վրան իջնալու վայրկենին՝ իր սիրտը վերջին անգամ մըն ալ բարեկամուածեան զգացմունքովը կը զուարթանայ, և իր աչուրները մարելու ատեն՝ իրենց արտասուացը վերջին կաթիլներն ալ կը թափեն:

The first part of the book is devoted to a general history of the world, from the beginning of time to the present day. The author discusses the various civilizations that have flourished on the earth, and the progress of human knowledge and art. He also touches upon the different religions and philosophies that have shaped the human mind.

The second part of the book is a detailed account of the various nations and kingdoms that have existed in the world. The author describes their customs, laws, and manners, and the different forms of government that they have adopted. He also mentions the various wars and conflicts that have taken place between them.

The third part of the book is a history of the Christian religion, from the time of its first preaching to the present day. The author discusses the life and teachings of Jesus Christ, and the spread of the Gospel throughout the world. He also mentions the different sects and denominations that have arisen from the Christian faith.

The fourth part of the book is a history of the various sciences and arts that have been discovered and improved upon by human beings. The author discusses the progress of astronomy, geometry, and other branches of mathematics, as well as the invention of the printing press, and other important discoveries.

The fifth part of the book is a history of the various empires and kingdoms that have been founded and destroyed. The author discusses the rise and fall of the Assyrian, Persian, Greek, and Roman empires, and the various other kingdoms that have existed in the world.

The sixth part of the book is a history of the various nations and kingdoms that have existed in the world, from the time of their first discovery to the present day. The author discusses the different forms of government that they have adopted, and the progress of their civilization.

The seventh part of the book is a history of the various religions and philosophies that have shaped the human mind. The author discusses the different forms of worship that have been practiced by human beings, and the various philosophical systems that have been developed.

The eighth part of the book is a history of the various wars and conflicts that have taken place between nations and kingdoms. The author discusses the different causes of these wars, and the various methods that have been used to settle them.

The ninth part of the book is a history of the various discoveries and inventions that have improved the human condition. The author discusses the progress of astronomy, geometry, and other branches of mathematics, as well as the invention of the printing press, and other important discoveries.

The tenth part of the book is a history of the various empires and kingdoms that have been founded and destroyed. The author discusses the rise and fall of the Assyrian, Persian, Greek, and Roman empires, and the various other kingdoms that have existed in the world.

Յ Ո Վ Ս Է Փ Գ Ե Ղ Ե Ց Ի Կ

Ե Ր Գ Լ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ

ԵՐԳ ՀԻՆՔԵՐՈՐԴ

Յովսէփ մինակ մնացած՝ երկար ատեն խոր
ցաւերու մէջ սղաշարուած մնաց. մէյմըն ալ
յանկարծ վեր ցառքեց մէկ մեծ աղաղակի մը
շփոթութեան ձայնէն: Մէկէն բանալին դռները
բացուեցան, և երկու բանտարդեալներ ներս
մտան: Ամենովիս և Դարբալ էր իրենց անուն
ները: Միրանիներով ծածկուած էին, և ըզ-
գեսաններուն վրայ զարդի տեղ գրուած գոհար-
ներն ու ոսկիները կը փալփրլէին բանալին
մթութեանը մէջ: Երկուքն ալ տազնասներնէն
և յուսահատութիւններնէն կուլային, և մէկ
կողմանէ ալ կը ջանային ծածկել իրենց ար-
ցունքները. ցածութիւն մը հպարտութեան
հետ կը տեսնուէր վրանին. չորս կողմերնին
կեցած պահապան զինուորներուն հետ հպարտ
ձայնով մը կը խօսէին, և անոնց սաշտապանու-
թիւնը կ'ուզէին: Բայց իրենց հպարտութիւնն
ալ՝ աղաչանքներն ալ անօգուտ եղան. բանալի

մէջ փակուած դեռ ահանջներնուն մէջ կը խօսէին բազմութիւն ժողովրդեան մը հանդիսի աղաղակները . մեռելի գոյն մը սպառեց երեսներն , և մէկ դաժան լուութիւն մը ինկաւ վրանին :

Յուսահատութեան հառաչանքները վերջապէս սկսան բանար թնդացընել . երբեմն զերար կը նախատէին , և երբեմն սրտերնուն կատաղութիւնը իրենք իրենց գէմ կը դարձընէին . Բարբալ որ Սմենովփիսէն աւելի ծանր յանցաւոր էր , երկրթէ վանդակի մէջ գոցուած կատղած վայրենի խող մը դարձեր էր , ահաաները կը կրճըտէին , և կատաղութեան փրփուր մը կապուտցած շրթունքները կը ծածկէին . աչուրներէն կրակ կը ցաօքեցընէր . և գլուխը յուսահատութենէն պատերուն կը զարնէր , որով մէկ խուլ արձագանգ մըն էր որ մութ կամարները կուտային . երկուքն ալ կրակ դարձեր էին տեսնալով որ մէկ գերիի մը հետ մի և նոյն բանար ինկեր էին :

Յովսէփ այս միջոցներուս խաղաղ կեցած իր թշուառութեանցը մէջ՝ ամենևին տրտունջի ձայն մը չէր հաներ . միայն երբեմն երբեմն հառաչանքները բերնէն կ'ելլային : Այս երկու յանցաւորներուն յուսահատ վիճակներնէն սիրար զգածուած՝ կարծես թէ մոռցաւ իր թշուառութիւնները , միտքը գրաւ մխիթարել զանոնք . մոռցաւ անոնց և անոյշ ձայնով մը ըսաւ . Յրկար ատենէ ի վեր՝ առանց յանցանքի մը , էս ալ կեցեր եմ հոս . . . :

Ողորմելի գերի , ահաւոր ձայնով մը խօսքը կտրեց Բարբալ , դեռ կը յանդգնիս ալ զքեզ մեզի հետ բաղդատելու : Այս տեղս ինչ մեծ տարբերութիւն ունի քու բնակած խրճիթէդ . աշխատութենէ խալըսած , աւելի երջանիկ չես հոս , որ հանգստեան համը կ'առնես :

Չայնը քաշեց Յովսէփ... Եւ ըսաւ ինքնիրեն
 դարմանքով մը թէ, Չիրենք յանցաւոր ալ
 տեսնելով՝ զգածուեցայ իրենց վիճակին վրայ •
 և իրենք իմ հաշածուած անմեղութեանս անըզ-
 դայ կը գանուին... Ո՞ւր է բարեկամութեան այն
 անոյշ ձայնը որ իմ սրտիս մէջ մտնի թարութիւն
 մը կը ծագէր • ո՞ւր էք դուք ալ սիրելիներս,
 որ ինձի պէս դժբաղդի մը ձեռք կուտայիք, որ
 երկար ատեն մըրիկներու գիմաց ինկեր կը
 տագնասլիմ:

Յաւիտենական Աստուած մը իր բարձրու-
 թեան աթոռէն, ուսկից որ բոլոր տիեզերք մէկ
 աւազի հասի մը պէս կ'երևնան, դարձուց իր
 սրատես աչուքները երկրիս վրայ, որոնք կը
 թափանցեն ամէն տեղ ցորեկուան ասաղին
 ճառագայթներէն աւելի՝ որոնք ինչուան խոր
 անդունդները կը հասնին՝ կը լուսաւորեն •
 Երկնից կամարը որ շարժուն պարտալի մը պէս
 տարածուած է անհուն ընդարձակութեան մը
 մէջ՝ իրեն տեսութենէն բան մըն ալ չծածկեր,
 և անոր մէջի գեղեցիկ օրհնութեանց ձայներուն
 հետ մէկտեղ՝ որ միանալով անմահից փառաբա-
 նութեանց հետ մէկ տեսակ հրաշալի ներդաշնա-
 կութիւն մը կը ձևացնեն, կը լսէ նաև ողբալի
 ճճի մը վերջին հառաչանքը, կամ մէկ տերեւի
 մը իյնալը այս հեռաւոր աշխարհիս մէջ: Բայց
 այս վայրկենիս իր աչուքները թագաւորաց
 պալատներու վրայ չէին պարտէր, և ոչ բնու-
 թեան գեղեցկութեան վրայ, ոչ աղքատի
 խրճի վրայ՝ որ շատ անգամ իր տեսութեան
 կէտն է, և ոչ երջանիկ իմաստնոյ մը վրայ • մէկ
 աւելի մեծ տեսարան մը իր մտադրութիւնը
 իրեն կը քաշէր, և ասիկայ առաքինութիւնն էր
 որ թշուառութեան հետ ճակատ ճակատի ե-
 կած յաղթական կը հանդիսանար:

Այն միջոցին որ Ամենովփիս և Գարբալ կը նախատէին Յովսէփը, յաւիտենահանն Աստուած կը գիտէր զինքը բանալին թանձր կամարներուն մէջէն. մեծ էր ասպարէզը, բայց բոլոր տիեզերքէն աւելի ընդարձակ. վասն զի հանդիսազիր կեցեր էր նա ինքն անսահմանն Աստուած: Եւ ահա տեսաւ Յովսէփ երկնային զօրաց գնդեր՝ հիանալի գեղեցկութեամբ մը զարդարուած. կը լսէին վերէն երկնքէն իր հառաչանքները, կը տեսնէին իր արցունքները: Ընդհանուր լուծիւն մը պատեց երկինքը, մէկ անոյշ զթուփեան զգացմունք մը բոլոր անմահից սիրտը գրաւեց: Վեր վերցուց Յովսէփ աչքները՝ տեսաւ որ ամենագութ Աստուածն էր, որ իրեն վրայ կեցեր կը նայէր. դադրեցան Յովսէփայ սրտին հառաչանքները, արցունքները կարեցան, նայեցաւ և ահա զուարթ և երջանիկ օրեր, իբրև քօղի մը տակէն տեսաւ, որ կը սպասեն իրեն: Նման էր ամենեւին ինչպէս որ աշխարհիս կենդանութիւն տուող աստղին առջի ճառագայթները որ կը զարնեն, բնութիւնը նորէն ոգի կ'առնէ, ստուերները կ'անհետանան, զուարթութիւն մը անտառները կը պատէ, և զարմանքի մը մէջ պաշարուած աչք մը կը տեսնայ որ վայրկենէ վայրկեան տեսարանը կը գեղեցկանայ:

Նոյն ատենը երկնքին սրբազան գունդերը աչուրնին գէտ ի վեր Աստուծոյ աթոռը վերցընելով Յովսէփայ համար շնորհք կը խնդրէին: Ետև մը պատրուտեցան այն ամպերն որ Աստուծոյ լուսափայլ աթոռը կը ծածկէին, պայծառ լոյս մը ծագեց մէջէն որ բոլոր բնութիւնը զուարթացուց, և մէկ ձայն մը քան զբոլոր հրեշտակներունը շատ աւելի ներդաշնակ այս խօսքերս որոտայ.

Ուզեցի մէկ շջմարիտ խմաստութիւն մը՝
 Թշուառութեանց մէջ մարբել զտել, ուզեցի
 հասկըցընել երկրի՝ որ մանկութեան հասակն
 ալ կրնայ բլալ առաքինի. և երկնից ալ՝ որ
 մարդը Թէպէտ տիեզերաց մէջ ամենէննուստ
 հոգեզէն արարածն է՝ բայց հաւասար է երկ-
 նաւորաց երբոր իր անմեղութիւնը անարատ
 կը պահէ Թշուառութեանց մէջ ալ: Ահա ինչպէս
 որ ոչնչութենէ ելաւ լոյսը՝ հիմայ ալ կ'ուզեմ
 որ չարութիւնը ծնանի բարիք. որպէս զի մահ-
 կանացուներն ալ որ պատրաստ են տրանջալու-
 դիանան Թէ Չեռք մը կայ՝ որ ոչ երբէք արդարը
 կը Թողու:

Այս պատգամները որոտալէն ետև՝ առաջ
 կանչեց Իթուրիէլը Նգիտտոս պահապան Ոգին:

ՆԹովալիոյ խորերը՝ չմտենալու քարաժայռ-
 ներու մէջ քաշուած՝ որ հին և անապատ դար-
 ձած բերդի մը երևոյթ ունէր, հոն Նեղոսի
 սկզբնաւորութեան մտերը կը բնակէր այս պա-
 հապան Ոգին: Ինչպէս մէկ դեզեցիկ ծառ մը ա-
 նուշահոտ պտուղներով ծանրացած՝ միայնակ
 կը բարձրանայ անապատի մը մէջ, և որուն
 շուքին տակ խմաստունը՝ աշխարհիս շիտթու-
 թիւններէն փախչելով կը վազէ հանգստու-
 թեան համը առնելու, ասանկ ալ այս պտղաբեր
 ջրին հոսանքը կը վազէր այն ցամաք քարա-
 ժայռներուն մէջէն: Մահկանացու մը ամենևին
 ոտք կոխած չունի հոն. և Ոգին ալ՝ Աստուա-
 ծութեան մը պէս, անտեսանելի է մարդու
 որ իրեն սարգեններովը զարդարուած է:

Այն ժայռերէն ջրի մէկ պղտի հոսանք մը
 բլխելով՝ որ մարդուս անտարբեր աչքը և ոչ
 ուշադրութեան կարօտ կը սեպէ՝ կը ցուցընէ
 իրեն աշխարհս ստեղծողին մեծութիւնը: Այն
 անբեր և անկենդան կարծուած քարաժայռ-

ները, մանր կենդանի մարմիններ կը ծնանին, և այն հասանքին հետ մեկտեղ կը վազէ Յգիպտոսի բոլոր հարստութիւնը:

Իթուրիէլ Աստուծոյ ձայնը առնելուն պէս մէկէն դէպ ի երկինք իր ընթացքը շտկեց, ելաւ Աստուծոյ մեծ վայելչութեան աթուին առջևը, և երեսի վրայ ինկաւ երկրպագութիւն ըրաւ: Աստուծոյ բարձր պատգամները ընդունելէն ետև, թևերը բացաւ, թռաւ ընկղմեցաւ երկնից ընդարձակ տարածութեանը մէջ՝ և կարեց տիեզերքը. որչափ որ կը տեսնար ոտքին տակը աշխարհքներ որ կը սարաին՝ այնչափ ալ վսեմ խորհուրդներ իր մտքին դիմացը կ'ելային:

Արևուն բարձրութենէն՝ ուր որ քիչ մը հանգչեցաւ, դարձաւ այս աշխարհիս դունտին վրայ որ մեղքերու և աւելորդապաշտութիւններու թանձր ամպերու մէջ թաղուած ծածկուեր էր. և այս մթութեանց մէջ մահկանացուք տադնապեալ կը պտրտէին դժնդակ կըրքերու մէջ, ինչպէս որ քարաժայռներու մութ ծակերու մէջ թռչուն մը ասդիս անդին զարնուելով կը թռչի: Արևէն ելաւ արտորանօք թռաւ դէպ ի երկիրս անանկ լուսաւորապայծառութեամբ մը՝ որ կարծես թէ այն աստղին մասն էր՝ որ զատուելով կ'իյնար աշխարհիս վրայ:

Այսի մը մէջ ծածկուած ինչաւ Յովսեփայ բանտին առջևը. բացուեցան դռները, և Իթուրիէլ մտաւ ներս. թեթև լուսաւորութիւն մը ծագեց այն մութ կամարներուն մէջ, և անուշահոտութիւն մը բուրեց բնակարանին մէջ, կարծես թէ գեղեցիկ արշալոյսը որ այս միջոցին դաշտերը կը զարդարէր, իր զուարթ լոյսը և անոյշ բուրմունքները այս ահաւոր տեղոյս մէջն ալ տարածեր էր:

Մօտեցաւ Յովնէփայ որ հանգիստ կը քնա-
նար. կեցաւ կը դիտէր զինքը. իրեն սուր ու
Թափանցող աչուքները արտաքին երևութին
վրայ միայն չմնացին՝ ուր որ մեր հետաքրքրու-
թեանը սահմանն է, այլ ինչպէս որ մարդկային
տեսութիւնը մաքուր ու պայծառ ջրի մը յա-
տակը կը տեսնէ ոսկիին գլտորիլը, ինքն ալ
նայեցաւ տեսաւ Յովնէփայ առաքինութիւննե-
րը իրենց բուն ծննդեան տեղը. տեսաւ որ
անոր ազնիւ սրտէն կը բլխէին, և հրաշալի
կերպով մը կարծես թէ ամէն երահներուն
մէջ տարածուելով՝ իրեն բոլոր էութեանը
կենդանութիւն մը կուտային: Չարմանք մը
պատեց երկնային Ոգին. ինչուան այն վայր-
կեանը դեռ չէր տեսած մէկ մահկանացու մը
որ ասանկ փափուկ և դերազանց սիրտ մը ու-
նենայ: Ետքը դարձուց աչուքները և նայեցաւ
Ամենովփիսի և Գարբալի վրայ, որ տագնապեալ
քուն կ'ըլլային:

Այն ժամանակներն որ աշխարհիս տղայու-
թեան վրայ դեռ քիչ ատեն անցեր էր, և
Աստուած դեռ կը հաճէր յայանապէս իր
խորհուրդները հազարգելու մարդկութեան՝ որ
վերջին մնացորդներն էին այն երջանիկ օրե-
րուն, որոնց մէջ մարդս կարծես թէ և ոչ իսկ
կը զգար թէ երկրիս մէջ հեռաւորութիւն մը
կայ, այն ժամանակները, երազներն երբեմն
երբեմն մէկ սրբազան երկնային լեզու մըն էին.
անոնք մեր կոյր ագիտութիւնը կը լեցընէին, և
մչուշի մը մէջ անյայտ կեցած ապագան՝ երազ-
ներու մէջ խորհրդաւոր դարձուածքներու տակ
կը յայտնուէր. և քանի որ մարդուս զգայու-
թիւնները քնոյ մէջ թաղուած կը հանդէսին՝
մահուան տեսարանի մը մէջ, հոգին՝ թողլով
մարմինը՝ որուն կենդանութիւնն էր՝ կը թռչէր

երկինք, և հոն մահկանացուաց և Թագաւորու-
թիւններու վիճակները կ'իմանար:

Յովսէփ վարժած ըլլալով կանուխեկ արշալու-
սին հետ արթըննալու՝ բացաւ աչուքները: Այն
փալիլուն նուազ լոյսն որ տեսաւ, և անուշահո-
տու թիւնն որ առաւ՝ ինքզինքը զուարճալի
անտառի մը մէջ կարծեց, բայց իր երկու ըն-
կերները դեռ կը քնանային:

Ամենովփիս գեղեցիկ երազ մը կը տեսնէր.
բայց Դարբալ կ'երեւնար որ ձախորդ տեսիլը
ներու մէջ կը ստըտէր: Գիշերներն (*) ալ,

(*) ԾՆՆՖ. Խ. 1-25: — Եւ եղև յետ բանիցս այսօցիկ
յանցեալ տակառապետ արքային եղիպտացւոց, և մա-
տակարար տեառն նոցա արքային եգիպտացւոց: Եւ բար-
կացաւ Փարաւոն ի վերայ երկոցուն ներքինեացն իւրոց. ի
վերայ տակառապետին, և ի վերայ մատակարարին: Եւ եգ-
զնոսա ի բանտի առ դահճապետին. յայնմ բանտի տեղուջ
ուր Յովսէփն կայր, և յանձն արար զնոսա դահճապետն
Յովսէփայ. և կայր նոցա ի սպասու: Եւ էին աւուրս ինչ ի
բանտի անդ: Եւ տեսին երազ երկօրին. զիւրաքանչիւր
երազ ի միում գիշերի: Տեսիլ երազոյ տակառապետին և
մատակարարին որ էին արքային եղիպտացւոց, մինչ էին
ի բանտի անդ: Եմուտ առ նոսա Յովսէփ ընդ առաւօտն,
և ետես զնոսա՝ և էին խառվեալք: Եհարց ցնեքքինիսն
Փարաւոնի որ էին ընդ նմա ի բանտի անդ առ տեառն
նորա՝ և ասէ. ընդէր արտում են երեք ձեր այսօր: Եւ
նորա ասեն ցնա՝ երձգ տեսաք, և ոչ որ իցէ որ մեկնիցէ
զնա: Եւ ասէ ցնոսա Յովսէփ. ոչ ապաքէն ի ձեռս Աստու-
ծոյ իցէ մեկնութիւն նոցա. պատմեցէք ինձ: Եւ պատմեաց
տակառապետն զերազն իւր Յովսէփայ՝ եւ ասէ. թուէր
ինձ ի տեսլեան իմում, որթ մի առաջի իմ: Եւ յորթն
երեք ուռք՝ կանաչք յոյժ. և ունէր երիս ողկոյզս հասեալս
ողկոյզս խաղողոյ: Եւ բաժակն Փարաւոնի ի ձեռին ի-
մում: Առնուի զխաղողն, և ճմլէի ի բաժակն Փարաւոնի,
և տայի զբաժակն ի ձեռս Փարաւոնի: Եւ ասէ ցնա Յով-
սէփ, այս է մեկնութիւն նորա: Երեք ուռքն, երեք աւուրք
են: Այլ ևս երեք աւուրք, և յիշեսցէ Փարաւոն զիշխա-
նութիւնն քո, և անդէն ի նմին տակառապետութեան
քում կացուցէ զքեզ. և տացես զբաժակն Փարաւոնի ի
ձեռս նորա, ըստ առաջնոյ իշխանութեանն քո՝ որպէս և
էիր տակառապետ: Այլ զիս յիշեսցիր յորժամ բարի լի-

ըսաւ Ամենովփիս Գարբաշին, երջանկութեան օրերուն տեսարաններովը՝ վշտերս չեն դադարիր: Երազիս մէջ տեսայ որ որթի ճիւղ մը ձեռքս առած՝ որուն վրայ շատ ողկոյզներ կային՝ կը ճզմէի խաղողը թագաւորին գաւաթին մէջ. և իմ պաշտօնս ընելով՝ իրեն կը հրամայընէի: Եւ երբոր թագաւորը անոյշ աչքով մը երեսս նայելով՝ գաւաթը ձեռքէս կ'առնէր՝ արթնցայ: Մտածէ դուն հիմա սրտիս յուսահատութիւնը քանի որ զիս այս բանտիս մէջ կը դանամ, ուսկից խալըսելու յոյս մը չկայ:

Երբոր Ամենովփիս իր խօսքը լմնցուց, Թուրիէլ՝ որ Յովսէփայ քովը կեցեր էր՝ մեզմ' և անոյշ ձայնով մը քանի մը խօսք տկանջէն վար ըսաւ, նման զեփիւռի ամենաթեթեւ շարժմունքի մը՝ որ հազիւ թէ կը զգայ ծառին տերևը:

Յովսէփ՝ իր հոգւոյն վրայ յանկարծ ազդեցութիւն եղած նոր իմաստներուն վրայ ինքն

նիցի քեզ, և արասցես ինձ ողորմութիւն. և յիշեսցես զիս առաջի Փարաւոնի. և հանցես զիս ի բանտէ աստի յայսմանէ: Զի գողանալով գողացան զիս յերկրէն երբայեցուցոց. և աստ՝ ինչ ոչ արարի, և արկին զիս ի տուն գրոյս այսորիկ: Իբրև ետես մատակարարն թէ ուղիղ մեկնեաց, ասէ ցՅովսէփ. Եւ ես տեսնէի յերազի, թուեր ինձ թէ երիս խանս նաշուոյ ունէի ի գլուխ իմում: Եւ ի վերնում խանին յամենայնէ զոր ուտեր արքայ Փարաւոն, գործ մատակարարաց. և թռչունք ուտէին զնա ի խանէ անտի՝ որ էր ի վերայ գլխոյ իմոյ: Պատասխանի ետ Յովսէփ և ասէ ցնա. Այս է մեկնութիւն նորա: Երեք խանքն երեք աւուրք են: Յետ երից աւուրց բարձցէ Փարաւոն զգլուխ քո ի քէն, և կախեսցէ զքեզ զփայտէ. և կերիցեն թռչունք երկնից զմարմին քո ի քէն: Եւ եղև յաւուրն երրորդի, որ ծննդոց էր Փարաւոնի, ասնէր ուրախութիւն ամենայն ծառայից իւրոց: Եւ յիշեաց զիշխանութիւն տակառապետին, և զիշխանութիւն մատակարարին ի մէջ ծառայից իւրոց: Եւ կացոյց զտակառապետն անդրէն յիշխանութեան իւրում. և ետ զբաժակն ի ձեռս Փարաւոնի: Եւ զմատակարարն կախեսց զփայտէ, որպէս և մեկնեացն Յովսէփ:

ալ ապշած զարմացած, Երազդ՝ սիրտս շարժեց,
 ըսաւ Ամենովփիսին, կ'ուզեմ մտքիդ տագնապը
 ցրուել: Ահա իրեք օր ալ գեռ, և անկէց ետև
 թագաւորը քեզի շնորհք պիտի ընէ, և զքեզ
 քու առջի պաշտօնիդ պիտի հասցընէ: Հազիւ
 թէ Յովսէփ իր խօսքը լմնցուցեր էր, Ամենով-
 փիս ուրախութենէն ինքիրմէ դուրս ելած,
 մտցաւ իր հատաղութիւնը, վազեց գերիին
 վրայ, գրկեց զինքը, և երգմունք ըրաւ որ իր
 պաշտօնին հասնելուն պէս՝ առջի իշխանու-
 թիւնը զինքը այն բանտէն հանելու պիտի բա-
 նեցընէ:

Այն ատեն Գարբալն վախը մեկզի գրած և
 անանկ յաջող մեկնութեան մը յուսով, Ո՛վ
 հրաշալի երիտասարդ, ըսաւ, դուն որ երազ-
 ներու թարգմանն ես՝ մտիկ ըրէ իմինս ալ:
 Տեսայ երազիս մէջ որ գլխուս վրայ իրեք աման
 ունէի, մէջը կերակուր դրուած, և երկնքի
 թռչունները ամէն կողմէն կը թափէին վրան-
 իրենց կախէն բոլոր օդը տակնուվրայ էր, և
 իրենց շփոթութեան աղաղակները գեռ ինչուան
 հիմա ականջիս մէջ կը խօսին: Ըսաւ՝ և անհամ-
 բեր կը սպասէր պատասխանին:

Ի՞նչու ինչէլ երկրորդ անգամ մըն ալ ապագայ
 ըլլալիքը բացաւ Յովսէփայ հոգւոյն առջևը.
 դուժը շարժեցաւ խեղճին, լռութիւն մը պա-
 տեց վրան: Գարբալ կը սախալէր զինքը ըսելու.
 Մի՛ հարցընէր ըլլալիքը, ըսաւ երիտասարդ
 գերին, երբեմն վտանգաւոր է պատուելը այն
 մութ քօղը որ մեր ճակատագիրը կը ծածկէ
 մեզմէ: Փոյթ չէ, կ'ուզեմ ես, կը հրամայեմ
 ըսել, վրայ բերաւ Գարբալ, ըսէ յայտնապէս
 մահա գիտի գուշակես: Այլևայլ ճամբաներ
 կան որ հոն կ'առաջնորդեն մարդու, պատաս-
 խանեց Յովսէփ սիրտը ելած: Այն ատեն

Հարարութեամբ լեցուած Քարբալը սպառնալից ձայնը բարձրացրնելով, թէ որ վայրկեան մըն ալ չըսես, ըսաւ, կենդանի պիտի չտեսնես զքեզ: Արքայապէս կ'ուզես, կրկնեց Յովսէփ անուշուութեամբ մը. ահա ուրեմն գիտցած ըլլաս... որ իրեք օրէն ետե խայտառակ մահապարտութեան պատիժ մը պիտի հասնի գլուխդ: Այս խօսքերս անանկ կերպով մը ըսաւ, որ կարծես թէ գթասիրտ դատաւոր մըն էր՝ որ յանցաւոր մը դատապարտելու ատեն կը հառաչէր: Քարբալին գոյնը նետեց, դող մը պատեց վրան, սկսաւ գլորտըկիլ, ինկաւ այն գերիին ոտուընեքուն քովը՝ զորնոր Հարարութեամբ նախաաեր էր:

Աներևութացաւ Իթուրիէլ, իրեն հետ մէկտեղ վերացաւ այն ըյսն ալ որ ծագեր էր բանտին մէջ, ինչպէս որ երեկոյեան ըյսը կ'ընկղմի կը լմննայ մութ խաւարին մէջ:

Հազիւ թէ իրեք օր անցեր էր վրան, Ամենով փխ իր առջի պաշտօնին հասաւ թագաւորին պալատին մէջ, և Քարբալ կախաղանը ելաւ:

Ինքն ալ զարմացաւ Յովսէփ տեսնելով որ երկու երազներուն տուած մեկնութիւնները ճիշդ կատարուեցան: Միթարական անգրագար ձութիւն մը անցաւ մտքէն, որ Աստուած ըլլալիքները իրեն յայտնելովը՝ յայտնի կը ցրցունէր որ զինքը երեսէ չէր ձգած. բայց ինքը կը փափաքէր փարատել այն մութ գիշերը՝ որ իրմէ կը ծածկէր բուն իր սպառազ վիճակը: Ամենով փխ իր այս անակնկալ երջանիկութենէ գինովցածի պէս եղած, և հազարումէկ տեսակ հանդէսներն ու պատիւները, խեղճ Յովսէփը իր մտքէն հեռացուցած՝ մոռցաւ բոլորովին Յովսէփայ տուած խոսամունքը: Բայց Իթուրիէլ անկէջ ետե Յովսէփայ սահասպան Աշին էր:

Գիշերը՝ որ արևուն հեա մեկտեղ աշխարհիս
 թագաւորութիւնը բաժներ էն մէջերնին, ծան-
 րութեամբ մը առաջ կու դար. լեռներն ու
 ձորերը, գառներն ու քաղաքները՝ մթութեան
 մէջ ընկղզմած՝ աշխարհիս վրայ նայողին աչքին՝
 միակերպ տխուր տեսարան մը կը բանային:
 Փարաւոն թագաւորը խոր քնոյ մէջ ընկղմեր
 էր. իր սալասը զինուորներով պահպանուած՝
 անմերձենալի էր մարդու: Բայց Յգիպտոսի
 Պզին զինուորներուն մէջէն անցաւ պալատը,
 մօտեցաւ թագաւորին որ կը քնանար, և հան-
 դերձեալ Յգիպտոսի գլխուն գալէքը ահաւոր
 տեսարաններով իրեն առջևը բացաւ: Արթըն-
 ցաւ թագաւորը տակնուվրայ եղած, և սիրտը
 հագիստ մը չէր գտնար: Արևը ելաւ և գեռ իր
 տագնապը սաշարեր էր զինքը. Փարաւոն գուրս
 ցատքեց անկողնէն այն ժամուն որ գեղացիի մը
 աչուրներէն կը կտրի քունը. կանչեց Պեա-
 փրէսը և իր բոլոր պալատականները:

Արիւնջ խորերը հին գարերէն մնացած տա-
 ճար մը կեցեր էր. անիկայ էր աւելորդասաշ-
 տութեան բնակարանը: Այս հրեշին վնասակար
 շունչը՝ այն գեղեցիկ տեղերը՝ անբեր անապատ
 դարձուց, որն որ այն տեղը ընտրեր էր իրեն՝
 աւելի գիւրաւ ծածկելու իր սրտգամներուն
 ստութիւնը, և հեաաքրքրութեամբ իրեն քա-
 շելու մարդկանց սիրտը: Հսարտութիւնը, ար-
 հաւիրքը և խաբէութիւնը իր տէրութեանը
 պաշտօնեաներն էին. մեկ գառնութեան կրակ
 մը իրեն աչուրներուն մէջ կը փայլէր. անհան-
 դիստ՝ տակնուվրայ եղած, և գիտնալով ալ
 ստուգիւ որ երկրէս վաւրնտուած՝ պիտի ստի-
 պուի դժոխքին մէջ իյնալու ընկղմելու, ձեռքը
 պատրաստ միշտ բռներ էր մեկ թանձր կաստ
 մը՝ որով մահկանացուաց աչուրները կը կասէր:

և մէկ կողմանէ ամէն հնարք կը բանեցընէր իր իշխանութեան կեանքը երկնցընելու: Այս միջոցներու ամէն տեղերէ Նգիպատոս կը վազէին իր պառագամները ընդունելու. և ինքն այն անպատաներուն ծոցէն իր թոյնը կը տարածէր բոլոր աշխարհիս երեսը: Շատ անգամ կերթար կը նստէր թագաւորաց հետ իրենց արքունական ամթոռներուն վրայ:

Իմանալուն պէս որ Փարաւոն տազնապնէրու մէջ պաշարուէր է, ժողովեց բոլոր իր կախարհները և իր տէրութեան պաշտպանները: Դէպ ի պալատը խմբովին սկսան երթալ՝ ոմանք մարդկանց կուրուսթեանը վրայ խնայելով՝ և ոմանք ալ սաստիկ նախանձայոյզ՝ իրենք ալ իրենց վրայ կասկածոս: Նշան թագաւորին առջև. յարդուսթեամբ ծռեցաւ անոնց թագաւորը, և պատմեց տեսած երազները՝ որ զինքը էր տազնապէին:

Բայց, ո՞վ զարմանալեացս, շուարած բոլոր խումբը մնաց անշարժ. լեզուենին՝ որ չարութեանց պատրաստ էին՝ երկար ատեն անձայն և անխօս կեցեր էին պատանձեալ: Իթուրիելի զօրութենէն ամէնքն ալ ճնշուած, այս առաջին անգամն՝ ճմարտութիւնը խոստովանեցան, ըսին յայտնապէս որ մէկ անթափանցելի քող մը իրենցմէ ալ կը ծածկէր այս ասպտան:

Այն ատեն Ամենովփիսի միտքն ինկաւ Յովսէփը, և թագաւորին առջև մտենալով յայտնեց իրեն, որ մէկ գերի մը կար բանալին մէջ իրեն և Բարբալին բանասակից, և որն որ անմեղ կերևնար, և թէ անիկայ իրենց տեսած երազներուն մէջ իրենց ճակատագիրները կարդացեր էր: Շուտ մը հրաման տուաւ թագաւորը որ այն գերին իր առջևը բերեն:

Յովսէփ, որ մտցեր էր Ամենովփիսն ալ և

այն երազներն ալ որոնց թարգման եղեր էր՝
 իր առջի յուսահատ վիճակին մէջ ընկղմած
 կեցեր էր. մէյ մըն ալ յանկարծ իր բանտին
 դռները բացուեցան. թագաւորի հրամանը
 առջևը դրին որ շուտով պէտք էր որ թագաւո-
 րին առջևը ելլար: Չարմանք և վախ մը պատեց
 Յովսէփայ սիրտը. բայց ստիպուած հնազան-
 դելու՝ ռսուէները գողգորջալով դուրս ելաւ
 բանտէն. բազմութեան խումբ մը ընկերացաւ
 իրեն, իր տկարացած և մթութեան վարժած
 աչուրները հազիւ կրնային դիմանալ առաւօ-
 տեան գեղեցիկ լուսոյն ճառագայթներուն:

Փարաւոն իր սակիէ աթոռին վրայ նստեր էր.
 չորս կողմը բոլոր իր մեծամեծներն շարուեր
 էին, փալիքը լուն պսակ մը ճակտին վրայ կը
 շողար, և ձեռքն ալ իր թագաւորական գաւա-
 ղանը բռներ էր: Մտաւ Յովսէփ պալատը, և
 գողալով մը մօտեցաւ թագաւորին աթոռին
 դիմացը. սիրտը վախի մէջ էր՝ չըլլայ թէ նոր
 յանցանք մըն ալ վրան ամբաստանուի: Վայը-
 կեան մը թագաւորական պայծառութիւնը
 աչուրները առաւ. բայց իր անմեղութիւնը
 զինքը ապահովցուց, և Յգիստոսի պահապան
 Ուրին զինքը քաջալերեց, որ ամենուն աչքէն
 անտեսանելի իրեն վրայ ամպի մը մէջ ծած-
 կուած կը թռչէր: Պարզ մահկանացու մըն
 է, ըսաւ Յովսէփ ինքն իրեն, որ այս փա-
 ռաւորութեանցը տակ կեցեր է: Այս մտած-
 մունքներով վերցուց միտքը ինչուան տիեզերաց
 թագաւորին վրայ, և անկէց ետե այն մեծու-
 թեան երևոյթը աչքին ուրիշ բան չէր տես-
 նուեր բայց մէկ կեղծիք մը: Նման մէկ երկ-
 նային սգի մը որ երկիր ինչնալով մարդկային
 երևութի տակ, և պահելով երկնից բնակիչ-
 ներուն յաւիտենական երիտասարդութեան

վայելչութիւնը՝ ամենուն սիրտը շարժէ՝ այն հասակին պատշաճ շնորհքներովը՝ և միանգամայն՝ ծերութեան արժանաւոր պատկառանքն ալ ընդունի ամենէն. ասոր նման Յովսէփ ալ թէպէտ դեռ երիտասարդ՝ բայց թշուառութեանց մէջ հասունցած՝ այն ժողովքին մէջը կեցած կը հապիսանար:

Կը դիտէր զինքը թագաւորը. որչափ որ հպարտութիւնն ու անզգամութիւնը կախարդներուն աջուցներուն մէջ կը շողային՝ նոյնչափ ալ ճշմարտութիւնն ու պարկեշտութիւնը Յովսէփայ ճակտին վրայ կը փայլէին: Ամենուն աչքը Յովսէփայ վրայ էր... զինքն որ տեսն ամէնքն ալ մոռցան որ գերի մըն է Յովսէփ: Այսչափ է ահա առաքինութեան ծածուկ ազդեցութիւնը՝ որ կարծես թէ հոն Յովսէփն էր թագաւորը,

Բայց այն ժողովքին մէջ ամէն բանէն աւելի Յովսէփայ աչքին Պետափրէսը զարկաւ. ի սկզբան չճանչցաւ զինքը ամենեւին. բայց ինչ զարմանք ու այլայլութիւն էր որ զգաց Պետափրէս սրտին մէջ երբոր տեսաւ իր գերին Յովսէփը. երեսը նայածին սէս՝ մէկէն ճանչցաւ զինքը, մնաց անշարժ, բարեկամութեան և ցաւոց զգացմունքները կը կտրտէին իր սիրտը:

Թագաւորը վերջապէս այսերկար լուծիւնը կտրելով ըսաւ Յովսէփայ. Ո՛վ երիտասարդ, երկինքը զքեզ մարդկային մտքէն դուրս իմաստութեամբ մը զարգարեր է, բայց կը տեսնեմ որ թշուառութեանց ալ գառն վիճակին հանդիպեր էս. խօսէ համարձակ, յայտնէ մեզի ապագայի մը գաղտնիքը: Ներկայութիւնդ՝ քու համբաւդ ստուգեց, և ճշմարտութիւնը կարծես շթուններէրուդ վրայ կը տեսնենք: Այս գիշեր Երկինքը երկու երազներ իրկեց

ինծի (*): Այնպէս կուգար ինծի որ Նեղոսի եղեւթքները կը պտըտէի, մէյմըն ալ տեսայ որ այն բարերար գեալին մէջէն գէր երինջներ կ'ելլային՝ հրաշալի գեղեցկութեամբ մը զարգարուած և որոնց սպիտակութիւնը կը զարմացնէր զիս. բայց ետեւէն ուրիշ սև և տգեղ երինջներ ալ ելան՝ մեռածի պէս նիհարացած, կլլեցին առջինները՝ և նոյնպէս նիհար մնացին: Սարսափած արթընցայ տեսած երազէս. քնացայ նորէն, բայց ահա ուրիշ երազ մըն ալ հոգւոյս առջևն ելաւ: Ոսկեգոյն հասկեր տեսայ որ պարարտ հատիկներով իրենց ցողունին վրայ կը ծանրանային. և ահա ուրիշներ ալ ցամքած՝ և տաք քամիներէ չորցած՝ ելան առջիններուն ետեւէն, կլլեցին զանոնք. և մնացին նոյնպէս ճուղած և ողորմելի: Նոյն միջոցին ձայն մըն ալ ազգեց սրախս որ այս երազները աստուածային են, և թէ իմ թագաւորութեանս երջանկութիւնն ասոնցմէ կը կախուի: Խօսէ՛ երխաւ-

(*) ԾՆՆԻ. Գ. 1. 101. 4-8. — Եւ եղև յետ երկուց ամաց աւուրց, ետես Փարաւոն երազ: Թուէր թէ կայցէ յեզր գետոյ: Եւ ահա որպէս թէ ի գետոյ անտի ելանէին եօթն երինջք գեղեցիկ տեսանելով, և ընտիրք մարմնով և արածէին ի խաղի անդ: Եւ ահա այլ ևս եօթն երինջք ելանէին յետ նոցա ի գետոյ անտի զազիրք տեսանելով, և վտիտք մարմնով և արածէին առ այլ երնջովքն առեզեր գետոյն: Եւ ուտին եօթն երինջքն զազիրք տեսեամբ և վտիտք մարմնովք, զեօթն երինջս գեղեցիկս տեսեամբ և զընտիրս: Զարթեալ Փարաւոն և անդրէն ի քուն եմուտ: Եւ ետես երազ երկրորդ. և ահա եօթն հասկք ելանէին ի միում փնջի ընտիրք և գեղեցիկք: Եւ ահա եօթն այլ հասկք սինք և խորշակահարք ելանէին յետ նոցա, և կլանէին եօթն հասկքն սինք և խորշակահարք զեօթն հասկն՝ զընտիրս և զատոքս: Զարթեալ Փարաւոն և էր երազ. և եղև առաւօտ, և խռովեցաւ անձն նորա: Եւ առաքեաց կոչեաց զամենայն երազահասնսն Եգիպտոսի, և զամենայն իմաստունսն նորա, և պատմեաց Փարաւոն զերազն իւր. և ոչ որ էր որ մեկնէր զերազն Փարաւոնի:

սարգ, թերևս իմ ժողովրդեանս աղէկութեանը համար է. ո՞ր գիտէ թերևս մէկ բարերար Աստուած մը հաճի յայանել քեզի մեկնութիւնը:

Թագաւորը այսպէս խօսելէն ետև ընդհանուր լուութիւն մը պատեց բոլոր ժողովքը: Այն լուութեանը մէջ Յովսէփ իր հոգւոյն դիմացը կը տեսնէր ապագայ հանգերձեալքը իբրև մէկ անհուն տարածութիւն մը՝ որ մթութեան մէջ ծածկուած էր, և ուր որ թէթև կայծեր միայն կը պլլայային. և ահա իթուրիէլ մէկգի առաւ այն թանձր քօղը որ ներկային և ըլլալիքներուն մէջտեղը ձգուած էր: Եւ ահա տեսաւ Յովսէփ մէկ պայծառ լոյս մը. և առանց թռչելու վերանալու այս աշխարհներէս վեր՝ յաւիտենական Աստուծոյ վճիռները կարգաց իմացաւ:

Ո՞վ թագաւոր, ըսաւ Յովսէփ, ահա իրաւցընէ իմ թշուառութեանցս մէջ մէկ Աստուած մը ազգեց ինձի ըլլալքը, բայց ոչ այն աստուածներէն է զորոնք Եգիպտոս կը պաշտէ, այլ գերադոյն էակը, ամենազօր արարիչը և բնութեան մէկ հասիկ տէրը: Ապագայ ըլլալիքները այնպէս են իր առջևը, ինչպէս որ մեզի ներկայն է: Մէկ նայուածքով մը բոլոր գարերը կը գիտէ, և տիեզերքը ամբողջ կը տեսնայ. ինքն է որ այս վայրկենիս կը խօսի քեզի հետ ալ, և ես ուրիշ բան չեմ՝ բայց եթէ իրեն պարզ թարգմանը: Այն գէր երկնջները, որ Նեղոսէն կ'ելլային և այն պարարտ հասկերն՝ առատութեան տարիներ կը նշանակեն, խոյն այն վատոյժ երկնջներն և այն չորցած հասկերը՝ կը ցուցընեն որ առատութենէն ետև սարսափելի սով մը պիտի տիրէ Եգիպտոս (*). Յովսէփ խօսքը

(*) ԾՆՆԴ. ԳԼ. ԽԱ. 25-42. — Եւ ասէ Յովսէփ ցՓա-

կարեց և յուսահատութիւն մըն է պատեց
Թագաւորին և իր պալատականներուն ճակ-
տին վրայ :

Իսկ, ըսաւ Փարաւոն Յովսէփայ որ Աս-
տուած լուսաւորեր է, չէ՞ս մի կրնար մեզի
հնարք մը ցուցնել լայս սարսափելի հարուածին
դարման մը ընելու :

բաւոն, երազն Փարաւոնի մի է, զոր ինչ Աստուած առնե-
լոց է՝ եցոյց Փարաւոնի : Եօթն երկնջքն գեղեցիկք՝ եօթն
ամ են. և եօթն հասկքն գեղեցիկք՝ եօթն ամ են. երազն
Փարաւոնի մի է, և եօթն երկնջքն ազեղք և վախք որ
ելանէին զհետնոցա, եօթն ամ են և եօթն հասկքն սինք և
խորշակահարք, լիցի զեօթն ամ սով : Բանն զոր ասացի Փա-
րաւոնի՝ այն է զոր ինչ Աստուած առնելոց է, եցոյց Փարաւո-
նի : Ահա ամբ եօթն եկեսցեն բազում լիութեան յամենայն
երկիրս եգիպտացոց : Եւ յետ այնորիկ եկեսցէ եօթն ամ
եովոյ, և մոռացին զլիութիւն յամենայն երկիրս եգիպ-
տացոց և սպառեսցէ սովն զերկիր : Եւ ոչ ծանիցի լիու-
թիւնն յերեսաց սովոյն որ դայցէ յետ այնորիկ. քանզի
սաստիկ լինիցի յոյժ : Այլ վասն կրկնելոյ երազոյն Փա-
րաւոնի երկիցս անգամ, զի ճշմարիտ է բանն առ ի յԱս-
տուծոյ և փութացի Աստուած առնել զնա : Եւ արդ՝ տես
ինդրեալ այր մի իմաստուն և խորհրդական Փարաւոնի. և
կացուցես զնա ի վերայ երկրիս եգիպտացոց : Եւ արաս-
ցէ, և կացուցէ զործակալս Փարաւոնի ի վերայ երկրիս :
Եւ հինգերորդեացն զարմօխս երկրիս եգիպտացոց եօթն
ամացն բարեաց եկելոց : Եւ ժողովեցի ցորեան ընդ ձե-
ռամբ Փարաւոնի. և կերակուրք ի քաղաքս պահեսցին :
Եւ եղիցի կերակուրքն պահեալ երկրիս յեօթն ամս սովոյն
որ լինիցին յերկրիս եգիպտացոց. և մի սատակեացի եր-
կիրս ի սովոյ : Եւ հաճոյ թուեցաւ բանքն առաջի Փարաւո-
նի, և առաջի ամենայն ծառայից իւրոց : Եւ ասէ Փարաւոն
ցամենայն ծառայս իւր. մի՞թէ գտանիցենք այր այնպիսի՝
որ ունիցի զոգի Աստուծոյ յանձին իւրում : Եւ ասէ Փա-
րաւոն ցՅովսէփ. որովհետեւ եցոյց Աստուած զայդ ամե-
նայն, շիք այր իմաստնագոյն և խորհրդական քան զքեզ.
դու լիցիս ի վերայ ամս իմոյ և բերանոյ քում հնազանդ լի-
ցի ամենայն ժողովուրդ իմ. բայց միայն ամոռովս ի վերայ
եղէց ես քան զքեզ : Եւ ասէ Փարաւոն ցՅովսէփ. ահա ա-
սիկ կացուցի զքեզ այսօր ի վերայ երկրիս եգիպտացոց :
Եւ հանեալ Փարաւոնի զմատանին իւր ի ձեռանէ իւրմէ՝
եղ ի ձեռնն Յովսէփայ. և զգեցոյց նմա պատմութեան քե-
հեղեայ, և արկ մանեակ ոսկի ի պարանոց նորա :

Պատասխանեց Յովսէփ . Ո՛վ Թագաւոր ,
 իմաստուն և խելացի մարդ մը դիր Եգիպտոսի
 վրայ որ առատութեան տարիներուն մէջ եր-
 կրին բերքերուն մէկ մասը սրահելով սովէն
 Ժողովուրդը խալըսցընէ :

Կարծես թէ ինքն անոյշ Համոզումն էր որ
 կը խօսէր իր բերնէն : Այն խորհուրդը շատ
 հաճոյ անցաւ Թագաւորին ալ իր սալաաա-
 կաններուն ալ , անոնցմէ շատը կը յուսային
 իրենք հասնիլ այնպիսի փառաւոր սրատուոյ մը :
 Ո՛վ Ժողովուրդ , ահա հիմակուընէ անոնք ձեր
 հացովը կը ջանան կերակրուիլ , և զձեզ սովէ
 խալըսելու տեղ՝ առատութեան տարիներու
 մէջ ալ ձեր հացը ձեր ձեռքէն յափշտակելու
 պիտի ջանան :

Երբոր անոնց միտքը տեսակ տեսակ խորհուրդ-
 ներու մէջ կը պտըտէին , Փարաւոն Յովսէփայ
 դառնալով , Ահա զքեզ ընտրեցի , ըսաւ , ահա
 զքեզ դրի իշխան Եգիպտոսի վրայ . բոլոր իմ
 Ժողովուրդս քու հրամաններուդ հնազանդի , և
 ես միայն ըլլամ քեզմէ վեր : Ուսկի՞նչ գտնամ ես
 քեզմէ աւելի խելացի և իմաստուն մարդ մը :
 Անշուշտ եմ՝ այն Աստուածը որ քու բերնէդ
 կը խօսի՝ ինքն զքեզ խաւրեց հոս՝ մեր գլխուն
 դալու հարուածէն խալսցընելու զմեզ : Հնա-
 զանդ եմ ես իրեն վճիռներուն , և երանի Թա-
 գաւորաց որ կրնան իրենց արքունական դաւա-
 զանը այսպիսի սաշտօնատէրներու ձեռքը վըս-
 տահիլ . ինչ յանցանք էր որ համարձակեցան
 ձգել վրագ . քու վրագ ամեն բան ճշմարտու-
 թիւն մը կը քարոզէ . նոյն իսկ երկինքը զքեզ
 կ'արգարացընէ : Չէ չի կրնար ըլլալ որ յան-
 ցաւոր ըլլաս գուն , որովհետև Աստուած մին
 է որ իր գաղտնիքները կը յայտնէ քեզի :

Ասոնք ըսելու ատենը , հանեց մատնին , և

երկընցուց Յովսէփայ՝ որ սասաիկ զարմանքէն լռիկ և անշարժ կեցեր էր: Պաշտտականները որ կը սպասէին իրենք հասնիլ այն փառաւոր պաշտօնին՝ նախանձէն իրենք զիրենք կ'ուռտէին. բայց մէկէն հանդարտութիւն և հաւանութիւն մը պատեց վրանին: Սասը նման է որ կը տեսնուի երբեմն Ովկիանու խաղաղ երեսը՝ այն միջոցին որ մորիկը տակնուվրայ կ'ընէ բոլոր ծովերը:

Յովսէփի՝ լռութիւնը քահէլով հրամանքիդ ինծի բրած շնորհքը, ըսաւ թագաւորին, կը զարմացընէ զիս, և սիրտս կը շարժէ. բայց ես չեմ կրնար շնորհքդ ընդունիլ: Յանցաւոր սեպուած եմ, և չեմ գիտեր ինչ յանցանք է որ վրաս կ'ամբաստանուի. վկայ կը կանչեմ այն Սասուածը՝ որ ինծի ասագայ ըլլալիքը յայտնեց, կը բողոքեմ այս քու արքունահան աթոռիդ՝ որուն վրայ արդարութիւնն է որ կ'իշխէ՝ որ ես յանցանք մը չունիմ ամենեւին: Պետափրէս. ով իմ ազնուասիրտ տէրս, ինչպէս կըրցար զրպարտութեանց ահանջ կախել, և քու գրկէդ բաժնուելու ատենս՝ թափել վրաս բոլոր քու բարիութեանդ կայծակները: Նրաման տուր դարձընելու զիս նորէն բանալ, քննէ իմ վարքս, ինչուան սրտիս խորը մտեր նայէ, և թէ որ յանցաւոր ըլլամ ես, ահա ինքը թագաւորը որ ըսածներս կը լսէ զիս սպասուհասէ: Իայց թէ որ զիս անմեղ գանալու որ ըլլաս՝ մեծութեան և փառքի չեմ փափաքիր, նորէն քու սերդ քու բարեկամութիւնդ դարձուր ինծի, և ես ուրախ և զուարթ կը գտնամ սիրով իմ հօրս առնը. իսկ թէ որ այս շնորհքս շատ մեծ սեպէս ինծի, և թէ որ վճուած է ինծի միշտ թշուառ մնալ աշխարհիս վրայ, տուր ինծի նորէն իմ գերութեանս շղթայները, թող

իմ օրերս արցունքներու մէջ մաշին ըմնան •
բայց իմ սիրտս հաւատարիմ պիտի մնայ քեզի,
և իմ բոլոր կեանքս թող վկայէ քեզի իմ անմե-
ղութիւնս: Այս խօսքերս ըսելու ատենը գետի
պէս արցունքները կը վաղէին աչուքներէն:

Թագաւորը սաստիկ զգածուած, բարկացած
աչքով մը դարձաւ նայեցաւ Պետափրեսի երե-
սը, բոլոր պաշտասկներն ալ զգածուէր էին:
Այն ատենը ան ամպերուն մէջէն որոնց մէջ
Եգիպտոսի Սգին կը բնակէր լուսաւոր ճառա-
գայթ մը ծագէց, մարդկային աչուքներուն
անտեսանելի ինչաւ Զալիւքայի ամուսնոյն վրայ:
Եւ ահա հոգւոյն մէջ արթնցաւ բարեկամու-
թեան սէրը որ ունէր Յովսէփայ վրայ • դար-
ձուց աչուքները անմեղ երիտասարդին վրայ, և
ասլած իրեն սարկելու թեանը և իրեն ազ-
նուական վստահութեանը վրայ, ինկաւ սլուե-
ցաւ Յովսէփայ ոտուքներուն, և աչքէն յորդ-
արցունքներ թափելով սկսաւ հառաչել • Եր-
կինք, անիրաւութիւնը ուրեմն իմ սիրտս ալ
մտէր ապականէր է, ես անմեղ մը ուրեմն
չարչարեր եմ • Յովսէփ, սիրելի բարեկամ, թէ
որ կը ներես ինձի որ այս անունը տամ քեզի,
սիրտս կտոր կտոր ըրիր: Թղձմտանքս՝ ինչուան
որ գերեզման ինչնամ պիտի հալածէ զիս, և
իմ աճիւնս ալ պիտի խռովէ... Ինչն որ իմ գերիս
էիր, տէրս ես ասկէց ետեւ, ելիր բարձրացիր
այն բարձր աստիճանս ուր որ առաքինութիւն-
ներդ գրեզ կը հրաւիրեն, և իրաւացի պատիժը
թափէ վրաս... Բայց ահա աչուքներուդ մէջ
կը տեսնեմ, որ կը ներես ինձի: Փարաւոն տէր
իմ, թագաւորն է հալածուած անմեղութեան
վրէժինդիրը, փառաւորէ Յովսէփը, և առը
իմ պատուհասիս վճիռը:

Այս խօսքերուս վրայ թագաւորին բարկու-

Թիւնը ինչաւ: Յովսէփ փութաց՝ վեր վերցուց իր տէրը, և իր աչուքներուն մէջ՝ որ երկայն ատենուան արամութիւն մը մտեր էին, փայլեցաւ քաղցր ուրախութիւն մը՝ սիրով խառնուած:

Ահ, հառաչեց Յովսէփ, այս փառաւոր վրկայութիւնը որ իմ անմեղութեանս կուտաս, և քու վշտապին ցաւդ՝ մոռցնելիութան ինձի իմ թշուառութիւններս: Բանտին անգուցնելուն մէջ՝ քու բարեբարութեանցդ յիշատակը միշտ միտքս էր, և հիմա որ իմ տէրս ոտքս ինկած տեսայ՝ ինչպէս բացատրեմ սրախս զգացմունքը: Հիմայ ուրիշ շնորհք չեմ խնդրեր, միայն ազատութիւն, դառնալու իմ ծնած հայրենիքս: Հոն ինչ սիրոյ կապեր սիրաս կը քաշեն, մէկ ծերունի հայր մը, մէկ սիրելի ամուսին մը, թէ որ կենդանի են գեռ... եղբայրներ... Շատ արցունք թափելու առիթներ կը սպասեն ինձի: Եւ ո՞վ եմ ես, մէկ խեղճ բնակիչ մը դաշտերու, էս մէկ թագաւորութիւն մը կառավարեմ: Ո՞վ թագաւոր՝ Սասուած չընէ, որ գայ օր մը որ բրած շնորհքիդ վրայ ստիպուիս զըջալ:

Սյս որ բաւ, մեծամեծներէն շատերը՝ որոնց սրախն մէջ փառաստիրութիւնը բնութեան ըզգացմունքը խղզեր էր, և որոնք իրենց չափաւոր կարողութիւնը ճանչնալ չէին գիտեր, Յովսէփայ հրաժարելուն վրայ զարմացան և շատ գոհ էին:

Իայց Պետափրէս կը ստիպէր Յովսէփը որ իր գեղեցիկ առաքինութեանցը արժանաւոր վարձքը ընդունի. Փարաւոն ալ առաջարկութիւնը կը սնդէր: Սյն ատենը նման սզտի ջրի առուակներու, որ մեծ գետի մը բռնութենէ իրենց ընթացքէն խտտորելով՝ կը ստիպուին իրենց ջրերը խառնել անոր հետ և մէկտեղ վա-

դէլ զարնուիլ քարաժայռերու հետ որոնց գը-
 լուինները ինչուան ամպերը բարձրացած են,
 ասանկ ալ բոլոր սպառաականներուն խումբը՝
 ստիպուելով իրենց փառասիրութիւնը շողո-
 քորդութեամբ ծածկել՝ միացան կայսեր հետ
 մէկտեղ՝ համոզելու անծանօթ երիտասարդը:
 Յովսէփայ սրտին մէջ երկու հակառակ զգաց-
 մունքներ կը կռուէին իրարու հետ. դրսէն թա-
 դաւոր մըն էր որ զինքը կը ստիպէր, այնպիսի
 մէկ մը որ իրեն հրամայելու իշխանութիւն ու-
 նենալով՝ դիմացը կեցած կ'աղաչէր. բայց ներ-
 սէն ալ կարծես թէ կը զգար որ Յակովբ և Սելի-
 մա իրենց կը կանչէին զինքը: Վերջապէս յազ-
 թանակեց բնութեան սէրը. և երբոր հեռանալու
 կը սպարաստուէր թագաւորէն և Պետափրե-
 սէն որ զգածուած կը նայէր՝ մէյմըն ալ յան-
 կարծ մէկ երկնային ձայն մը սրտին մէջ այս
 խօսքերս թնդացուց՝ կեցիք ո՞ւր կ'երթաս Յով-
 սէփ. այն որ հանդերձեալքը յայտնեց քեզի,
 անիկայ կը հրամայէ քեզի մնալ Յգիպտոս: Չես
 տեսնար որ այս երկիրս՝ սովի տագնապներուն
 և մեծամեծաց ագահութեանը որս կ'ըլլայ, և
 դուն պարարկան ես խալըսելու Յգիպտոսը այս
 երկու հարուածներուն ձեռքէն ալ: Ինքն Աս-
 տուած քու տկարութեանդ կ'օգնէ: Հայր մը
 գրկելու կը վազես, ահա հոս աղգերու և ժո-
 ղովուրդներու եղեր հայր:

Կանկ առաւ Յովսէփ, մօտեցաւ թագաւորին.
 Ահա կը զգամ, ըսաւ, որ երկինքը կը հրամայէ
 ինձի հնազանդելու իրեն վճիռներուն, և ես
 ահա սպարաստ եմ իմ երջանկութիւնս զոհե-
 լու քեզի համար: Քանի որ սովը Յգիպտոս
 տիրէ ես ասկից չեմ հեռանար, բայց այս հա-
 րուածը՝ Յգիպտոս աւրելէն որ դագրի՛ կը փա-
 փաքիմ՝ միայն թողուլ զիսոր բնութեան ձայնին
 ետեւէն վազեմ երթամ:

Յովսէփ այս խօսքերս ըսելու ատեն՝ այն յաղթական հանդիսին մէջ աջուրները լեցուեցան. և իրեն վսեմ՝ հոգին՝ բոլոր իր գէմքին և շարժմունքներուն մէջ կ'երևնար: Մեծութեան և սիրոյ չբացատրուելու զգացմունքներու մէջ ինկած՝ զբաց որ ուրիշ բան չէր՝ բայց մէկ պարզ մահկանացու մը: Փագաւորը զուարթացած՝ հանեց մտանին տուաւ ձեռքը, ոսկի վնոց մը անցուց վրան, և փալիբրլուն գեղեցիկ ծիրանի մը ինչուան ռաուրները կ'ինջնար. Պետափրէս ուրախութենէն ինքզինքը մոռցած՝ վազեց սլուեցաւ Յովսէփայ հետ:

Այս միջոցիս պալատէն դուրս ելաւ յայտնուեցաւ թագաւորին երազներուն շինթութիւնը և Յովսէփայ մեկնելը: Այս հրաշալիքներուն ձայնը՝ մէկ մեծ հրդեհի մը երազին թաց բոցերուն պէս՝ քիչ ատենի մէջ անէ տուն հասարարածուեցաւ: Սովին տագնապէն՝ առատութիւնը մոռցան, քաղաքացւոյ այլայլութիւնը այնպէս մը կը ցուցնէր որ կարծես թէ սովը արդէն պատեր էր բոլոր երկիրը:

Հրաման տուաւ Փարաւոն որ փառաւոր հանդիսով մը Յովսէփայ առաքինութիւնը վարձատրուի, և ցուցնեն ժողովրդեան Նգիպտոսի աղատիչը: Նկաւ պալատին դրանը առջև թագաւորական կառքերէն մէկը (*), որ կարծես թէ շարժուն թագաւորական աթոռ մըն էր, և որուն վրայ հիանալի ակունքներուն փայլու-

(*) ԾՆՆԴ. ԽԱ. 45-46. — Իւ եհան զնա յերկրորդ կառս իւր, քարոզ կարգայր առաջի նորա. և կացոյց զնա ի վերայ երկրին եգիպտացւոց: Եւ ասէ Փարաւոն ց'Յովսէփ. Ահաւասիկ ես Փարաւոն, առանց քո ոչ որ համբարձցէ զձեռս իւր և զոտս իւր ի վերայ ամենայն երկրիս եգիպտացւոց. և կոչեաց Փարաւոն զանուն Յովսէփայ Փսոմի-թամիանէ:

նութենէն՝ ոսկին կը մըթըննար. վեց ձի՝ որոնց ձեան պէս ճերմկու թիւեր մարդուս աչքը կ'առնէր, հանդարտ քայլուածքով կ'առքը կը քաշէին. աթուին ետեէն՝ արդարութեան արձանը խորհրդաւոր պատկերներով և տառերով ծեփուած՝ թագը վեր կը բռնէր: Ելաւ Յովսէփ կառքին վրայ, չորս կողմը զինուորները պատած՝ մտաւ ճեղքեց ժողովրդեան բաղմուտիւնը: Այսպիսի հանդիսով մըն էր որ Հուովմալ յաղթական զօրավարները կը մանէին: Քայց թէ որ անոնք ետեէն և առջևէն՝ արիւնալից զէնքեր, չղթայակապ դերիներ, աւարհարութեանց կողոպուտներ կը քրշէին կը տանէին, հոս իսպաղ առաքինութեան յաղթանակ մըն էր միայն: Յովսէփայ տեսուցութիւնը՝ ժողովրդեան վրայէն փարատեց սարսափը: Իմաստութիւնն ու մարդասիրութիւնը որ իրեն գէմքին վրայ կը փայլէին՝ մէկ երջանիկ ապագայի մը աւետիսներ կուտային ամենուն. արամութիւնը բոլոր ժողովրդեան ճակատէն աներևութացաւ, երեսի վրայ ինկած կառքին առջևը երկրպագութիւն կ'ընէին իրեն, զուարթ ուրախութիւն մը ամեն կողմ կը փայլէր, և բոլոր քաղաքը գովեստներու և ծափահարութեանց ձայներէն կը թընդար:

Յովսէփ նախատական վիճակէ մը խալըտելուն պէս այսպիսի փառաւորութեանց մէջ զինքը տեսնելուն՝ չմոռցաւ ամենևին ինքզինքը. ոչ այն փայլուն և գեղեցիկ կառքը, ոչ այն հարուստ իշխանութեան մասնին, ոչ այն փառաւոր ծիրանին՝ աչքին բան մը չէին տեսնուէր. ժողովրդեան ուրախութիւնը միայն իր սիրտը շարժեց. չունէր Յովսէփ՝ իշխանաց այն խիստ սիրտը, որ իրենք զիրենք արժանաւոր սեպեղով ուամկին յարգութեանը, անդգայ աչքերով կը նային վրանին:

Շատ անգամ միտքը՝ իրեն ախորժելի մտած-
մունքներուն մէջ ընկղմելով, այնպիսի փառաց
մէջ՝ մտքովը կը թուչէր կ'երթար իր հօրը
տունը, և այն միջոցին ոչ ժողովրդեան բազմու-
թիւնը կ'երևնար աչքին, և ոչ անոնց գովեստ-
ները կը լսէին սկանջները:

Այն ատենները Չալիւքա բոլոր պիղծ մե-
հեանները կը պտըտէր, և Նգիպտոսի բոլոր
կուռքերը կը կանչէր օգնութեան: Նոյն գիշերը
ելաւ գնաց այն անտառը՝ ուր որ Յովսէփայ
խրճիթը կար. հոն շինած սեղանին առջևը գե-
տին իյնալով և աչքին արցունքներովը թրջելով
սեղանը, Ա՛՛՛՛ Ստուած՝ իմ սիրահանիս պոռաց
հառաչանօք, սուա կուռքերու՝ ընդունայն ա-
ղաչանքներ նուիրեցի ինչուան այսօր. զքեզ կը
պաշտեմ ես ալ. դուն ես անշուշտ բնութեան
մէկ հատիկ Աստուածը, այն թշուառ երիտա-
սարգին առաքինութիւնները՝ զոր կը հալածեմ,
կը ստիպեն զիս հաւտալ: Անշուշտ ինքն ալ
հիմա կ'աղաղակէ քեզի, սիրտս կը զգայ կը
վայելէ քաղցրութիւն մը այս վայրկենիս. վասն
զի ահա ես ալ մի և նոյն իրեն Այն օգնութիւնն
է որ կ'ուղեմ. և իմ ձայնս ալ՝ իրեն ձայնին հետ
է որ կը խառնեմ: Հանէ սրտէս այս կիրքն որ
զիս կը խղզէ, իսկ թէ որ այս քու կարողու-
թենէդ վեր է...

Այս խօսքս ըսաւ չքաւ՝ վախ մըն է սիրտը
պատեց, չըլլայ որ նոյն Աստուածը հալածուած
անմեղի մը վրէժը իրմէ պահանջէ: Իր հողուոյն
այլայլութեան մէջ՝ կարծեց որ սեղանը կը
շարժի, որ անտառին բոլոր ծառերը իրար
կ'անցնին, և թէ մէկ ահաւոր ձայն մը՝ դող
եղած գետնէն կ'որոտայ: Սարսափէ մտքովնը
թուլցած, պաղ քրտինք մը ինջաւ վրան. փախաւ
արտորնօք. ինկաւ Մեմիխս՝ իր պալատին մէկ
անկիւնը գնաց ծածկուեցաւ:

Արևը իր ընթացքը կը շարունակէր. արդիւ-
 լեց Չալիւքս որ մարդ չհանդիպի քովը. դոյնը
 նեամժ. բոլոր դողի մեջ՝ աչքին դիմացը եղած
 բաներն ալ չէր տեսներ. այնպէս մը կուգար
 իրեն որ աներևոյթ ձեռք մը միշտ աչքին առջևը
 կը դնէր իր չարութեան տեսարանները. կիրքը
 խղճմտանքը իր հոգւոյն մէջ սողորուած՝ ա-
 հաւոր սարսափով զինքը տակնուվրայ կ'ընէին:

Մէյմըն ալ յանկարծ ուրախութեան հազա-
 րաւոր ձայներու աղաղակ մը և Յովսէփայ ա-
 նունը ահանջը թնդացուցին: Այս ինչ երևոյթ-
 է, ըսաւ ինքնիրեն, այս անունը՝ որ սրախ
 ինչուան խորը տպաւորուած է՝ միշտ ահանջիս
 մէջ իրեն արձագանգը միայն կը հնչէ. ուրա-
 խութեան ձայներու մէջ կը լուսի այս անունը:
 Դեռ խօսքը բերանն էր, երբոր լսեց նոյն անու-
 նը աւելի որոշ կերպով: Չգածուած շփոթած,
 և տակնուվրայ՝ վազելով մը պալատին բոլոր
 երկայնութիւնը կտրեց աչուրները չորս կողմը
 կը դարձընէր ուր որ իր հոգւոյն տաքնապը
 իրեն կ'առաջնորդէր: Յովսէփայ յաղթական
 անունը՝ հազարաւորաց բերնէն հնչելով իր
 ահանջները թնդացուց, և ահա նոյն վայրկե-
 նին տեսաւ Յովսէփին ալ յաղթութեան կառքի
 մը վրայ փառաւոր նստած: Ինչնոր տեսարան:
 Իրեն այլայլած երևակայութեանը դիմաց ե-
 կան՝ մէկ պատկերքի մը պէս իր չարութիւննե-
 րը, իր պատիժը, և իր փառքին ոչնչանալը.
 այնպէս մը կուգար իրեն որ իրեն տեսութեանը
 դիմաց բոլոր ժողովուրդը սարսափէն կը դո-
 զար: Չարագուշակ յուսահատութիւն մը ա-
 չուրներուն մէջ փայլեցաւ. երեսին դոյնը նե-
 տեց՝ պատ կտրեցաւ. աչուրները մթնցան,
 կարծես թէ ամպ մը ինջաւ ծածկեց աչքէն
 բոլոր տեսարանը, ահանջները՝ ալ չէին լսեր

այն ուրախութեան աղաղակներն որ իր սրտին վրայ սարսափ մը կը պատէին. երթալով տագնապը սաստկացաւ՝ ինկաւ գլորեցաւ գետին կէս մը մեռած :

Սրտին կատաղութիւնը շուտով զինքը զգաստացուց և գնաց փախուեցաւ իր խուցին մէջ : Ձեռքն առաւ Յովսէփայ զգետնն որ անոր փախչելու ատեն իրեն ձեռքը մնացեր էր, և որն որ իրեն դառն յիշելը մըն էր իր սրտին կրկնը և նախատինքի մը որ այն պատճառաւ քաշեր էր. աչքին արցունքներով թրջեց զայն, բայց մէյմըն ալ յանկարծ կատաղի նայուածք մը վրան ձգելով,

Ա՛յ զգետն հաւաչեց սրտէն, դուն որ ատեն մը իմ յուսահատ կատաղութեանս կրակն էիր, դո՛ւն հիմա ալ իմ չարաչար մահուանս վկայ պիտի ըլլաս : Սրբազան օրէնք ամուսնութեան, ձեր վռէժը պիտի պահանջուի... Յաղթանակեց Յովսէփ, իմ կատաղութեանս վրայ կը խնայ. որչափ որ իրեն անմեղութեանը արուած վկայութիւնները փառաւոր են և գեղեցիկ, այնչափ ալ մեծ է իմ ամօթս ու նախատինքս. Եգիպտոս բոլոր պիտի իմանայ որ գերիի մը առջև ամօթով մնացեր եմ ես... Ա՛ր ատուածը զինքը բանակն քաշեց խալըսեց. դոնէ՛ այս միտթարութիւնն ալ չմնաց ինձի որ ես ըլլայի զինքը եր չլթայներէն խալսցընողը. ես այս փափաքիս ընդունայն տեղը ընկայ ետեւն, և հիմա իմ չարութեանցս դարման մը ընելու հնարք չմնաց : Սնտարակոյս հիմա կը փութայ երթալու, կը վազէ պարծենալու իր Սեղիմային որ արհամարհեց զիս... կարելի չէ՞ մի երթամ ինչուան հօրը տունը՝ հասնիմ ետեւն, մերթեմ Սեղիման իր աչքին առջև, և նոյն սուրը խոթեմ իր կուրծքն ալ... Ա՛յ յիմար Զալիւքս. սպան

նէլ զինքը կ'որոտաս, և չես տեսներ որ քու հարուածդ գլխուդ վրայ կեցեր է... Ա՛հ ուր էր թէ Սելիման վերջի շունչին մէջ գրանար. իսկ թէ որ հարկ է որ ապրին մէկտեղ, ո՛ւր էր թէ իրենց ամուսնութեան վիճակն ալ իմ արհաւիրքներովս դառնանար բոլորովին: Փութա՛, ստուեր՝ Զալիւքայի, թուիր ետևէն, հասիր տակնուվրայ ընելու իրենց երջանկութիւնը, չար կասկածներ իրենց սրտերուն մէջ սփռէ. և թէ որ քու ամեն հնարքներդ բանեցրնելէդ ետև՝ զիրենք նորէն երջանիկ որ տեսնես՝ դուն ալ վկայ իրենց նախանձելի միութեանը՝ փախիր գերեզմանէն ալ անդին՝ քու ընդունայն վրէժխնդրութեանցդ կսկիծը յաւիտեան քաշելու: Ա՛ւր էր թէ օր մը բոլոր Յդիպտոս զէնք վերջներ ասոնց ցեղին դէմ, և ծովէն ու ցամաքէն ելլային հալածել զիրենք: Անտառն իմ ստուերս ալ քիչ մը հանգչէր հանդարտեր:

Սուրը՝ որով ինքզինքը զարկաւ յուսահատութենէն՝ բերնէն խօսքը կտրեց: Գլորեցաւ դեռին, արիւնը գեռի պէս կը վազէր, Յովսէփայ զգեստը թաթղուեցաւ բոլորովին: Իր յուսահատ կատաղութիւնը կշտացեր էր, սիրտը՝ արիւնը մէջը սառելու ստեն՝ դառնութեան կրակներով դեռ կ'այրէր կը բռնկէր, Յովսէփայ դէմքը իրեն մթնցած աչուրներուն դիմացը դեռ կեցեր կը փայլէր. շքութունքները Յովսէփայ անունը կը հնչէին, և երբօր մահուան պաղութիւնը վրան տիրեց, և վերջին շունչերը տալու մօտեցաւ՝ որ ալ չէր կրնար այս սիրելի անունը կրկնել՝ իր վերջին հառաչանքն ալ նուիրեց Յովսէփայ:

Իսկ Յովսէփ իր նոր իշխանութեանը փառաւոր հանդէսը ընելէն ետև, կառքը բերաւ զինքը գեղեցիկ պալատի մը առջև զօրն որ իրեն

բնակութեան համար որոշեր էր: Ինչաւ կառ-
քէն, մտաւ այն հիանալի պալատը՝ ուր ար-
հեստը բնութեան գեղեցկութեանը հաւասար-
եր էր:

Յովսէփ քիչ մը հանգչելու մտքով իր գերի-
ներուն բազմութիւնը հեռացուց քովէն: Բան-
տի մը խորունկէն այս պալատին մէջ յանկարծ
ինքզինքը փոխուած տեսնելով չորս կողմը կը
նայէր, կարծես թէ ստուգել կ'ուզէր չըլլայ
թէ երազ ըլլայ տեսածը: Բայց ինչպէս որ
մտրկեալ ալիքներուն գիմացը կը փլչի կը կոր-
ծանի հողէ բլուր մը, այնպէս ալ մէկէն այն
ղլացմունքներն որ աղաղակաւ լեցուած հան-
գիսէ մը ստիպուած՝ սրտին խորը ամփոփուած
էին յանկարծ դուրս զեղան: Ինկաւ գետին ե-
րեսի վրայ, և նոյն բնակարանը այս առաջին
անգամ Յաւիտենական Աստուծոյ անունը թըն-
դացուց:

Սմենակալ Աստուած, ըսաւ գէտ ի երկինք,
դուն ես, այն դուն ես որ զիս բանտին անգունդ-
ներէն հանեցիր դուրս: Ո՛ւր եմ ես հիմա.
Փառքի հանդէսներու մէջ. եղճիկ ինձի իրաւ-
արգէօք ամեն բան զոհեցի՛ ես ասոնց համար.
Փառասիրութիւնը իշխեց արգէօք իմ սրտիս
վրայ ալ. եթէ ճշմարիտ է, ա՛հ երանի թէ բան-
տին մէջ մեռած անհետացած ըլլայի... Բայց
դուն ես, ո՞վ Աստուած իմ, որ այս զոհերը
ընելու հրամայեցիր ինձի. սրտէս գեռ արիւն
կ'անցնի, բայց ահա ինքզինքս կը յանձնեմ
քու ամենակարող ձեռքդ՝ ուսկից որ իմ բաղ-
դիս թելը կախուած է:

Յովսէփ գեռ չսկսած այն տէրութեան մէջ
կարգ կանոն դնելու՝ ուզեց իր սրտին մէկ
տաղնասպը հանդարտեցընել. կանչեց իր գե-
րիներէն մէկը, որուն հաւատարմութեանը
վրայ վստահացուցեր էին զինքը:

Ելիր գնա՛, ըսաւ իրեն, Քանանացւոց երկիրը Յակովբայ իմ հօրս դաշտերը մանալու ատենդ՝ մէկ գեղեցիկ ձոր մը առջևդ կ'ելլայ՝ որուն մէջէն պայծառ ջրի առուակ մը կը սահի. հոն կը գտնես մէկ ծաղկահասակ հովուուհի մը՝ Սելիմա անունով. իրեն՝ արցունք թափելէն կը ճանչնաս զինքը: Ըսէ իրեն, որ ես կենդանի եմ, բայց իմ թշուառութիւններս մի պատմեր իրեն. բաւական են իրեն թափած արցունքները. իմացուր իրեն իմ հաւատարմութիւնս, ըսէ իրեն որ եթէ երկինքը ինծի հրամայած չըլլար քիչ մը ժամանակ զոհել զիս մէկ մեծ ժողովրդեան մը երջանկութեանը համար, ես այս պալատէն՝ շատ աւելի կ'ընտրելիմեր ամուսնութեան անակը: Թող ինքը Յակովբայ իմացնէ իմ վիճակս, ինքը՝ հօրս սրտին սիրոյ զգացմունքներուն միխթարանք ըլլայ... Մտէր բուն իրեն անակն ալ. երևցիր հօրս, թէ որ կ'ապրի գեռ աշխարհիս վրայ. տես թէ ծերութիւնն ու ցաւերը որչափ ճնշեր են օրհնեալ ծերունին: Ար փափաքիմ ես, որ եթէ գեռ ուժէ ընկած չէ բոլորովին, քիչ մը ատեն յանձն առնէ հեռանալու իր մէկալ զաւկրներէն, բայց ինքը մինակ չգայ պանդխտութեանս օրերը անոյցընելու: Իսկ թէ զինքը կենդանի չգտնես... գնա՛ դաշտերէն ծաղիկները ժողվէ. մօտեցիր իրեն շիրմին, սփռէ վրան այն ծաղիկները ըսելով. Քու որդիդ Յովսէփն է որ այս ծաղիկները կը նուիրէ քեզի... Տես թէ իմ պղտի Բենիամինս, և մէկալ ուրիշ եղբայրներս ո՞ր են թէ չէ: Ել, գնա թուշելով. բոլոր իմ երջանկութիւնս քեզմէ կախուած է: Յովսէփ խօսքը լմնցուց. և գերին խոստանալով ամենայն հաւատարմութեամբ իրեն հրամանները կատարելու հեռացաւ քովէն:

Յովսէփայ սիրտը տեսակ տեսակ զգացմունքներու մէջ կը ստանայ, ինչուան որ քնոյ ազգեցութիւնը բոլոր մարմնոյն վրայ տարածուելով՝ խաղաղ հանգստութեան մը մէջ ձգեց հոգին:

Արևը հազիւ թէ հորիզոնէն վեր բարձրացեր էր՝ Յովսէփ որ ծուլութիւն ինչ ըսել է չէր գիտեր՝ ելաւ անկողնէն: Կը ստարաստուէր բոլոր Սգիստոս պտըտելու, գլուխնին գալուհարուածին դարման մը ընելու մտքով: Բայց ուղեց Յովսէփ բնութեան զգացմունքին ստարաքը լեցրնէլէն ետև, բարեկամութեան ստարաքն ալ կատարել, ուստի իր ճամբորդութեանը ձեռք չզարկած, կառքը դէպ ի այն դաշտերը դարցուց՝ ուր որ գերութեան վիճակ մը անցուցեր էր:

Այն եղանակին մէջն էր, որ բնութիւնը իր առջև երիտասարդութեան զարդերովը փառաւորուած էր: Պայծառ կանանչութիւն մը անտառները դաշտերն ու բլուրներուն կողերը կը ծածկէր. ծաղիկները իրենց անուշահոտութիւնը բուրեր էին. և անոյշ կերպով մը մարդու ահանջները կը զմայլեցրնէին ջրի հոսանքներուն ձայները՝ նոր ծնած թռչուններու ձագերուն ճիւղ ճիւղներուն հետ խառնուած. ինչ սրտաշարժ տեսարան էր Յովսէփայ համար: Բանտէն ելլալու ատեն իշխանութեան փառքը իրեն աչուրները այնպէս չէին զարմացուցած, ինչպէս որ բնութեան ստարղ գեղեցկութիւնը իրեն սիրտը յափշտակեցին և անոյշ զգացմունքներ վրան ազգեցին: Մեծ ուրախութեամբ մը տեսաւ նորէն անտառները, կը բարեկէր բլուրները, ազբիւրները, ինչաւ կառքէն, իր ձեռուրներովը ժողվեց դաշտերէն նոր ծլած ծաղիկները, և սղտի գեաի մը վաղուկ ջրէն գնաց կուտ մը խմեց, ծարաւը անցուց:

Համբաւը դեռ չէր տարածած Յովսէփայ
 իշխանութեան հասնիլը Պետափրեւսի դաշտե-
 րուն մէջ: Հովիւները ախուր և լքեալ իրեն
 թշուառութեանցը վրայ կը խօսէին միշտ, մէյ-
 մըն ալ փառաւոր կառք մը զարկաւ աշուրնին.
 բայց իրենք դեռ իրենց ախուր խօսակցու-
 թեանցը հետ զբազէր էին: Իթոպալ յանկարծ
 իր խոր տրամուտէնէն սաստիկ ուրախու-
 թեամբ մը զուարթացած՝ վեր ցատքեց՝ վազեց
 դէպ ի կառքը. հովիւները զարմացած դարձան
 կը նայէին ետեէն, և ահա տեսան երիտասարդ
 մը ծիրանիներով ծածկուած, որուն վրայ իշ-
 խանութեան հետ մէկտեղ անուշութիւն մըն
 ալ կը փայլէր, կառքէն Իթոպալին գիրկը
 ցատքեց. ճանչցան Յովսէփը: Չարմանք մը նախ
 պատեց ամենուն վրայ և պաղեցան մնացին,
 բայց մէկէն՝ զարմանքը փարատեցաւ, ամենքը
 մէկէն վազեցին երկու բարեկամներուն վրայ
 և չորս կողմերնին առած ուրախութեան ձայ-
 ներով օգը թնդացուցին: Նման արցունքներու
 մէջ ընկղմած ընտանեաց մը, որ սուգի զգեստ-
 ներով ծածկուելէն ետքը՝ յանկարծ գիմացնին
 կը տեսնեն մէկ հայր մը՝ զորն որ պատերազմի
 մէջ մեռած կը սեպէին. սարսափով մը սլատած՝
 կը կարծեն իրեն ստուերը տեսնել, և վախեր-
 նէն չեն համարձակիր երթալ գրկել զինքը.
 բայց բնութիւնը շուտով կը յաղթանակէ վա-
 խին վրայ, կը վազեն իրեն գիրկը, ուրախու-
 թիւն մը կը ծագէ տանը մէջ, կը հանեն կը
 նետեն մէկգի տրամուտեան զգեստները. ահա
 հովիւ գերիներուն անակնկալ ուրախութեանն
 ալ այս տեսարանն էր:

Ետ աւելի զգաց Յովսէփ այս սիրոյ նշան-
 ներն, քան այն ամենայն հանդէսներն՝ որոնց-
 մով Մեմփիս քաղաքը իր նոր իշխանութիւնը

փառաւորեր էր: Հոս չէր տեսնուեր նախան-
ձոտ փառասիրութիւնն որ քթին տակէն մըւ-
մնալով իրեն յարգութիւն կուտար և ոչ ժո-
ղովրդեան մը աղաղակով լեցուած դովեսանե-
րու ձայներն կը լսուէին. հոս բարեկամութիւնն
էր որ սէր միայն կը նուիրէր և կ'ընդունէր:

Բայց սակայն այս բոլոր գերիները կը փա-
փաքէին լսել տեղն ի տեղը իրեն այսպիսի փա-
ռաց հասնելուն հրաշալի պատմութիւնը:
Նստաւ Յովսէփ անոնց մէջ խոտերուն վրայ,
կատարեց խնդիրքնին, և պարզ կերպով մը այս
զարմանալի գիպուածը պատմեց անոնց: Չար-
մանք և խնդութիւն փոփոխ կը տեսնուէր
ամեն մէկուն գէմքին վրայ. սիրտ չէին ընէր
բերնէն խօսքը կարելու, և իրենց սրտին ու-
րախութեան սաստկութիւնը կը բռնէին, ին-
չուան որ Յովսէփ լմնցուց պատմութիւնը. այն
ատեն ամենը մէկէն խնդութեան ամեն տեսակ
նշաններով իրենց սրտին զգացմունքները գուրս
տուին:

Երբոր բոլոր գերիները այսպիսի զուարթ-
ուրախութեան մը մէջ ընկզմներ էին, Յովսէփ
քաշուեցաւ մէշերնէն, գնաց տեսնալու իր
առանձնութեան տեղը: Հոն ինչպէս որ ինքը
աղաչեր էր Ռթոպալին, տեսաւ որ սեղանը
շիներ և ծաղիկներով զարդարեր են. ինկաւ-
երեսի վրայ երկրպագութիւն բրաւ: Ետքը իր
խրճիթին աւերակներուն պլլուելով, Ահա նորէն
կը տեսնեմ՝ զքեզ, հառաչեց սրտէն, ո՞վ իմ
սիրելի խրճիթս, ուսկից որ կարծէի թէ բաժ-
նուեցայ յաւիտեան, և ուր չէի յուսար թէ
և ոչ իմ շիրիմս կարենայ ձեանալ: Իմ հօրս
անակին ստուերը քու վրագ կը տեսնեմ. տակէց
կ'նչ հառաչանքներ խաւրեր եմ սրտիս սիրելի-
ներուն. ասկէց որչափ անգամ՝ այսպիսի հե-

ուսուրուածիւն մը մէջերնիս ալ գտնուելով մեր սրտերը գտեր են զիրար՝ մխիթարուեր են իրարմով: Այս տեղս իրենց անուններովը թընդացեր են, շատ անգամ իրենց գէմքերն ալ կարծես թէ տեսեր եմ որ այս ծառերուս մէջ կը պարտէին: Սրբազան սատկերներ, դարձէք բնակելու այս տեղս, եկէք իմ երևակայութեանս առջև, և իմ յաւս մխիթարեցէք:

Այս ըսելով՝ վազեց գէսլ ի գերիներուն խումբը, բարեկամք իմ, ըսաւ անոնց, եկէք կանգնեիք նորէն կործանած խրճիթս: Երբեմն երբեմն պիտի գամ հոս, ուր որ գերի եղեր եմ, մէկդի դնելու իշխանութեան շղթայները, և ձեզի հետ մէկտեղ բնութեան տէրը օրհնելու, և ասոր հովանիին տակ հառաչանքներ արձըկելու:

Յովսէփայ խօսքը գեռ բերանն էր, երբոր ամենքը մէկէն վազեցին անտառը: Ոմանք խրճութին աւերակները կը վերցընէին, ուրիշները նոյն տեղւոյն վրայէն նոր ծլած ծաղիկները կը մաքրէին. ոմանք ալ վազեցին բերին նոր արմաւենիներ որոնց նոր ծլած ճիւղերէն կարծես թէ զովութիւն մը կը բուրէր, և հոն անկեցին բոլոր: Ինքն Յովսէփն ալ կ'աշխատէր մէկտեղ, ընդունայն տեղը բոլոր գերիները կ'արգիլէին: Հպարտութիւնը և դատարկութիւնը, ըսաւ անոնց, աւելի նախատինք են ինծի քան այս աշխատանքներն որոնց մէջ ծնած եմ, և որոնց մէջ նորէն պիտի դառնամ: Բայց սրտին մէջէն՝ այս ալ անցաւ, ինչպէս կարելի է այնպիսի աշխատանքէ մը փախչիլ՝ որ Սելիմայի համար է: Յովսէփայ օրինակէն յորդորուած, և իրեն հաճոյական բան մը ընելու մտքով՝ երգելով և ուրախութեամբ խրճիթը ձևացուցին, որ կարծես թէ գեանէն բուսաւ և մէկ վայրկենի մէջ ըմպաւ:

Քանի մը որ բարեկամութեան նուիրելէն
 էաքը բաժնուեցաւ Յովսէփ իր գեղացի ըն-
 կերներէն և անտառին քաղցր բնակութենէն՝
 երթալու պտըտելու Նգիպտոսը: Նաւակ մը
 նկարներով ծաղիկներով և վարդագոյն դրօշակ-
 ներով զարդարուած, որ օգին մէջ թեթև մը
 կը շարժէին, Նեղոսի եզերքը կը սպասէր
 իրեն, յաջող քամի մը առագաստները ուռե-
 ցուցեր էր: Հովիւ գերիները Յովսէփայ հետ
 եկան ինչուան գետեզերքը. պագտուեցաւ
 հետերնին, մտաւ նաւակը, չուանները քա-
 կուեցան, Յովսէփ ելաւ ճամբայ:

Յ Ո Վ Ս Է Փ Գ Ե Ղ Ե Ց Ի Կ

Ե Ր Գ Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Դ

ԵՐԳ ՎԵՅ ԵՐՈՐԴ

Օտվուն ընդարձակ Թագաւորութեանը վը-
րայ ինչպէս որ նաւ մը քամիներու միայն կը
հնազանդի, Յովսէփայ նաւակն ալ Նեղոսը կը
կտրէր կ'անցնէր՝ առանց Թիակներով առաջ-
նորդուելու:

Քիչ մը որ առաջ դացին երէք խոշոր բուր-
դեր Յովսէփայ աչքին առջևը ելան՝ որոնք շատ
ցեղերու աշխատանաց պտուղներ էին: Թէ որ
վրանին կարգաւորեալ ճարտարապետութեան
երևոյթ մըն ալ չտեսնուէր այն անկործանելի
քարաժայռներէն կրնային սեպուիլ, որոնք
աշխարհիս ծննդէնէն սկսեալ՝ դագաթնին ին-
չուան երկինք երկնցուցած՝ իրենց ծանրու-
թեանը տակ զաշխարհս կը ճզմեն: Մարմարիոն
քարերը որոնցմով շինուած էին՝ իրենց սքան-
չելի ձեան պէս ճերմկութիւնը պահէր էին:
Վրանին տեսնուած խորհրդաւոր սրբադրոշմ
տառերը պատկառանք մը կ'ազգէին նայողին

սրտին՝ որոնք մարդկային մտաց առաջին գաղափարներն են, և անոնց մէջ աւելի հիներն ալ Քերագոյն Իսկին խորհրդաւոր նշաններն են:

Հարցուց Յովսէփ. Ո՞վ է այս հիանալի յիշատակարաններուն շինողը: Հերմէսն է, սլատասխանեցին, Նդիպտոսի թագաւորներէն մէկը, և հիմայ ալ իրեն սրահապան աստուածը: Երկար ատեն կեցաւ դիտեց այն կարգէ դուրս շէնքերը, սրոնց հաստատութիւննն ու ահեղ մեծութիւնը մարդկային արուեստէ վեր բան մը կ'երեւար. և որոնք կարծես թէ մահկանացուաց սովորական դորձքերուն ճակատագրէն ազատ՝ բարձրացած կեցեր էին ժամանակին աւերմունքներու ալ գիմացը անխախտու դիմանալու, և անշարժ կենալու քանի որ աշխարհքըս աշխարհք է:

Յովսէփ չէր կրնար համոզուիլ՝ որ մէկ թեթև նպատակի մը համար կարենայ մարդ այնպիսի հրաշալիքներ աշխարհիս մէջ ստեղծել. ուղեց այն բուրգերուն մէկուն մէջն ալ մանեւ պտըտիլ: Առաջնորդեցին իրեն ծածուկ ստորերկրեայ ճամբայները: Քովի Նդիպտացիները ըսին իրեն որ իրենց համար արգելուած էր բուրգերուն մուտքը. Յովսէփ չստիպեց զիրենք հետը ներս մանելու, և ինքը ոտքը ներս որ խոթեց՝ ինքզինքը միայնակ խոր մթութեան մը մէջ գտաւ: Եման այն յանդուգն մահկանացուաց որ գետնէն ոսկին հանելու համար, հողին ինչուան մութ խորերն ալ կը մտնան՝ հանդերձ վտանգաւ՝ այն հարստութեան հետ իրենց գերեզմանն ալ ստանալու, նոյնպէս Յովսէփ ալ՝ ամեն բան իմանալու հետաքրքրութեամբ մը քաջալերուած այն մութ Լաբիրինթոսի մէջ կորսուած կը պտըտէր:

Երկար ատեն մոլորեալ ներսը քալելէն ետև

հեռուանց մէկ տկար և պղպղացող լոյս մը տեսաւ. սկսաւ դէպ ի հոն երթալ. առջի բանն որ աչքին զարկաւ էր զմնասած մարդու մարմին մը, որուն քովը վառած շիրմի կանթեղ մըն ալ կար մարելու վրայ. ծիրանիով պատած էր մեռելը, և պսակ մը ճակտին վրայ կեցեր էր. այն աստիճան անապահան մնացեր էր որ կարծես թէ մեռած չէր, և իր կենդանութենէն շարժմունքը միայն կորսնցուցեր էր: Մարմնոյն քովը կեցեր էր ծերունի մըն ալ մահուան դուռը հասած, որ հինցած կեանքէ մը՝ ծուր էր մէջքը, և ճերմակ մօրուքը ինչուան գետին կը քսուէր. անանկ նիհար էր, որ կարծես թէ մահն էր որ հոն իր սրտին վրայ կը հսկէր: Այն պսակեալ մուծիային չորս դին ուրիշ շատ մուծիաներ ալ դեռ կը տեսնուէին, որ կարծես թէ գերիներու պէս իրեն հրամաններուն կը սպասէին. ահաւոր լուծիւն մը պատեր էր բնակարանին մէջ:

Ո՞վ էս դուն, ըսաւ ծերունին շիտթած, ի՞նչ պէս համարձակեցար մանալ այս սարսափելի տեղը. խօսէ մահկանացու, եկեր էս արդեօք մեռելները անհանգիստ ընելու:

Խոր բնակարանը այն մահադուշակ ձայնին արձագանգ մը տուաւ:

Մի վախնար, պատասխանեց Յովսէփ, թէ որ հոս մեռելներու բնակարանն է, էս ալ կը յարգեմ իրենց մոխիրը: Բայց այս ի՞նչ տեսարան է. ի՞նչ պաշտօնի համար է որ այս ահաւոր տեղը կեցեր էս:

Այն ատեն ծերունին՝ մարած աչուրները Յովսէփայ վրայ դարձրնելով. Քուանոյշ ձայնդ, ըսաւ, և մարդասիրութիւնդ որ ամեն կերպերուդ մէջ կ'երևնան վախս սրտէս փարատեցին: Եգիպտոսի վերջին թագաւորին մարմինն է որ

կը տեսնաս, և ասոնք ալ իրեն ծառայներն են որ իրեն ծառայելու համար մեռնելու լճուռած իրեն հետ հոս եկեր են: Իսկ ես ամենէն աւելի դժբաղգն եմ. իմ ընկերներէս մէկն ալ չմնաց, էն վերջինը ես իմ ձեռքովս գերեզման գրի, ես միայն մինակ մնացած՝ այս մահուան բնակարանին մէջ՝ ընդունայն տեղը կը փափաքիմ մահուան. բայց երբ ալ որ մահը զիս ազատելու ըլլայ կեանքէս, մէկն ալ չկայ որ վրաս վերջին յուղարկաւորութեան պարտքերը կատարէ. կորսուի պիտի իմ մոխիրս, և ես պիտի չկարենամ մտնալ այս խուճիկն մէջ:

Չարմանքով և դժուրութեամբ լեցուած Յովսէփայ սիրտը՝ լուս կեցեր էր: Դարձուց աչուրները նայեցաւ նորէն թաղաւորին անշունչ մարմնոյն վրայ՝ որ ընդունայն զարդերով ծածկուած էր, չորս կողմի գերիներուն վրայ՝ որ կարծես թէ դեռ կը պաշտէին զինքը, և ետքը այս ծերունւոյն վրայ ալ՝ որ կուլար կ'ողբար որ դեռ կ'սարէր անոնց մեռնելէն ետքն ալ: Ապշած մնաց մտածելով այսպիսի թաղաւորաց անգութ հպարտութիւնը, որ բաւական չտեսնուի իրենց ժողովրդեան գլուխը հասցուցած չարիքնին, իրենց անգութութիւնը գերեզմանէն անդին ալ կը տարածէին, և իրենց կեանքը լինցընելէն վերջն ալ՝ կը զոհէին զանոնք իրենց փառասիրութեանը:

Իայց յանկարծ մէկ ուրիշ զգացմունք մը սրտին մէջը արթնցաւ, այս ծերունին՝ որուն վրայ մտադրութեամբ մը կը նայէր՝ իր հօրը կերպարանքը իրեն աչքին առջևը բերաւ. կարծես թէ հայրն էր որ կը տեսնար գիմացը՝ վերջին հառաչանքը տալու մօտեցած՝ մահը իրեն օգնութեան կանչելով, և ցաւերու մէջ ընկողմած որ իր էն սիրելի զաւակը պիտի չդոցէ իր

աչոււրները: Սաստիկ զգածուած՝ սկսաւ ստի-
պել ծերունին՝ որ իր ետեւէն գայ և դուրս ելլէ
այն ահաւոր տեղէն:

Սնհնարին բան է, ըսաւ թշուառ ծերունին,
ապա թէ ոչ տանջանքներու և վատահամբաւու
թեան մէջ կը ստիպուիմ մեռնելու: Այս շիրմիս
մէջ ինչուան հիմայ կեցեր եմ, հոս ալ պիտի
մեռնիմ. երկար ատենէ ի վեր մեռելներու
մէջ բնակելովս՝ կենդանեաց հետ իմ վերաբե-
րու թիւններս լմնցան, և իմ աչոււրներս՝ մա-
հուան մուծի մը վարժած՝ չեն կրնար արևուն
լուսաւոր ճառագայթներուն գիմանալ... Աւ-
րախ եմ միայն որ իմ թշուառութեանցս վերջը
հասեր եմ... արդէն ոտուրներս անանկ դող
մը պատեր են որ չեմ կրնար և ոչ ինչուան այս
տեղոյս դուռը երթալ՝ առնելու այն կերա-
կուրն որ սահմանուած է պահելու մէկ այս-
պիտի դժբաղդ կեանք մը, արդէն իմ թուլցած
ձեռուրներուս վրայ կարողութիւն չէ մնացեր
այս պլպլացող լոյսն ալ հոգալու... իմ օրերս
ալ պիտի մարին լմրննան ասոր հետ. և այն
խաւարը որուն մէջ պիտի տեսնամ զիս թա-
ղուած՝ ինծի համար մահուան քաղցր աւետիսը
պիտի ըլլայ... քիչ ատենէն այս շիրմիս մէջ
չունչ պիտի չմնայ:

Ստոնք ըսաւ ծերունին, և երբոր Յովսէփ
աչուրները լեցուած կը նայեր վրան՝ կանթեղը
մարեցաւ, ծերունին ալ վերջի շունչը տուաւ:

Ո՛վ ծերունի, հառաչեց Յովսէփ, ախո՞ս որ
ես չեմ կրնար վրագ յուղարկաւորութեան
պարտքերը կատարել. ինչո՞ւ խիստ օրէնք մը
արգիլէր է այս տեղոյս մուտքը անոնց՝ որ
կրնային ձեր սովորութեան համեմատ քու վրագ
այս պարտքերը կատարել. անոնց տեղ դոնէ
իմ սրտիս ցաւը ընդունէ:

Թողուց հեռացաւ անկէց սարսափի և սիրոյ զգացմանց մէջ ընկղմած . մտորեցաւ նորէն այն մութ գիշերուան մէջ, որ տեսած տխուր տեսարանը իր վրան աւելի կը տալաւ արէր : Վերջապէս բուրգին մէջէն դուրս ելլալով կեցաւ ճակատին դիմացը . մեկնեցին իրեն այն սրբադրոշմ տառերէն մէկ կտորը, որ այս խօսքերս էին .

Ա՛վ ժողովուրդ, հոս մահուան բնակարանը չէ, այս քարակոյտի ծոցէն որ ինչուան ամպերը կը բարձրանայ՝ երկինք պիտի ելլամ, և հոն ձեր պաշտպան աստուածը պիտի ըլլամ :

Ա՛վ թագաւորներ, հառաչեց Յովսէփ, մա՞հն ալ ուրեմն ընդունայն խրատ մըն է ձեզի համար : Ա՛յ անմիտ մարդիկ, դուք՝ անարգ կենդանեաց հետ աստուածական պատիւ առեր էք վրանիդ, յաւիտենական յիշատակներ կանգնելով՝ որ ձեր իշխանութեանը՝ միանգամայն և ձեր տկարութեանը վկաններ են աշխարհիս վրայ :

Աս խօսքերս ըսելով՝ հեռացաւ բուրգերէն՝ որ մարդկային հսկարտութեանը կարգէ դուրս վկայութիւն մըն էին :

Մտաւ նորէն նաւակը . կտրեց մուսիաներուն դաշտը, ուր որ մեռելները կարծես թէ ուրիշ ցեղի մը մասն էին : Այն մեծամեծ շիրիմներուն մէջ որչափ որ ընդարձակ տեղ բռներ էին, այնչափ ալ այս դաշտին տակը սխմուած լեցուեր էին, անանկ որ ամէն մէկ քայլափոխին՝ մահուան զոհ մը ոտքի տակ կ'երթար : Այն ընդարձակ բուրգերուն մէջ՝ հազիւ թէ մէջի ամփոփուած մոխիրները աչքի տակ կ'ըլնային, իսկ հոս ամբողջ ազգեր թաղուած էին, շատ անդամ մի և նոյն տեղոյ մէջ կրկին և կրկին դրուած կային, ինչուան գերեզմաններ ալ գե-

ընդմաններու մէջ կը թաղուէին: Տխուր ստոր-
երկրեայ նեղ և բազմաթիւ ճամբաներուն
երկու կողմը բռներ էին մեռելները. հոն էր
մահուան թագաւորութիւնը:

Այն անապատ դաշտին վրայ կը տեսնուէին
պզտի բուրգեր իրարմէ չափաւոր հեռաւորու-
թեամբ, որոնք վիաներ էին երկրիս վրայ թէ
մեծերուն ամբարտաւանութեանը հետեւողներ
միշտ կը գտնուէին: Յովսէփ այս դաշտը անցնե-
լու ատեն, իր հոգւոյն զգացմունքներուն ինք-
զինքը թողլով թեթև մաղձոտութեան մը մէջ
ինկաւ:

Նաւակը կը սահէր կ'երթար Նեղոսի ջուրե-
րուն վրայէն, և ահա այս տխուր տեսարաննե-
րուն՝ յաջորդեց յանկարծ մէկ զարմանալի
երևոյթ մը՝ որ էր Նգիպատոսի հրաշալէքը՝ Մերե-
սեան ըսուած լինձը, որն որ մարդու անխոնջելի
ձեռքը քարաժայռներու մէջ փորած էր, և որ
կ'օգնէր Նեղոսի՝ իր ծոցը ընդունելով անոր
ջուրը՝ երբոր չափազանց առատութեամբ մը
կը տարածուէր. ջրանցքներով ալ անոր հեռ
կը միանար՝ երբոր ադահուլութեամբ իր ջրին կը
խնայէր և չէր տարածեր: Ա՛վ մահկանացուք,
գուք ալ երբեմն բնութեամբ աստուածոց
հաւասար կը փայլէք, քարաժայռները՝ ովկիա-
նոս մը բացեր են մէջտեղ:

Լճին մէջտեղը գեղեցիկ պալատ մը կար՝
քառակուսի կոթողներ չորս կողմէն բարձրա-
ցած՝ որ ջուրերուն վրայ իբրև հայլի մը մէջ
զարկած կը տեսնուէին: Հոն ամառուան տա-
քութեան ժամանակ թագաւորը իր պալատա-
կաններուն հետ կ'երթար անոյշ զովութիւն մը
վայելելու:

Յովսէփ շարունակեց իր ճամբան, և մէկ աւելի
մեծ տեսարան մը իր աչուրներուն գիմացը

բացուեցաւ: Յգիպտոս՝ ընդարձակ տարածու-
թեան մը մէջ՝ իր բոլոր հարստութիւնը իրեն
դիմացը կը դնէր: Նեղոս՝ իր ընթացքին դի-
մացը ելած արդեւքներէն բոլոր անցնելով
փրփրած Նթովսիոյ բարձր քարաժայռներէն
վար կը թափի, անկէց խաղաղ ընթացքով մը կը
վազէ երկու լեռանց գօտիներուն մէջէն՝ որոնք
Յգիպտոսը կը պատեն, և ինչուան ծովը առաջ-
նորդելով իրեն՝ կարծես թէ կը ստիպեն զինքը
այն ընդարձակ գետինը ուողելու:

Գեաեղերքը՝ ինչուան այս լեռներուն ոտքը՝
առաւ հռ. նձքերով զարդարուած է, գեղեցիկ
բարձր խոտեր և սաղատու ծառեր կը պատեն
Նեղոսը, որոնք բոլոր երկրին երկայնութիւնը
ընդարձակ սլարտեղ մը կը ձևացնեն, ճանա-
պարհորդները իրենց սարգեներովը լեցնելով
և արևուն տաքութենէն զանոնք սաշտպանե-
լով:

Տեղ տեղ արմաւենիներ և մայրեր՝ որոնք կար-
ծես թէ անտառներու մէջիններուն պապերն
էին՝ անոնց ամենէն աւելի բարձր գլուխնին կը
վերցնէին, և կը սաշտպանէին զանոնք օրուան
աստղին կրակ թափող ճառագայթներէն: Այն
կլիմային համար սեպհական ստեղծուած ծառեր
ու բոյսեր չորս զին բուսած կը տեսնուէին,
ինչպէս էին ժանտաթղենի, ամենաբարձր կաղ-
նիներ, լուտաս՝ որ աստուածներուն ամբը-
սեան կերակուրին ճաշակը ունի, սապիրը՝
որ իր աղուամազերով ծածկուած դագաթէն՝
լայն տերևները կ'երկնցնէ, որոնց վրայ՝ այն
հրաշալի տեղերուն մէջ, Արփէոսը, կ'ըսեն, իր
առջի բանաստեղծութիւնները գրեց:

Թուշուներ՝ իրենց փետուրներուն գեղեց-
կութեանը կողմանէ անուանի՝ այն զուարթ
անտառներուն մէջ կը թռչին, և արևու ճա-

ուսգայթներուն զարնուածքէն փալիւրլուն Նեղոսի ջրերուն երեսին վրայ ալ բիւրաւոր ջրի բնակիչներ կը վխտան :

Այն հիանալի պարտէզներուն մէջ՝ որ մարդուս համար յատուկ շտկուած կ'երևնային, ինչուան կէս մարմիննին խոտերու մէջ թաղուած կ'արածէին հրաշալի գեղեցիութեամբ մը զարդարուած ոչխարներու խումբերը • բնութիւնը զանոնք ծնանելու ատեն կարծես թէ պատկերահաններու վրձինը ձեռքն առած աշխատէր է վրանին, այն աստիճան կանոնաւորեալ կէտերով զարդարուած էին : Գաշտեր, քաղաքներ, մեհեաններ և բուրգեր՝ որոնց պատկերները Նեղոս գետը աչքի առջև կը բերէր՝ զանազան տեսարաններ կը բանային : Այն յիշատակարաններուն վրայ որ բարձրացած էին մէկ պարզ երկրի մը տակ՝ իրենց նախկին գեղեցիութիւնը կը փայլի միշտ • և Յգիպտոս՝ արհեստից հայրենիքը՝ գեռ կը մեծարէ անոնց արդիւնքը, և ասպագայ դարերու ալ կ'աւանդէ զանոնք :

Երկու կողմանէ մտեմ՝ երևոյթներ՝ երկրին տեսարանը կը զարդարեն : Հոս ցամաք քարաժայռներ հազարումէկ տեսակ այլանդակ ձևերով ինչուան ամպերը գլուխնին կը բարձրացընեն, ուժով քամիներ կը կռուին և կը խորտակեն՝ ինչուան որ պարզ և անամպ երկինք մը տիրէ այն երկրին ընդարձակութեանը վրայ : Հոն լեռներու ընդհատեալ գօտիներուն մէջէն կը տեսնուին՝ աւազուտ Լիբիոյ անձայր անապատները : Եգիպտոս այս գեղեցիկ տեսարաններուն վրայ հիացած՝ համոզուէր էր որ Աստուածները զԵգիպտոս ընտրած պիտի ըլլան իրենց բնակութեան տեղ : Եղիւսեան դաշտերուն երևոյթը կը տեսնուէր հոն, ուր որ Փեթա

Նեղոսի պէս հրաշալի ընթացքով մը կը վազէր, ուր որ խաղաղութեան՝ և թշուառութիւնները մոռնալու ասպարէզն էր, և ուր որ յաւիտեանահան քարաժայռներ Տարտարոսէն կը բաժնէին այս երանելի բնակութիւնը:

Այն տեղի բնակիչներուն նման՝ վայրկեան մը Յովսէփայ թշուառութիւններն ալ հեռացան մտքէն. զարմանքով լեցուած՝ մնաց կեցած տեղը, աչուրնները միայն չորս դին անյադաբար կը պտըտցընէր, կարծես թէ կ'ուզէր այս հրաշալի տեսարանը իր մտքին մէջը ամփոփել. բայց իր հոգին վերացած՝ բնութեան արարչին քովերը կը պտըտէր: Այսպիսի զգացմունքներու մէջ գտնուած ատեն՝ չորս կողմը պիղծ մեհեաններ կանգնուած զարկաւ աչքին. մէկ դին կը տեսնէր որ կոկորդիլոսը կը պաշտեն, մէկալ դին Փարաունի մուկը՝ նուէրքներ կ'ընդունէր, ասդին հաչող կենդանեաց առջև երկրը պադութիւն կ'ընէին: Արեւոյ ձորի մը հեռուն հին մեհեան մը կեցեր էր, ուսկից պիղծ կրօնք մը կը տարածուէր բոլոր աշխարհիս երեսը:

Յովսէփայ սիրտը զայրացաւ տեսնելով որ այնչափ հարստութեանց մէջ ճշմարիտ արարիչը ճանչցող մը չկար. և կռասպաշտութեան մեհեանները կը սղծեն ամբողջ բնութեան գեղեցիկ տաճարը՝ ուր որ ամէն բան կը հրաւիրեն արարածները օրհնելու ճշմարիտ արարիչը:

Բայց մէկ զարմանալի տեսարան մը Յովսէփայ անդրադարձութիւնը արթնցուց: Մեմփիսը թողլու ժամանակ՝ բոլոր հունձքը կանանչ վիճակի մէջ տեսեր էր, և քանի որ Նեթովլիոյ կը մօտենար՝ այնչափ աւելի գեղընցած կը գտնար, ինչուան որ բոլորովին սակեդոյն փոխուած տեսաւ զանոնք: Պտղաբեր ծառերու անտառներն ալ նոյն տեսարանը իրեն աչքին

առջևը կը բանային. քանի որ առաջ կ'երթար կը տեսնէր որ ծաղիկները՝ տեղ կուտան սը-տուղներու, և անոնք ալ ի սկզբան կանանչ ետքը աստիճանաբար կը գունաւորուէին, ինչուան որ իւրաքանչիւրը իրեն կենդանի գունովը կը փալթըլէր: Նաւակին մէջ հանդարտ նստած՝ ընդարձակ դաշտի մը տեսարանովը կը զուարճանար, որուն մէջ մարդուս զարմանքով լեցուած աչքին առջևը կ'աճէին այն ամէն բարիքները՝ որ բնութիւնը անզգալի կերպով դուրս կու տար: Հոն կը տեսնուէր կանանչ հունձքը որ կը ծլէր՝ որ երկրին սարարտ ծոցէն կը բարձրանար, և որ դեղընցած ցօղունին հետ իր ծանրութեամբը կը ծռէր. ծառերը՝ որ իւրենց զուարթ կանանչութեամբը կը զարդարուէին՝ ծաղիկներով կը ծածկուէին, և շուտ մը պտուղներով կը ծանրանային, որոնց աճման արագութեանը ետեւէն հազիւ թէ մարդուս աչքին տեսութիւնը կը հասնէր: Վարժես թէ արարչագործութեան նոյն հիանալի տեսարանն էր՝ ուր որ ամբողջ տիեզերք ոչնչութենէ ելլալով՝ քիչ ատենի մը մէջ իր հազարումէկ տեսակ բերբերովը զարդարուած տեսնուեցաւ:

Յովսէփ դեռ հեռու էր Յ[թովպիայէն երբոր ջրվեժներուն աղաղակները սկսաւ լսել, քանի որ կը մօտենար՝ ձայնն ալ կը սաստկանար. և ահա քառաժայներու մէկ դօտի մը՝ որոնք ամփիթէատրոնի ձևով ինչուան ամպերը կը բարձրանային որոշ կերպով սկսաւ տեսնուիլ: Ինչպէս որ շատ մը կայծակներ՝ գոռալով կատաղութեամբ Սլպեանց գագաթներուն վրայ՝ բռնկած ծծմբի հեղեղ մը կը վազցընեն՝ ծուխերու մէջ ծածկուած քառաժայտներուն երկայնութեանը վրայէն, և մէկ կողմանէ ալ արձագանգներուն ահաւոր ձայները երկար ատեն կը հըն-

չեն. և կամ ինչպէս որ ովկիանոս ծովուն հին աղբիւրները՝ որ սարսափելի աղաղակաւ մը երկրիս ծոցը թափուեցան, որոնք իրենց խոր անգունդներէն ահաւոր հեղեղով մը վազելու ատեն՝ ծովուն ջուրը տակնուվրայ ընելով ինչուան ամպերը կը ցատքեցընէին՝ ուսկից ինչուան երկրիս բացուած կեդրոնը կը գլտորէին՝ բոլոր աշխարհս իրեն հիմունքներէն ցնցելով. ահա ասանկ ալ Նեղոսը այս քառաթայռներու վրայէն վար կը հոսէր, իր փրփրած ջուրը՝ փոշիի պէս հեռաւոր տեղեր ցատքեցընելով: Այս սարսափելի աղաղակն լսելով թռչունները դողդրդալով կը թռչէին կը հեռանային, կատաղե գաղաններն ալ իրենց ծակերը կը վազէին կը սահուըտէին:

Երբոր Յովսէփայ մտքը այս տեսած տեսարաններէն բարձր խորհրդածութեանց մէջ ընկղմած կը ստըտէր՝ յանկարծ մարդ մը ամպի պէս փրփուրներուն մէջ կէս մը ծածկուած այն ջրին հոսանքին հետ վար գլտորեցաւ, վայրկենի մը մէջ այն ընդարձակ միջոցը կտրեց՝ երկնային ոգիներուն ընթացքին նման: Աւելորդապաշտ մարդիկ առաջին անգամ՝ որ այս տեսարանը տեսնալու ըլլային՝ պիտի կարծէին որ Նեղոսի աստուածն էր որ երկնքէն Սգիստոս կ'ինջնար: Իսկ Յովսէփ՝ կարեկցութեամբ և սարսափով մը լեցուած՝ երբոր մտքէն կ'անցնէր թէ խեղճ մարդը մեռաւ անշուշտ, մէյմըն ալ տեսաւ որ փայտի մը պլլուած՝ հանդարտ կ'երթար Նեղոսի ջրերուն հոսանքին վրայէն:

Յովսէփ ելաւ նաւակէն, և դետեղերքը նըստած կը փափաքէր այս բարեբար դետին սկզբը նաւորութեան աղբիւրները գտնալ, բայց ոչ գատարկ և անօգուտ հետաքրքրութեան մը համար, այլ կ'ուզէր բնութիւնը քննելով ա-

մենազօր արարչին մօտ իր միտքը բարձրացրնել :

Պատասխան տուին Յովսէփայ, որ Նեղոսը որչափ որ իր բարերարութիւններովը ինքզինքն յայտնած է՝ նոյնչափ ալ խնամքով մը իր սկզբը նաւորութիւնը կը ծածկէ : Յովսէփայ աչուրները անկած ջրվէժին վրայ կը նայէր, և թէ որ իր ներկայութիւնը հարկաւոր չըլլար Յդիպտոսի երջանկութեանը համար, կ'իյնար քարաժայռ ներուն մէջ, և կ'երթար փնտռելու և գանելու Նեղոսի աղբիւրը : Եւ ահա Յդիպտոսի պահապան Ուրին անոյշ քուն մը Յովսէփայ աչքերուն վրան ձգեց, և այսպէս սկսաւ խօսիլ իրեն հետ .

Գիտե՛մ սրտիդ փափաքը՝ որուն վրայ շատ անգամ մտածեր ես . կ'ուզէ հոգիդ բնութեան ամէն խորերը թափանցել, և նոյն խի այս ալ՝ որ փափաքով լեցուեր ես իմանալով՝ ամենէն մեծ հրաշալիքներէն մէկն է : Երկու հստակաւոր պատերազմող թագաւորներ՝ աշխարհս արիւնլուայ ընելէն ետքը՝ այս փափաքը պիտի ունենան, և յանձն պիտի առնեն ինչուան զոհելու իրենց թագաւորութիւնները, և բոլոր գետերն որ իրենց օրէնքներուն տակը կը վազեն՝ միայն թէ Նեղոսի աղբիւրը տեսնան, և իմանան անոր արգասաւորութեան պատճառը . այսչափ ահա երբեմն մեծ կը սեպուի՝ նոյն խի մարդկանց արմատը չորցընող անձանց աչքին առջև՝ իմանալը այս աշխարհս՝ քան թէ անոր տիրելը, բայց ես ոչ երբէք անոնց փափաքը պիտի լեցընեմ : Բնութիւնը ինչո՞ւ պիտի բանայ իր գաղանխքները այնպիսեաց առջև՝ որ աշխարհքս կործանելու համար միայն կ'ապրին : Երանելի են այս ջրի հոսանքներն որ այնպիսիներէն հեռու՝ կը սահին ազատ, և մարդկային արիւնով չեն շաղուիր, որ ամէն տեղ կը վազեն՝ ուր որ այսպիսիները կ'երկնան : Բայց դուն՝ որ ճշմարիտ մեծութիւն

մը ունի հոգիդ, և երկրիս վրայ հարուածներ
ինչեցընելու տեղ՝ գիտէ մանաւանդ դէմ գնել
Թշուառութեանց և յաղթանակել, եկուր ե-
տեհս Թռչելով օդուն մէջէն. բնութիւնը յօժար
է իր գաղանխքները բանալու քեզի:

Ոգին խօսքն որ լմնցուց, հարծեց Յովսէփի
Թէ անոր ետեհն սկսաւ Թռչել. այնպէս մը
կուգար իրեն որ երկրային մարմինը Թողուցեր,
և ամենանուրը գոյացուածիւն մը ստացեր էր
անմահ զգեստ մը՝ անմահ ոգւոյ. օգը՝ իբրև իրեն
ապրելու տարերք մը կը տեսնէր: Ինչպէ մը այն
աստիճան արագութեամբ չի յարձակիր ոչխա-
րի մը վրայ՝ ինչպէս որ Յովսէփի կը Թռչէր օդուն
մէջ: Իմացը՝ անանկ որոշ բնութեան երևոյթ-
ները կը տեսնէր՝ որ իրական տեսարաններէն ա-
մենևին տարբերութիւն մը չունէին: Վայրկենի
մը մէջ կարեցին Նգիպտոսը, սյրեցած Նթով-
պիան և կեցան Սպիտակիոյ մէջ, այն քարաժայռ-
ներուն վրայ՝ որ ինչուան երկինք բարձրանալով
կարծես կը ջանան ծածկել ամենուն աչքէն այն
գանձն՝ որ իրենց մէջ ամփոփած կը պահէն:
Մէկէն ջրի անոյշ ձայն մը Յովսէփոյ ականջը
զարկաւ. և ահա տեսաւ որ երկու մաքուր ջրի
աղբիւրներ կը բղխեն սյրերուն մէջէն, որոնց
վրայ կանանչութիւն մը և ծաղիկներ հովանի
կ'ընէին. նոյն իսկ երևակայութիւնը՝ իր ճար-
տար վրձինովը ասկէց աւելի զուարճալի բնա-
կարան մը չէր կրցած տալ Նայագբ ըսուած
աղբիւրներու յաւերժահարսանց: Այս երկու
աղբիւրները՝ ընդարձակ աւազանի մը մէջ կը
միանան. այն աւազանը երկնքին գեղեցիկ հայե-
լին էր, երբեմն կը ցուցընէր Թանձր ամպերու
արագ ընթացքը, իրենց իրարու հետ սարսա-
փելի զարնուիլը, և փայլակներն որ կը ցրուեն
ամպերը. երբեմն ալ երկնքի կամարին խաղաղ

կապոյտ գոյնը, որուն վրայ ձեան պէս ճերմակ բուրդի նման՝ ասդիս անդին կը շարժին թե-
թե ամպերն՝ որոնց եզերքը ոսկեգոյն ներ-
կուած կը տեսնուի արևուն ճառագայթներէն :
Ոչխարները այն ջրէն դեռ չեն խմած, քամինե-
րը անոր երեսին վրայ շարժմունք մը չեն ազ-
դած, և մէկ ճճի մըն ալ անոր մէջ իր գերեզ-
մանը դեռ չէ ունեցած. և էր մէկ խաղաղ լիճ՝
մը : Բայց երբոր երկնքի հոսանքներէն ուռած՝
կը բարձրանայ այն քարաժայռներէն ալ վեր՝
որ կարծես թէ իրեն ընթացքին դիմացը առնել
կը ջանան, այն ատենն է ահա իր սահման-
ներէն դուրս յարձըրած մէկ գետ մը՝ որուն
աղաղակը հեռաւոր տեղեր կը հնչեն, և որուն
որ կատաղութեանը դիմաց՝ ամենեւին թումը մը
չի դիմանար : Յովսէփ՝ զուարթացած Նեղոսի
աղբիւրները տեսնելուն՝ վազեց լճին եզերքը,
և ինքն առաջին մահկանացուն էր՝ որուն պատ-
կերքը անոր ջրին մէջ տեսնուեցաւ :

Ինչուան հոս մտնելդ, ըսաւ Ոգին, դեռ բան
մը չէ, դուն դեռ բնութեան տեսարաններուն
արտաքին երեսը միայն տեսար. եկ՛ուր, կ'ու-
ղեմ առաջնորդել քեզի այս աղբիւրներուն բուն
սկզբնաւորութեան տեղը, և հոն քեզի ուրիշ
հրաշքներ կ'ուզեմ յայտնել : Հաղիւ թէ խօսքը
լմընցուցեր էր, մէյմըն ալ նայիս ոտքերնուն
տակի գետինը բացուեցաւ, և իրենք մութ
ճամբու մը մէջ մտան : Ինչպէս որ եղեր են
ոմանք որ ինչուան դժոխքը երթալու ատեն՝
երկար ատեն խաւար անդունդներու մէջ մտը-
րած պտըտեր են, և Երեբոսի դռները մօտենա-
լու ժամանակն ալ՝ Կատաղեաց օձերուն սու-
լէնները լսեր են. տեսեր են անոնց արիւնազանգ-
ջահերը, և եռագլուխ Կերբերոսը որ կրակ կը
չնչէ. նոյնպէս ալ հոս՝ մահուան բնակարանին

նման՝ ճամբուն սկիզբները պատած կը տեսնուէր մէկ թանձր գիշեր մը և մէկ սարսափ ձգող հանդարտութիւն մը. բայց քանի որ Յովսէփ առաջ կ'երթար՝ տեսարանն ալ կը փոխուէր: Սարսափելի աղաղակաւ մը բոցի հեղեղ մը իր ոտքերուն տակը կը վազէր, յանդուգն Ավիիանոս մը այն կրակին վրայ կը թափուէր, քամիներն ալ կարծես թէ ոյժ կուտային հողը պատըռտելու ինչուան անդունդները հասնելու: Ահաւոր պատերազմ մըն էր, շատ աւելի սարսափելի քան Տրոյիոյ դաշտին մէջի Հեփեսոսի և Քսանդոսի մենամարտութիւնը: Յուզեալ անքնեքուն վրայ ահաւոր կայծակներ կը ցատքբան, և գիշերն ու ցորեկ շուտ մը կ'անցնին. այս ահեղ աղաղակին քով կատաղի մրրիկն ալ հանդարտութեան տեսարան մը կը տեսնուի: Վերջապէս կռիւէ յոգնած երկրին ծոցէն խուլ ձայներ կ'ելան, կը դողայ գետինը, կը բացուի, և մուխի հեղեղի մը հետ դուրս կը պոռթկայ ծծումբ, մետաղներ և կրակ կտրած քարաժայռներու կտորներ:

Այս մեծ տեսարանը ամենևին վախ մը չձգեց Յովսէփայ վրան: Իթուրիէլ առաւ զինքը բերաւ զուարճալի տեղերուն մէջ, ուր որ արևուն տեղը՝ մեղմ տաքութիւն մը պատեր էր, որուն ազդեցութիւնը երկրիս կեդրոնէն տարածուելով՝ կենդանութեան սերմունքը կը սնուցանէ: Հոն անգին քարերուն վրայէն ոսկիի և արծրթի գետեր կը վազեն, որոնց փայլքը ամենևին կորսուած չէն աղտոտ աւաղներուն մէջէն ալ անցնելու ժամանակ: Հոն է՝ որ բնութիւնը իր ամէն ճիգը թափելով՝ շնչաւորաց անգին սերմունքը կը ստեղծէ, այս սերմունքը աղբիւրներու և մետաղներու հետ ինչուան երկրիս երեսը կուգան կը հասնին: Հոն են գետերուն սկզբնա-

ւորութե աղբիւրներն ալ որ բոլոր աշխարհքս
կը պատեն. Իթուրիելը բերաւ Յովսէփը Նեղոսի
աղբիւրներու գիմաց, և անոր արգասաւո-
րութեան սպաճառը հասկըցուց իրեն: Յովսէփ
անձկանօք մը ծռեցաւ խմեց անոր ջրէն և կար-
ծեց որ նոր կենդանութիւն մը եկաւ վրան:

Ելան դուրս վերջապէս այն տեղէն, և օրուան
լոյսը տեսան նորէն: Հիմա տես սա ամպերը,
ըսաւ Ոգին, որ կը վազէն Նեղոսի արգասաւո-
րութիւն շնորհելու: Այս ըսելու ատենը եր-
կինք վերացաւ. և ինչպէս որ արծուին ձագը՝
վարժած ըլլալով օգին թեթևութեանը ինքզին-
քը յանձնելով՝ իր ծնողին ետևէն ընթացքը կը
շտկէ, նոյնպէս ալ Յովսէփը Իթուրիելի ետևէն
թռաւ գէսլ ի երկինք անոր կարած ճամբէն:
Տեսաւ հոն որ ամպերը իրարու վրայ գիզուած՝
կարծես թէ մեծամեծ լեռներ էին որ կը շար-
ժէին. նման էր երևոյթը՝ ինչ որ կը կարծուի
Ոսաս որ Պելիոնի վրայ կը գլորի: Հոն Իթու-
րիելը ցըցուց իրեն որ ինչպէս արևը այն խոնաւ
նիւթերը կը քաշէր իրեն, որոնք կարգաւ մը
անոր ճառագայթներուն գիմացը գալով՝ իրեն
կրակովը կը մաշէցընեն իրենց կեանքն ալ, անոր
ջերմութիւնն ալ, և ետքը նորէն կը թափին
երկրիս վրայ արգասաւորութիւն տալու:

Յովսէփ այս տեսարաններուս վրայ գիտողու-
թեամբ մը նայելէն ետքը. Ո՛վ երկնային առաջ-
նորդ, ըսաւ Իթուրիելին, զիս որ ինչուան այս
սահմաններս բերիք որ երկիրը երկնքէն կը բաժ-
նեն՝ պէտք է այս պարիսպներէն պատկառիլ,
և կամ կարելի է որ մահկանացու մը ինչուան
Եթերային գաշտերն ալ կարենայ ելլալ: Այս
խօսքերս ըսելու ատենը՝ Իթուրիելին երեսը
կը նայէր. և ահա Յովսէփայ նայելու ատենը
Ոգին ամպերէն ալ վեր թռաւ բարձրացաւ:

Յովսէփ ալ թուաւ ետեւէն, Իթուրիէլ անոր յանդուգն թուչիլը հանդարտեցուց. և արևէն քիչ մը հեռու կեցան երկուքն ալ: Հոն Ոգին մեկնեց երիտասարդ մահկանացուին որ Թեղերաց փառաւորութենէն զարմացած մնացեր էր. թէ ինչպէս երկնային մարմինները՝ իրենց այլևայլ շարժմունքները հաւասարակչութեան մէջ կը սլահեն, և ահեղ վտանութեամբ մը իրարու վրայ կը ստըտին. և իրենց անփոփոխ ընթացքին մէջ կը հստակին կրկին տեսակ օրինաց՝ որոնք մի և նոյն միջոցին մէջ կը մղեն զանոնք: Անկէց ալ Իթուրիէլի առաջնորդութեամբը թուաւ դէպ ի այն վերին դաւառը ուր որ աստղերը կարծես թէ իրարու կը դըստըն, և այնչափ ահա բազմութեամբ լեցուած են առատաձեռն Չեռքէ մը:

Երբոր աշխարհքներուն ամենէն վերջի սահմանը բարձրանալու վրայ կը տեսնուէին, և ահա խիստ հեռուէն մեկաստուածայիններդաշնակութիւն մը Յովսէփայ ահանջը զարկաւ. նոյն միջոցին լոյս մըն ալ տեսաւ, որուն վայլութիւնը թէ որ բաղդատելու ըլլայ մէկը երկընքին վրայի բոլոր արեգակներուն լուսոյն հետ մեկտեղ՝ այնպէս դիւրաւ ստուեր մը կը ձգէր անոնց վրայ՝ ինչպէս որ ցորեկուան ասաղը՝ գիշերուան վրայ կը ձգէ:

Գագրինք հոս մեր ընթացքէն, ըսաւ Իթուրիէլ, չիրնար մահկանացու մը ոտք կոխել այն մեկալ Թեղերաց մէջ. քու ինչուան հիմա տեսածդ՝ անոր շուքն է միայն: Եւ դուն հիմա դեռ շատ աւելի հեռու ես Յաւիտենական Աստուծոյն պալատէն՝ որչափ որ հեռացած չենք երկրէ. և այս ներդաշնակութիւնը՝ որուն ամենէն նուազ ձայնն է որ կը լսես՝ անմահից երգն է:

Լուեց Ոգին՝ և Յովսէփ անյադ մտիկ կ'ընէր •
 Ինքիրմէ դուրս ելած, զարմանքի մը մէջ ընկող-
 մած էր բողոքովին, բան մը չէր տեսնար դիմա-
 ցը, ոչ աշխարհքներ, ոչ արեւներ՝ որոնց մէջէն
 Ոգին կը թռչէր • Թողուց ինքզինքը Իթուրիէլի
 առաջնորդութեանը, և այսպէս ինջան այն ամ-
 պերուն վրայ որ մեր մթնոլորտը կը պատեն :
 Հոն Յովսէփ ինքնիրեն գալով • Ո՛վ ազնիւ թարգ-
 ման բնութեան, ըսաւ Իթուրիէլի, դուն քու
 գաղանխքներդ ինծի ալ յայանեցիր • սակէց
 ետև այս աշխարհս իմ աչքիս առջևն ալ ուրիշ
 բան չէ՞ բայց կէտ մը միայն • ես ճմարիտ ի-
 մաստուններու ալ այս գաղանխքներս պիտի
 սորվեցընեմ : Գիտեմ որ անոնց դիմացը տե-
 սածներուս մէկ խեղճ պատկերը միայն պիտի
 կարենամ գնել • բայց թող իրենք ալ իրենց
 յաջորդներն ալ ետևէրջան աւելի խորերը թա-
 փանցելու : Բայց սակայն տիեզերաց ոչ հրաշա-
 լիքներն և ոչ վսեմութիւնը չկրցան թուլցընել
 իմ էութեանս հետ միացած սրտիս զգացմունք-
 ները • լեցուր սրտիս փափաքն ալ ինչպէս որ
 միտքս լուսաւորեցիր : Քու առաջնորդելովդ
 չէ՞ն կրնար թշուառ աչուրներս տեսնալ իմ
 հօրս գաշտերը :

Մէկէն զգաց Յովսէփ որ աչքին տեսութիւնը
 գերազանց կարողութեամբ մը նոր կենդանու-
 թիւն մը ստացաւ • և ահա դիմացը տեսաւ իր
 ծննդեան տեղերը, իր հայրը՝ շատ տարիներու
 տակ ճնշուած՝ որ Սելիմայի հետ իր խրճիթին
 դիմացը նստեր էր • երկուքն ալ խոր տրամու-
 թեան մը մէջ ընկզմած էին • և Յովսէփը յիշե-
 լով՝ յորդ արցունք կը թափէին : Յովսէփ սաս-
 տիկ զգածուած՝ թուերը կ'երկնցընէր անոնց •
 արցունքները գետի պէս կը վազէին աչուրնե-
 րէն • խօսքեր կ'ուզէր անոնց, կ'ուզէր թռչել

քովերնին և գրկին մէջ սխմել զանոնք: Բայց այսպիսի մէկ ուժով զգացմունքի չկարենալով գիմանալ՝ արթընցաւ. և ահա ամէն բան աներևութացեր էր երկնային կամարին տեսարաններն ալ, Իթուրիէն ալ, Յակովբայ դաշտերն ալ: Ինքզինքը Նեղոսի եղերքը պառկած տեսաւ և գետինը բոլոր արցունքներովը թրջեր էր: Բայց մէկ աստուածային կարողութիւն մը իր սրտին մէջ տարածուեր էր. միտքը աւելի բացուեր էր. ոտք ելաւ՝ Սգիպտոսի երջանկութեանը համար նուիրած աշխատանքը գլուխ հանելու:

Առաքաստները ամիոփուեցան, և նաւակը ըրած ճամբան նորէն բռնելով՝ ետ դարձաւ գետին ընթացքին հետ մէկտեղ: Տեղ տեղ դուրս կելլար Յովսէփ, ամէն տեղի բերքերը քննեց իմացաւ, և հրաման տուաւ որ հունձքին հինգերորդ մասը՝ ամէնքն ալ Մեմփիս քաղաքը իրեն բերեն:

Ծափահարութիւններով մտաւ քաղաքը, գիտեր ժողովուրդն ալ որ զինքը կը մեծարէր՝ թէ այս ճանապարհորդութեան պտուղը հասարակաց երջանկութիւնն էր: Բայց Յովսէփ իր պալատին մէջ ամենևին թուլութեան ետևէ չեղաւ. հրաման տուաւ, և բոլոր թագաւորութեան մէջ գուբեր փորուեցան, և Մեմփիսի գոներուն քով ընդարձակ շէնքեր բարձրացան՝ ցորենը անոնց մէջ լեցրնելու համար:

Յովսէփ ուրիշ թագաւորաց պէս փառաւոր չիրիմ մը չկանգնեց իրեն. իր փառաց յիշատակարաններն էին՝ մարդկանց երջանկութեանը համար նուիրած աշխատանքներն: Սգիպտոս պիտի անցնէր ուրիշ թագաւորաց ձեռքն ալ. Յոյնք, Հռովմայեցիք և Արաբացիք ետևէ ետև իրենց օրէնքները պիտի որոտային հոն. բայց

այն բուրգերն որ ժամանակին հարուածներուն
ալ կը դիմանան՝ իրենց մէջ ամփոփուած ամ-
բարտաւանութեան մոխիրները միայն ապագայ
դարերու պիտի աւանդէին, իսկ Յովսէփայ՝ Ն-
գիստոսին բարերարին յիշատակը՝ պիտի հըն-
չուէր բոլոր այն ժողովրդոց մէջ ալ, պիտի մե-
ծարէին իրեն աշխատութեանցը հետքերը, և
իրեն երախտաւոր ձեռքը՝ այն վսեմ աւերակ-
ներուն քարերուն վրայ փորագրած ի պէս պիտի
ունենար տաւառորուած իր անմահ անունն ալ:

Երբոր այս աշխատանքները մէկ կողմանէ ա-
ռաջ կ'երթային, Յովսէփ մէկ ուրիշ մեծ գոր-
ծողութեան մը ձեռք կը զարնէր: Մեմփիս
դառնալէն առաջ Նեղոսի ընթացքովը ինչուան
ծով դացեր դիտեր էր: Տեսեր էր որ Նեղոսը
Նգիստոս մանելու ատեն այնպիսի բարձր ժայ-
ռերու վրայէն կը ստիպուէր սահելու անցնե-
լու, որ կարծես թէ երկնքէն վար կը թափէր,
բայց Նգիստոսէն ելլելու ատենն ալ իր ընթաց-
քին գիմացը ուրիշ նոր նոր արգելքներ չէին
սրահիր: Արչափ որ Նթովսիայէն ինջնալու
ատենը սարսափելի բռնութեամբ մը կ'ինջնար,
նոյնչափ ալ իր սղտորեալ ջուրը անզգալն կեր-
պով մը իր ժողոված շաղախին վրայ կը դիզէր
ազմային հող մը ընդարձակ տարածութեամբ
տեղ մը. այս տիղմը շատնալով ինչուան կրնար
Նեղոսի գիմացը թումբ մը ձևանալ և արգիլել
անոր ընթացքը: Ահա Յովսէփայ խորհուրդն
այս էր՝ գետին ընթացքը դիւրինցընել:

Այս խորհուրդը Յովսէփայ մտքին մէջ՝ գե-
ղեցիկ սերման մը պէս՝ ուրիշ հարկաւոր և
օգտակար անգրագարձութիւն մը ծագեց:
Մասածեց այն ճախճախուտ տեղը չորցընելով
իբրև նոր երկիր մը ձևացընել և Նգիստոսի հետ
միացընել տեսաւ որ ասով տէրու թեան երկիրն

ալ պիտի ընդարձակէր՝ սովին դէմալանակնկալ
օգնութիւն մը պիտի ըլլար: Զուարթ կենդա-
նութիւն մը աչուրնէրուն մէջ փայլեցաւ, այն-
պէս մը կուգար իրեն որ ահա արդէն կը տես-
նար դիմացը այն երկիրը ամենէն հարուստ բեր-
քերով ծածկուած. և ժողովրդեան մը երջան-
կութեան նոր առիթ մը հնարելու համար՝ դեռ
չեղած ալ սիրտը ուրախութեամբ շեցուեր էր:
Այս խորհուրդներու մէջ էր երբոր մտաւ
Մեմփիս:

Ելաւ Փարաւոնի առջև, և ըսաւ իրեն. Տէ-
րութեանդ մէջ կարգաւորութիւն միայն ընելու
գոհ չըլլալով՝ կ'ուզեմ երկրիդ սահմաններն ալ
ընդարձակել: Թագաւորը զարմանքով մը խօսքը
կարելով. Ո՞ր աշխարհքին վրայ է խօսքդ, ըսաւ,
որ կ'ուզես պատերազմի կրակմը թափել:

Պատերազմի կրակ մը, պատասխանեց Յով-
սէփ, այսպիսի ահաւոր թշուառութիւն մը, որ
նախասինք է մարդկութեան, որ բոլոր տէրու-
թիւններն ալ կը փճացնէ՝ մինչդեռ կարծեն
որ կը հառտառէ: Պատերազմի կրակ մը, սպա-
նութիւնը իմ ձեռուրներս ալ ներկէ, և ես ա-
րեան մէջ թաթխեմ բոլոր հունձքերը, ծաղիւ-
ները. գեաերուն մաքուր ջրերը և խաղաղ
խրճիթները: Ահ, կ'ընտրեմ ես մանաւանդ
նորէն իմ հովուական գաւազանս ձեռքս առ-
նուլ, և այսպիսի հարուածի մը գոհ ըլլալ՝ քան
թէ անոր ամէն բան փճացնող կրակը թափել
աշխարհիս վրայ: Ո՞վ թագաւոր, ներէ որ դի-
մացդ համարձակութեամբ խօսիմ, գաշաւերու
մէջ ծնած՝ կեղծաւորելու արհեստն ալ չեմ գի-
տեր: Քուսթոռը թագաւորական կազմի ծառի
մը պիտի նմանի, որ իր ընդարձակ հովանիին
տակ պահպանես բոլոր քու իշխանութեանդ
տակ եղած ժողովուրդները, և մօտ եղողներու

ալ ազատութեան ասպատանարան մը չնորհէս :
Քու կառավարութեանդ քաղցրութեամբ ա-
նոնց սիրտը քեզի քաշէ . ասկէց աւելի հաստա-
տուն յալթութիւն մը չկրնար ըլլալ : Բայց ես
կ'ուզեմ՝ Յգիստոսը ընդարձակել առանց մէկ
կաթիլ մըն ալ արիւն թափելու : Այն ատենը
մեկնեց իրեն իր մտածած խորհուրդը :

Թագաւորը դո՛հ սրտով մը պատասխան տուաւ
Յովսէփայ . Ար ճանչնամ քու իմաստութիւնդ ,
և մարդասիրութեան անոյշ ձայնը քու բերնէդ
լսելս՝ շատ ախորժելի կուգայ ականջիս : Քու
առաջարկութիւնդ մէկէնիմէկ որ լսեցի , կար-
ծեցի որ իշխանութեանդ մեծութիւնը քու
սիրտդ ալ այսպիսի բարբարոս ամբարտաւանու-
թեան խորհուրդ մը ձգեր է , որ շատ անգամ
բոլոր աշխարհքս արիւնհեղութեան թափը մը
միայն ձեացուցած է : Ձեմ ուզեր ես ալ իմ
աթոռս արիւնաշաղախ աւերակներուն վրայ
դնել : Կնա ուրեմն Յովսէփ , ահա բոլոր զինուոր-
ներս քու կգ են , քու հրամաններուդ հպատակ ,
թող կատարեն այսպիսի մէկ մեծ և օգտակար
խորհուրդ մը : Ասանկ խօսեցաւ թագաւորը :

Յովսէփ փութաց մէկէն Մեմփիսէն դուրս
ելելու բազմաթիւ զինուորներով՝ որոնք բոլոր
իր խորհուրդը առաջ տանելու յարմար դար-
ծիքներով միայն զինուած էին : Երբոր հասան
այն ընդարձակ ճախձախուտին եզերքը՝ յուսա-
հատ աչքով մը սկսան նայիլ այն դաշտին վրայ .
Ո՛վ կարիճներ , ըսաւ անոնց Յովսէփ , փոխանակ
թնամեաց հեռ կռուելու՝ Յգիստոսի բարե-
կամդեան մը օգնէք պիտի , որն որ կը կը հրաւի-
րէ զձեզ վայելելու այս դարերէ ի վեր ձեացած
ընդարձակութեան բերքերն : Ձեր հայրենիքէն
հեռու չեմ քշեր զձեզ , ասկէց ալ ահա կը տես-
նանք Մեմփիսի աշտարակները , որոնք կը քա-

ջալերէն զձեզ մէկ մեծագոյն երկրի մը իրաւունքը տալու իրենց: Այս դաշտերը՝ սովին սարսափը թեթևցնելէն ետև՝ ձեզի վաշխովը հանգերձ պիտի վճարէ ձեր աշխատանքը: Հասկանալի տեսնամ կտրիճներ, փութացէք այս ահաւոր հարուածին առջևն առնելու:

Խօսքը լմնցուց Յովսէփ, և այն բոլոր բազմութիւնը՝ նման սրտերազմող զինուորներուն որ սրտերազմի վայրկենին ամէն ճիգը կը թափեն իրենց զօրավարը գոհ ընելու և յարձակմունքը սկսելու, ասանկ ալ այս գունդերը անհամբեր կ'ուզէին Յովսէփայ հրամանները մէկէն գլուխ հանել: Սկսան նախ եօթը ջրանցքներ փորել մէկ միջոցի մէջ, անոնց մէջ ամփոփելու դաշտին վրայ տարածուած ջրին ընթացքը, տեղ տեղ գիզուած կոյտերն ալ մեծ օգնութիւն էին իրենց աշխատանացը: Չրանցքները իրենց ըսկրզնաւորութեան տեղը միացած էին իրարու, բայց քանի որ գէպի ծով կ'երկըննային՝ այնչափ, ալ կը հեռանային իրարմէ:

Իթուրիէլ՝ այն վայրկենին որ Նեղոսի աղբիւրը առաջին անգամ երկրիս ծոցէն սկսաւ ցառքել՝ ետևէ էր մէկ նոր Նգիպտոս մըն ալ ստեղծելու. այս դիտմամբ թագաւորութեան ինչուան հեռու սահմանները կը խրկէր այն արգասաւոր տիղմը՝ որ զՆգիպտոս ընդարձակելու պիտի ծառայէր, ինքն ալ այսօրուան օրս այս գեղեցիկ գործողութեան եկեր էր օգնելու: Բարձրացաւ օգին մէջ, բոլոր Նգիպտոսը պտտտեցաւ, ջրվէժները անցաւ, սևամորթ Նեթով պացւոյն աշխարհը կտրեց և հասաւ Սպիտանիա: Հոն աղբիւրին արագութիւնը դանդաղեցուց, հոսանքները աւելի նուազ բռնութեամբ Նեթովսիոյ ժայռերէն վար կ'ընային, աւելի հանդարտ ընթացքով գետին վազուածքն ալ

Եզիպտոսի մէջէն կ'երթար, և ջրանցքները փո-
րող բոլոր աշխատաւոր գունդերն զարմանքով
և ուրախութեամբ լեցուած կը նայէին որ Նե-
ղոսն ալ իրենց աշխատութեանը կ'օգնէր, ուստի
իրենք ալ ջանքերնին կ'աւելցնէին. Յովսէփայ
ներկայութիւնն ալ զիրենք կը քաջալերէր, ա-
մէն բան գործողութեանը երազութիւն մը
կուտար: Հասան վերջապէս ծովուն եզերքը.
Ծովուն տեսարանը մեծ ուրախութիւն մը ազ-
դեց վրանին՝ ինչ որ կ'ազդէ նաւապետի մը վրայ՝
երկայն ճամբորդութենէ ետքը ցամաք երկրի
մը երևոյթը:

Ջրանցքերը լմննցան, և պատրաստ էին գետին
ջուրը ընդունելու՝ որ տանին ծովը թափեն. բա-
ցուեցան թումբերը, և Նեղոս գաշտէն քա-
շուելով վազեց արաբութեամբ մը այն եօթը
ջրանցքներուն մէջէն: Իւրաքանչիւր գունդ իր
փորած ջրանցքին քով ժողովուած՝ ջրին տեսա-
րանովը կը զուարճանար:

Աշխատութիւնը լմննցաւ, և Յովսէփ բոլոր
գունդերուն հետ մտաւ Մեմփիս: Այս աշխար-
հակալութիւնը՝ ամենեւին մէկու մըն ալ արցունք
թափել չտուաւ. հայր մը՝ որուն մագերը ճեր-
մըկցուցեր են տարիները՝ իր տղան սղ տեսնե-
լուն միտթարութիւնը կը վայելէր. հարս մը՝
թուերուն մէջ իր սիրոյ երջանիկ պտուղները
բռնած՝ կը պլուէր իր փեսային հետ՝ որ ուրա-
խութենէն ինքզինքն կը կորսնցնէր, նոյն սրտի
խնդութեանը մասնակից կ'ըլլային իրենց սի-
րուն զաւկրներն ալ:

Ելաւ Յովսէփ թագաւորին առջիւը, և գործո-
ղութեան յաջողութեամբ լմննալը իրեն հաս-
կըցնելէն ետև. Հիմա հրաման տուր, ըսաւ.
Եզիպտոս՝ որ բնակիչներով լեցուէր է՝ նոր եր-
կրին վրայ իր ժողովրդեան մէկ մասը տարածէ:

Թագաւորը երախտադիտութեամբ զգածուած ելաւ ամթուէն գրկեց զՅովսէփ . Ա՛յլ բարերար Նգիստոսի, սատասխանեց իրեն, ալնիւ աշխարհակալ, ո՛ւր էր թէ ազգերու բոլոր գլուխներն ալ քու օրինակիդ նմանէին . ո՛ւր էր թէ փոխանակ քաղաքականացեալ ազգաց վրայ իրենց աւերակները ձգելու, այսպիսի երկիրներու մշակութեանը հնարք մը՝ գըննային՝ որոնցմէ իրենք զիրենք ալ կը զրկեն՝ և վայրենի գազանաց բնակութիւն մը կը թողուն : Յովսէփ, լմնցուր գործքդ, տուր սէտք եղած հրամանները, և տար ժողովուրդը երջանկացընելու մէկ երկրի մը վրայ որուն դուն ես ստեղծողը :

Յովսէփ գաղթականներ խրկեց հոն, և այն երկիրները բաժնեց անոնց որոնք Նեղոսի արդմերէն ձևացած և երկար ատեն անոր ջուրերովը ծածկուած՝ մէկ հրաշալի արագութեամբ մը իրենց յանձնուած սերմունքը կը բուսցընէին : Եւ երբոր կը զարգարուէին կանանչութեամբ՝ ծաղկըներով, առատ հունձքերով՝ ստուղներով ծանրըցած ծառերով՝ մէկ կողմանէ ալ գեղերու քաղաքներ կ'ելլային կը բարձրանային, Յովսէփ երջանիկ սրտով մը կը ստըտէր այն ծաղկած երկիրներուն մէջ, ինչպէս որ երկրագործ մը մէկ գեղեցիկ պարտեզ մը ձևացընելէն ետե՛ւ ամէն օր կ'երթայ հոն, զուարթ աչքով մը կը նայի կը տեսնայ իր ձեռուընէրովը անկած ծառերուն մեծնալը, անոնց առջի հովանին կը վայելէ, և իր ընտանեացը մէջ սիրտը կը զուարթանայ՝ քանի որ կը մտածէ թէ իր աշխատանացը ստուղը կը քաղէ : Յովսէփայ սիրտը ալ նոյն զգացմունքները ունէին . բոլոր Նգիստոս իր ամէն հարստութեամբը Մեմփիսէն սկսեալ ինչուան Նեղոսի ջրվէժները՝ շատ աւելի նուազ զարմանալի տե-

աարան մը իրեն աչքին առջև կը տեսնուէին: Շովուն պահապան հրեշտակը այս զուարթ եղերքներուն վրայ կուգար պտըտելու, հոն մըրիկներուն ունաւակոծութիւններուն տագնապները կը մոռնար. ծոյն ալ կարծես կը պատկառէր այս նոր դաշտերէն, և նոյն խկ Նգիպտոսի պահապան Ոգին ալ այս տեղերուն վրայ թռչելով իր գործքին վրայ կ'ուրախանար:

Այս ըրած խնամքներուն մէջ, Յովսէփայ սրտին խորունկէն արթընցան իրմէ անբաժան զգացմունքներն. տեսնելով որ մէկն ալ չդարձաւ այն գերիներէն զորոնք խրկեր էր իր հօրը անակը, սարսափելի վախեր սիրտը պատեցին:

Եստ անգամ ինքնիրենը կը հարցնէր. Չըլլայ թէ արդեօք Քենիամինն ալ իրմէ յափշտակուած ըլլայ. իրեն կերպարանքը միշտ աչքին առջևն էր. կարծես թէ ահա կը տեսնար որ եղբայրական բարեկամութիւնը իրեն շրթունքներուն վրայ կը փայլէր: Երբեմն կ'անցնէր մտքէն թէ կրնար ըլլալ որ Քենիամինն ալ իրեն պէս Յակովբայ սիրելի ամուսինէն ծնած ըլլալուն համար՝ իրեն խեղճ վիճակը անոր գլուխն ալ հասած ըլլայ. և թէ իր եղբայրները Քենիամինի վրայ ալ ինչուան՝ Յովսէփայ արիւնը հալածած ըլլան, հայրենական սահմաններէն վաճառած ըլլան զինքն ալ և գերութեան լուծի մը տակ ձգած ըլլան:

Այս տագնապներուն վրայ՝ ծանր կասկած մը իրեն մտքը պաշարեց. Անտարակոյս, կ'ըսէր, եղբայրներս զիս ինչուան ետքը ատելով և վախնալով որ իրենց կարօտութիւնն երևան չելլայ, անուշտ այն գերիները Յակովբայ աչքէն հեռացուցած են, և թերևս երկաթներու ալ զարկած են: Սկսաւ մեղադրել զինքը որ այն խեղճերուն թշուառութեանը պատճառ եղաւ.

ցաւակից կ'ըլլար անոնց, միտքը կը բերէր իր գերութիւնն ալ: Թէպէտ և կը փափաքէր ուրիշ ծառաներ ալ խաւրել իր հօրը խրճիթը՝ բայց փափաքը՝ սրտին մէջը կը խղդէր, և թէպէտ կը տեսնար որ մեծամեծները իրենցմէ ստորիններուն արիւնը արհամարհ կը սեպէին, և ինչուան երբեմն ամբողջ ժողովուրդներ իրենց անիրաւ կրկնը կը զոհէին, բայց գիտէր Յովսէփ որ ոչ իր փառաց աստիճանը և ոչ բնութեան փափուկ զգացմունքներն՝ չէին կրնար իշխանութիւն տալ իրեն՝ մահկանացուաց մէջ ամենէն նուաստն ալ զոհելու իր կամքին:

Այս միջոցներուս ընդհանուր ժողովրդեան թշուառութիւնը Յովսէփայ սիրան ալ տակնու վրայ ըրաւ, և նոյն խակ իր խեղճութիւնները թեթեւցուց իր աչքին դիմացը: Ընդարձակ չէնքերը լեցուեր էին ցորենով, բոլոր երկիրն ալ իր բարիքներովը ծածկուած կը տեսնուէր՝ երբորահաւոր հարուած մը կը սպարաստուէր ժողովրդեան մը՝ որոնք կը սարժենային սովի երես չտեսնելիուն համար: Պատերազմներու առաջարկութեանց նման որ թաղաւորաց պալատներուն մէջ կը վճռուին՝ երբոր երջանիկ երկրագործը որոշուած խորհուրդին անտեղեակ կարծէ թէ իրեն համար է որ իր երկիրը կը մշակէ:

Այն հրեշտակը՝ զորն որ աշխարհիս վրայի ազգերը պատժելու համար կը խրկէ ամենա կաշն Սատուած՝ ինչաւ երկնքին կամարէն: Որոտաց իր սպառգամը, և ահա սարսափեցաւ երկիր, և Ովիլիանոս տակնու վրայ եղաւ: Մէկէն ՚ի մէկ Լիբիոյ անապատներուն մէջէն սարսափելի փոթորիկներ դուրս յարձրկեցան՝ որոնք իրենց մութ կողերուն մէջ ամփոփած չորութիւնն ու անբեր աւաղները բերին թափեցին

այն երկիրներուն վրայ . և երբոր այս ամէն բան
այրող չորցընող մըրիկները՝ Նգիպտոսը անբեր
անապատ կը դարձընէին՝ մէկ կողմանէ ալ Ն-
թովսիոյ վրայ միշտ դիպուած ամպերը ամէն
տեղ կը ցրուէին կը տարածէին , մէկ պատե-
րազմ մըն էր որ օդին ընդարձակ դաշտին մէջ
կը տեսնուէր : Նախ հարաւային քամիները
դէմ կեցան , և ամպերը երկու հակառակ քամի-
ներու բռնութիւններէ ստիպուած իրարու հետ
կը զարնուէին , հազարաւոր փայլակներ չորս
կողմանէ կը ցատքըտէին , և մի և նոյն միջոցին
մէջ կայծակներու՝ մըրիկներու և Նեղոսի ջր-
վէժներու որոտալները բոլոր օդը կը թնդացը-
նէին : Նթովսիոյ մօտակայ բնակիչները թէպէտ
և վարժած էին ջրվէժներու ազաղակին՝ սար-
սափեցան այս ահաւոր շփոթութեան գոռալ-
ներէն : Վերջապէս Վիբիոյ մըրիկները յաղթա-
նակեցին , ամպերը ետ ետ քշուեցան , և ծո-
վերու անդունդներու մէջ ծածկուելու պէս՝
հորիզոնին վրայէն աներևութացան , փորձան-
քաւոր պարզութիւն մը օդոյ պատեց երկնքին
ընդարձակ տարածութեանը մէջ :

Նգիպտոսի պահապան Ոգին տեսաւ որ ամ-
պերուն հետ՝ այն տէրութեան բոլոր հարստու-
թիւնն ալ հեռացաւ գնաց . երկնքին երևոյթը
ծածկող քող մը չէր մնացած օդին մէջ , բայց
այս գեղեցիկ տեսարանը կը դառնանար իրեն ,
քանի որ պատրաստուած հարուածը կը տես-
նէր : Նեղոսի աղբիւրին վրայ աչուըները դար-
ձուց . տեսաւ այն գետն որ այս միջոցներուս
երկնքին հոսանքներէն ջուրը լեցուելով հեղե-
ղի պէս դուրս կը սրտթկար , հիմա թեթև ա-
լիքներ միայն երեսին վրայ ձևացընելով վար կը
թափէր , ու լեռներուն մէջէն կ'անցնէր . կա-
մաց կամաց տեսաւ որ կը ցամքի Նեղոս , և մէկ
9*

պզտի առուակ մը դարձաւ՝ որուն հազիւ թէ ջրին ընթացքին ձայնը կը լսուի, և պզտի արգելք մըն ալ բաւական է անոր խեղճ ընթացքը բոլորովին արգիլելու: Արդէն ջրվեժներու գոռալու ձայները թուլցեր էին, կարծես թէ ետ ետ կը փախչէին և հեռուէն իրենց որոտաները կը հնչեցընէին: Արթալով հոսանքները ցամքեցան, արձագանգները համրացան, և այն չորցած ընդարձակութեանը մէջ խոր լուծիւն մըն է պատեց: Արկնքի թռչուններն ու վայրենի գաղաններն որոնք ջրերուն աղաղակէն ահու գողի մէջ էին միշտ, հիմակուան հանգարտութիւնը նոր տեսակ սարսափ մը ձգեց վրանին: Մօտակայ դաշտերու բնակիչները տագնապեալ իրենց խրճիթներէն դուրս ինկան, և այն մերկ ու ցամքած ժայռերուն տեսարանը արհաւիրք մը պատեց վրանին. իրենց վրայ վճռուած հարուածը աչքերնուն առջևը կը տեսնային. կը կարծէին տեսնալ՝ որ ահա սովը՝ ոսկորներէ ձևացած ահաւոր երևութի մը տակ՝ կ'իջնար այն քարաժայռներուն գագաթէն՝ ուսկից որ առաջ ամէն առատութիւն կը վազէր:

Այն միջոցներուն որ ամէնքն ալ այս սարսափելի հարուածը յայտնապէս կը տեսնային, բոլոր Յգիստոս՝ երջանիկ զուարթութեան մը մէջ ընկողմած՝ առատութեան ետքի վայելքը կը վայելէր: Նեղոս դեռ իր ընթացքը առատ ջրով կը շարունակէր, և պակսիլը գրեթէ անզգալի էր: Բայց երբսր տեսան Յգիստացիք ալ որ ջուրը փոխանակ իր սահմանէն դուրս վազելու՝ երթալով կ'իջնար, յուսահատութիւն մը բոլոր տէրութիւնը պատեց: Բոլոր գետին երկայնութեանը վրայ երկու կողմէն՝ բազմութեամբ եզերքները լեցուած, և տխուր աչուրնին ագահ գետին վրայ տնկած՝ ցաւալից սրտերով անոր պակսիլը կը գիտէին:

Ընդունայն տեղը կը սպասէին դաշտերը որ
 Գան ջրերը պաղաբեր ընեն զիրենք. արդէն փա-
 փուկ ծաղիկները չորցան, աւելի ուժով բոյ-
 սերը իրենց թուլցած գլուխները ծռելով կար-
 ծես թէ Նեղոսի օգնութիւնը կ'ուզէին. իսկ
 արմաւենիներն ու մայրերը դեռ իրենց տերու-
 ներովը ծածկուած այն սարսափելի հարուա-
 ծէն իրենք միայն խալըսիլ կը կարծէին. բայց
 վերջապէս նման այն յիշատակարաններուն՝
 զորոնք մարդու ձեռք բարձրացուցեր է իրմէն
 ետքն ալ մնալու աշխարհիս վրայ, և որոնք
 դարերու գիմաց կենալէն ետեւ, վերջապէս կը
 գլորին ժամանակին աւարհարուժեանցը տակ-
 ասանկ ալ այս գեղեցիկ անտառները բոլոր ի-
 րենց աղուորութիւնը կորսնցուցին. և այն
 տերևները որոնք կարծես թէ իրենց յաւիտե-
 նական զարդերն էին, գեղընցան, թափթրփե-
 ցան, և թողուցին մէջտեղը մերկ և մեռած
 յօղուն մը և չորցած ձիւղեր: Բայց երկիրը դեռ
 բոլորովին մերկացած չէր իր գեղեցիկ կանաչու-
 թենէն, վասն զի գեատգեբքներուն վրայ դեռ
 կը տեսնուէր. բայց քիչ ատենէն ամէն բան
 փճացաւ, և ընդհանուր աւերակ մը պատեց
 բոլոր երկիրը: Կարծես թէ մարախներու բա-
 նակ մը յարձըկեր կրծեր էր ամէն բան՝ ին-
 չուան հողին մէջի արմատներն ալ, և կամ թէ
 հրդեհի մը բոցերը բոլոր տերութիւնը մոխիր
 դարձուցեր էին: Փարունն ու աշունը որ ձեռք
 ձեռքի տուած այս գեղեցիկ տեղերուս մէջ կը
 թագաւորէին՝ կարծես թէ թողուցեր քաշուէր
 էին՝ մէյմըն ալ չգառնալու մտքով. ամառը՝ ա-
 մէն բան աւերակ դարձնող կրակը իր հետը
 առած՝ եկեր հաստատեր էր հոն իր թագաւո-
 րութեան աթոռը: Արևուն տաքութենէն խա-
 լըսելու համար հովանի մը չկար. երկիրը չոր-

ցեր էր, գէփիւռնին շունչը մարդուս երեսը
կ'այրէր, և կրակ գարձած Նեղոսն ալ զովու-
թիւն մը չէր շնչէր սմեննւին:

Երբոր մեծամեծներէն շատերը իրենց պալատ
ներուն խորերը քաշուէր էին՝ որպէս զի սովին
սարսափելի հարուածը աչքերնուն առջևէն
հեռացընէն, և թէ որ կարելի ըլլայ մտքերնէն
ալ դուրս թօթափեն, Յովսէփ դուրս ելաւ
Մեմփիսէն և գնաց գէս ի դաշտերը ուր հա-
սարակաց խեղճութիւնը ահաւոր տեսարան մը
ձևացեր էր: Ինչ երևոյթ էր որ Յովսէփայ
աչքին զարկաւ. փոխանակ այն երջանիկ բնա-
կութեան ուր որ բնութիւնը իր գանձերը ա-
ռատ կը բաժնէր, հիմա ընդհանուր աւերակի
մը միակերպ տեսարան մը միայն բացուէր էր
մէջտեղը. բոլոր Եգիպտոս՝ իր չորս կողմը պա-
տած ժայռերուն և աւաղներուն նման անբեր
և անապատ դարձեր էր. Նեղոսը կը ցամբէր՝
իբրև թէ իր ընթացքը ուրիշ երջանիկ երկիր
մը դարձուցած ըլլար, գեղացիները յուսա-
հատ գլուխնին կախած կը պառտէին:

Այսպիսի տեսարանի մը գիմաց զարհուրած
կեցաւ Յովսէփ: Բայց ետքը մէկէն ելաւ քա-
ղաքերէլու ժողովուրդը, և խոստացաւ անոնց
պիտոյքը լեցընելու: Հաւատացին Յովսէփայ
խօսքերուն. գեղեցիկ ակնկալութիւն մը սրտեր-
նուն մէջը ծագեց, և քաղքէ քաղք ինչուան
Եթովպիա նոյն յոյսը տարածուեցաւ:

Գնաց Յովսէփ պառտեցաւ բոլոր այն երկիր-
ներն որ իրեն արգիւնքովը ձևացուցեր էր,
բայց գոհ չէր ըլլար միայն իր խոստմունքնե-
րովը վստահացնելու ժողովուրդը, այլ ամէն
ջանք սկսաւ ընել խեղճութեան առջև առնե-
լու: Իր պալատը չէր գառնար ինչուան որ
Թշուառ մարդկանց խեղճութեան ձայները

չի դադարեցընէր. անկէց ետե իր բնակուած թիւնը. հասարակաց շէնքերու մէջ էր, ուր որ ցորենը ամփոփուած էր, ուսկից որ ազգերու բարե-
րար կը հանդիսանար. ահա հոն էր իր պալա-
տը: Գիտէր Յովսէփ որ մեծամեծները աշխա-
տութեան ծանրութենէն խաղըսելու համար էր
միայն որ նուաստ աստիճանի մարդկանց վրայ
ամէն ծանրութիւն կը թափէին, ուստի Յով-
սէփ ինքը անձամբ իր ժողոված ցորենին գլուխը
անցեր էր բաժնելու ժողովրդեան: Երջանիկ
դեղացի, մի վախեր չես մեռնիր սովէն, քանի
որ քու աշխատանքովդ շինած հացդ Յովսէփաց
պէս հարուստի մը ձեռք ինկած կը տեսնես:

Պետափրէս ինքն ալ իր պալատը թողուցած
եկեր էր Յովսէփաց օգնելու: Բայց ուրիշ որոնց
կրնար յանձնել մէկալ երկրորդական գործու-
ղութիւնները, ուր կրնար գտնել այնպիսի
վստահելի մարդիկ որ ազահուածեամբ առա-
տութիւնը չփճացնեն: Գտաւ Յովսէփ արժա-
նաւոր անձինքը, չգնաց քաղաքներու մէջ փրն-
տուելու զանոնք, գտաւ ուղածները մէկ կալուա-
ծի մը մէջ միայն, և ասոնք իր գերութեան ըն-
կերներն էին: Պետափրէսի հաճութեամբը՝
Մեմփիսի դուռը ժողովեց զանոնք:

Սիրելի բարեկամներ, ըսաւ անոնց, ես ձեր
չղթաներուն մասնակից եղայ, հիմա դուք ալ
ինձի հետ կ'ուզեմ որ մասնակից ըլլաք այսպիսի
պատուոյ բարձր աստիճանի մը հաստատուն
վայելքի, որ է ժողուրդը երջանիկ ընելու վայել-
քը: Զմնացին ձեզի ոչ ծաղիկներ, ոչ կանաչ
անտառներ, ոչ հասունցած հունձքեր. այսպիսի
տխուր տեսարանէ մը զձեզ կ'ուզեմ հեռացը-
նել՝ ուրիշ հարկաւոր խնամքներ ձեզի յանձ-
նելով. ինչուան որ բնութիւնը զձեզ նորէն կան-
չէ իր դաշտերը՝ իրեն ձայնին պէտք է որ հնա-

զանդիք • բայց հիմա մէկտեղ պիտի ապրինք , և ես ուրախութեամբ պիտի տեսնամ նորէն այն օրերն՝ որ բարեկամութեամբ սերը իմ թշուառութիւններս կը մեղմացնէր :

Յովսէփ խօսքը լմնցուց , և անոնք ամէնքն ալ մեծ եռանդով մը նուիրեցին զիրենք այս սիրոյ նոր պարտքերը կատարելու : Հոգւոյ և մարմնոյ մը մէջ գտնուած գեղեցիկ յարմարութիւնը կը տեսնուէր Յովսէփայ և իր բարեկամներուն վրայ • մէկ սրտով կը մտածէին և կը գործէին : Արդարութիւնը՝ որ երկրէս հալածուած կը սեպուէր՝ նորէն ծագեց հոն , և իր աթոռը Եգիպտոսի մէջ դրած կը տեսնուէր : Սղքասն ալ հարուստին պէս իր իրաւունքը կը վայելէր • և երբեմն թէ որ իշխանութեան ուժն ալ կը փայլէր մէջտեղ՝ քաշուած թշուառին օգնութեանը համար էր միայն : Ահա այսպէս սովին տաղնապի ժամանակ առատութիւն մը տիրեր էր : Մեծամեծները միայն՝ ստիպուած իրենց արտաքին զարգերը չափաւորելու՝ կը նեղուէին սովին տաղնապէն • գոհ էր աղքատը՝ հարուստը միայն տժգոհ • հազիւ երբէք տեսնուած տեսարան մը հասարակաց թշուառութեանց մէջ :

Բայց Եգիպտոսի պահպան Ռդին՝ Նեղոսի աղբիւրէն ելաւ բարձրացաւ բարձր քարածայռին դադաթին վրայ , ուսկից որ աչքին առջևը կը տեսնէր իր պաշտպանութեանը տակ եղած ամբողջ թագաւորութիւնը : Մէկ զգայուն մօր մը պէս՝ որ ուղեւոր մնուցանել իր նորածին զաւակը՝ և տալու կաթին աղբիւրը ցամքած գտնելով՝ ցաւագին աչքով մը կը նայի իր սիրոյն քաղցր ստղոյն վրայ , ասանկ ալ Ռդին կը գիտէր այս երկիրը , որ Նեղոսի տղմէն ձևացած , անոր ջրովը արգասաւոր եղած , և հիմա սովէն անապատ դարձեր էր : Բայց իր թշուառու-

Թեանցը մխիթարական տեսարան մը բացուած
 կար. Մեմփիսի դրանը մէջ մէկ նոր աղբիւր մը
 կը տեսնէր, ուսկից առատութիւնը կը վազէր
 բոլոր Նշիպտոս. կը տեսնէր որ Յովսէփն էր՝
 որ անոր ընթացքը կը կառավարէր: Տեսաւ որ
 հիմայ այն թագաւորութեան սրահապան Ոգին
 ալ էր նոյն այս առաքինի մահականացուն. դո՛հ
 սրտով մը թռաւ երկինք, ուսկից որ բոլոր այս
 հարստութեանց վրայ կը հսկէ:

Յ Ո Վ Ս Է Փ Գ Ե Ղ Ե Ց Ի Կ

Ե Ր Գ Ե Օ Թ Ն Ե Ր Ո Ր Դ

ԵՐԳ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Քանի որ Եգիպտոս զինքը պողպատէր ընող
 գետէն զրկուած՝ Յովսէփայ ձեռքովը կը կե-
 րակրուէր, սովը՝ մէկ ահաւոր հեղեղն մը պէս,
 որ մէկ կողմանէ եթէ թումբերով արդելուի,
 դէպ ի ուրիշ կողմ մը իր ասպատակութիւնը կը
 դարձընէ՝ Եգիպտոսի տէրութեան սահմաննե-
 րէն դուրս կը տարածուէր: Հրեշտակը որ այս
 սարսափելի հարուածը կը թափէր վերէն՝ հա-
 սեր էր արդէն մինչև Վարմիր ծովուն եզերք-
 ները, և չորութիւնը տիրէր էր ինչուան այն
 տեղերն ալ: Հրեշտակը կտրէց ծովն ալ, մտաւ
 Արաբիոյ պողպատէր դաշտերն ալ, և մի և նոյն
 վայրկենին մէջ երկինքն ու երկիրը իր հարուած-
 ներովը լեցուց. ամպերը ցրուեցան և երկիրը
 իր արգասաւորութիւնը կորսընցուց. Արաբիոյ
 ազնիւ բերքերը բոլոր փձացան. ծովուն երեսին
 վրայ ալ չէր տարածուէր այն անուշահոտու-
 թիւնն՝ որ ճանապարհորդները կը զուարթա-
 ցընէր և իրենց հայրենիքը մտցընէլ կուտար:

Քայց հրեշտակը իր ահաւոր ընթացքը դեռ
կը շարունակէր, և ամենակալ Աստուծոյ իրեն
ցուցըցած ճամբովը երթալով հասաւ Քանանու
երկիրը Յակովբայ դաշտերուն մէջ: Երբոր նա
յեցաւ այն բնակարանին, վրայ ուր որ բնու-
թեան Արարիչը կը պաշտէին՝ կանկ առաւ, և
փափաք մը սրտին մէջ վառուեցաւ որ ինքն ըլ-
լայ այն տեղւոյն պահապան Ոգին: Մտաւ ծե-
րունւոյն անակը, տեսաւ որ արցունք կը թա-
փէր: Հրեշտակը թէպէտ գթութեամբ լեցուած
կ'ուզէր խնայել, բայց ինքզինքը ստիպուած
կը տեսնէր Աստուծոյ վճռոյն հնազանդելու՝
որուն գաղանիքը իրմէն ալ ծածկուած էր: Եւ
ահա մէկէն հողին ծոցը ցանուած հունտերը
չորցան, բոլոր բոյսերուն սննդարար հիւթերը՝
ցամքած գետերու պէս հողին մէջէն բոյսերու
մէջ և ծառերու գագաթները ալ չէին վաղէր:

Յակովբայ տնակն ալ իր կանաչութենէն մեր-
կացաւ. ծաղիկներու պսակներով ալ չէր զար-
դարուէր: Քովի Յովսեփայ շինած խորճիթն ալ
չորցաւ, որուն մէջ հիմա Սելիմա կը բնակէր.
բոլոր դաշտերն ալ նոյն տեսարանն ունէին:

Յակովբ' որ Յովսեփայ հեռանալէն ետև հա-
զիւ երբէք իր տնակէն դուրս ելեր էր, այս
թշուառութենէն ստիպուած ելաւ: Սելիմայի
և Բենիամինի վրայ կռթրնած՝ ծնկուրները դռ-
ղալով դնաց դաշտերը, ծերութենէն ծած-
դլուիւր վեր վերցուց, և տխուր աչուրները չա-
րագուշակ տեսարանին վրայ կը պտըտցընէր:
Երկարատեն լուռ կենալէն ետև. — Ո՛վ խորճիթ
Սբրահամու, հառաչեց սրտէն, քու առջև պայ-
ծառութիւնդ արդէն կորաւ լմընցաւ... Ո՛վ
խորճիթ սիրելի զաւակիս՝ որ աներևութացաւ
աչուրներէս, դուն ալ մեր ցաւոցը մասնակից
ես այսօր, ահա քու վերջին տերևիդ իյնալն ալ

տեսայ... Եւ դուն ալ ո՛վ սեղան Աստուծոյ,
այն օրէն ի վեր որ Սբրահամու ձեռուընէրը
կանգնեցին զքեզ, ահա այս առաջին անգամ է
որ երկրին առջի բերքերը չես ընդունիր... Ո՛վ
կը կարծէր որ ուրիշ թշուառութիւններ ալ
պիտի ողբամ եղեր, և ուրիշ նոր ցաւերով ալ
լէցուած պիտի իջնամ եղեր մահուանս շիրմին
մէջ: Սիրելի զաւակս կորսընցընելս դեռ բաւա-
կան չէր ինձի, և հարկ է եղեր որ մեռնելու
ատենս՝ տեսնամ աչքիս առջևը բոլոր ընտա-
նեացս դառն մահերն ալ...:

Ետքը գորովալից աչուընէրով Սելիմայի և
Բենիամինի վրայ նայելով, Գուք ալ ըսաւ ի-
րենց, ո՛վ գուսար իմ, ո՛վ որդեակ իմ, որ իմ
թշուառ ծերութեանս մխիթարանքներն էք,
և իմ աչուըններս գոցելու... Յաւը խեղճ ծե-
րունոյն բերնէն խօսքը կտրեց:

Սելիմա դրկեց խեղճ ծերունին և արցունք
քովը կը թրջէր. Հայր իմ, ըսաւ, թէ որ ամէնք-
նիս մէկտեղ գերեզման իջնելու որ ըլլանք, սրբ-
տիս մեծ փափաքը լէցուած պիտի գտնեմ: Ես
անգամ խնդրեր եմ Երկնքէն որ քու վախճանե-
լէդ ետև իմ կեանքս ալ վերցընէ: Արթած ըլ-
լալովս իմ արցունքներս քու կիներուդ հետ
խառնելու, ամէն օր քու խրճիթդ պիտի վազեմ
զքեզ փնտռելու. և զքեզ երբոր հոն չգտնամ՝
իմ սիրտս ինչպէս պիտի դիմանայ այսչափ ըրած
կորուստներուս վրայ, և իմ արցունքներս պիտի
բաւե՞ն արդեօք լալու մէկ հայր մը, մէկ ամու-
սին մը: Այս խօսքերը անանկ սրտաշարժ ձայ-
նով մը ըսաւ, որ Բենիամինն ալ զգածուեցաւ,
և Յակովբայ սրտին ցաւերն ալ քիչ մը մեղմա-
ցան:

Իսկ Յակովբայ մէկալ տղաքը մէկտեղ իրենց
բնակութիւններէն դուրս ժողվուած տխրու-

Թեամբ մը կը նայէին իրենց բնակարաններուն
 և իրենց դաշտերուն վրայ՝ որոնք մերկացեր էին
 բոլոր իրենց ունեցած հարստութիւններէն .
 ետքը զարհուրած իրենք իրենց վրայ կը նայէին՝
 առանց խօսք մը բերաններնէն հանելու :

Սիմէոն իր ամէն եղբայրներէն ալ աւելի
 տրտում և գոյնը նետած՝ ոչ խրճիթներուն
 վրայ և ոչ դաշտերուն վրայ աչուրները կը դար-
 ձընէր, դառն յուսահատութեան մը մէջ ընկըզ-
 մած՝ կատաղի աչուրները հողին վրայ անկած
 կը նայէր :

Ա՛հ խղճի խայթեր, յանկարծ պոռաց հառա-
 չելով, որ գիշեր ու ցորեկ կը հալածէք զիս
 միթէ քիչ տանջանք էիք դուք ինձի, և ահա
 մէկ ուրիշ աւելի սարսափելի մըն ալ . վասն զի
 գիտեմ ստուգիւ՝ տարակոյս չիկայ, ո՛վ որդիք
 Յակովբայ, գիտեմ որ ես եմ որ ձեր գլխուն
 վրայ այս հարուածը երկնքէն թափել տուի :
 Ես եմ որ զձեզ մոլորցուցի, ես միայն ծախեցի
 իմ եղբայրս . թէ որ ես չըլլայի՝ բարեկամու-
 թիւնը, ուրախութիւնը և առատութիւնը հիմա
 այս դաշտերուս մէջ պիտի թագաւորէին : Թէ
 որ այս հարուածը իմ գլուխս միայն իջնալու ըլ-
 լար՝ շատ փոյթ չէի ըներ, բայց այս վրէժ խնդիր
 երկինքը՝ որուն որ ընդունայն տեղը կ'ազատեմ
 որ բարկութեան կայծակը իմ վրաս միայն թա-
 փէ, կ'ուզէ իմ վիշտերս ծանրացընել . կ'ուզէ
 որ տեսնամ հօրս մեռնիլն ալ, Սելիմայինն ալ և
 բոլոր ընտանեացս ալ : Աչքիս առջիւր պիտի
 տեսնեմ բոլոր ասոնց վերջի շունչերնին տալը՝
 ասոնց ամենուն մահուանը պատճառ զիս միայն
 գանկելով : Ծներ եմ ես Աբրահամու ցեղը ար-
 մաակն ջնջելու : Ընդունայն տեղը խոստացաւ
 իրեն Աստուած մէկ բազմաթիւ սերունդ մը,
 ես այն սերունդը ջնջեցի : Ալ հնարք չկայ .

պէտք է որ արմատախիչ փճանայ... Այո՛, այս
այսպէս է, դուք ալ ասկէց ետև փուճ տեղը
կ'արգելուք զիս, ահա կ'երթամ ես ամէն բան
յայտնելու Յակովբայ, կ'ուզեմ որ պատժէ
զիս Յակովբ, որ զարնէ սպաննէ զիս, և մէկ
հարուածով խալըսէ բոլոր այս դաշտերը մէկ
մարդասպանի մը ձեռքէն, և անոր սլամաճառաւ
ինչած ամէն հարուածներէն:

Ասոնք ըսաւ, և յուսահատութիւնը ճակտին
վրայ պատած՝ կ'ուզէր հեռանալ իր եղբայրնե-
րէն:

Կեցիր ո՛ւր կ'երթաս, պոռաց ետևէն Ռու-
բէն, կեցիր. ապա թէ ոչ, ահա մենք ալ կու-
դանք ետևէդ և կը յայտնենք Յակովբայ որ
բոլոր իր զաւկրներն ալ յանցաւոր են: Ան-
գովթ, կ'երթաս մահ փնտուելու, և չես մտածեր
որ կը վազես հայրդ սպաննելու:

Սոսկում մը ինչաւ Սիմէոնի վրայ. կանկ ա-
ռաւ. և տխրութեամբ դարձաւ նորէն իր խըր-
ճիթը: Տեսան հեռուանց պատկառելի ծերունին
որ Սելիմայի և Բենիամինի վրայ կութընած ար-
ցունք կը թափէր:

Զերթանք առաջ, ըսաւ Նեփթաղիմ: Երջա-
նիկ Աելիմա, երջանիկ Բենիամին, երանի՛ ձեզի
որ կրնաք իրեն արտասուացը ընկերել: Անշարժ
մնացեր էին ամէնքն ալ, Սիմէոն կը դողար,
կարծես թէ մարդասպան մըն էր որ իր վիրաւո-
րած զոհը դիմացը կը տեսներ: Սիրտը սկսաւ
նեւել, պաղ քրտինք մը ինչաւ վրան. ելաւ
քանի մը քայլ առաջ դնաց երթալու Յակովբայ
ոտքը պլուկելու, իր յանցանացը սարսափելի
ծանրութենէն ինքզինքը խալըսելու, բայց ա-
հեղ փոթորիկէ մը ետ հրուելու պէս, ահուդո-
ղի մէջ ետ քաշուեցաւ:

Այս միջոցներուս ամէն տեղ կը ասրածուէր

Յգիսպոսս կառավարողին իմաստութեան համբաւը՝ որով բոլոր այն երկիրները սովէն կը պահպանէր:

Երկնքին և երկրիս մէջտեղը հրեշտակ մը կը թռչի որ մարդկանց առաքինութիւնները կը հռչակէ: Մեմփիսի աշտարակներուն վրայէն՝ երկնքէ երկինք բարձրանալով ելաւ ինչուան բոլոր տիեզերաց Աստուծոյն ատուին քով, ամէն տեղ Յովսեփայ իմաստութիւնը կը քարոզէր՝ որով Յգիսպոսսը սովէն ապահովուց: Տիեզերաց մէջի բոլոր աշխարհքները իրենց այլևայլ ընթացքներուն մէջ Յովսեփայ անուանը արձագանք թնդացուցին, երկնային Ոգիները մտիկ կ'ընէին այս վսեմ ներդաշնակութիւնը՝ որ առաքինութեան նուիրուած էր: Անկէց արագ ընթացքով մը ինչաւ հրեշտակը Յակովբայ դաշտերուն վրայ, հոն ալ յայտնի ըրաւ Յգիսպոսս կառավարողին իմաստութիւնը՝ իր քաղցր բնաւորութիւնը, ու այն առատութիւնն ու կարգերը որ իր թագաւորութեանը մէջ հաստատեր էր, իրեն զգայուն սիրտը որ ունէր թշուառներուն՝ դաշտերու բնակչաց և նոյն իսկ օտարներուն վրայ:

Այս համբաւը Յակովբայ սիրտը շարժեց, բայց իրեն տղաքը տագնապով մը լեցուց. այնպէս մը կուգար իրենց որ այնչափ առաքինութիւններուն պատկերը յանգիմանութիւն մըն էր իրենց բարբարոս անգթութեանը: Այս մարդս, ըսաւ Սիմէոն ինքնիրենը, թշուառներուն օգնութիւն կը հասնի իրեն անծանօթ ալ ըլլան, իսկ ես՝ բուն իմեղբորս արիւնը մտայ:

Կանչեց Յակովբայ իր բոլոր տղաքը, կը քաշուէին դիմացը ելլալու, և ամէն անգամ որ քովը կը ժողովուէին՝ վախ մը կը պատէր զիրենք չըլլայ թէ յանցանքնին իմացած ըլլայ: Բայց այս

որ որ արդէն իրենք զիրենք այս հարուածին պատճառ կը սեպէին, իրենց հօրը ներկայութենէն աւելի կը սարսափէին. դողալով մտան իրեն անակը. ծերունին նայեցաւ մէյմը երեսնին, և աչուրները վար առաւ.

Ահա դուք ալ կը տեսնաք, ըսաւ անոնց, թէ ինչ խեղճութիւն է որ մեր երկիրներուն վրայ ալ հասեր է. ցաւը՝ ծերութենէս աւելի՛ դէպ ի գերեզման կը հրէ զիս. չեմ ուզեր ջանալ իմ օրերս երկնցընել. զաւակս կորսնցընելով՝ իմ կենացս անգին բանը կորսնցուցի. բայց Սելիմա դեռ ողջ է, բայց Բենիամին դեռ կենդանի է. Բենիամին՝ իմ սիրելի զաւակիս ճիշդ պատկերը՝ զորն որ կ'ողբամ ես դեռ. և դուք ամէնքնիդ ալ՝ սիրելի էք ինծի: Եգիպտոս սովէն անապատ դարձեր է, բայց ցորենի կողմանէ առատ է, և այս գանձը իր կառավարողին իմաստութեանը արգիւնքն է. գացէք ոտքը ինկէք. այս ոսկին ալ դրէք դիմացը. համբաւին ըսածին նայելով, դաշտերու բնակչաց և թշուառներուն վրայ ալ կը գլխայ և կ'ողորմի. երգուընցուցէք զինքը իր խնամքը ինչուան հոս մեր վրայ ալ հասցընելու: Թէ որ հասակս ինծի ներելու ըլլար, և թէ որ աւելի ընտրելու չըլլայի լալու իմ զաւակս բուն իր ծննդեան տեղերը՝ ես անձամբ կ'երթայի Եգիպտոս (*): Փափաքելի էր ինծի ճանչնալ այս մահկանացուն՝ որուն վրայ համբաւը այսչափ գովեստիւք կը խօսի: Բաղդ սեպեցէք ձեզի իրեն տեսութիւնը, մտէն իրեն առաքինութիւնները դիտեցէք. իրեն քաղցրութիւնը՝

(*) ԾՆՆԴ. ԳԼ. ԽԲ. 1-2. — Եւ ետես Յակովբ եթէ գոյ վաճառ յերկրին Եգիպտացոց. ասէ Յակովբ ցորդին իւր. Ընդէր հեղգայք. ահա լսեմ թէ գոյ ցորեան յԵգիպտոս, իջէք անդր, և գնեցէք մեզ սակաւ մի կերակուր, զի կեցցուք և մի մեռցուք:

իրեն զգայուն սիրտը ձեր վրայ ալ տարաւորուին: Փութացէք երթալու, և Նգիսպտոսէն կերակուր միայն բերելով գոհ մի ըլլաք, առաքինութիւններն ալ առէք ձեզի. ի դարձին կ'ուզեմ որ այս մահկանացուին վրայ տեղն ի տեղը տեղեկութիւն տաք ինձի: Բայց որպէս զի ամէն զաւկըներէս ալ մէկէն չզատուիմ, Բենիամինը իր հօրը քովը մնայ:

Յերունին գաւրեցաւ խօսելէն. և Սիմէոն կը խնտար սրտին մէջ որ առիթ մը գիմացը կը բացուէր եղած խեղճութեանց դարման մը ընելու՝ որոնց պատճառ ինքզինքը կը դանար:

Յովսէփ բոլոր Նգիսպտոսի վրայ իր խնամքը տարածեր էր, ինչուան ուրիշ մօտ երկիրներն ալ իր առատութեանը մասնակից կ'ընէր: Բայց ափսոս որ օտար ազգերը կերակրելու ժամանակ, չէր գիտեր որ իր ընտանիքը աչքերնուն առջև կը տեսնային սոփն ու մահը:

Փարաւոն տեսնելով որ ինչպիսի զարմանալի կարգաւորութեամբ ցորենը կը բաժնուէր՝ շատ մեծ ուրախութեան մէջ էր սիրաը: Անչեց Յովսէփը, իր պաշտականները քովէն հեռացուց և այսպէս իր երախտագիտութիւնը յայտնեց իրեն. Իուն ես իմ աթոռիս հաստատութիւնը, ըսաւ իրեն, դուն միայն արժանաւոր պաշտօնեայ իմ գաւազանս ինձի հետ կրելու. Ինչ կերպով կրնամ ես քու այսչափ խնամքներդ վարձատրել: Քէ որ քեզի համար կոթողներ ու բուրգեր կանգնել ուզենամ բայց դուն գիտեմ որ կ'արհամարհես այսպիսի պատիւները, որ ամբարտաւանութեան նշաններ ըլլալով անարժան են քեզի: Շատ աւելի կ'ընարես դուն որ յիշատակդ ամենուն սրտին մէջ միայն կենդանի մնայ, և արդէն ալ քու գործքերդ փառաւոր յիշատակարաններէն աւելի հիանալի են և

յաւիտենական: Այս թագաւորութեանս մէկ մասին դուն ես ստեղծողը, դուն բոլոր Եգիպտոսն ալ պահող, և նոյն իսկ ապագայ սերունդներն ալ քու արգեամբքդ է որ պիտի սպրին. դուն ես որ այսօր իրենց հայրերը կը կերակրես, իրենք ալ ուրեմն քեզնէ իրենց կեանքը պիտի ընդունին: Գիտեմ որ քու զգացմունքներուդ ուրիշ արժանաւոր փոխարէն մը չեմ կրնար ընել, բայց եթէ դիմացդ նոր աւելթ մը բանալով՝ օգտակար ըլլալու տէրութեանս. եկողը քու ըրած բարիքներուդ վրայ այս ալ աւելցուր:

Գիտես որ սովը չէ միայն թշուառութեանց մէջ որ Եգիպտոս կ'աւերէ, մէկ ուրիշ աւելի հին և աւելի տարածեալ հարուած մը ամէն օր իր աւերմունքները կը յաճախէ, և այս՝ աւելորդապաշտութիւնն է: Քու առաքինութիւններդ՝ քու խօսակցութիւններդ ճանչցուցին ինձի բնութեան ճշմարիտ Աստուածը, կարելի չէ որ այս ժողովուրդն ալ լուսաւորես: Լիմա ամօթ մը զիս կը պատէ՝ քանի որ կը մտածեմ թէ այնպիսի մահկանացուաց վրայ կը տիրեմ որ քիչ տարբերութիւն ունին անբան կենդանիներէ՝ որոնց դիմացը ինկած երկրպագութիւն կ'ընեն. փափաքելի էր ինձի բուն մարդկանց վրայ թագաւորել: Գոցենք պիղծ մեհեանները՝ որոնց ձեռքէն երկիր կը տագնապի, քու ձայնիդ դիմացը սուտ աստուածները աներևութանան. և ինչպէս որ տիեզերաց մէջ մէկ Աստուած մը միայն կայ՝ ասանկ ալ մարդկանց մէջ մէկ պաշտօն մը միայն ըլլայ:

Յովսէփ քիչ մը առեն լուռ կենալէն ետև, Որչափ փափաքելի էր ինձի, ըսաւ, որ դերագոյն Աստուածը՝ միայն անխօս արարածները չխոստովանէին, այլ մարդկային սերունդը միա-

բան և միաձայն զինքը պաշտէին. ինչպէս կը
 փափաքէի որ անոնք ալ մասնակից ըլլային իմ
 ընտանեացս վայելած շնորհքին. շնորհքը փա-
 փաքելի էր իրաւցընէ, բայց և միանգամայն ալ
 ցաւալից յիշատակը՝ մէկ զգայուն սրտի մը
 համար: Այն ատեն միայն մարդիկ մէկ հայր մը
 իրենց ճանչնալով, և այլևայլ կրօնքներով ալ
 զատուած չըլլալով ամէնքն ալ իրարու եղբայր-
 ներ կը ձևանային. ինչ անոյշ միութիւն՝ երբոր
 բնութիւնն ըլլայ որ կապէ: Բայց վախճմ՝ թէ
 այդ երջանիկ ժամանակը դեռ հասած չըլլայ.
 և քու առաջարկութիւնդ ալ անյաղթելի ար-
 գելքներու գիմաց հանդիպի: Բարեկամութիւնը
 հասարակաց թշուառութեան մէջ՝ և ընտանու-
 թիւնը հաւասար վիճակի մը մէջ, յաջողուցին
 ինծի ճշմարտութեան լոյսը ծագել իմ գերու-
 թեանս ընկերակիցներուն սրտին մէջ: Գուն
 ալ իմ ձայնիս մտիկ ըրիր, կամ մանաւանդ թէ
 ըսեմ քու առաքինի և զգայուն հոգւոյդ. բայց
 փորձով տեսայ որ շատ դժուար բան է աւել-
 լորդապաշտութեանց մէջ ընկղմած ամբողջ ազգ
 մը լուսաւորել: Գեռ կը յիշեմ այն դժբաղդ-
 օրը որ օտարական մը գիպուածով կոկորդիլոս
 մը սպաննած ըլլալով ոչ իմ իշխանութիւնս և
 ոչ քուկդ չկրցան կատարած ուսմիկը զսպել, և
 պահապան զինուորներուն ձեռքէն յափշտակե-
 լով բզկի բզկի ըրին: Բոլոր թագաւորութեանդ
 մէջ պարտելու ատենս՝ սոսկում մը վրասս պա-
 տեց երբոր լսեցի որ կ'երդնուին մարդիկ և թէ
 սով ըլլայ՝ մարդու արիւն իմել. քան թէ իրենց
 պաշտած կենդանիներէն մէկուն միսը ուտել.
 արդ ինչ յուսահատ կատարութիւնս պատէ
 պիտի զիրենք թէ որ վերցընելու ըլլաս իրենց
 այն աստուածներն՝ որոնց ինչուան մեհեաններ
 ալ շիներ են, և քու գերագոյն Աստուծոյ շի-

նաժ տաճարներուդ մէջ մարդկանց արիւն պիտի վաղցրնեն: Այսպիսի պաշտօն մը՝ որ սրտէ պիտի բղխէ՝ հաստատելու համար բռնութիւն մի գործածէր. հետեւէ բնութեան օրինակին որ յաւիտենական Աստուածը մեղմ և համոզիչ ձայնով մը կը քարոզէ:

Բայց սահայն մի կարծեր թէ, ըսաւ, չեմ ուզէր այսպիսի առաջարկութեան մը յաջողելուն օգնել՝ որն որ էս ալ շատոնց ի վեր մտածէր եմ. բայց այսպիսի արմատացած աւելորդապաշտութեանց դէմ, աւելի երկար ատենուն կարօտ դարման մը պէտք չէ: Կարգեր և սովորութիւններ այս Ժողովրդեան մէջ դնելու ատենդ՝ հրաւիրէ մարդկանց մէջէն աւելի լուսաւորեալները՝ նախ զանոնք միաբանելու այն ճշմարիտ կրօնքին հետ՝ որ բնութիւնը մեզի կը սորվեցընէ. և որպէս զի ռամկին ալ ընդունայն տեղը չիստովի՝ կրօնքի ճշմարտութիւնը խորհրդաւոր քօղերու տակ ծածկած դիրառջևնին, որպէս զի գոնէ Նգիպտոս՝ որ աւելորդապաշտութեանց բնակարան սեպուէր է, այս սրբազան ճշմարիտ կրօնքին անգին սերմունքներն ալ ունենայ. և երբոր տգիտութիւնը գալու ըլլայ իր սուտ աստուածոցը վրայօք հարցընելու, իմաստունները վազեն ամէն կողմանէ գերագոյն Կակին ծանօթութիւնը իրենց սրտին մէջ տպաւորելու. ինչուան որ մարդկային ցեղը իր թանձր կուրութենէն խալըսելով ընդունի այս ճշմարտութիւնը, և միշտ յարատեւ անոր մէջ:

Թօսքը կարեց Յովսէփ. և թագաւորը հաճութեամբ ընդունեցաւ ըսածները, դուրս ելաւ Յովսէփ մէկէն գործադրելու ըրած խորհուրդնին:

Մեմփիսի մօտ մէկ փառաւոր տաճար մը կը

չինուէր, որուն գեղեցկուածեանը Եգիպտոսի մեհեաններէն մէկն ալ չէր հասներ. և թէպէտ նուիրուած էր իրենց սուա աստուածներուն՝ բայց դեռ անոնց պաշտամամբը պղծուած չէր: Արիացաւ Յովսէփ, և այս տաճարը կուռքերուն ձեռքէն յափշտակելով նուիրեց Յաւիտենական Աստուծոյ:

Ահա այս կերպով կըլուսաւորէր Յովսէփ այն ժողովուրդները զանոնք կերակրելու ժամանակ:

Յովսէփ իր այս ամէն խնամքներուն և հոգերուն մէջ ալ կ'երթար երբեմն կը քաշուէր առանձին տեղ մը՝ իր սրտին սիրելի զգացմունքներուն մէջ իյնալու ընկղմելու, որոնց մէջ միայն մեծ ախորժ մը կը զգար:

Ժամանակը զարմանալի արագութեամբ մը կ'անցնէր, և դեռ ինքը իր սրտին փափաքները գոհ չէր կրցած ընել. օր մը երբոր իր ընտանեացը կարօտովը սաստիկ լեցուած էր՝ եկան իրեն խնայընելու որ օտարակիներ եկեր են՝ ապրելու համար կերակուր իրմէն խնդրելու: Հրաման տուաւ ներս ընդունելու: Մասն օտարականները Յովսէփայ գիմացը, և իրեն փառաւորութիւնը աչուրնին առնելով՝ ինկան իրեն ոտքը երկրպագութիւն ըրին ճակատնին ինչուան գետնը դայընելով:

Մէջերնէն երկցագոյնը սկսաւ խօսիլ. Ահա տասը եղբայրներ են որ ոտքդ ինկեր են, ըսաւ Յովսէփայ, հաճէ գթալու մէկ բազմածիւ և դժբաղդ ընտանեաց մը՝ որ առատութեան մէջ ապրելէն ետե՛ հիմա սովին սարսափն ու տափնապը պաշարեր է զիրենք: Օտարական մարդիկ ենք. և թէպէտ այս ոսկիներն ալ բերեր ենք՝ բայց գիտենք որ քու խնամքդ վայելելու ամենևն իրաւունք չունինք: Բայց համբաւը՝ հե-

աւարտ շնորհքներ՝ ինչուան մեր դաշտերուն մէջն ալ քու առաքինութիւններուդ ձայնը բերաւ տարածեց . որով և վստահութեամբ եկեր ենք թշուառներու պաշտպանի մը մեր աղաչանքն ընելու (*):

Խօսողին ձայնին հնչմունքը Յովսէփայ ահանջը թնդացուց . մտադրութեամբ մը սկսաւ օտարականներուն երեսը նայել: Մէջերնէն մէկուն վրայ աւելի իր ուշադրութիւնը դնաց . կարգէ դուրս դեղնութիւն մը պատերէր էր երեսին վրայ . մեծ յանցանքի մը տէր կ'երևար, և սրաին

(*) ԾՆՆԳ. ԳԼ . ԽԲ. 5-16: — Եւ իջին եղբարքն Յովսէփու տաներին՝ գնել ցորեան յԵգիպտոս, և զԲենիամին զեղբայրն Յովսէփայ ոչ արձակեաց Յակոբ ընդ եղբարսն քանզի ասէր թէ գուցէ պատահիցէ նմա հիւանդութիւն: Եւ եկին որդիքն Իսրայելի գնել ընդ այլ երթեկան. քանզի էր սով յԵրկրին Քանանացոց. և Յովսէփ էր իշխան երկրին. և նա վաճառէր ամենայն ժողովրդեան երկրին: Եւ եկեալ եղբարքն Յովսէփայ երկիր պազանէին ի վերայ երեսաց խոնարհ յԵրկիր: Եւ իբրև ետես Յովսէփ զեղբարսն իւր, ծանեաւ, և օտարանայր ի նոցանէ, և խօսեցաւ ընդ նոսա խօտապոյնս և ասէ. Ուստի դայք. և նորա ասն. Յերկրէն Քանանացոց գնել կերակուրս: Մանեաւ Յովսէփ զեղբարսն իւր. և նորա ոչ ծանեան զնա. և յիշեաց Յովսէփ զերազն իւր զոր ետես. և ասէ ցնոսա. Լըրտեսք էք դուք, և զխտել զեւ և զմուտ աշխարհես եկեալ էք: Եւ նորա ասն. Ոչ տէր. ծառայք քո եկեալ եմք գնել կերակուրս: Ամեներին մեք որդիք եմք առն միոյ, արք խաղաղութեան եմք, և շնն ծառայք քո լրտեսք: Ասէ ցնոսա. Ոչ. այլ զեւ և զմուտ երկրիս եկեալ էք տեսանել: Եւ նորա ասն. Երկոտասան եղբայր եմք ծառայք քո՝ որդիք առն միոյ յԵրկրին Քանանացոց. և կրտսերն առ հօր իւրում է այսօր, և միւսն չէ ի միջի: Ասէ ցնոսա Յովսէփ. Այդ իսկ է զոր ասացի, թէ լրտեսք էք: Եւ դովին յայտ արարէք: Երդուեալ յարևն Փարաւոնի, ոչ ելանէք աստի՛ եթէ ոչ եկեցցէ եղբայրն ձեր կրտսեր այսր: Արդ առաքեցէք զմի որ ի ձեռն և ածցէ զեղբայրն ձեր. և դուք կացէք ի դիպահոջ մինչև յայանի լիցին բանք ձեր եթէ արդար խօսիցիք և թէ ոչ. ապա թէ ոչ՝ երդուեալ յարևն Փարաւոնի թէ ոչ լրտեսք էք դուք: Եւ եդ զնոսա ի բանաի զերիս աուրս:

խոսվում թիւնը իր տխուր ու այլայլած աչու-
ներուն մէջ կը տեսնուէր: Յովսէփ ճանչցաւ
զինքը, Սիմէոնն էր. սարսափ մը վրան պատեց.
նոյն միջոցին ճանչցաւ Նեփթաղիմն ալ, ետքը
Ռուբէնը և վերջէն բոլոր մեկալ եղբայրներն
ալ. զարմանքէն մնաց անշարժ: Իր սրտին առջի
զգացմունքը իրենց ներքին եղաւ. թւերը բա-
ցաւ և քիչ մնաց որ շրթունքներն իրենց անուն-
ները պիտի հնչեցընէին. բայց ուզելով նախ ի-
րենց սրտին գաղանի զգացմունքներն խմանալ
ինքզինքը բռնեց: Մտադրութեամբ մը վրանին
կը նայէր, կարծես թէ սրտերնուն մէջի եղած-
ները կ'ուզէր տեսնել. բայց աչուրները երբոր
Նեփթաղիմի վրայ դարձան, գութը շարժեցաւ.
սակայն ընդունայն տեղը մէջերնին Բենիամինն
ալ կը փնտռէր:

Բայց անոնք բոլոր Յովսէփայ նայուածքէն
վախցած՝ այլայլութեան մէջ պաշարուած, վասն
զի չարութիւնը՝ առաքինութեան գիմացն էր
որ կեցեր էր, չէին համարձակեր աչուրնին վեր
վերցընելու և նայելու իրեն երեսը. կը սպասէին
որ ինքը նախ ըստ թիւնը քահէ: Ո՞ղջ է գեռ
ձեր հայրը, հարցուց Յովսէփ զգածուած ձայ-
նով մը: Ո՞ղջ է Յակովբ, խոր ծերութեան հասակ
մը հասեր է, պառասխանեց Ռուբէն: Յովսէփ
աչուրները երկինք վերուց որ երախտագիտու-
թեան արցունքով կը փալկէր: Ինչո՞ւ ուրեմն
ամէնքնիդ մեկէն մինակ ձգեր զինքը եկեր էք,
ըսաւ. ո՞վ իրեն ծերութեանը օգնական մնացեր
է քովը: Այս խօսքերը ըսելու ատեն՝ քիչ մնաց
որ սրտին այլայլութեանը չգիմանալով՝ ինքզին-
քը պիտի մտանէր: Պատասխան առաւ Ռուբէն.
Բենիամինը՝ իր զաւկըներուն մէջ էն պզտիկը,
և Սելիմա անունով աղջիկ մը՝ որ իրեն որդե-
գրեր է, իրեն ծերութեան օգնականներ մնա-
ցին:

Ասոնք որ լսեց Յովսէփ, չհիկրցաւ իր սրտին տագնապեալ այլայլութեանցը դիմանալ՝ դուրս ելաւ, և արցունքները հեղեղի պէս երեւէն վար կը թափէին: Դեռ ողջ են եղեր, հառաջեց ինքերենը, դեռ ողջ են եղեր իմ սրտիս սիրելիները, և ես դեռ կը անտընամ երթալու վզերնին պըլլուելու... Փութամ, երթամ, իմ ընտանիքս է, օտար ժողովրդէ մը աւելի պէտք է որ ինծի սիրելի ըլլայ: Քանի մը քայլ առաջ գնաց, և յանկարծ կանկ առնելով, Ինչ կը մտածեմ ես ըսաւ, միթէ այս ժողովուրդն ալ օտար է ինծի համար. ինքն Աստուած չէր որ իմ խնամքներուս յանձնեց այս ժողովուրդն ալ. կրնամ ես թողուլ զասոնք առանց իրեն հրամանին, ինչպէս կրնամ սկսած գործքս անկատար թողուլ երթալ... Ո՛հ ահա կը տեսնամ որ իմ երջանկութիւնս ալ դառնութեամբ խառնուած է...: Հպատակիմ ուրեմն անոր կամացը որն որ ինծի այսչափ պաշտպանութեան նշանները ցըցուցեր է. և ես հոս կեցած շատ աւելի լաւ կերպով կրնամ սովին առջին առնել որ կը սպառնայ իմ հօրս տունը փձացընել բոլորովին. բայց կրնամ մէկ այսպիսի զոհ մը՝ ուրիշ կողմանէ քաղցրացընել ինծի. գիտեմ, սիրելիդ իմ Սելիմա, որ քուներկայութիւնդ շատ հարկաւոր է ծերունի հօրս՝ որուն մեծ միսիթարութիւնը դուն ես. դուն իմ տեղս կեցիր հօրս քով՝ ինչուան որ ես ալ մասնակից ըլլամ այդ քաղցր ընկերութեան. բայց դուն անձկալիդ իմ Բենիամին, եկուր իմ գիրկս, հասիր, օգնէ ինծի, համբերութեամբ անցընելու այսպիսի դառն պանդխտութեան մը վերջին օրերը:

Արցունքները սրբեց, և եկաւ նորէն Յակովբայ որդւոցը քով, որոնք անհամբեր իրեն կը սպասէին, վախնալով որ չըլլայ թէ իրենց խըն-

գերբը մերժէ : Յովսէփ մտքէն որոշելով որ ինք-
զինքը յայտնէ անոնց քանի որ իրմէն չեն բաժ-
նուած , Պէտք եղած հրամաններս տուի , ըսաւ ,
շուտ ըրէք , գացէք , վաղեցէք ձեր հօրը կարօ-
տութիւնը լեցրնելու . . . իրեն որդեգրածին
պիտոյքը հողալու . . . Այն ծերունին՝ ինծի հա-
մար բողբոլին անծանօթ անձ մը չէ . ըսեր եմ
իրեն առաքինութիւնները . . . : Ահա ուզած ցո-
րեննիդ կուտամ ձեզի . բայց տարակոյս չիկայ
որ սովը պիտի բռնադատէ զձեզ նորէն գալու
Եգիպտոս . կ'ուզեմ ձեր խօսածներուն ճշմար-
տութիւնը ստուգել , ուստի մէջերնէդ մէկը
պէտք է որ հոս կենայ՝ ինչուան որ ձեր ըսած
մէկալ պզտի եղբայրնիդ ալ բերէք որ տեսնամ , . . .
Ուրիշ եղբայր ալ չէք ունեցած : Այս որ ըսաւ ,
աչուրները անկած երեսնին կը նայէր :

Այս հարցմունքիս վրայ՝ այլայլութիւն մը
պատեց զիրենք , ձայներնին քաշուեցաւ . Սիմէո-
նի գոյնը նետած քար կտրեցաւ . Նեփթաղիմ
սկսաւ հառաչել , ամենուն ալ այնպէս մը կու-
գար՝ թէ դիմացնին նստած իմաստուն մարդը՝
իրենց սրտին մէջիններն ալ կը տեսնար : Մենք
աասուերկու եղբայրներ էինք , ըսաւ Ռուբէն
խօսքը բերնին մէջ ծամ՝ծըմելով . . . բայց չէնք
գիտեր թէ ինչ վորձանք եկաւ մէկուն գլխին :

Այս միջոցիս ամէնքն ալ իրարու երես կը
նայէին , թէ ո՞վ արդեօք պիտի մնար այն ան-
ծանօթ երկրին մէջ : Սիմէոն ցած ձայնով մը
սկսաւ ըսել իրենց . Ահա երկինքը դեռ կը շա-
րունակէ հալածել զմեզ , գիտէք դուք ալ թէ
ո՞վ է մէջերնիս բուն յանցաւորը . ելէք , դարձեք
Յակովբայ անակը , ես կը մնամ հոս , ինծի համար
ամէն տեղ հաւասար է , ամէն տեղ հաւասարա-
պէս խղճմտանքը պիտի պատըռտէ իմ սիրտս :
Ելան եղբայրները պաղտուեցան Սիմէոնի հետ ,

և խօսք սուին իրեն մէկէն ճամբայ ելլալու, որպէս զի իր դերութեան ժամանակը չէրկնցընեն:

Սիմէոնի ցաւը և իր եղբայրը վերջին բարևներն որ տեսաւ Յովսէփ, քիչ մնաց որ սրտին մէջը ամփոփած զգացմունքները դուրս պիտի տար. բայց Յգիսպոսի պահապան Ագին ուզելով Սասուածոյ հրամանաւը Սիմէոնը պատժել, իր անգութ եղբայրներուն տագնապը երկնցընել, և հալածեալ անմեղութեանը արդարութիւնը լեցընել՝ թող չըտուաւ Յովսէփայ՝ այս վայրկենին ալ ինքզինքը յայտնելու անոնց: Ելան դիմացէն, դարձան իրենց տեղը. Սիմէոն տխուր և յուսահատ մնաց միայնակ:

Յովսէփ մէկ տագնապալից քնէ մը արթնցածի պէս հարցուց թէ ինչ եղան այն օտարականներն որ իրեն գթութեանը դիմեր էին. իմացուցին իրեն թէ դացին: Այս գոյժը անհընարին ցաւ մը Յովսէփայ սիրտը պատեց. Ճշմարիտ է որ տեսայ եղբայրներս, հառաչեց ցաւագին, ինչո՞ւ գոնէ մէյմը չարագտուեցայ հեռերնին, անգութ սիրտ, ուրեմն վրէժ ուզեցիր առնուլ: Ուզեց գոնէ Սիմէոնը տեսնալ. բայց ան ալ չկար մէջտեղ. չէր դիտեր ինքն Յովսէփ ալ որ իր եղբայրը դէպ ի դաշտերը մնլորած երթալու ատեն՝ մէկ աներևոյթ ձեռք մը զինքը այն տեղերէն աւեր հեռացուցեր էր: Ամէն տեղ փնտուել տուաւ Սիմէոնն ալ և ուրիշ եղբայրներն ալ, բայց անօգուտ ջանք:

Կանցնէին օրերը, և Յակովբ իր խորճըթին դիմացը նստած ատեն՝ Սելիմայի և Բենիամինի հետ՝ տեսաւ որ իր որդիքը կուգային հեռուէն: Ինջան ուղտերէն՝ և ծերունւոյն դիմացը շարեցին ցորենով լեցուն պարկերը: Մեծ սիրով ընդունեցաւ ծերունին իր զաւկները, բայց

ամենուն հետ սրագտուէլէն ետև այլայլած կերպով մը չորս կողմը նայելով, Ուր է հապա Սիմէոնը, ըսաւ, ոչ զինքը և ոչ իր ուղար կը տեսնամ հոս :

Մի տագնապիր, հայր, պատասխանեց Ռուբէն, ան որ Յգիստոս կը կառավարէ, անոր քովն է. անիկայ կ'ուզէ դեռ տեսնալ դիմացը Յակովբայ բոլոր զաւկընէրը :

Այս լուրը կարծես թէ կայծակի մը պէս ինչաւ Յակովբայ գլխուն : Սոյ անգուժ մարդիկ, պոռայ ցաւագին, կը ջանաք ուրեմն զըրկել զիս ամէն զաւկընէրէս. կորսնցուցի Յովսէփը. Սիմէոն չկայ, և դուք կ'ուզէք Բենիամիսն ալ առնել ինծմէ. անկէ կարելի բան չէ որ ձեր ձեռքը թողում ես Բենիամիսը. ու բռնեց սիմեց Բենիամիսը գրկին մէջ :

Լուս և յուսահատ մնացին Յակովբայ բոլոր աղաքը : Վերջապէս Ռուբէն համարձակելով Հայր իմ, ըսաւ, ինչ բանէ կը վախնաս. երկու զաւկընէր ունիմ ես, սպաննէ զանոնք, թէ որ չգարձընեմ Բենիամիսը :

Ուր է դարձուցիր ինծի Յովսէփը, զայրացած սրտով մը ըսաւ ծերունին. Յգիստոսի մէջ ալ անտառներ, կատաղի գաղաններ չե՞ն գրանուիր. կարծես Ռուբէն, որ իմ թսուներուս արիւնը որդուցս կորուստը միխթարէ : Ռուբէն չէր համարձակեր պատասխանելու :

Լուսթեամբ բացին ցորենի պարկերը. և առջի բանն որ աչքերնուն զարկաւ էր իրենց ոսկին որ Յովսէփայ ձեռքը գրեր էին, և Յովսէփ ծածուկ իրենց պարկերուն մէջ դնել տուած էր : Զարմանք մը պաշարեց զիրենք. բայց ծերունին սիրտը դողի մէջ ընկած որ չըլլայ թէ Բենիամիսն ալ կորսնցընելու վտանգի մէջ իյնայ, ետ դարձած ոսկիին վրայ շատ մտադրութիւն մը չգրաւ :

Քանի որ ցորեննին չէր լմընցած՝ Յակովբ և ոչ մտքէն կ'անցընէր իր աղաքը նորէն Յգիսպոս խրկելու. կը ցաւէր Սիմէոնի վրայ. բայց չէր ալ կրնար որոշել որ Բենիամինի քովէն զատէ :

Բայց սովը իր հարուածը կը շարունակէր . ցորենը կը սպակսէր, և յուսահատութիւն ու սարսափը կը պատէր նորէն բոլոր դաշտերուն մէջ : Յակովբայ զաւկընէրը՝ յուսահատ մեռնիլը աչուընին առած՝ Յակովբը ամենևին անհանգիստ չէին ընէր՝ ետևէն իյնալով որ թողու Բենիամինը տանելու Յգիսպոս . բայց իրենց ամուսիններն ու աղաքը՝ ծերունւոյն խրճիթին դիմացը միշտ պարտելով իրենց լուռութեամբ բաւական կը հասկըցընէին սրտերնուն տապնապը :

Վերջապէս ելաւ Յակովբ ատենելու թէ քանի օրուան դեռ կերակուր մնացեր է . սարսափեցաւ մնաց երբոր տեսաւ որ շատ քիչ օրուան մնացն պաշար մնացեր է : Սէլիման՝ իր այնչափ սիրելին, և այն զաւակը որուն վրայ կը դողդողար որ չըլլայ թէ ան ալ փորձանքի մը հանդիպի, և բոլոր ուրիշ իրեն աղաքը՝ ամէնքը մէկէն գերեզման պիտի ինջնային . և թէ որ քիչ մըն ալ ուշանալու ըլլար, և ոչ ժամանակ կը մնար երթալու Յգիսպոս, և սովին դէմ օգնութիւն մը գանելու : Այս մտածմունքը՝ սարսափ մը ձգեց վրան : Ետքը դարձաւ հարցուց ինքնիրենը . Սիմէոնն ալ իմ զաւակս չէ՞, միաքը բերաւ որ տեսեր էր զինքն ալ Յովսեփայ կորսուելուն վրայ կուլար, որ ատեն մը սաստիկ կ'ատէր : Եռու մը գուրս ելաւ իր խրճիթէն . և մինակ գնաց գանելու իր աղաքը, որ զինքը ատենելուն վրայ ապշած կեցեր էին :

Գացէք, ըսաւ, նորէն այն մարդուն, և թէ պէտ կարօտութեան մէջ ե՛նք, բայց ընծայ ասորէք իրեն այս աղնիւ բերքերէն ալ . ձեզի ետ

գարձուած ոսկիին ալ կրկինը տարէք իրեն .
 Թող առնէ ոսկին , և իմ զաւակներս գարձընէ
 ինծի : Եւ վերջապէս ալ . . . որովհետեւ հարկ է . .
 առէք մէկտեղ ձեր եղբայրն ալ ու դայէք : Ան-
 տառներէն անցնելու որ ըլլաք , լաւ ականջ
 դրէք , ամէն կողմ աչուրնիդ գարձուցէք , չըլ-
 լայ որ գողան մը հանդիպի իրեն , կամ Յովսէ-
 վայ փորձանքը իրեն գլուխն ալ գայ :

Այո՛ , ըսաւ Ռուբէն զգածուած սրտով . ահա
 նորէն կը խոստանամ որ եղբայրս գարձընեմ՝
 քու գիրկդ : Թէ որ խոստամունքէս պակսելու
 ըլլամ , զիս սեպէ յանցաւոր իրեն մահուանը ,
 և վշտալից հօր մը անէծքները թափէ իմ գլուխս :

Մէկայնոնք ալ բոլոր նոյն խօսքերը կը կրկնէին :
 Դարձաւ Յակովբ իր բնակարանը . սղափ Բե-
 նիամինը տեսաւ հեռուէն՝ որ ընդ առաջ կը վա-
 զէր իրեն . գորովալից սիրով մը ընդունեցաւ
 զինքը : Մերունին՝ սիրաբ էլած գրկեց զինքը՝
 առանց խօսք մը բերնէն հանելու . և ձեռքէն
 բռնած հանգարտ քալուածքով մտաւ իր խոր-
 ճիւթը : Հոն յայտնեց իրեն որ պէտք էր պատ-
 ըպստուիլ երթալու :

Այո՛ , որդեակ իմ , հառաչեց Յակովբ , իմ
 վտաահու թիւնս մեծ է , հրեշտակ մը Խասահիը
 խալըսեց . յուսամ որ Աստուծոյ ուրիշ հրեշտակ
 մըն ալ Բենիամինիս առաջնորդէ :

Երթալու օրերնին երբոր հասաւ , Յակովբ
 Սելիմայի գրկէն Բենիամինը առնելով իր ար-
 ցունքովը թրջեց իր սիրուն զաւակը , աչուրները
 երկինք վերցուց , յանձնեց զինքը իր հարցը
 Աստուծոյն : Երկուքն ալ լուռ կեցեր էին , ա-
 տեն տան հառաչանքներ միայն կը լսուէին :
 Վերջապէս սաք էլաւ Յակովբ , յանձնեց Բե-
 նիամինը Ռուբէնին ձեռքը : Բենիամին լալով մէկ
 ձեռքը իր անդրանիկ եղբօրը տուած՝ մէկալը

Նեփթազլմի խրճիթէն դուրս ելաւ: Նոր ուղտի մը վրայ դրին զինքը, ամենուն աչքն ալ Բենիամինի վրայ էր. ելան ճամբայ:

Բայց Յովսէփ անհամբեր կը սպասէր իր եղբարցը դառնալուն:

Մէկ գիշեր մը երբոր իր տխուր մտածմունքներուն մէջ ընկզմած էր, Խնայալ զգածուած կերպով մը եկաւ Յովսէփայ քով. Սիրելի բարեկամ, ըսաւ իրեն, դուն ինձ մէքու դաղտնիքներդ ծածկեցիր, բայց ես ահա իմացայ ամէն բան. քու առաքինութիւններդ ալ՝ թշուառութեանցդ մեծութեանը կը հաւասարին... Յովսէփի զարմացած մըտիկ կ'ընէր ըսածները:

Բաւական ժամանակ է, վրայ բերաւ Խնայալ, որ մէկ անձանօթ մարդ մը գոյնը նետած և շփոթեալ եկաւ մտաւ իմ եղած մաճարիս մէջ. գրտուանց այնպէս մը կը տեսնուէր որ վրէժխնդիր Ասաուծոյ մը երեսէն կը հալածուէր, և ճակտին վրայ յանցանաց և խղճմտանքի նշաններ տպաւորուած կային: Տագնապներու և ահուգողի մէջ՝ ինքն ալ չէր գիտեր թէ ո՞վ զինքը բերէր էր այն սրբազան տեղը. տարին զինքը մէկ առանձին միայնարան մը՝ ուր որ յանցաւորներու իրենց չարութիւնը քաւելուորոշուած էր: Շատ օրերէ ետեւ հարցուցի իրեն, և անունն է... քու եղբայրդ Սիմէոնն է...:

Գեղեցիկ լուր, Խնայալին խօսքը կարեց Յովսէփ. բարեկամ, չէս գիտեր թէ ինչ տագնապներէ խալըսեցիր զիս. եկուր, առաջնորդէ ինձի, երթամ գրկեմ գժբաղդ Սիմէոնը...:

Մի երթար, կեցիր բարեկամ, սատասխանեց Խնայալ, դուն քու գրած օրէնքներդ պատուէ. գիտես որ յանցաւոր մը մեզի իր չարութիւնները յայանելու որ ըլլայ, երկար ատեն կը նստի միայնութեան և լռութեան մէջ. ինչպէս

որ այս պարբերուն տակն է ան ալ որ կ'ուզէ մեր կրօնին գաղտնիքները տեղեկանալ:

Սիմէոնն ալ բոլոր չարութիւնները պատմեց ինծի. լսելուս պէս սոսկում մը զգացի վրաս. հիմա յուսահատութեան վիճակի մը մէջ է: Բայց պէտք է ինքը որ առաքինութեան և բնութեան սրբազան կապերը նախատեր ոտքի տակ առեր է, քիչ մը ատեն մարդկային ընկերութենէ զատուած նստի. երբոր արժանի ըլլայ քու տեսութեանդ, ես անձամբ կ'առնեմ կը բերեմ քեզի. քու բարեկամդ քեզի կը դարձնէ եղբայրդ: Բայց կը ստիպեմ զքեզ որ այն ատենն մէկէն ի մէկ չճայանես զքեզ իրեն:

Ժամանակներ և օրեր՝ կ'իյնային կը դլտորէին դարերու անդունդին մէջ. ահա վերջապէս եկան իմացընելու Յովսեփայ, որ օտարականներ եկեր են՝ քրտինքի և փոշիներու մէջ ծածկուած, և կ'ուզէն զինքը տեսնալ: Հրաման տուաւ որ մէկէն ներս խոթեն: Մտան Յովսեփայ առջև, ձեռուրնին բռնած բերած ընծանին ալ: Յովսեփ իր եղբայրները տեսածին պէս ուրախութենէն ինքզինքը մոռցաւ. աչուրները զթովլէցուած Բե՛նիամինի վրայ մնացին. որ նախ վախով մը Յովսեփայ երեսը կը նայէր, բայց ետքէն մէկ քաղցր վստահութիւն մը սկսաւ զգալ (*):

(*) ԾՆՆԴ. Գ]. ԽԳ. 15-29. — Եւ առեալ արանցն զգաւտարագան, և արծաթ կրկին ի ձեռս իւրեանց, և զԲենիամին. յարուցեալ իջին յԵգիպտոս, և կացին յանդիման Յովսեփայ: Իբրև ետես զնոսա Յովսեփ և զԲենիամին եղբայր իւր, ասէ ցհազարապետ տանն իւրոյ. Տար զարօդ ի տուն, և զեն զենլիս, և պատրաստեա, զի ընդ իզ ուտելոց են արքդ այգոքիկ ի միջօրէի: Եւ արար այրն որպէս և ասաց Յովսեփ, և տարաւ զարօն ի տուն Յովսեփայ: Եւ տեսեալ արանցն եթէ տարան զնոսա ի տուն Յովսեփայ, ասնն. Վասն արծաթոյն որ դարձաւ յամանս մեր զառաջինն,

Ռուբէն մէկ ձեռքը ոսկին բռնած՝ մէկալ ձեռքն ալ Բենիամինի տուած՝ Յակովբայ զաւկը ներուն գլուխը կեցած՝ առաջ անցաւ: Ամէնքը մէկէն Յովսէփայ ոտքը ինկան՝ Երկրպագութիւն ըրին: Հարցուց Յովսէփ. Ծերունի ձեր հայրը, և այն օրիորդը որ ձեր հեռու եղած ժամանակը զինքը սլիտի մխիթարէր՝ ո՞ղջ են գեռ:

Ողջ են, պատասխանեց Ռուբէն, և իմ հայրս ահա մեր առջի անգամուան ոսկիին կրկինը խաւրեց հրամանքիդ, որն որ անշուշտ հրամանքիդ հրամանաւը նորէն մեր պարկերուն մէջ դրուած էր: Տո՛ւր մեզի նորէն ցորեն, և Սի-

մոանեմք անգր, առ ի խուզելոյ զմեզ. արկանել ի վերայ մեր և առնուլ զմեզ ի ծառայս, և զէշս մեր: Մատուցեալ առ այրն՝ վերակացու տանն Յովսէփայ, խօսեցան առ դրանն՝ և ասեն. Աղաչեմք զքեզ տէր, իջար զառաջինն դնել կերակուրս: Եւ եղև իբրև հասար յիջափանս. և բացաք զամանս մեր, և արծաթ իւրաքանչիւր յամանի իւրում էր. արդ զարծաթն այսրէն կշռով դարձուցար, և աւասիկ ի ձեռնն մերում է: Եւ այլ արծաթ բերար ընդ մեզ, գնել կերակուրս. և ոչ գիտեմք ո՞վ եդ զարծաթն յամանս մեր: Ասէ ցնոսա. Խաղաղութիւն ընդ ձեզ՝ մի երկնչիք. Աստուածն ձեր և հարցն ձերոց, եդ ձեզ զգանձս յամանս ձեր, այլ իմ զձեր արծաթն առեալ, և հաճեալ եմ. և էհան առ նոսա զՇմաւոն: Եւ տարաւ ի ներքս այրն զորեարն ի տուն Յովսէփայ, և բերին ջուր լուանալ զոտս նոցա: Եւ նորա պատրաստեցին զպատարագան մինչև եկեալ էր Յովսէփ ի միջօրէին. քանզի լուան թէ անդ ճաշակելոց է: Եմուտ Յովսէփ ի տուն. և մատուցին նմա զքնծայան՝ զոր ունէին ի ձեռս իրեանց՝ ի տան անդ. և երկիր պագին նմա ի վերայ երեաց իւրեանց յերկիր: Էհարց զնոսա և ասէ ցնոսա, թէ ո՞ղջ իցէ հայրն ձեր ձերունի, զորմէ ասացէք թէ տակաւին կենդանի է: Եւ նորա ասեն. Ողջ է ծառայ քո հայր մեր, տակաւին կենդանի է: Եւ ասէ. Օրհնեալ է այրն այն Աստուծոյ: Եւ խոնարհեցան երկիր պագին նմա: Ամբարձ զաշս իւր՝ և ետես զԲենիամին զեղբայր իւր զհամաժայր՝ և ասէ. Ա՛յդ է եղբայրն ձեր զորմէ ասացէք աճեալ առ իս:

մէտնը դարձուր մեզի, ահա մենք հնազանդեցանք հրամանիդ, և Յակովբայ սլզաի զաւակն աւ բերինք:

Յովսէփ աջուրները Բենիամինի վրայ միայն դարձուցած՝ դորովալից ձայնով մը ըսաւ իրեն. Երկինքը զքեզ օրհնէ: Ետքը դուրս ելաւ, կանչեց իր ծառաներէն մէկը. Գնա, ըսաւ, վազէ Իթուպալին, ըսէ իրեն որ քանի մը օր ինձի համար շնորհէ և այն օտարականը խրկէ ինձի. վասն զի իրեն եղբայրները եկեր են, և անհամբեր կը սպասեն իրեն. . . և թէ ես ալ իրենցմէ աւելի կը փափաքիմ զինքը տեսնալու:

Այս հրամանը տալէն ետև, նորէն ներս մտաւ. և ահա շուտ մը Իթուպալն ալ հասաւ Սիմէոնի հետ, որ վազեց սլլուեցաւ Յակովբայ որդւոցը վեզը: Յովսէփ անոնց ուրախութեան սիրոյ հանգէսները աչքին առջև տեսնալով կը փափաքէր խառնուիլ մէջերնին. այս առաջին անգամն էր որ իր եղբարցը սիրոյն վրայ կը նախանձէր: Բայց Իթուպալն նայուածքը՝ և իր ըրած ջանքերը՝ բռնեցին զինքը, և թող չտուին որ դեռ ինքզինքը յայտնէ անոնց:

Փառաւոր հարկինք մը պատրաստուեցաւ իրենց համար. երկու սեղան գրուած կային. մէկուն վրայ Յովսէփ նստեր էր իր բարեկամին հետ. մէկալին վրայ ալ իր եղբայրները իրենց կարգաւը: Բենիամինի ամէն տեսակ սրտախ և մտազրուածիւն եղաւ սեղանին վրայ (*): Ահ,

(*) ԵՆՆԳ. ԳԼ. ԽԳ. 29-54: — Ատէ (Յովսէփ). Առաւած ողորմեսցի քեզ որդեակ. Եւ խոովեցաւ Յովսէփ, և զալարէին աղիք նորա ի վերայ եղբորն իւրոյ. և խնդրէր լալ: Մտեալ ի սենեակ անոր ելաց, և լուացեալ զերեսս իւր ել: սնդեաց զանձն և ասէ. Արկէք հաց: Եւ արկին նմա միանոյ և նոցա իւրաքանչիւր ումք, և եգիպտացւոցն որ ճաշէին ընդ նմա իւրաքանչիւր առանձինն, զի ոչ կարէին եգիպտացիքն ուտել հաց ընդ երբայեցիսն, քանզի գարչե-

կ'ըսէր Բենիամին իր եղբայրներուն, ինչպէս
կարելի ըլլար որ Յակովբայ և Սելիմայի սրտէն
վախը փարատէինք, և Եգիպտոս կառավարո-
ղին ազնուութիւնը իրենց կարենայինք ճիշդ-
հասկըցընել:

Արշալուսին առջի ճառագայթները արձը-
կուէլուն պէս՝ Յակովբայ ընտանիքը՝ իրենց
հօրը վախը և մտածմունքը շուտով փարատելու
համար, պատրաստուեցան ճամբայ ելլելու: Ի-
թոպալ Յովսէփայ ծառաներուն կամաց ձայնով
մը հրամաններ տուաւ, զինքն ալ համոզելով որ
իր զգայուն սիրտը մէկ վերջին փորձի մըն ալ
համբերէ:

Յակովբայ զաւկըները Մեմիխէն կը հեռա-
նային և դաշտերուն մէջ առաջ կ'երթային:
Եգիպտոս կառավարողին սիրով բրած հիւրըն-
կալութեանը վրայ կը խօսէին, և թէ ինչպէս
իրենց հայրը պիտի ուրախանար Բենիամինը
տեսնելով իր բոլոր զաւկըներուն հետ մէկտեղ-
բայց Սիմէոն յանկարծ կանկ առաւ:

Ահ, հառաչելով մը ըսաւ անոնց, օգը յուսա-
հատութեան ձայներէս կը մթըննայ. չէ, որոշեր
եմ'ես, ձեզի հետ մէկտեղ չեմ'կրնար Յակով-
բայ անակը մանալ: Ես հոս եղած ատենս մէկ
երկնային ոգիէ առաջնորդուած՝ փառաւոր
տաճար մը հասայ, ուր որ առաքինութիւնը կը
թագաւորէր, և հոն դտայ, կը հաւատաք ար-
դեօք խօսքիս, դտայ մարդիկ որ նոյն յաւիտե-
նական Աստուածը կը պաշտէին: Աւզեցի իմ

լի էին եգիպտացւոցն: Կստաւ առաջի նորա անդրանիկն
ըստ երիցութեան իւրում, և կրտսերն ըստ կրտսերու-
թեան իւրում. և զարմացեալ էին արքն իւրարանչիւր ընդ
եղբօր իւրում: Եւ առին իւրեանց մասունս ի նմանէ: Եւ
մեծացաւ մասն Բենիամինի քան զմասունս ամենեցուն
հինգսպատիկ քան զնոցայն: Աբբին և արբեցան ընդ նմա:

յանցանայս ծանրութիւնը թօթափել վրայէս, ամէն բան յայանեցի իրենց, սարսափ մը սպտեց զիրենք. մէկ առանձին բնակարան մը դրին զիս, և միայնութեան ու լռութեան մէջ փակեցին: Հոն ուրիշ բանի մը զբաղած չըլլալով խղճի խայթերը այս յանցաւոր սիրտս կտոր կտոր կ'ընէին: Այն առաքինի անձինքը զթացին վարաս, ամէն օր կուգային մխիթարելու զիս. բայց զիս առաքինութեան յորդորելով փոխանակ իմ խղճի խայթերս հանդարտեցնելու, աւելի կատղեցուցին: Վիտեմ որ երկար ատեն այս տաղնապներուս մէջ չարչարուելու որ ըլլամ՝ իմ յանցանքս քաւելիք չունիմ: Ահա տեսէք ուրեմն իմ որոշմունքս, բոլոր աշխարհ սլիտի երթամ սղարաիմ՝ ինչուան որ փնտռեմ գանամ Յովսէփը:

Սարսափած և զգածուած Սիմէոնի խօսքերէն, մէկ կողմանէ ցաւը կը չարչարէր զիրենք որ սլիտի կորսնցընէին Սիմէոնը, մեկալ կողմանէ ալ յոյսը կը մխիթարէր որ թերևս տեսնան նորէն Յովսէփը:

Հաղիւ թէ բաժնուեր էր Սիմէոն իր եղբարցը գրկէն, և ծանր քալուածքով մը կը հեռանար իրենցմէ, և ահա Յովսէփայ ծառաներէն մէկը իթօպալին հրամանաւը վազելով հասաւ չունչը բռնուած. Յա դարձիր, սրտաց Սիմէոնի, դուք ալ ամենքնիդ կեցէք տեղերնիդ: Ինչո՞ւ բարիքի տեղ չարիք հասցընելով իմ տիրոջս գաւաթը դողցաք:

Այս խօսքիս վրայ ամէնքն ալ զարմացած մնացին. աչքերնէն արցունքնին դադրեցաւ: Ռուբէն բարկութեամբ մը առաջ նետուեցաւ. Սպաննէ, ըսաւ, որուն քովէն որ գաւաթը գանաս: Մէկէն վար ինջեցուցին սարկերը, բայց հաղիւ թէ Բենիամինի սարկը բացեր էին,

և ահա դաւաթը ամենուն աչքին գիմացը դուրս ելաւ: Ամենուն դոյնը նեակեց, յուսահատութեան պոռալ մը փրցուցին և զգետանին կը պատուէին: Յովսէփայ ծառայն հրամայեց որ իր ետեկն դան իր տիրոջը գիմաց ելլալու:

Յովսէփայ առջևն որ ելան՝ ամէնքը մէկէն ինկան օտքը. գլինին կռթնցուցած՝ իրենց արցունքովը գետինը կը թրջէին. Մենք անտեղ ենք... ըսին ամէնքը մէկ բերան, բայց ինչպէս զմեզ արգարացընենք. անշուշտ Աստուած պատժել կ'ուզէ զմեզ մէկ ուրիշ յանցանքի մը համար... ամէնքնիս ալ ահա քու դերինն երգ ենք:

Յովսէփ՝ սաստիկ զգածուած հօր մը պէս, որ ստիպուած ըլլայ իր զաւկըները պատժելու, քիչ մնաց որ ինքզինքը պիտի յայանէր. բայց իժոպալ որ հոն էր՝ արգիլէց զինքը: Յովսէփ մէկ կեղծեալ ուժով մը ըսաւ իրենց. Մն միայն գերիս է, որուն քովէն դաւաթը դրանուէցաւ. և դուք խաղաղութեամբ դարձէք ձեր հօրը քովը:

Այս խօսքերուն վրայ սարսափ մը պատեց Ռուբենին վրայ. ցաւալից աչուըները վերցուց Յովսէփայ երեսը, հառաչանքները սրտին մէջ խողգեց. Վաղաչեմ կը պաղատիմ քեզի, լսէ ձայնիս՝ գթալով մէկ հօր մը վրայ, որ թէ իր թշուառութեանցը և թէ իր ծերութեան հասակին համար պատկառելի է: Իր սիրոյն այս ետքի զաւակը ինձի յանձնելու ատենը ըսաւ ինձի. Գնա՛ իմացուր Նգիպտոսի այն իմաստուն կառավարողին իմ՝ թշուառութիւններս, ըսէ իրեն որ ես այնպիսի զուակ մը կորսնցուցի՝ որ ինչուան այսօր յիշատակը աչքէս արցունք կը վաղցընէ, մէկ զաւակ մը որ Բենիամինի ճիշդ դէմքն ունէր, և իմ սրտիս մէջն ալ հիմա անոր տեղը այս Բենիամինս բռներ է: Թէ որ

ցաւ Յովսէփայ ոտքերուն. Ահա հոս է, պոռայ
 ինձ մէ՛ ասիկայ ալ յափշտակելու ըլլայ՝ հասա-
 կիս ծերութեանը շնայելով՝ անձամբ պիտի եր-
 թամ՝ Նգիպատոս, թող տեսնայ մէկ հօր մը ար-
 ցունքները, տեսնայ իմ մեռնելս իր ոտքերուն
 քովը:

Բենիամին իրեն բերնէն խօսքը առնելով
 ըսաւ Ռուբենին. Նղբայր իմ. մի՛ վշտանար՝ զիս
 գերութեան մէջ թողուդ համար, ես յանցաւոր
 չեմ ամենեւին. բայց որովհետեւ Նրկինքը իմ
 դուխս միայն այս գժբազդութիւնս բերաւ, ես
 միայն պէտք է որ քաշեմ: Ետքը դառնալով
 Յովսէփայ. Ես հրամանքէդ չեմ խնդրեր, ըսաւ,
 որ բոլորովին թողուս զիս ազատ, բայց չե՞ս
 շնորհէր արդեօք ինձի մէկ խնդիրքս: Իմ հօրս
 ծերութիւնը սփոփելու համար հաճէ որ դառ-
 նամ եղբարցս հեա. ա՛հ, գիտեմ որ սրտին
 ցաւերը քիչ ատենէն խեղճ ծերունին գերեզ-
 ման պիտի ինջեցնեն. ես իմ գժբազդ վիճակս
 չեմ յայտներ իրեն, որպէս զի չըլլայ թէ իր
 ցաւերը ծանրացնեմ. ես ինքզինքս մոռնալով
 իրեն հեա կը շարունակեմ ողբալու այն իմ մէկ
 եղբայրս, որուն յիշատակը սիրելի է իմ սրտիս.
 և երբոր Յակովբ վախճանելու որ, ըլլայ, և ես
 իմ արցունքներովս իր գերեզմանն որ թըջեմ,
 ահա վկայ կը կանչեմ երկնից և երկրիս տէրը՝
 որ կը դառնամ նորէն հոս գերութեան մէջ
 քեզի ծառայելու:

Յովսէփ այսչափ առաքինութեանց տեսարան
 ներէն տակնու վրայ եղած սիրտը՝ ինքզինքը կը
 մեղադրէր՝ անմեղութիւնը վշտացնելուն հա-
 մար. ալ չէր կրնար իր սրտին զգայմունքներուն
 դէմ դնել՝ որ զինքը Բենիամինի գերկը կը հը-
 րէին, ոտք ելլալու վրայ էր վազելու վիզը՝ երբոր
 Սիմէոն յանկարծ վեր ցատքեց գնաց պլուե-

ձեռքը կուրծքին զարնելով, ահա հոս է այս անգուլթ՝ այս դաժան սիրտը, որ իր եղբայրը ծախեց. ալ ինչ ուրիշ զոհ կը փնտռէք: Ես զասոնք բռնադատեցի, ես ասոնց դուրսը այս ամէն թշուառութիւնները բերի. զիս միայն սրատուհասէ, ազատէ Յակովբն ալ իր մէկ զաւկին ձեռքէն որ իրեն նախատինքն է:

Սիմէոն դադրեցաւ խօսելէն, բայց Յովսէփայ սիրտը ալ չէր գիմանար եղբայրական բարեկամութեան դէմ կուռելու. իր սրտին խորունկէն մէկ այնպիսի ձայն մը արձըկեց՝ որ բոլոր եղբայրները զարմանքի մէջ պաշարեց, վազեց Սիմէոնի վիզը՝ ինկաւ և սրտաց. Ես եմ Յովսէփը:

Ապշած սրտեցան մնացին ամէնքն ալ. աչուրնին անկած երեսը կը նայէին. ճանչցան զինքը. կ'ուզէն իրենց սրտին ուրախութիւնը դուրս տալ... բայց ո՛հ, ինչ զարմանալի երևոյթ, յանկարծ սարսափ մը ինջաւ վրանին, աագնասը մը բոլոր իրենց սրտին զգացմունքը սրտեցուց: Սիմէոն Յովսէփայ գրկին մէջ սկսաւ գողըրլալ, կուռեցաւ հետը՝ իրեն համբոյրներէն ինքզինքը քաշեց՝ ինկաւ նորէն պլլուեցաւ օտուրներուն:

Յովսէփ նորէն վեր վերցուց Սիմէոնը. Ես եմ քու եղբայրդ ըսաւ. Ռուբէն, Նեփթաղիմ և դուք ալ ամէնքնիդ՝ ոտք ելէք, գիրկս եկէք, ես եմ ձեր եղբայրը: Աստուած թոյլ տուաւ այս դժբաղդութիւնս գալու մեր վրայ, որպէս զի կարենամ ես Եգիպտոսի կարօտութիւնը լեցընել և իմ ընտանիքս կերակրել: Ես երջանիկ եմ ես ձեր կեանքը պահելու ուրախութիւնը ահա կը վայելէ սիրտս... Սիմէոն, ինչո՞ւ կը փախչիս իմ սիրոյ գոռանքներէս. քու զղձումդ ինծի ամէն բան մտայնել տուաւ. գրկէ՛ եղբայրդ:

Այն ատենը Սիմէոն, որուն աչուընէրուն մէջ ինչուան այն ատենը յուսահատութիւն մը միայն տեսնուէր էր՝ յորդ արտասուաց գետ մը սկսաւ վազցընել. և չէր համարձակեր և ոչ աչուընէրը Յովսէփայ վրայ վերցընելու:

Պետափրէս և բոլոր Յովսէփայ բարեկամները վազեցին տեսնալու այս սրտաշարժ տեսարանը. ամենէն աւելի Բենիամին ամենուն աչքը կ'առնէր: Յակովբայ զաւկընէրը իրենց զգացմանցը սաստկութեանը մէջ՝ չէին իմացած ամենեւին՝ որ չորս կողմերնին օտար հանդիսականք պատեր էին: Ատեն ատեն խղճմտանքի խայթերը բարեկամութեան անոյշ հանդէսներուն մէջ ձայներնին կը բարձրացընէին, և սիրոյ դրկախառնութիւնները կը խռովէին: Սիմէոն կուրծքը կը ծեծէր, և մեկալնոնք ալ բոլոր ամէն մէկը իր ըրած չարութեան կտորը կ'ողբար. բայց Յովսէփ գորովալից աչքով մը կը նայէր ամենուն վրայ ալ հաւասար կերպով: Զգացին Յովսէփայ այս անձայն ներումը. մեղադրանքի ձայները դադրեցան, և դառնութե արցունքները կտրեցան:

ՅՈՎՍԷՓ ԳԵՂԵՑԻԿ

ԵՐԳ ՈՒԹԵՐՈՐԳ

ԵՐԳ ՈՒԹԵՐՈՐԳ

Գիշերը՝ որ իր մթութիւնը մեր վրայ ձգելու ժամանակ՝ կը ծածկէ մեր աչքէն տիեզերաց հրաշալի տեսարանը, սկսեր էր երկրիս երեսը իր թագաւորութիւնը տարածելու. խաղաղ լուսինն ալ իր սրտաշարժ փառաւորութեամբը զարդարուած՝ հանդարտ ընթացքով մը դէպ ի երկինք կը բարձրանար. Յակովբայ զաւկընէրը քաշուեր էին քիչ մը հանգչելու: Յովսէփ և Բենիամին միայն դեռ արթուն էին. ձեռք ձեռքի տուած՝ առանձին տեղ մը փնտռելով՝ դէպ ի դաշտերը երկնցան. ուրախութե՛զ զգացմունքներու սաստիկ կրից հանդիսէ մը ետքը՝ երջանիկ հանդարտութիւն մըն էր որ կը վայելէին. իրենց սրտերը առանց խօսքերու կարօտ ըլլալու՝ բարեկամութեան միայն անձայն լեզուով իրարու հետ զբաղեր էին. երկնային ոգիներուն խօսակցութեան տեսարանն էր: Գիշերուան լուսիւնն ալ իրենց զգացմունքները աւելի կը շարժէր:

Յովսէփ սկսաւ խօսիլ. Սիրելիդ իմ Բենիամին, գիտեմ բաւական՝ ինչ որ ինծի փափաքելի էր իմանալ. Յակովբ և Սելիմա իրենց ցաւերուն կրցեր են դիմանալ՝ չեն վախճանած: Իմեղբայրներս՝ իրենց զղջման դառն տագնապներուն մէջ պաշարուած՝ հօրս անակը խաւրած գերիներս չեն արգելած. և անտարակոյս այն խեղճերը ճամբուն վրայ կորսուած են և կամ թողեր զիս փախեր են: Բայց փափաքելի էր ինծի լսել թէ ինչպէս հայրս և ամուսինս խնայան և կրցան դիմանալ իրենց թշուառութեանը. արդեօք խնայա՞ւ Յակովբ որ իմ խեղճութեանս իր զաւկրներն են պատճառ: Սյս նիւթերուս վրայօք եղբարցս հետ խօսիլը՝ մեծ անգթութիւն է. ես Սիմէոնի առջև և ոչ իսկ ուղեցի ստէպ Սելիմայի անունը տալ, բայց շատ անգամ բերնէս կը փախչէր: Քեզմէ հիմա կ'ուզեմ տեղեկանալ. քու սիրտդ անմեղ է, եղբայրական սէրը չես կրնար խաբել և չես ալ բրած՝ և կրնաս, Բենիամին, համարձակ խօսիլ առանց կարմրնալու:

Պատրաստ եմ կամքդ կատարելու, պատասխանեց Բենիամին. այն գժբազդ օրերուն յիշատակը՝ մտքիս մէջ լաւ տպաւորուած է. և ինչ որ աչքովս տեսած չեմ, անոնք ալ Նեփթաղիմէն լսելով գիտեմ. Նեփթաղիմ շատ անգամ պատմած է ինծի այս խեղճ դիպուածը:

Նստան երկուքն ալ բլրի մը վրայ. բնութիւնը իրեն գեղեցկութիւններէն մերկացած՝ կարծես թէ սուգի մէջ էր. բարձր մայրի ծառերը իրենց բոլոր տերևներէն մերկ մնացած՝ իրենց անշարժ և սևագոյն ճիւղերովը երկինքը աչքէ կը ծածկէին. լուսնի փայլունութիւն ալ թեթև ամպերու տակ մթընցած էր: Յովսէփ մտադրութեամբ կեցեր էր լսելու, և քանի որ

աստղերը լուսթեամբ իրենց շրջանը կ'ընէին , մէկ փափուկ պարզութեամբ մը Բենիամին սկսաւ պատմել .

Անգութ Մադիանացիները , ըսաւ , զքեզ Նեփթաղիմի գրկէն յափշտակելով՝ առին տարին . . . . վրան քանի մը ժամ անցնելէն ետև՝ Ռուբէն որ հեռացեր էր եղբայրներէն՝ դարձաւ նորէն : Առիւծի մը պէս որ իր որսը պատրաստելէն ետև՝ գեռ երկար ատեն կատաղութիւնը վրան կը տեսնուի և սարսափելի կը մտմուայ , նոյնպէս Սիմէոնն ալ իր կատաղութեանը մէջ գեռ կը տագնապէր : Աչուրները կրակ կը ցատքեցընէին , երեսին գոյնը երբեմն կը կարմըրէր , սարսափելի շունչ մը կ'առնէր կուտար . իր գծագրութիւնը իր շարժմունքները իր ամէն կերպերը յայտնի կը ցուցընէին որ սիրտը բարկութեամբ ու վրէժխնդրութեամբ լեցուած է : Նոյն զգացմունքները և կիրքը կը տեսնուէին Յակովբայ մէկալ որդւոցը վրայ ալ թէպէտ աւելի նուազ աստիճանի . Նեփթաղիմ միայն էր որ կուլար : Ռուբէն զարմացած հարցուց իրենց շիթութեան պատճառը . և նոյն միջոցին վաղեց գուբը , և զքեզ հոն չգտնելով՝ զգեստները պատրաստեց : Այն ատենը Նեփթաղիմ իմացուց իրեն քու խեղճ վիճակդ . Ռուբէն թէպէտ ինքն ալ զքեզ չէր սիրեր , բայց քու ազատութեանդ և քու կենացդ ալ այսպիսի գերութեան վիճակ չէր ուզեր : Այն գլխուս , պոռաց յուսահատ , ինչ փորձանք եկաւ վրաս . Յակովբ ինծմէ՝ իր անդրանիկ տըղէն պիտի պահանջէ Յովսէփը : Սկսաւ աղաչել եղբայրներուն և սպառնալ միանգամայն որ շայանեն իրեն թէ որ կողմանէ զքեզ տարին . Սիմէոն՝ Ռուբէնին մեղադրանքներէն աւելի զայրացած՝ արգիլեց եղբայրներուն որ չըսեն .

խակ Նեփթաղիմ ինքն ալ չէր գիտեր, վասն զի Սիմէոն զինքը մէկդի քաշեր տարեր էր՝ երբոր դուն ծախուեցար: Բայց Ռուբէն մէկէն հեռացաւ անոնցմէ, վաղեց զքեզ փնտուելու, փախաւ Նեփթաղիմն ալ մէջերնէն և ընկերացաւ իրեն: Շատ օրեր ընդունայն տեղ զքեզ փնտուէին ետև՝ քրտինքի և փոշիներու մէջ ծածկուած ետ դարձան:

Ռուբէն Սիմէոնի դիմացը ելլալով՝ Ահա գիտեմ, ըսաւ, իմ ցաւս՝ որ աչուըներուս մէջ կը տեսնաս՝ ուրախութեամբ կը լեցնէ զքեզ: Ծափ կը զարնես չարութեանդ յաջողելուն վրայ. բայց ես բաւական է որ այսչափ ատեն քու կրիցդ հեռուեցայ, ահա ես կը դառնամ նորէն իմ հայրենական տնակս. նայէ դուն ալ, թէ որ կ'ուզես եկու ետևէս: Եթէ սպառիժ ալ կրէլու պիտի ստիպուիմ, ես չեմ կրնար թողուլ մէկ հայր մը: Նեփթաղիմ ալ խօսք տուաւ Ռուբէնին հետ երթալու. Յակովբայ մէկալ զաւկընէրն ալ՝ անոնք ալ յայտնապէս ըսին որ ոչ երբէք յօժարութեամբ կ'ուզէին և ընտրեր էին իրենց ծննդեան տեղէն հեռանալու բոլորովին. բարկութենէն դողաց Սիմէոն, բայց վախնալով որ եթէ ինքը մինակ Յակովբայ աչքերուն երևնալու որ չըլլայ՝ հօրը դիմաց ինքը յանցաւոր պիտի սեպուի, խոնարհեցաւ ինքն ալ անոնց կամացը, և ամէնքը մէկէն ճամբայ ինկան դառնալու իրենց հայրենական դաշտերը:

Այն օտարականը որուն հանդիպեր էիր գիշեր ատեն անտառին մէջ՝ եկաւ քու կողմանէդ ըսելու Յակովբայ որ եղբայրներդ Բովթայիմ գնացած ըլլալուն համար՝ քու դարձդ ալ օր մը աւելի պիտի ուշանար. այս ուշանալուն գոյժը հառաջանքներ հանել առաւ իմ հօրս և

Սեւիմայի սրտէն: Գարձիգ համար որոշած օրդ՝
քեզի ընդառաջ եկանք, բայց կարծես թէ չար
գուշակութեանց մէջ պաշարուած էին՝ Սեւիմա
ալ՝ Յակովբ ալ, և տխուր լուութեան մը մէջ
ընկզմած կը քալէին: Իրիկուն եղաւ օրը, և
դուն չկայիր մէջտեղ: Երկուքն ալ անհանդարտ
իրարու երես կը նայէին և չէին համարձակեր
սրտերնուն վախը յայտնելու իրարու: Անոյշ
կերպերով կը ջանայի զբաղեցընել զիրենք, բայց
այն առաջին անգամ զիրենք անզգայ տեսայ իմ
ժպիտաներուս: Վերջապէս կոխեց մուտն ալ, և
իրենք ստիպուած ելան դառնալու անակը:
Մութութեան մէջէն կը քալէինք. կը լսէի միայն
Սեւիմայի ողբերը և Յակովբայ հառաչանքները,
իմ սիրտս ալ ելած՝ արցունքները կը վազէին
աչքերէս:

Հասանք մեր խրճիթը. կը ջանար Յակովբ մը
խիթարել Սեւիման. բայց հազիւ թէ խօսքերը
բերնէն կ'ելլային. իսկ Սեւիմա իր սրտին տագ-
նապէն անմխիթար կը հառաչէր. ահա այս կեր-
պով անցուցինք բոլոր գիշերը առանց աչուընիս
գոցելու:

Հազիւ թէ արևուն առջի ճառագայթները
սկսեր էին տեսնուիլ՝ մենք խրճիթէն դուրս ցատ-
քեցինք, անհամբեր աչուընիս դարձուցած կը
նա յէինք այն կողմը ուսկից որ կը յուսայինք
որ պիտի երևնաս:

Այս միջոցիս իմ եղբայրներս ծանր քաղուած
քով մը և դաժան լուութեամբ մը գէպ 'ի մեզի
առաջ կու գային, և իրենց հայրենական սահ-
մանները կը մօտենային. Ռուբէն կը հառաչէր,
Նեփթաղիմ արցունք կը թափէր. իսկ Սիմէոն
իրենց տրամութեանը վրայ կրակ կարած՝ ըս-
պառնալից նայուածք մը անկեր էր վրանին:
Իայց երբոր հասան այն բլրակին սաքը՝ որուն

վրայ իրենց դաշտերը կ'երևնային, և Յակովբայ խրճիթը՝ ուրիշներուն մէջէն աչուրնին զարկաւ, ամէնքը մէկէն հասած տեղերնին կանկ մը առին. երեսներնուն գոյնը նետեց, և մէկ դող մը վազեց իրենց ջղերուն վրայէն: Նոյն իսկ Սիմէոն գունաթափ կը դողար. այնպէս մը կուգար ամենուն ալ թէ ամենակալն Աստուած այն բլրակին գլուխը կեցած՝ կայծակներու որոտումներով կը խօսէր իրենց սրտին հետ: Երկարատեն լուռ մնալէն ետև. Ահա կը տեսնաք, ըսաւ իրենց Ռուբէն, որ Յակովբայ խրճիթին երևոյթը միայն ինչ տագնապ ձգեց վրանիս. ինչ պիտի ըլլանք հապա, երբոր նոյն իսկ ծերունին դիմացնիս որ տեսնե՛նք. ինչ պատասխան պիտի տանք Յակովբայ. ինչ պիտի ըսենք իրեն երբոր Յովսէփը մեզի հարցընելու որ ըլլայ: Այս անդրադարձութեան վրայ իրենց տագնապը սաստկացաւ, և սարսափը աւելցաւ:

Բայց Սիմէոն ուղեւով իր և բոլոր եղբարցը արհաւիրքը փարատել, Յովսէփայ զգեստը ահա քովերնիս է, ըսաւ իրենց, արեան մէջ թաթխած տանք Յակովբայ ձեռքը, համոզենք զինքը որ կատաղի դազան մը պատառած պիտի ըլլայ իր զաւակը: Հաւանեցան այս խորհուրդին, և կարծես իրենց տագնապն ալ քիչ մը հանդարտեցաւ. Նեփթաղիմ միայն աչուրները արցունքով լեցուած կեցեր կը նայէր Յակովբայ տնակին վրայ:

Սիմէոն մէկէն առաւ զգեստդ՝ տարածեց գեանի վրայ. ուլ մըն ալ իր մօրմէն յափշտակեց կաթ տալու ատենը. ընդունայն տեղը խեղճ մնայրը վազեց շփոթած: Սիմէոն մորթեց ուլը և արիւնը վազցուց քու զգեստիդ վրայ:

Զգեստդ արիւնոտելէն վերջը՝ սկսան խօսիլ թէ ո՛վ տանի Յակովբայ. Սիմէոն կ'ուղէր վիճակ

ձգել. բայց Ռուբէն դէմ կեցաւ. Ով որ այս դաւաճանութիւնը սկսաւ, ըսաւ, թող ինքը իր ըրածը ըմբռնէ: Նեփթաղիմի վրայ դող մը ինչէր էր մտածելով թէ ինչպէս պիտի համարւնայ ձախի մէկը տանելու զգեստը Յակովբայ:

Այն ատեն Սիմէոն յուսահատ ձայնով մը պոռաց. Տուէք ուրեմն ինծի, ես անձամբ կը տանիմ զգեստը Յակովբայ: Ետքը զգեստը ձեռուընկերուն մէջ բռնած ցրցուց եղբարցը՝ որուն վրայէն արեան կաթիլները կը վազէին և աճապարելով մը հեռացաւ անոնցմէ. բայց յանկարծ կեցաւ ճամբուն վրայ, կը տեսնուէր որ սաստիկ պատերազմ մը կար ներսի դին. շատ անգամ ոտուընները գետին կը զարնէր: Վերջապէս ետ դարձաւ, աւելի գունաթափ և աւելի տխուր. անցաւ եղբարցը առջևէն առանց երեսնին նայելու, և իր ոջխարներուն պահածանին դառնալով՝ Գնա՛, ըսաւ, տար այս զգեստը Յակովբայ: Հովիւը առաւ զգեստը և սկսաւ երթալ դէպ ի տնակը:

Այս միջոցներուս Յակովբ ալ իր սրտին տագնասներուն չկարենալով դիմանալ՝ դուրս ելաւ խրճիթէն, որուն դրան դիմացը ուղտ մը կը սպասէր. Սելիմա լալով ետևէն կ'երթար, մէյմըն ալ յանկարծ հեռուէն հովիւ մը տեսան որ իրենց կուգար: Սարսափելով մը պոռաց Սելիմա և գրեթէ անշունչ ինկաւ գլտորեցաւ ծերունւոյն օտքին քով, որ զարմանքէն և սարսափէն շփոթած՝ կ'ուղէր օգնել իրեն. բայց երբոր ինքն ալ տեսաւ քու արիւնտաճ զգեստդ՝ թողուց Սելիման, վազեց հովուին դիմացը, և իրէն ձեռքէն յափշտակեց առաւ այն տխուր յիշատակը: Հովիւը՝ սիրտը ելած՝ չէր կրնար բերնէն խօսք մը հանել. Ով տէր, պոռաց հայրս, ալ չկայ զաւանկս... սրտիս կասկածները

կատարուեցան... գազան մը վայրենի (*) ...

Այս ցաւագին հառաչանքները ընելու ատենը՝ մահուան գեղնութիւն մը սպտեց ճակատը. դող մը ինկաւ գոթաղդ ծերունւոյն վրայ, փութաց հովիւը՝ բռնեց զինքը. նոյն միջոցին եղբարցս բոլոր ամուսիններն ու զաւակներն ալ թափեցան հոն. և քու արիւնոտ զգեստդ և Յակովբայ տագնապները տեսնալով՝ ցաւալից աղաղակ մը փրցուցին. խակ ես՝ ինծմէ դուրս ելած՝ մէյմը Յակովբայ քով, մէյմը Սելիմայի կը վազէի...:

Բենիամին ասոնք պատմելու ատենը՝ Յովսէփայ և իր հառաչանքներէն ձայնը կտրեցաւ. ինկան երկու եղբայր իրարու վրայ՝ գրկեցին զիրար, և երկար ատեն արցունքնին իրարու հետ խառնելէն ետև, Բենիամին սկսաւ իր խօսքը առաջ տանիլ.

Յակովբայ զաւկրները քանի որ կը մօտենային իրենց հայրենական դաշտերը՝ այնչափ ալ սրբաւորնուն տագնապը կ'աւելնար: Ծանր քալուածքով մը առաջ եկան անցան իրենց խրճիթներուն դիմացէն. ամէն տեղ միայնութիւն մը և չարագուշակ հանդարտութիւն մը պատեր էր. այնպէս մը կուգար իրենց յանցաւոր խրղձերուն թէ ամէն տեղ յայտնուէր տարածուէր է իրենց անօրէնութիւնը, և թէ իրենց ամուսիններն ու զաւկրները սարսափէն կը փախչին իրենց երեսէն. Սիմէոն որ ակամայ իր եղբարցը հետ կուգար, էտ մնացած անոնցմէ հեռու կը քալէր:

(*) ԾՆՆԻ. ԳԼ. ԼԻ. 53-54: — Եւ ծանեաւ զնա և ատէ. Պատմութիւնս որդւոյ իմոյ է. գազան չար եկեր զնա, գազան յափշտակեաց զՅովսէփ: Եւ պատառեաց զհանդերձս իւր. և քուրձ զգեցաւ ի վերայ միջոց իւրոյ, և սուգ ունէր ի վերայ որդւոյն իւրոյ աւուրս բազումս:

Եւ ահա տեսան իրենց ընտանիքը ժողովուած Յակովբայ խրճըթին դիմացը. սկսան հոն մօտենալ. Ռուբէն և Նեփթաղիմ բազմութիւնը ճեղքելով վաղեցին ծերունւոցն դիմացը. բայց ուրիշ մէկալ եղբայրներս՝ աւելի յանցաւորները՝ խառնուեցան այն բազմութեան մէջ. իրենց հօրը դիմացը կը դողդողային. և չէին համարձակեր աչուրնին վեր վերցընելու՝ երեսը նայելու: Բայց Սիմէոն հեռու կեցեր էր այն ահաւոր տեսարանէն:

Յակովբ երկար ատեն սրտին ցաւերէն ինքզինքը կորսնցուցած, բացաւ վերջապէս աչուրները. չորս կողմը իր բազմութիւլ ցեղը պատած դտաւ. տեսաւ դիմացը Նեփթաղիմը՝ Ռուբէն և ուրիշ մէկալ աղաքը. բայց դեռ իր սրտին այլայլութեան տազնասպներուն մէջ պաշարուած՝ դեռ Յովսէփը կը փնտռէր անոնց մէջ. իր սիրելի զաւակը կը կանչէր. Ո՛ւր ես որ դեակ, կ'ըսէր, բոլոր աղաքս ահա հասեր են, ո՛ւր մնացեր ես դուն որդեակ իմ. դո՛ւն՝ որ անոնցմէ առաջ պէտք է իր վաղել, դո՛ւն՝ որ կը փութայիր միշտ իմ սէրս իմ կարօտս լեցընելու. ո՛ւր ես սիրելի զաւակս, դեռ չէս գար իմ գիրկս, Յովսէփ որդեակ իմ...:

Մենք ամէքնիս լուռ կեցեր էինք. մէյմըն ալ յանկարծ Յակովբ՝ աչուրները քու արիւնս զանգ զգեստիդ վրայ դարձնելով՝ ինքը իր ցաւալից հառաչանքներովը իր խօսքը ընդհատեց. զգեստները պատրուակեց, և մոխրի մէջ ինքզինքը ծածկեց: Այս դառն ազաղակներն որ լսեց Սէլիմա՝ որ ինչուան այն վայրկեանը ինքզինքը կորսնցուցած ինկեր էր դեռին, աչուրները բացաւ, վաղեց՝ ինկաւ պլլուեցաւ այն մահագուշակ զգեստին: Մենք իրէքնիս ալ կը սխմէինք այն զգեստը կուրծքերնուս վրայ, մեր

արցունքներովը լուացինք զանիկայ. ձեռուքս
նիս արիւնով ներկուած՝ սարսափ մը կը պա-
տէր վրանիս. մեր սրտերուն դառն հառաչանաց
ձայները միայն կը լուռէին: Բոլոր չորս դին
պատող բազմութիւնը՝ այս սրտաշարժ տեսա-
րանէս սաստիկ զգածուած՝ խոր լուռեան և
սարսափի մէջ կեցեր կը նայէին: Երկար ատեն
այս տխուր հանդէսը տեւէն ետե՛ւ ամէնքն ալ
Յակովբայ չորս կողմը լեցուեցան, և զինքը
մխիթարել կը ջանային:

Ա՛հ թողէք զիս, հառաչեց ծերունին՝ իմ
ցաւերուս մէջ. թողէք վազեն արցունքներս,
որ Յովսէփս լալու համար կը թափին. հանեցէք
դուք ալ ձեր սրտին հառաչանքները իմիններուս
հետ մեկտեղ, ողբացէք իմ սիրելի զաւակս, որ
զամէնքնիդ ալ իր սրտին պէս կը սիրէր: Ա՛հ,
ալ ի՛նչ մնաց ինձի որ Յովսէփս հետ կորսըն-
ցուցած չըլլամ... որդեակ իմ, ալ չկաս մէջ
տեղ... Ա՛վ տէր, ի՛նչ ուրիշ ծանր վերք մը կըր-
նայիր իմ սիրտս ազդել... Առաքինի էր Յով-
սէփս, այն էր իրեն զարդարանքը. տալաւորէր
էի ես իրեն սրտին մէջ Աբրահամու և Իսա-
հակայ իմաստութիւնը, ինքը իմ ձերմըկցած
մազերուս պարծանքն էր, իմ ծերութեանս
մխիթարանք ու հաստատութիւնն էր: Իմ
կենացս վերջի մթընցած օրերուն վրայ մէկ նոր
արշալոյս մը կը ծագէր. իրմէն միայն՝ բոլոր
զաւակներէս սպասած կարօտս կ'առնէի: Ա՛վ
սիրելի ամուսինդ իմ Ռաքէլ, որուն անշուշտ
սրբազան աճիւնը այս չարագուշակ վայրկենիս
տագնապեալ տակնուվրայ կ'ըլլայ, իմ Յովսէփս
ճիշդ քու կենդանի պատկերդ էր... Եւ ես
ի՛նչպէս չիլամ չողբամ իմ այսպիսի զաւակս. թէ
որ ես զինքը լալու չըլլամ, այս քարաժայռներս
պիտի սկսին իրեն համար արցունք թափելու:

Անմիտար պիտի լամ ողբամ իմ սիրելի Յովսէփս՝ ինչուան որ երթամ ինչնամ իմ մութ շիրիմս :

Ահա ասոնք էին ծերունւոյն ցաւալից հառաչանքները : Բայց յանկարծ դառնալով իմ եղբարցս նայելով՝ բարկութեան կրակ մը աչուրն երուն մէջ փայլեցաւ . Անգութ զաւկըներ, պոռայ երեսներնէն ի վեր, ձեր դարձը այս ուրախութիւնն էր որ պիտի բերէր ինծի . զձեզ հոս դարձրնելու համար իմ Յովսէփս զոհ եղաւ . Թէ որ դուք ձեր հօրմէն հեռացած չըլլայէք՝ Յովսէփս հիմա գեռ ողջ էր . դուք էք, դուք անգութ զաւկըներ որ զինքը ինծմէ յափշտակեցիք, և իրեն մահուանը դուք էք պատճառ : Այս յանդիմանութիւնները լսելով տագնապներնէն գետին կ'անցնէին :

Սելիմա այն աղաղակներուն մէջ՝ այս ընդհատ հառաչանքները կը հանէր . Ո՛վ տէր... սիրոյ կապերով միանալու օրերս... ամուսնութեան հանդիսիս ատենները... Ո՛վ մահագոյժ գգեստ, ես որ զքեզ իմ սիրելի ամուսինս զարգարելու համար հիւսեր էի, այսպէս իրեն արիւնովը ներկուած նորէն պիտի տեսնամ եղեր... և դուն ալ ո՛վ խրճիթ մեր ամուսնական սիրոյն, դուն զիս՝ իմ սիրելի ամուսնոյս նուագարաններուն ձայներովը ընդունելու տեղը, պիտի տեսնամ եղեր իմ թշուառ ամուսինս կատաղի գաղանի մը ճանկերուն մատնուած . ա՛հ, կը կռուի Յովսէփս . կ'իյնայ կը գլտորի գետին . ահա բզիկ բզիկ կ'ընէ իմ անձկալի ամուսինս անողորմ գաղանը... իմ սիրելւոյս մարմնովը իր քաղցը կը լեցընէ... ա՛հ դառն վայրկեան... : Թէ որ հանգիստ մահուամբ մը մեռնելու ըլլար, թէ որ իմ գրկիս մէջ իր վերջի շունչը տալու ըլլար, ինչպէս որ գեղեցիկ ծաղիկ մը թոռմի, թէ որ

Հողին աւանդելու ատեն՝ իրեն վերջին հառա-
 չանքը լսած ըլլայի... Թէ որ իրեն անշունչ
 մարմինը գոնէ թաղելու երջանկու-թիւնը ունե-
 ցած ըլլայի, ամէն օր կը վազէի կ'երթայի իր շի-
 րիմը տեսնալու, պլուելու վրան, մինչև որ իմ
 հառաչանքներս և իմ արտասուեացս հեղեղնե-
 րը մտնային թափանցելին ինչուան իրեն փա-
 փաքելի ածիւնին մէջը. ահ, կարելի բան չէր
 որ իր ածիւնը անոգայ գտնուէր, մահը մեզ
 բոլորովին իրարմէ բաժնած չէր ըլլար. և ես
 երբոր զինքը լալէն գաղբէի՝ մի և նոյն գերեզ-
 մանի մը մէջ իրեն հետ կը միանայի բոլորովին...
 Այս հառաչանքներս կ'ընէր, կուրծքը կը ծե-
 ծէր, և մազերը կը փետտէր:

Բայց սահայն Յակովբ՝ Սիմէոնը մէջտեղ
 չտեսնելով՝ հարցուց թէ արդեօք ուրիշ զաւակ
 մըն ալ կորսնցուցած է թէ չէ: Այն ատենը
 ծերունւոյն դիմացը լեցուած բազմութիւնը
 մէկդի քաշուեցաւ, և ահա տեսնուեցաւ Սի-
 մէոնը՝ սրտին տխուր տաղնապներուն մէջ ընկող-
 մած: Առաջ կանչեց զինքը Յակովբ. տարակոյս
 չկայ որ Աստուծոյ Կայենին ականջը թնդացու-
 ցած ձայնը՝ Աբէլը սպաննելէն ետև՝ աւելի սար-
 սափ մը չիձգեց անոր յանցաւոր սրտին վրայ:
 Գողաց Սիմէոն, ծնկուրները թուլցան, կ'ուզէր
 փախչիլ. բայց Յակովբ երկրորդ անգամ կան-
 չեց զինքը: Այնպիսի պատկառելի ձայնի մը
 չկրցաւ դէմ գնել, առաջ անցաւ այլայլած բո-
 լորովին: Հասաւ հօրը առջևը, աչուրները գե-
 տին անկած՝ չէր համարձակեր երեսը նայելու.
 ամէն վայրկեան երեսին գոյնը կը փոխուէր:

Այ ապերջանիկ զաւակ. ըսաւ ծերունին,
 իմ Յովսեփիս վիճակին վրայ եղբայրներէդ աւե-
 լի տեղեկութիւն մը չունիմ ամենեւին. դուն ալ
 որ զինքը չէիր սիրեր, հիմա զքեզ ալ իրեն մա-

հուանը վրայ յուսահատեալ կը տեսնեմ. բայց
 չկրցար զաւկիս օգնութեան հասնիլ. չիլտեցի՛ր
 իրեն ողորմագին ձայնը. կը վազէր անշուշտ ին-
 քը քեզի ապաւինելու: Ո՛ւր տեղ մեռաւ
 զաւակս, որ անգութ գազանը պատուեց Յով-
 սէփս. գոնէ իրեն արիւնաթաթախ անդամները
 չկրցար բերել ինձի:

Սիմէոն ետքէն պատմեր էր իր եղբարցը՝ որ
 այս ամէն մէկ Յակովբայ հարցմունքներուն
 այնպէս մը կուգայ եղեր իրեն՝ որ գետինը ու-
 քին տակը կը պատըռտի, և ինքն ալ անդունդ-
 ներուն մէջ կը գլորտըկի. և թէ հոն առաջին
 անգամ խղճին սարսափելի խայթերէն տագնա-
 պեալ՝ քիչ մնացեր է որ պողայ թէ Մս, ես եմ
 այն կատաղի գազանը:

Վերջապէս ելաւ քաշուեցաւ Յակովբ իր
 խրճիթը. և միակերպ ցաւագին կը հառաչէր:
 Այն ատեն մօտեցայ ես իրեն, և իմ լալս չի-
 նայելով՝ կը ջանայի իրեն արցունքները սրբել:
 Ձիս տեսնելուն պէս, որ անշուշտ քու դէմքդ
 իմ երեսիս վրայ կ'ենթագրէր տեսնալ, սկսաւ
 աւելի յորդ արցունք մը թափել: Նրկար ատեն
 երեսս նայելէն ետեւ, գիրկը առաւ զիս, և դէս
 ի երկինք վերցրնելով. Աստուած իմ, հառաչեց,
 լսէ՛ մէկ թշուառ հօր մը սրտին ձայնը, գեռ
 ամէն բանս չեմ կորսնցուցած. գեռ Բենիա-
 մինս ողջ է. իմ Յովսէփիս երեսին գծագրու-
 թիւնն է ահա որ վրան կը տեսնեմ. ո՛ւր էր թէ
 առաքինութիւններովն ալ նմանէր անոր, ո՛ւր
 էր թէ ինձի ըլլար մէկ ուրիշ Յովսէփ մըն ալ...
 Բենիամի՛ն որդեակ իմ, թէպէտ տղայ ես գեռ՝
 բայց այս օրուան յիշատակը չեմ մոքեղ. գիա-
 ցիր որ իմ Յովսէփիս տեղը պիտի լեցնես: Ն-
 դուն ալ, սիրեցեալդ իմ Սելիմս, որ պիտի
 միանայիր այն զաւկիս հետ զորն որ կ'ողբամ

անմխիթար, կ'ուզեմ կրցածիս չափ՝ բրած կո-
րուստս դարմանել, ահա ինձի որդեգիր կ'ընեմ
զքեզ. իմ աղջիկս սեպուխս ասկէց ետև. ահա
քեզի կը յանձնեմ Յովսէփայ ոչխարները.
Բնակէ իրեն խրճիթին մէջ. զորն որ ինքը ձեւ-
ցուցեր էր, հոն քեզի հետ երջանիկ օրեր ան-
ցընելու:

Ծերունին ասոնք խօսելու ատենը՝ վազեց Սե-
լիմա երախտագէտ սիրով մը սլլուեցաւ Յա-
կովբայ ոտուրներուն. ետքը երկուքնիս մէկէն
գրկեցինք ծերունի հայրս, և մեր հառաջանքնե-
րուն մէջ՝ Հայր, Արդեակ, Բուսար, ասոնք
միայն կը հնչէին:

Ինչ ցաւ էր որ զգաց Սելիմա առաջին ան-
գամ որ մտաւ քու խրճիթդ. կարծես թէ
դեռ աչքիս առջևն է որ կը տեսնամ թէ ին-
չկեստխուր լուռութեամբ մը ծաղկէ պսակնե-
րը կը ժողվէր պատերուն վրայէն՝ որ այն
զուարթ բնակարանին զարգարանքներն էին, և
անոնց տեղը սև նոճիներով կը պատէր. արևուն
ճառագայթները ալ կարծես թէ չէին թափան-
ցեր այն բնակարանին մէջ, և զեփիւռն ալ անոր
վրայի հովանի կանանչութիւնն՝ ալ չէր շարժեր.
դառն լուռութիւն մը և տխուր մթութիւն մը
տիրէր էր հոն. խրճիթին քովը խոշոր նոճի ծառ
մը կար՝ որ ինքը իր ձեռուրներովը անկեր էր.
մօտեցաւ անոր, ձեռքը բռներ էր այն քնարը՝
զորն որ դուն շինէր էիր ձեր հարսանեաց հան-
դիսին երգերը միշտ հնչեցընելու. հալած ա-
չուրներով մը երկար ատեն լուռութեամբ նայե-
ցաւ վրան, ետքը առաւ կախեց նոճիին ճիւղե-
րէն: Գնաց ետքէն սափոր մըն ալ բերաւ, ո-
րուն մէջը քու արիւնոտ զգեստդ ամփոփեր
էր, և զետեղեց նոյն ծառին ոտքին քովը: Եւ
ահա այսպէս քու խրճիթդ՝ մէկ շիրիմ մը ձեւ-

ցուց, ամէն օր կ'երթար այն սափորին դիմացը, կը հանէր զգետտը, և աչքին արցունքներովը կը լուար:

Բայց Յակովբէր հայրական սրտին տագնապներուն մէջ ալեկոծեալ ելաւ միայնակ իր խորճթէն դուրս. մտքին խորհուրդը մէկն ալ չէր գիտեր. կարեց բոլոր դաշտերը. մէկն ալ իրեն ընկերելու չառաւ. և այսպէս իր հարցը բնական թէնէն հեռանալով՝ դնաց ինչուան հեռու անտառները՝ ուսկից որ դուն անցեր էիր Բովթայիմ երթալու գիշերդ: Այն ընդարձակ անտառին մէջ թափառական շրջելով, իր սիրելի զաւկին ստուերը կը կանչէր, քու արեանդ նշանները կը փնտռէր. և անվախ մօտենալով ինչուան կատաղի գազաններուն որջերն ալ՝ քու ոսկորներդ կը փնտռէր՝ դոնէ զանոնք թաղելու համար: Այ անգուժ վագրեր, կը պուռար ցաւագին, իմ սիրելի Յովսէփս ձեր ճանկերուն մէջ բզբալու ատեննիդ՝ ամենևին գուժ մը չգրացիք վրան. բոլոր լափեցիք ձեր որսը, և իմ գժբաղդ զաւակէս ամենևին մաս մը չի թողուցիք ինձի: Բայց թշուառ ծերունին ամէն վայրկեան կարծելով թէ ահա յանկարծ աչքին առջև պիտի ելան իր զաւկին արիւնոտ ոսկորները՝ սարսուռ մը կ'ինջնար վրան և տակնու վրայ կ'ըլլար սիրաբ. ընդունայն տեղը երկայն բարակ պտրտելէն ետև խեղճը աշխատութենէ յողնած՝ Լքեալ սրտով դարձաւ իր խրճիթը: Այն օրէն ետև իր խրճթէն դուրս սոք չիկոխեց, բայց միայն երբոր կ'երթար նուիրելու Աստուծոյ երկրին առջի բերքերը. ցաւն ու տրամուլթիւնը բոլոր մեր բնակարանները պատեր էին. կարծես թէ Յակովբ չկար մէջտեղ. քիչ անգամ կը ժողվէր իր տղաքը՝ որոնք արդէն իրենց կողմանէ ալ կը ջանային փախչել իրենց հօրը տեսութենէն:

Բենիամինն հոս որ հասցուց իր պատմութիւնը՝
Յովսէփ անոր խօսքը կտրելով, Վայրկեան մը
հանդէինք ըսաւ իրեն. պատմածներդ ինչուան
սիրտս կը թափանցեն, զքեզ ալ նոյնպէս սաս-
տիկ զգածուած կը տեսնեմ: Ո՛վ Յակովբ, ո՛վ
հայր իմ... ո՛վ սիրելիդ իմ Սելիմա:

Քիչ մը առեն երկուքն ալ լուռ կենալէն ետև
իրենց սրտին զգացմունքներուն մէջ ընկղմած,
Յովսէփ դառնալով Բենիամինին ըսաւ. Վնցուր
պատմութիւնդ, ըսէ ի՞նչ եղաւ թշուառ Սիմեո-
նին վիճակը: Բենիամին խօսքը առաջ տանելով՝
ասանկ իր պատմութիւնը լմնցուց.

Սիմեոն ուրիշ ամէն եղբայրներէս աւելի կը
փախչէր Յակովբայ երեսէն. օրէ օր սրտին մէջ
խղճի ահաւոր խայթները կը զօրանային: Ամէն
անգամ որ իր յուսահատ ընթացքովը Յակով-
բայ և Սելիմայի խրճիթներուն առջևը կուգար,
ծերունի հօրս և դժբաղդ Սելիմայի հառա-
չանքները ականջները կը թնդացընէին, և իր
տապնապեալ սիրտը կը կեղեքէին, արագ ըն-
թացքով մը կը փախչէր անկէց այնպէս որ
կարծես թէ ջրի հեղեղ մը կը քշէր զինքը
ետևէն. հեռանալէն վերջն ալ շունչ առնելու
համար քիչ մը կանկ որ առնէր՝ մտքին երևա-
կայութեամբը կարծելով լսել նոյն ցաւագին
հառաչանքները, նորէն անընդհատ իր փա-
խուստը կը շարունակէր: Աբրահամու շինած
սեղանոյն առջևէն անցնելու ատեն՝ կը կարծէր
լսել ամէն անգամ մէկ ահաւոր ձայն մը որ կը
պոռար իրեն. Մի պղծեր այս սրբազան տեղե-
րը, զնա՛. պտրտէ թափառական, և մի կարծէր
որ երկնքի կրակ մը ինչնայ խալըսէ զքեզ: Սեր
նախահարցը շիրիմներուն որ մօտենար, կը կար-
ծէր տեսնալ դիմացը որ ահա երկրիս ծոցէն
կ'ելեն անոնց վրէժխնդիր սառերները: Եր-

բեմն ալ մէկ դժնդակ երևութէ մը սարսափած
 և երեսին գոյնը նետած բոլորովին՝ իբրև թէ
 մահուան պաշտօնեայ հրեշտակէն՝ մահացու
 հարուածը ընդունած ըլլար՝ կը սրուար յու-
 սահատ թէ ահա Յովսէփայ արիւնալից ստուե-
 րը կը հալածէ զիս: Սրտին անհնարին տաղնա-
 պէն կարծէր թէ գետինը կը գողայ, և լեռներն
 ու անտառները կը ցնցին: Ինք իր անձին ալ ա-
 տելի եղած՝ կ'երթար կը քաշուէր մութ և
 անկոխ անտառներու խորերը, և հոն դազան-
 ներուն ահռելի ձայներուն հետ իր հառաչան-
 քները խառնելով՝ անտառները կը թնդացընէր.
 եղբայրներս՝ որ երբեմն ետեւէն պտրտեր էին
 ըրածները իմանալու՝ լսեր են որ կը պոռայ
 եղեր. Կայէն, Կայէն, կենդանացար դուն նո-
 րէն իմ վրաս... Աստուած վրէժինդիր, եղ-
 բայրասպան անօրինի մը դատակնիքը որոտացիր
 իմ վրաս ալ, տալաւորեր ես իմ ճակտիս վրայ
 ալ ըրած չարիքս... Ահա կարծես որ Յակովբ,
 Սելիմա, և ամէնքն ալ սարսափով կը փախչին
 երեսէս. ամենէն հալածեալ՝ կարծեմ թէ բնու-
 թիւնն ալ իր ձայնը բարձրացուցեր է ինձի դէմ:

Ահա ասոնք էին թշուառ Սիմէոնի յուսա-
 հատ հառաչանքները: Իսկ Յակովբ կարծէր թէ
 Սիմէոնի իրմէն հեռու պառակը ուրիշ բանի
 համար չէր, բայց եթէ իրեն սիրելի զաւկին
 թշնամին՝ իր աչքին դիմացէն վերջընելու հա-
 մար: Սելիմա շատ լաւ իմացեր էր՝ այս անիրաւ
 եղբորդ քու վրագ ունեցած ատելութիւնը.
 բայց առաքինի սրտերը այս աստիճանի անգութ
 չարութիւն մը չէին կրնար կասկածիլ. սակայն
 ամէն անգամ որ զինքը կը տեսնէր՝ դող մը
 կ'ինջնար խեղճ Սելիմայի վրայ:

Բայց տես թէ սէրը ինչ հնարք գաւաւ: Խըր-
 ճթիդ վրան երկընցած կնձնիի ծառ մը կար-

օր մը Սեւիմա արտասոււալից աչքերով կեցած
 ծառին վրայ կը նայէր, մէյմըն ալ յանկարծ
 ըսաւ. Արդեօք կարելի չէ՞ այս ծառին կոճղին
 վրայ իմ սիրելի ամուսնոյս գծագրութիւնը
 սպաւորել: Այս ըսելուն պէս մէկէն ելաւ կըր-
 ցածին չափ քու դէմքդ փորագրեց վրան. բայց
 պարզ անով գոհ չըլլալով բոլոր ծառին ճիւղերը
 կտրրտեց, անանկ որ միայն կողը մնաց մէջտեղ:
 Ինքը առանձին քու խրճիթիդ մէջ այս բաներս
 ըրեր էր, և մենք բան մըն ալ չէինք իմացած. օր
 մը հայրս և զիս առաւ հոն տարաւ. զարմանք մը
 պատեց զմեզ՝ երբոր տեսանք որ այն կնճնի ծա-
 ռին տեղը կարծես թէ դուն էիր որ կեցեր էիր.
 անսխիթար տրամուծե հառաչանքներ՝ թեթև
 խնդութեան մը ձայներու հետ խառնուած՝ կը
 հնչեցնէին մեր վշտացեալ սրտերը. քու
 դէմքդ, քու հասակդ կը տեսնայինք վրան. և
 մի և նոյն զգացմունքի մէջ զքեզ կը դանայինք,
 ինչպէս որ տեսեր էինք զքեզ մեզմէ բաժնուե-
 լու տարաբաղդ վայրկենիդ. ձեռուրներդ դէս
 ի մեզի երկնցուցած կ'երևնայիր... Մերունի
 հայրս, ուրախութեան և զարմանքի մէջ ինք-
 ղինքը կորսնցուցած ի պէս՝ կը կարծէր թէ քու
 ստուերդ էր որ եկեր էր զմեզ մխիթարելու:
 Իրեքնիս մէկէն վազեցինք սլլուեցանք քու
 արձանիդ հետ: Արչափ արցունք թափեր եմ,
 ըսաւ Սեւիմա, այս աշխատութեանս ատեն.
 քանի որ կը յաջողէր ըրածս, քանի որ ձև-
 ցուցած գծագրութիւնս նման կը տեսնայի սըր-
 տիս վրայ տպաւորուած պատկերին՝ այնչափ
 ալ գթով և գորովով զգածուած զիս կը դանայի:
 Արչափ անգամ երևակայութեամբս զինքը դի-
 մացս տեսնելով՝ Ա՛վ սիրելիդ իմ Յովսէփ, կը
 պոռայի, ո՞ր ելար գացիր, ինչպէս կըցար թո-
 ղուլ հեռանալ ինձմէ. և այս հառաչանքներուս

մէջ ինքզինքս կորսնցընելով գործիքը ձեռքէս
կ'իյնար: Ահա ասոնք էին որ կը պատմէր մեզի
Սելիմա:

Ալ անկէց ետև շատ անգամ կը ժողվուէինք
հոն, և աջուրնիս քու արձանիդ վրայ անկած՝
զքեզ կը յիշէինք և քու վրագ կը խօսէինք
միշտ. իսկ հայրս աւելի ստէպ կ'երթար հոն
ծածուկ ճամբով մը լալու իր սիրելի մեռած
տղան: Այնպէս մը կուգար մեզի որ քու
ստուերդ կը պարտէր մեզի հետ, և քու ար-
ձանդ մեր ցաւոց հառաջանքներուն դիմաց
զգածուած կը փայլէր:

Ես քանի որ հասակս կ'առնէի՝ երթալով
քու երեսիդ գծագրութիւնը իմ գէմքիս վրայ
ալ կը տպաւորուէր: Մերունի հայրս և Սելիմա
անկէց ետև աւելի գորովանօք մը երեսս կը
նայէին. Ահա ճիշդ Յովսէփին ձայնն է, կ'ըսէին
մէջերնին, նոյն իրեն աջուրները, ճակատը,
մաղերը: Ետ անգամ հայրս իր սրտին գորո-
վէն՝ Յովսէփ անունով կը կանչէր զիս:

Անկէց ետև ես ալ քիչ վերաբերութիւն ու-
նէի իմ եղբարցս հետ. իսկ Սիմէոն՝ իմ քեզի
հետ ունեցած նմանութենէս՝ կարծես թէ
սարսափած՝ և ոչ աչքիս կ'երևար: Ներթալիմ
միայն ընտանի եր ինձի հետ, և մեր բոլոր խօ-
սակցութեան նիւթը դուն էիր: Օր մը ըսաւ
ինձի թէ կ'ուզեմ քեզի մէկ մեծ գաղանիք մը
բանալ, և զիս առանձին տեղ մը տանելով պատ-
մեց ինձի քու բոլոր թշուառութեանցդ դի-
պուածները: Այն ինչ ուրախութիւն էր որ
զգացի, երբոր իմացայ որ դուն ողջ ես. բայց
ինչ ցաւերովալ այն ուրախութիւնս տակնու-
վրայ կ'ըլլար. վասն զի դուն մեզի համար գրե-
թէ նոյնպէս մեռած էիր: Անհնարին տաղնապ
մը պատեց սիրաս, վասն զի պէտք էր այս գաղա-
նիքը ծածուկ սրտիս մէջը պահել: Յակովբայ

և Սեւիմայի խմացընելը կարելի բան չէր, վասն զի ասով իրենց յուսահատ ցաւերը պիտի նորոգուէին և կրկնապատկուէին. և Սիմէոնն ալ բաւական պատժուած էր իր խղճին խայթերէն, և չէի ուզեր հօրս անէծքը թափել խեղճին գլուխը:

Ահ Յովսէփ, եղբայր իմ, ո՛ւր էր թէ քիչ մը աւելի տարիք ունենայի, երբոր Յակովբայ զաւակները միաբաներ էին բոլոր քեզի դէմ. թէ և ինձի ալ քու թշուառութեանդ վիճակը սպառնալու ալ ըլլային՝ պիտի չդադրէի զքեզ պաշտպանելէն անոնց անգութ և չսուած անօրէնութեանը դէմ: Ետ անգամ առանձին անտաները քաշուելով՝ զքեզ կը մտածէի. իմ սիրտս զքեզ կը փնտռէր, աչուրներս ամէն տեղ զքեզ տեսնալ կը սպասէին: Ո՛ւր էս արգեօք հիմա, կը հառաչէի միշտ. ամէն տեղ զքեզ կը հարցընէի, երկինքն ու երկիրս զքեզ կը փնտռէի: Ետ անգամ մտքէս անցեր էր թողու հեռանալ հօրս գրկէն, և վայրենիներուն սահմաններն երթալ զքեզ փնտռել. և թէ որ Աստուած զքեզ դեռ իմ գիրկս դարձուցած չըլլար, ա՛լ չէի կրնար ես իմ սրտիս փափաքներուն դէմ կենալ:

Այս որ ըսաւ Բենիամին, Յովսէփ բիւր տեսակ գեղեցիկ զգացմանց մեջ ընկզմած՝ ա՛լ չկրցաւ համբերել. ինկաւ պլլուեցաւ Բենիամինի վիզը: Իր սիրտը սպտեր էին՝ ցաւը, խընդութիւնը, սէրն, որդիական գորովը, եղբայրական բարեկամութիւն և մէկ առաքինի կարեկցութիւն մը: Երկար ատեն իր սիրելի եղբօրը հետ պլլուած մնաց, չէր կրնար իրմէն բաժնուիլ: Վերջապէս ոտք ելան քաշուեցան տեղերնին. և անոյշ քուն մը իրենց բիւր տեսակ սիրոյ զգացմունքներէն տաղնապետ սիրտը հանդարտեցուց:

ՅՈՎՍԷՓ ԳԵՂԵՑԻԿ

ԵՐԳ ԻՆՆԵՐՈՐԴ

ԵՐԳ ԻՆՆԵՐԱՐԴ

Քանի մը օր փոխադարձ բարեկամութեան անոյշ սէրը վայելելէն ետև՝ ըսաւ Բենիամին իր եղբայրներուն. Մենք հոս Յովսէփը գտնելնուս վրայ ուրախացած ժամանակնիս, մոռցեր ենք որ Յակովբ և Սելիմա հոն գեռ կ'ողբան զինքը. պէտք չէ՞ որ փութանք մեր ուրախութեանը մասնակից ընելու զիրենք ալ: Այս խօսքիս վրայ մէկէն ճամբու պատրաստութիւն սկսան տեսնալ:

Հասաւ ժամանակը որ ելլեն ճամբայ. կը փափաքէր Յովսէփ ալ որ շուտով դառնան իր հայրենի երկիրը՝ իր հօրը ու սիրելի ամուսնոյն ցաւերը փարատելու համար. իր սիրտը կը ճզմոռէր միայն տեսնելով որ իր եղբայրներէն պիտի բաժնուէր: Հազիւ թէ իրենց հետ սիրով պագտուելու ժամանակ պէտք էր զրկուիլ անոնց տեսութենէն. ո՞րչափ փափաքելի էր իրեն ալ անոնց հետ մէկտեղ երթալ: Աւերակ դարձած դաշտերը և Նեղոսի գետեզերքը էր-

Թալով՝ բոլոր բնութեան հետ ինքն ալ կը թուլ-
նար կը տկարանար: Ո՛վ դեռ, հառաչեց սրտէն,
էրբ նորէն քու առջի աշխարհերդ պիտի տեսնեմ,
ո՛վ երկիր, էրբ քու առջի ծաղիկդ պիտի ծլած
տեսնեմ, որ իմ երթալու ալ քաղցր աւետար
պիտի ըլլայ. ի՛նչ գեղեցիկ և ի՛նչ ախորժեղի
երևոյթ մը աչքիս առջի պիտի բացուի:

Այս զգացմունքներուն մէջ էր, երբոր Թա-
գաւորին հրամանը հասաւ որ զինքը կը կան-
չէր: Ելաւ Յովսէփ Փարաւոնի առջի, ճակատին
վրայ տիրութեան ամպ մը պատեր էր: Գուն
ինծի խոստացեր էիր, ըսաւ Փարաւոն, որ
Եգիպտոսէն չհեռանաս քանի որ սովը կը տե-
բայց ինչո՞ւ մեր Թշուառութեանցը մասնակից
ըլլալէդ, և զանոնք թեթեւեղնէլէդ ետև մեզի
հետ մեկտեղ ետքի երջանկութեան օրերն ալ
չվայելես... կը հառաչես վայրկեան մը առաջ
ընտանիքդ տեսնալու. բայց գիտե՞ս որ Եգիպ-
տոս և Փարաւոն չեն ուզէր քեզմէ բաժնուիլ:
Ա՛ռ իմ կառքերս, հոս բերել տուր հայրդ ալ և
բոլոր ազգատոհմդ. ահա կուտամ քեզի, մա-
նաւանդ թէ ըսեմ որովհետև քու արգիւնքդ է՝
ահա կը դարձնեմ քեզի Գեսեմայ պաղարեր
երկիրը, որ դուն ինծի ժառանգել տուիր՝ ըն-
դարձակելովդ իմ տերութիւնս: Եւ ահա այս-
պէս հոս հօրդ գրկին մէջ դուն նորէն մեր
պաշտպանը կ'ըլլաս, և ամէնքնիս ալ երջանիկ
կ'ըլլանք, ես ալ և իմ ժողովուրդս ալ, դուն
ալ և քու ազգատոհմդ ալ:

Յովսէփայ սրտին սաստիկ ցաւը փարատե-
ցաւ, մեծ ուրախութիւն մը երեսին վրայ
փայլեցաւ. վազեց մէկէն իր եղբայրները դրա-
նալու. անոնք ճամբայ էլելու ատեննին՝ տե-
սան որ Յովսէփ ուրախութեամբ լեցուած կը
մտանար իրենց:

Ալ չեմ' բռնեի զձեզ հոս, ըսաւ իրենց, չեմ' ուզեր որ ուշանաք, շուտ ըրէք, մէկէն ելէք ճամբայ. վաղեցեք գտնաշու հայրս... սրտիս ուրախութենէն շունչս կը բռնուի... ըսէք իրեն որ հոս գայ, իր Յովսէփը իրեն կը սպասէ. Փարաւոն կուտայ իրեն Գեսեմայ պարարտ երկիրը. շուտ ընեն դան ինքն ալ, Սելիմա ալ, Բենիամին ալ, իր բոլոր զաւկըներն ալ ու թոռները:

Առաւ ընծաներ տուաւ եղբարցը. հինգ կառք ալ Սգիպտոսի ալնիւ բերքերէն զարդարեց և խրկեց Յակովբայ իր հօրը և ամուսնոյն: Ընկերացաւ հեաերնին, պագտուեցաւ, արուեցան վերջի հրաժարական բարեններն ալ:

Աչուրներէն գեռ արցունքները չարբած՝ գնաց Մեմփիսի դուռը, և հոն սովին գարման ընկելու զբաղած՝ իր ըրած ինամբներուն մէջ մեղմացան իր ցաւերն ալ իր անհամբերութիւնն ալ:

Բայց անգին Յակովբ սիրտը հատած կը սպասէր իր աղոյք դառնալուն. և որովհետև իրենց դարձը որ մը աւելի ուշացեր էր, ուստի իր հայրական սիրտը տակնուվրայ էր. նստած՝ ժամերն ու վայրկեանները կը համրէր. Սելիմայի հետ արտասուաց նուիրեալ հովանիին տակ քաշուած, և հազարումէկ տեսակ վախերով սրտերնին պաշարուած՝ Բենիամինի վրայ կը խօսէին:

Օր մը յանկարծ բոլոր դաշտերը կառքերու աղաղակներէն և ուղտերու արագ վազուածքէն բոլոր թունդ ելան: Վեր ցատքեց Յակովբ, ականջ դրած մտիկ կ'ընէր, և այն աղաղակներուն մէջ՝ որոշ կերպով իր զաւկըներուն ձայները առաւ. մէկէն գուրս ելաւ ընդառաջ ելթալու, և ահա անոնք ալ հասան հոն. այս

որ ամէնքն ալ վստահութեամբ համար ճակեցան ներս մտնելու և իրենց հօրը ներկայանալու :

Յակովբայ զաւկըններուն պզտիկին աչուընէրուն մէջ ուրախութիւնը կարգէ դուրս կերպով մը կը փալիւրէր, կը ջանար ինքզինքը բռնել, բայց իր սրտէն դուրս զեղանելով իր ճակատին՝ իր տեսութեանը և իր բոլոր գէմքին վրայ կը տարածուէր : Հայր իմ, Սեղիմա՛, պուռաց ուրախութեամբ, իմ և բոլոր եղբարցս դարձը՝ մեծ և անակնկալ ուրախութեան մը պզտի մասն է որ կ'ընծայենք ձեզի : Ալ ի՞նչ ուրիշ ուրախութիւն մը կրնայիք ինծի վայելել տալ, պատասխանեց Յակովբ տրամուլութեամբ մը. իմ սրտիս ցաւերը միշտ նոյն են. և ձեր դարձը միայն քիչ մը մխիթարեց զիս :

Բայց ամեննին ակնկալութիւն մը չունիմ Յովսէփը նորէն տեսնելու, ըսաւ Բենիամին : - Ի՞նչ յոյս կրնամ ունենալ, պատասխանեց ծերունին. կատաղի գազանները կրնան իրենց որսը ինծի ետ դարձընել : - Կարելի չէ՞ որ անոնց ճանկերէն խալըսած ըլլայ, կրկնեց Բենիամին : Աչուընէրէն կարծես ըլլա մը կը ցոլար, կը ջանար իր սրտին չափազանց ուրախութեան զգացմունքները ծածկել, բայց ընդունայն ջանք. արևու ճառագայթներուն պէս որ կը թափանցեն կը ցրուեն թեթև ամպերը՝ իրեն ուրախութիւնն ալ դուրս կը զեղանէր :

Թէ որ հիմա Յովսէփս մեռած չըլլար, ըսաւ ծերունին, կարելի էր որ Աստուած իմ գիրկիս չդարձընէր գինքը : Բայց այս ի՞նչ ուրախութիւն է որ վրագ կը տեսնեմ. ոչ երբէք յիշեր էիր Յովսէփը առանց արցունք թափելու, իսկ այսօր բոլոր զաւկըններուս երեսին վրայ ալ ուրախութիւն մը կը փայլի : Արդեօք մեզմէ աւելի երջանկութեան հասար, արդեօք իրեն ստուէրը տեսար :

Քոլոր այս խօսակցութեանց միջոցը՝ Սելիմա հառաչանքներ հանելով՝ աչուրները անկած կեցեր էր իր ամուսնոյն արձանին վրայ: Իսկ Բենիամին իր սրտին զգացմունքները ալ չկարենալով զսպել, Երջանիկ հայր, աղաղակեց յանկարծ, Յովսէփ կենդանի է: Բենիամինի հետ բոլոր մէկալ աղաքն ալ սղուացին. Սյո՛, կենդանի է Յովսէփ:

Սելիմա անակնկալ զարմանաց սաստիկ կրքէ մը այլալաճ՝ հառաչանքները դադրեցան շըրթուհիքներէն. սաստիկ զգածուած և անշարժ երկբայութեան և յուսոյ մէջ կը տազնապէր. քար կտրած կեցեր էր, լեզուն բռնուած՝ շունչը սպկսած՝ թևերը կ'երկնցընէր, աչուրները Բենիամինի վրայ կը անկէր՝ կարծես թէ իրեն բերնէն ելած խօսքերը դեռ շրթուհիքներէն չսուած կ'ուզէր յափշտակել:

Յովսէփ կենդանի է... ըսաւ Յակովբ, Ճշմարիտ է արդեօք... Զըլայ՞ թէ իմ ծերու թիւնս կ'ուզէք խաբել. չըլայ՞ թէ միաբաներ էք իմ կենացս ետքի օրերը սուտ յոյսերով մտիթարել: Թէ որ այս է մտուընիդ՝ ա՛հ, թողուցէք որ արցունքներս թափին. սիրելի են ինձի իմ ցաւերս, և երևակայեալ երջանկութենէս շատ աւելի ընտրելի են ինձի: Թէ որ կենդանի է, ինչ է որ զինքը կը ստիպէ իր հօրմէն հեռու կենալու:

Ինքը քեզի կը սպասէ, պատասխանեց Բենիամին: Սյն հռչակաւոր և առաքինի անձը՝ որ բոլոր Եգիպտոս կը մեծարէ, և որուն որ համբաւը՝ իրեն իմաստութիւնը կը քարոզէր, որուն վրայ որ քու սիրտդ ալ Սելիմայի սիրտն ալ կպաւ, որ սիրով մեր ազգատոհմը կը կերակրէր, որ քու ոսկիդ ետ դարձուց քեզի, որ չկրցաւ քու զաւկըներդ ամէնը մէկէն բաժ-

նել հեռացնել իրմէն, որ ուզէց զիս ալ տեսնալ: — Բենիամին, համբերութիւնս կը հասցընես, ըսաւ Յակովբ, լինջուր խօսքդ, ինչ կ'ուզես ըսել: Ո՛վ Տէր, օրհնեալ ըլլան քու անքննելի վճիռներդ... — Ահա այն անձը, ըսաւ Բենիամին, է ինքն Յովսէփը:

Սելիմա՛ Յովսէփայ անուներ լսելուն պէս՝ մեծ հառաչանք մը արձըկեց. բայց սիրտը չկարենալով դիմանալ իր ուրախութեան կըքին սասկուութեանը, գոյնը նետեց, այլայլութիւն պատեց վրան, աջուրները մթընցան՝ ինկաւ դէպրեցաւ գետին. ծաղկի մը նման որ քամիներու և մորիկներու դիմանալէն ետև՝ արևուն ճառագայթներէն գեղեցիկ կը զարգարուի, նոյնպէս ալ Սելիմա Յովսէփայ անուներ նորէն լսելուն պէս ոգի առաւ, ելաւ կայնեցաւ:

Բայց Յակովբ երկար ատեն մնաց իր լուութեանը մէջ. զգացմունքներու մէջ ընկզմած, և մտքին մէջի թեթեամսներու պէս եղած կասկածներն ալ ստուգել ուզելով. Աստուած իմ, ըսաւ, իրաւցընէ՞ կը դարձընես ինձի իմ Յովսէփս: Որդեա՛կք իմ, կ'ուզեմ հաւատալ ըսածներնուդ. բայց ասանկ կարգէ գուրս հրաշալի դիպուած մը... մէկ անակնկալ երջանկութիւն մը...:

Եկո՛ւր հայր, վրայ բերաւ Բենիամին, տեսքեղի խաւրած կառքերն ու ընծաները: Յովսէփ կը բռնագատէ զքեզ երթալու Եգիպտոս. թագաւորը Գեսեմայ պարտա երկիրը կուտայ քեզի. կասկածներդ կը փարատին: Աստուած որ Յովսէփը ինչուան Փարաւոնի թագաւորական աթոռին քով հասուցեր է՝ ինքը հոն բռներ է զինքը. իմ եղբայրս՝ երկար ատեն թշուառ մնալէն ետև, վերջապէս այն բարձր աստիճանը հասնելով՝ գերիներ խրկեր

է իր կողմանէ քեզի խնայընելու, որոնք թերևս ճամբան կորսուեր են... Մնացածը տեղնիտեղը իր բերնէն կը լսես:

Բենիամինին կուսքը բերանը մնաց, վասն զի Յակովբ Սելիման և իր բոլոր զաւկընէրը հեռն առած՝ առաջ անցաւ, դողգոջուն ստուընէրովը աճապարեց դուրս ելաւ խրձթէն: Բայց հաղիւ թէ տեսաւ Յովսէփայ խրկած կառքերն ու ընծաները՝ մէկ անպատմելի ուրախութիւն մը երեսին վրայ փայլեցաւ, բոլոր մարմինը՝ սրտին խնդութենէն սկսաւ դողգոջալ. առանց բառ մը բերնէն հանելու՝ երկինք վերցուց աչուընէրն ու ձեռուընէրը. և քանի մը կաթիլ արցունքներ՝ երեսին և ձերմակ մօրուքին վրայէն սահեցան թափեցան:

Ա՛լ ուրիշ փափաք մը չունիմ ես, ըսաւ վերջապէս, որովհետև ողջ է եզեր Յովսէփո՛ւ երթամ տեսնամ մէյմըն ալ զինքը քանի որ գերեզման չեմ մտած: Այս ըսելով և ուրախութենէն դողգոջալով՝ ինկաւ Սելիմայի ուսին վրայ, որ ինքն ալ սրտին խնդութենէն ինքիւրմէ դուրս ելած՝ կը սիւմէր ծերունին իր գրկին մէջ: Ուրախութեան աւետիսը բոլոր դաշտերուն մէջ տարածուեցաւ, դուրս թափեցան ամենուն ամուսինները ու զաւկընէրը և Յակովբայ չորս կողմը առին. ամենուն բերնէն Յովսէփ անունը կը հնչէր, և բոլոր դաշտերն ու մօտ անտառները նոյն արձագանգը կուտային:

Յակովբ գառնալով այն բազմութեանը ըսաւ. Այս օրս մեծ հանգիսի օր մըն է ինծի համար, և բերկրալից խնդութեան տեսարան մը իմ վշտացեալ սրտիս համար. դասայ ես իմ սիրելի զաւակս, դուք ալ ձեր ցանկալի եղբայրը. բայց մեր այսպիսի խնդութեանը մէջ՝ կրնանք մտնալ զԱստուած՝ որ մեզի պարգևեց նորէն Յով

սէփը • քանի որ մեր սիրտը ուրախութեան զգացմունքներու մէջ կը ցնծայ, երթանք մեր անկեղծ նուէրքները տարածելու Աբրահամու աստուծոյն սեղանոյն վրայ, և մեր երկրին առջի բերքերուն հետ նուիրենք իրեն մեր սրտաբուղիս զգացմունքներն ալ:

Այս խօսքիս վրայ բոլոր բազմութիւնը ծերունւոյն ետեէն փառաւոր հանդիսով մը ելան հեռացան խրճիթէն, ալեղարդ Յակովբայ ճակտին վրայ մէկ վսեմ զուարթութիւն մը կը ցոյար:

Այն դաշտերուն մէջտեղը գեղեցիկ բլրակի մը վրայ՝ արմաւենիներէ և նոճիներէ շրջապատեալ՝ որոնց դադաթները ինչուան ամպերը կը բարձրանային՝ սեղան մը կար հողէ ձևացած և կանանչներով ծածկուած: Ինքն Աբրահամ իր ձեռքովն շիներ էր զանիկայ և անկեր էր այն ծառերը • այն էր իրեն տաճարն ալ՝ Իսահակայ ալ • այն ծառերուն տերևներուն մէջէն ելան բարձրացան երկինք իրենց սրտին ուխտերն ալ՝ իրենց զոհերուն ծուխերն ալ: Խումբ խումբ թռչուններ՝ որ այն բնակտրանը սիրերէին՝ հոս մէկ յաւերժական ներդաշնակութիւր մը կը հնչեցնէին: Մահկանացու մը որ այն սրբազան տեղը կը մօտենար՝ սրտին մէջ բիւր տեսակ վսեմ զգացմունքներ կ'արթննային և սիրտը երկնային ազգամայ մը կը լեցուէր • վասն զի սրտիկերքի մը պէս կը տեսնար դիմացը՝ գերագոյն Աստուծոյ մեծալայելչութիւնը՝ որ հոն կը փառաւորուէր, այն սուրբ և անկեղծ նուէրքները, այն սրբազան սաշտաման սրտիկառելի հիմադրին յիշատակը, այն նուիրական հովանին՝ որուն տակը երբեմն երկնային հրեշտակներն ալ իրենց ձայնը խօսներ էին մահկանացուաց երգերուն հետ մէկ:

տեղ, և այն դեղեցիկ տեսիլը՝ որ բոլոր աշխարհիս ընդարձակութեանը վրայ և անթիւ մեհեաններու մէջէն՝ միայն այն սրբազան տեղն էր որ ճշմարիտ Արարչին նուիրուած էր:

Ելաւ Յակովբ այն բլուրը որ ամէն օր իր արցունքովը թրջէր էր, և որն որ երկնային ոգիներէ պահպանուած ըլլալով ազատ մնացեր էր բոլոր աշխարհս փճացնող հարուածէն: Մտաւ ծառերուն մէջ սեղանոյն առջևը. Սելիմա և Բենիամին իր երկու կողմը կեցեր էին, և բոլոր բազմութիւն ալ՝ այն նուիրական տեղոյն չորս դին պատեր էին. խոր լուծիւն մը պատեր էր հանգիսին վրայ. ամենուն սիրտը ուրախութեամբ լեցուած՝ Յակովբայ մազթանքներուն հետ իրենց անձայն սրտի նուէրքներն ալ կը միացնէին: Մերունին երկինք վերցուց աչուքները, սիրուն ուլ մըն ալ ձեռքը բռներ էր.

Ո՛վ Աստուած Արբահամու և Իսահակայ, հառաչեց, դուն նոյն Աստուածն ես Յակովբայ ալ, դուն մեր խրճիթները ուրախութեամբ լեցուցիր, դուն այս իմ սիրտս ալ զուարթացուցիր՝ որ չորցեր ցամքեր էր ցաւոց և գժբազդ տարիներու հարուածներէն, դուն ահա դարձուցիր ինձի իմ զաւակս ալ իմ Յովսէփս՝ զորն որ լացի երկար ասեն, դուն զինքը կատաղի գազաններէն յափշտակեցիր, քու ամենազօր ձեռքդ փրկեց զինքը մութ շիրմէն, և հիմա այս մէկ շնորհքը միայն կը խնդրեմ քեզմէ Աստուած իմ, մեռնելէս առաջ ցըցուր ինձի իմ զաւակս, որ դրկիս մէջը մէկ անգամ մըն ալ սխմեմ զինքը. ընդունէ ով տէր, հասարակաց երախտագիտութեանը այս նուէրքը՝ և այս վերջին զոհը որ կ'ընծայեմ քեզի այս սեղանոյս վրայ... Սիրուն ծաղկերներ, բուրեցէք

գէտ ի երկինք ձեր անոյշ հոտերը. նազելի՛ թռչուններ՝ հնչեցէք ձեր ձայներն ալ իմ մաղ-
թանացս հետ. ո՞վ նոճիներ և արմաւենիներ,
ձեր գեղեցիկ շարժմունքներովը իմ ուրախու-
թեանս եղիք թարգման. բոլոր բնութիւնը
օգնէ իմ ձայնիս. և դուք ալ անձկալի՛ զաւկը-
ներս ու սերունդս, իմ սրտիս հրճուանաց
նուէրքներուն հետ միացուցէք ձեր իններն ալ:

Այս որ ըսաւ՝ մտրթեց ուլը, վազեց արիւնը
սեղանոյն վրայ. և ուրախութեան արցունքներ
ծերունւոյն աչքերէն կաթկըթեցին, և նուե-
րեալ զոհին արեանը հետ խառնուեցան:

Այն ատենը Սելիմա չկրնալով իր սրտին
զգացմունքները սրտին մէջը ամփոփել, ինկաւ
սեղանոյն առջևը. գրկեց գորովանօք, և աչուը-
ները երկինք կը նայէին, շրթունքները չէին
շարժեր, բայց երախտագիտութիւնը անկէց
աւելի զգայուն կերպով մը ինքզինքը յայտնած
չունէր. արցունքները՝ կուրծքը կը թրջէին,
և զոհին ծուխին հետ՝ որ ինչուան ամպերը կը
բարձրանար, իր սուրբ հառաչանքներուն ձայ-
ները կը միացնէր:

Ծաղիկները իրենց անուշահոտ բուրմունք-
ները կը տարածէին. թռչունները իրենց սրը-
տաշարժ երգերովը օդը կը թնդացընէին,
նոճիներն ու արմաւենիներն իրենց գեղեցիկ
ճիւղերը կը շարժէին. բոլոր բնութիւնն ալ
կարծես զգածուած կ'երևնար ծերունի հօր
մը ուրախութենէն, որուն բազմաթիւ անգա-
տոհմն ալ անոյշ երգեր կը հնչեցնէր:

Սիմէոնի սիրտը միայն այլայլութեան մէջ կը
տազնապէր. Ո՞վ երկինք, պոռաց սրտէն, ար-
ժանի՞ եմ մօտենալու այս սեղանոյս քով, և իմ
հառաչանքներս խառնելու առաքինի ծերու-
նւոյ մը սրտաբուղիս աղօթքներուն հետ: Բայց

ահա կ'օրհնեմ զբեզ Սստուած իմ, որ հաճեցար իմ չարութեանս դարման մը ընել. և ուրախութեան արև մը ծագել՝ որոնց մէջ դառնութիւն մը տարածեր էի: Կուն ներէ ինծի, և դուն զիս խաղացուր իմ խղճիս խայթերէն: Ահա ասոնք էին Սիմէոնի սրտին հառաչանքներն. բայց այս մաղթանքներուն հետ չէր համարձակեր սիրտը՝ աչուրները վեր երկինք վերցրնել:

Լիցնցաւ զոհը և Յակովբ բոլոր իր սերունդեանը հետ դարձաւ խրճիթը: Փութացին մէկէն Յակովբայ տղաքը իրենց ընտանեացը հետ՝ Յովսեփայ խրկած պարգևները բերելու թափելու Յակովբայ և Սելիմայի առջևը. Ո՛վ երջանիկ օր, պուացին երկուքը մէկէն, որչափ տարբեր այն օրուրնէ որ բերին առջևնիս Յովսեփայ արևնոտ զգեստը: Ետքը Յակովբ փառաւոր հանգէս մը ըրաւ իր բոլոր ազգատոհմին, և այս առաջին անգամն էր որ իր զաւկին աներևութանալէն ետքը կը հրաւիրէր զանոնք:

Նոյն իրիկունը Սելիմա իր ընակարանը քաշուելով՝ դնաց կեցաւ այն սափորին գիմացը որուն մէջը իր սիրելի ամուսնոյն զգեստը ամփոփեր էր. հանեց դուրս, և այն իրիկունը առաջին անգամ ուրախութեան արցունքներ վրան թափեց: Ելաւ ետքէն վար առաւ բոլոր տխուր նոճիի ճիւղերը որոնցմով պատեր էր իր խրճիթը. ետքը անոյշ քնոյ մը մէջ իր սրբտին ուրախութիւնները ընկղմեցան...:

Արշալոյսը հազիւ թէ սկսեր էր բլուրներուն կողերը լուսաւորել, ծերունին սրտին ուրախութենէն արթնցած մէկէն ելաւ, և իր սրբտին զգացմունքներուն մէջ քիչ մը ընկղմիլ փափաքելով՝ իր խրճիթին քովի անտառը դնաց

քաշուեցաւ: Միտքը Յովսէփայ վրայ՝ և զինքը նորէն տեսնալու ակնկալութիւններով զբազաճ՝ անառնին մէկ սրբազան տեղը հասաւ: Մէկ մեծ քար մը կար հոն. Յակովբ տեսնալուն պէս քարը՝ գեղեցիկ յիշատակ մը մտքին մէջը արթնեցաւ, որ սրտին ուրախութենէն և Յովսէփը նորէն գրկելու փափաքէն մոռցեր էր ամէն բան. յիշեց Յակովբ որ այն տեղն՝ Աստուծոյ հրեշտակ մը երևցեր էր իրեն և ըսեր էր. Այս երկիրս որ Աստուած տուաւ Աբրահամու, ահա նոյնը կուտայ քեզի և քուցեղիդ ալ: Աներևութացաւ հրեշտակը, և Յակովբ նոյն քարին վրայ իւզ և գինի նուիրեց: Դեռ կը յիշէր ծերունին այն դիպուածը, և այնպէս մը կուգար իրեն որ նոյն անմահ ձայնը նորէն իր անկանջները կը թնկացընէր, և կը հրամայէր իրեն այն երկրէն դուրս չելլալու:

Նոյն ատենը կարծեց Աբրահամու ձայնն ալ լսել՝ որ կ'ըսէր իրեն. Ի՞նչ է այդ որ կը մտածես Յակովբ, հեռանալու այս երկրէս՝ ուր որ ամենակալն Աստուած իմ ընթացքս ուղղեց. թողլու այս սեղանը որ ես իրեն նուիրեր եմ, այս իրձիթը՝ որ իմ ձեռուընկերովս շիներ եմ. իմ աճիւնս, քու հօրդ և քու ամուսնոյդ աճիւնները. քու սկիօրներդ պիտի չհանդիսն անոնց քովը. Ի՞նչ պիտի ըլլան այս բազմաթիւ յիշատակարաններն որոնք Աստուծոյ շնորհքներուն և մեր երախտագիտութեանը վկայներն են. կ'ուզես ասոնք բոլոր փճացընել, և քու զաւկըներդ տանիլ օտար աշխարհքներ՝ կուտալաշտ ազգերու հետ խառնելու աներևութացընելու: Աստուծոյ անուանը արձագանգը պիտի չտայ աշխարհն, և իմ ստուերս ընդունայն տեղ թափառական պիտի պտրտի փրնառելու իմ ազգս և ամենակալ Աստուծոյ երկրը պագունները:

Սոսկում մը ինչաւ Յակովբայ սրտին. թէպէտ մեծ էր սրտին փափաքը երթալու գրկելու իր սիրելի գաւազը Յովսէփը, և իր կենաց օրերն անոր քովը լինցընելու, բայց իր հայրական սիրոյն վրայ՝ կրօնքը շատ աւելի մեծ ազդեցու թիւն ունէր սրտին մէջ: Հառաչանքներ սկսան շրթունքներէն արձըկուիլ, արցունքներ ինչան լեցուեցան աչուրներուն վրայ. ծռեցաւ խեղճ ծերունին քարին վրայ, և արցունքներով թըր ջէլով կ'աղաղակէր. Յովսէփ, ահ որդեակ իմ Յովսէփ, ահա գտայ զքեզ, և գիրկս սխմելու մխիթարու թենէն զըկուած կը մնամ տարաբազդ ծերունիս. քու ձեռուներդ որդեակ, չդոցեն սկիտի իմ աչուրներս:

Այս տաղնապներուն մէջն էր սիրտը՝ երբոր հրեշտակ մը հիանալի լուսով մը զարդարուած մօտեցաւ Յակովբայ, անոր փայլքէն լուսաւորեցաւ սրբազան յիշատակարանն ալ. ճակտին վրայ պսակ մը կը փալփրլէր՝ որ կարծես թէ արևուն ճառագայթներովը հիւսուած էր. իսկ վրայի պատմութեանը նոր արշալուսոյ մը գեղեցիկ ծիրանի գոյներովը ներկուած կ'երևնար, թևերուն վրայ ոսկւոյ և շափիւղայի փայլք մը կը ցոլար. մէկ զուարթ խնդու թիւն մը, յաւեր ժական դարնան մը պատկերի պէս, իրեն գէմքին գեղեցիկութիւնը և իր անձին վսեմ կերպը՝ գուրս կը ցատքեցընէր: Մերունին աչուրները վեր որ վերցուց, ճանչցաւ այն հրեշտակը, որ նոյն տեղը Աստուծոյ կողմանէ երևցեր էր իրեն. ինկաւ գիմացը երեսի վրայ, և ահով գողով կը սպասէր լսել նոր սպատգամ մը՝ որով արգէն իր սիրտը այլայլած էր:

Փարատէ մտքէդ ամէն տաղնապներդ, ըսաւ իրեն հրեշտակը գեղեցիկ և ներգաշնակ անոյշ ձայնով մը. մի վախնար թէ եկեր եմ քու սրբ.

տիզ փափաքը արդիւելլու, ընդունէ Աստուծոյ քեզի ըրած շնորհքը քու առաքինութեանցդ համար, թող ընկղմի սիրտդ ծնողական սիրոյ մէջ, ել փութա փրկելու քու զաւակդ. բոլոր տիեզերք ամենակալ Աստուծոյ տաճարն է, ամէն տեղ կրնաս դուն սեղան նուիրել իրեն. քու զաւկիդ տեսութիւնը մեծ յիշատակարան մը թող մնայ՝ քու և բոլոր ազգատոհմիդ առջևը Աստուծոյ բարերարութեանցը: Գնա՛ գերագոյն Աստուծոյ ճշմարիտ պաշտօնը ինչուան կուսաշտութեան աթոռն ալ հասցընելու: Մի վախնար, քու ազգդ՝ օտար ժողովրդեան հետ սխտի չխառնուի. և դուն թէ որ այս բնակութեան հեռանալուդ վրայ սիրտդ կը տադնաւի՝ եկուր ետևէս, ել այս բլրակին վրայ, և բանամ՝ առջևդ հանդերձեալ ապագայ ժամանակը:

Հնազանդեցաւ ծերունին. հասան բլրակին դագաթը, նայեցաւ Յակովբ և ահա գիմացը ընդարձակ դաշտ մը բացուեր էր, տեսաւ իր զաւկընէրը բազմացած Նգիստոսի մէջ ծովու աւազի նման, և Յովսէփայ տունը թագաւորներէ և ժողովուրդներէ փառաւորեալ. և ահա ելաւ մէջտեղ բռնաւոր մը որ ամենուն վրայ մէկէն գերութեան վիճակ մը ձգեց: Այս որ տեսաւ աղաղակեց Յակովբ. Ուրեմն ամէնքն ալ Յովսէփիս թշուառ վիճակը սխտի ունենան... բայց ո՞վ է այս գեղեցիկ երիտասարդը որ կը մխիթարէ զանոնք, կը քաջալերէ և սիրտ կուտայ. նոյն ազգի ծնունդ կ'երևնայ, բայց գերութեան շղթաներէ ազատ:

Նոր Յովսէփ մը սխտի ելլայ անիկայ, ըսաւ հրեշտակը. իր ծննդէնէն՝ ջրերու աւանդեալ, թագաւորներու պալատները մեծցած, անոնց հպարտութիւնը սխտի խորտակէ և իր ժո-

ղովտդեան փրկիչ պիտի հանդիսանայ: Բայց դուն ասդիս դարձուր աչուքներդ, և տես հրաշալի տեսարան մը:

Ահա տեսաւ Յակովբ ծով մը որուն փրփրած ալիքները ինչուան երկինք կը նետուէին. բայց յանկարծ հանդարտեցաւ բոլորովին. ճեղքուէցաւ մէջտեղէն. լոյծ ալիքները՝ հաստատուն մարմնոց պէս երկու կողմանէ սլարսալի պէս բարձրացած մնացին. բազմաթիւ ժողովուրդ մը բացուած ճամբէն կը քալէր. ճանչցաւ Յակովբ իր ազգը, արհաւիրք մը պատեց վրան: Մէկէն թնդացին ականջները պատերազմական կառքերու և ղէնքերու ձայներէն. տեսնուէցաւ մէկ հպարտ թագաւոր մը իր կառքն հեծած, որ ահաւոր բանակի մը գլուխն անցած՝ Իսրայելի ցեղին ետևէն կը յարձըկէր: Բոլոր ծովը կառքերուն ազազակէն կը դուար. ձիերուն ձայներէն և զօրաց սպառնալից գոչումներէն օդը կը թնդար: Յակովբայ սարսափը սիրտը պատեց. բայց ահա տեսաւ իր զաւկըները որ ծովեզերքը հասած շարուեցան. իսկ եգիպտացիք դեռ ծովուն մէջտեղն հասած պատերազմի կը պատրաստուին. և ահա ամենակալ Արաուծոյ պատգամ մը որոտաց ջրերուն. շղթայակապ փոթորիկներ ազազակաւ մը յարձըկեցան. երկու պարիսպները կը սասանին, և մէկ մեծ պալատի մը պէս որ հիմունքներէն կը գլտորի, ալիքները թափեցան վար, միացաւ ջուրը, և բացուած անդունդը անհետացաւ: Տատանեալ ալիքներուն մէջէն հառաչանաց և յուսահատութեան ձայներ բարձրացան, և մէկէն ծովուն երեսը կառքերուն և ղէնքերու կտորուանքներով ծածկուեցաւ. բիւրաւոր զինուորներ կատղած այլաց վրայ տեսնուեցան որ ծովուն բռնութեանը դէմ կը

կուռէին: Իսկ Աբրահամու զաւկրները ծովեզերքը սրբազան երգերու արձագանգներով կը թնդացնէին: Յակովբ՝ զգածուած բոլորովին վեր վերցուց աջուրներն ալ՝ ձեռուրներն ալ, և այն երգերուն հետ իր օրհնութեան ձայնն ալ խառնեց:

Փոխուեցաւ տեսարանը, լեռ մը տեսաւ գիմացը բարձրացած՝ որուն գագաթը ինչուան ամպերը կը հասնէր. կրակ կտրած գլխուն վրայ՝ հայծակներ և որոտումներ կը գըլտորին. լսեց որ երկնից սրբազան փողը կը հնչէր վրան. ամէն բան յայտնի կը ցուցնէր որ Աստուածութիւնը ներկայ էր հոն: Յակովբայ զաւկրները լեռան չորս դին պատեր էին: Հարցուց Յակովբ զարմացած. Ի՞նչ է այս մեծ տեսարանը: Ինքն Ամենակալն է, պատասխանեց հրեշտակը, որ իր պատգամները կ'որոտայ. իր օրէնքները կուտայ որ մահանացուաց սրբաւին մէջ տպաւորէ. ո՛ւր էր թէ ասկէց ետև չմտնային մարդիկ Աստուծոյ ձայնը:

Տեսաւ վերջապէս Յակովբ իր ազգը որ իր հարցը բնահովտիւնը կը մտնային. Աբրահամու ձեռքով շինուած սեղանը՝ փառաւոր տաճար մը ձևացեր էր. գէտ ի այն սրբազան լեռը խուռն բազմութեամբ կը վազէին ժողովուրդները. նայեցաւ և ահա ճանչցաւ իր հարցը շիրիմներուն տեղը: Այս տեսարանիս վրայէն աչքն որ վերցուց՝ հրեշտակն ալ աներևութացած գտաւ. բայց սիրտը սաստիկ ուրախութեամբ լեցուած՝ ինջաւ բլրէն, և փութաց երթալու և իր զաւկրներուն հրամանը տալու որ պատրաստուին ճամբայ ելլալու:

Բոլոր խորթիթներուն մէջ շիրթութիւն մըն է տիրեց, կռքերը բեռնաւորուեցան: Ասոնց նման փեթակի մը մէջ կը բզզան նոր մեղունե-

բուս խուճբերը , երբոր թևերնին բացած կը
 թողուն իրենց ծննդեան տեղը՝ որ երթան ու-
 թիշ տեղնոր դաղթականութիւն մը հաստա-
 տեն :

Ամբողջ օրը այն աշխատութիւններով ան-
 ցաւ . և երբոր իրիկուան ստուերները սկսան
 երկըննակ՝ Յակովբ ժողովեց իր բոլոր ազգատոհ-
 մը , և հրաման տուաւ որ իր ետևէն դան :

Այն դաշտերուն ծայրը գեղեցիկ անտառ
 մը կար , ուր որ ձայնի արձագանգ մը չէր
 լսուեր և էր խաղաղ հանգարտութեան տեղ
 մը . մշտադալար կանաչութիւն մը կը ծած-
 կէր գետինը , և ամէն տեսակ ծաղիկներ մէկ
 յաւերժական անուշահոտութիւն մը կը բու-
 րէին հոն : Աբրահամ նահապետը շատ անգամ
 կուգար հոն հանգչելու , և այն գեղեցիկ տեղը
 ընտրէր էր իրեն գերեզմանի համար ալ : Հոն
 կը տեսնուէին իրեն և Նահակայ շիրիմները .
 թէպէտ իրաւ է որ փառասիրութիւնը հոն
 կոթողներ չէր կանգնած , բայց մէկը հոն մըտ-
 նելու որ ըլլար՝ պատկառանք մը կուգար վրան ,
 կը կարծէր տեսնալ նոյն իսկ առաքինութիւնը
 այն շիրիմներուն վրայ նստած :

Յակովբ ձեռքը ծաղիկներ բռնած իր ազգա-
 տոհմին հետ հոն եկաւ ուր որ շատ անգամ
 կ'երթար այցելութեան , սկսեր էր լուսինը ան-
 տառին խիտ տերևներուն մէջէն իր արծա-
 թափայլ լոյսը զարնելու . կանկ առաւ ծերու-
 նին Աբրահամու շիրիմ գիմացը . ամէնքն ալ
 խոր լուութեան մը մէջ էին :

Ո՛վ ստուեր պատկառելի , ըսաւ ծերունին ,
 ընդունէ իմ վերջին նուերս . ծաղիկները կը
 ծլին նորէն , բայց իմ ձեռուրներս մէյմըն ալ
 պիտի չիթափեն զանանք այս շիրիմս վրայ : Իմ
 սիրելի զաւակս գրկելու համար է միայն որ

ահա կը թողում զքեզ. վասն զի աշխարհիս վրայ Յովսէփս միայն մնաց ինձի երջանկու թիւն մը որ կարենամ վայելել, այնպիսի զաւակ մը՝ որուն վրայ քու առաքինութիւններդ կը փայլին. բայց երբոր մահուան քունը իմ աչուքներս ալ դոցէ, նորէն պիտի միանամ քեզի հետ, և իմ աճիւնս ալ պիտի հանդէս քու աճիւնիդ քովը:

Ծերունին ասոնք ըսելու ատենը, դողդոջուն ձեռուքներովն ալ ծաղիկները թափեց շիրմին վրայ, և ինկաւ պլլուեցաւ շիրմին. բուրբ իր ազգատոհմն ինչուան ամենէն պղտիկն ալ՝ նոյն վերջին բարևը տուին Աբրահամու շիրմին: Բայց երբոր կարգը եկաւ Սիմէոնի մտենալու այն շիրմին՝ ուր որ ոտք կոխած չունէր այնպիսի անօրէնութեան մը մէջ իյնալէն ետև՝ դոյնը նետեց, սկսաւ դողդըղալ. շէր համարձակեր սիմեղու իր գրկին մէջ այն սրբբազան աճիւնը. հօրը և բուրբ ազգատոհմին երկիւզը ստիպեց զինքը, ծռեցաւ շիրմին վրայ. բայց մէկէն կարծեց եղկելին որ շիրմը կը դողայ և զինքը ետ ետ կը հրէ. մազերը անկուեցան, և սարսափով մը լեցուած ելաւ քաշուեցաւ մէկգի:

Յակովբ նոյն հանգիսով գնաց Խառակայ շիրմին գիմացն ալ, և նոյնպէս զգածուած սրբտով մը ծաղիկներ սփռեց անոր վրայ ալ. գնաց ետքը Ռաբելայ շիրմին քով. վայրկեան մը լուռ թիւն պատեց վրան. եռանդուն զգացմունք մը իր սիրտը կը թափանցէր. Սիրելի ամուսին, հառաչեց, ահա կ'երթամ տեսնալու քու զաւակդ, քու ճիշդ պատկերդ...: Այս հառաչանքին հետ ինկաւ շիրմին վրայ, և ձեռուքները ծաղիկներ վրան սփռելու ատեն՝ աչքին արցունքներովը թրջեց շիրմը. ետքը երկար

ատեն գէտ ի գիրիւր սխմած կէցաւ . ամենուն սիրտը ելաւ . և գեափ պէս արցունքները վազեցին Բենիամինի և Սելիմայի աջուրներէն : Երբ որ Յակովբ բնութեան այս քաղցր սարաքերը կատարեց , դարձուց վերջին անգամ մըն ալ աջուրները այն շիրիմներուն , և այն խաղաղ անդուոյն վրայ , ետքը ելաւ դարձաւ իր խրճիթը :

Գիշերը գեռ իր ընթացքը չէր լմնցուցած՝ երբոր Սելիմա անհամբեր ելաւ անկողնէն . բոլոր խրճիթներուն մէջ գեռ լուութիւնը պատած էր . ծերունւոյն քունը չիսռովելու համար՝ զգուշութեամբ մը կը մօտենար իրեն խրճիթին , և ահա տեսաւ որ ծերունին ալ նոյնպէս անհամբեր կ'ելլէր դուրս . թուաւ վաղեց Յակովբայ գիրիւր . շուտով հասան Յակովբայ մէկալ տղաքն ալ , իրենց ամուսիններն ալ , զաւկաներն ալ , բոլոր կառքերուն և բեռներուն հետ մէկտեղ :

Այն ատենը Սելիմա մտաւ վայրկեան մը իր բնակարանը . Բարով մնաս , ըսաւ , ս'վ խրճիթն ու իրեալ ցաւերու , բարով մնաս , որ տրամուտեան և արտասուաց միայն եղար բնակարան . չվայելեցի ես քու փառքդ . դուն իմ ցաւերուն վկայ , պիտի չըլլաս իմ երջանկութեանս ալ : Առ իմ վերջին արցունքներս ալ , որ իմ արրամութեանցս յիշատակը կը վազընէ աջուրներէս : Այս ըսելու ատենը աչքերէն արցունքները սկսան կաթիլըթիլ . բայց խրճիթէն ելլալու ատենը երբոր տեսաւ Յակովբն ու Բենիամինը որ կառքն հեծեր էին , արցունքները կտրեցան , ուրախութիւնը՝ զուարթութիւն մը երեսին վրայ ծագեց . ցառքեց ելաւ ծերունւոյն քովը : Կստան մէկալնոնք ալ իրենց կառքերը , և բանակը ելաւ ճամբայ , իրենց

ետեէն կուգային բազմութիւն մը ոչխարներու :

Գարձաւ Յակովբ վերջին անգամ մըն ալ նայեցաւ իր խրճիթին վրայ . և թէպէտ իր սիրելի զաւակը տեսնալու համար էր որ կ'երթար, բայց չկրցաւ առանց սիրտը ելլալու հեռանալ իր հարցը բնակութենէն :

Իսկ Յովսէփ Եգիպտոս անհամբեր կը սպասէր իր ազգատոհմին հասնելուն . առաւօտ մը արթնցաւ յանկարծ, զգաց վրան այնպիսի ուրախութիւն մը՝ որ երկար ատենէ ի վեր ունեցած չէր . իսկ այն հրեշտակն ալ որ երկընքին և երկրիս մեջտեղը թռչելով կը հրատարակէ ամէն տեղ գեղեցիկ առաքինութիւններն և անոնց փոխարէնները, Յովսէփայ ահանջէն վար այս խօսքերս հնչեցուց . Ահա կուգայ Յակովբ :

Յովսէփ վայրկենի մը մէջ զգեստները հագաւ, կառքը հեծաւ, և արագ ընթացքով մը վազեց դէպ ի դաշտերը . քանի որ կառքը զինքը թուցընելով կը տանէր, Յովսէփ անհամբեր՝ աչուրները տնկած կը նայէր որչափ որ իր տեսութիւնը կը կտրէր : Եւ ահա տեսնուեցաւ հորիզոնին ծայրէն թանձր փողիներու ամպ մը . Յովսէփայ կառքին ձիերը թռչունի պէս սկսան օդը կտրել վազել . իսկ ինքը կը նաշէր տեսնալ ամպին թանձրութեանը մէջէն իր սրտին սիրելիները . քանի որ կը մօտենար՝ սիրտը կը նետէր . հասաւ վերջապէս, մտաւ այն ամպին մէջ . աչքը չորս դին կը ստբոցընէր, և ահա աչքին դիմացը եկան իր ծերունի հայրն ու սիրելի ամուսինը . . . թունգ ելաւ սիրտը . . . ցատքեց կառքէն, վազեց պլլուեցաւ Սելիմայի վիզը, որ թևերը բացած կը թռչէր Յովսէփայ դիրկը : Իրարու պլլուած մնացին երկար ատեն :

Բայց որդիական սէրը բաժնեց զիրենք վերջապէս իրարմէ. վաղեցին երկուքը մէկէն օգնելու Յակովբայ կառքէն ինջնալու, որ ծերութեանը պատճառաւ չէր կրնար ցատքել գրկել իր սիրելի զուակը: Գորովաչարժ տեսարան մը բացուեցաւ. իրեքը մէկէն իրարու պլլուեցան, կարծես թէ մէկ հոգի մըն էր միայն որ իրեք մարմնոյ կենդանութիւն կը շնչէր. երկար ատեն իրարու հետ խառնուեցան իրենց հառաջանքներն՝ արցունքներն և սլաքական սիրոյ խօսքերն: Յակովբ իր թւերուն մէջ սխմելով իր սիրելի Յովսէփը՝ երկինք վերցուց աչուրները, որոնց մէջ զուարթ երախտագիտութեան զգացմունք մը կը փալիբլէր. Աստուած իմ, հառաչեց... ահա հիմա կը մեռնիմ գոհ սրտով:

Ծերունւոյն այս հառաջանքն որ լսեց Յովսէփ, սիրտը կտրրտեցաւ, և իր ալեզարդ հայրը թւերուն մէջ կը սխմէր. այնչափ թշուառութեանց դէմ դիմանալէն ետեւ, քիչ մնաց որ սրտին չափազանց ուրախութեանը չկրնալով համբերել՝ պիտի իյնար ընկճուէր. ինքիրմէ գուրս ելած իր սիրելի հօրը և իր ամուսնոյն անուանները կը հնչէր միայն. սիրոյ և որդիական գորովոյ զգացմունքները՝ տակնուվրայ կ'ընէին իր սիրտը:

Իսկ Սելիմայի լեզուն բանուած և բոլոր մարմինը գող ելած՝ Յովսէփայ գրկին մէջ սիրոյ հառաջանքներ հը հանէր. երբեմն գետի պէս արցունքները աչքերէն կը վաղէին, և երբեմն ցամքած բոլորովին՝ ամէն զգացմունքները սրտին խորը կ'ամփոփուէին:

Չորս կողմերնին առերէին իրենց բազմաթիւ ընտանիքը, որ զգածուած սրտով այս սրտաչարժ տեսարանին վրայ կը նայէին: Երկար ա-

տեն զիրար գրկած կենալէն ետե՛ վերջապէս բաժնուեցան իրարմէ, և անոյշ սիրալից նաշուածքներով՝ իրարու կը նայէին. ետքը նորէն իրարու գիրկը կը վազէին: Երբոր այսպիսի ուրախութեան մը առջի սիրոյ հանգէսները կատարուեցան՝ Յովսէփ իր հայրն ու ամուսինը իր կառքին մէջը նստեցուց՝ ինքն ալ մէկակեզ, նստան մէկաշնոնք ալ բոլոր իրենց կառքերուն վրայ, և ճամբայ ելան գէպ ի Մեմֆիս: Քաղաքն որ հասան՝ բոլոր ժողովուրդը Եգիպտոսի սահմաններէն սկսեալ կը վազէին երկրպագութիւն ընելու այսպիսի մէկ պատկառելի ծերունւոյ մը գիմացը, որ իրենց տէրութեանը ազատարարին հայրն էր: Ինքը Փարաւոն ալ ուղեց տեսնալ և պատուել զինքը, ուստի գնաց Յակովբ Յովսէփայ հետ թագաւորին առջև: Երունւոյն կերպարանքը առաքինութիւններով և ճերմակ մազերով զարգարուած՝ զարմացուց թագաւորը, ելաւ յարգութեամբ ընդունեցաւ զինքը: Օրհնեց Յակովբ Փարաւոնը. թագաւորը հարցուց իրեն տարիքը. Հարիւր և երեսուն տարի է, ըսաւ, որ պանդուխտ ճանապարհորդ մըն եմ՝ աշխարհիս վրայ. կարճ և վշտալից կենաց ընթացք մը ունեցայ, և իմ հարցս կենացը չափը չհասայ:

Եգիպտոս երթալով իր թշուառութեանցը ծայրը կը հասնէր, և բնութիւնը նորէն իր ամէն զարդերովը կը զարգարուէր, կարծես թէ երջանիկ հարսանեաց մը հանգէսը փառաւորելու: Բացուեցաւ երկինքը և իր օրհնութիւնները թափեց երկրիս վրայ: Հրեշտակ մը՝ իր բարերարութեանց պաշտօնեայն՝ ինչաւ վերէն. հրաման մը որոտաց ամպերուն ու մրրիկներուն, Լիբիոյ փոթորիկները շլժայա-

կասց արգիլուեցան, և հարաւային կողմանէ սկսաւ առաջ գալ վսեմ երևութով մը ամպերու երկայն գօտի մը, որ առատութիւնը գրկած կը բերէր: Եգիպտոսի պահաստան Ոգին այս երջանկութեան նշանն որ տեսաւ՝ թուաւ նորէն Նեղոսի աղբիւրները: Եւ ահա երկնքէն ջրի հեղեղները՝ շատ գետերու իրարու միացած տեսարանի մը պէս, թափուեցան երկրիս վրայ սկսան քարաժայռներուն մէջէն՝ բարերար աղբիւրները վազել, հոսանքները սաստկացան, և նորէն իրենց հին ճամբէն վազել սկսան: Ամբողջ Եգիպտոս՝ ընդարձակ ծով մը դարձեր էր, որուն մէջը կղզիներու պէս ցրուած կը տեսնուէին քաղաքներն ու գեղերը:

Երբոր Նեղոս իր սովորական ընթացքը սկսաւ բռնել, բոլոր բոյսերն ու ծաղիկներն ալ հրաշալի կերպով մը սկսան աճիլ. կենդանացաւ նորէն Եգիպտոս, կարծես թէ իր ամէն գեղեցկութիւններովը զարգարարուած՝ ջրէն դուրս կ'ելէր, ինչպէս որ կը նկարեն գեղեցկութեան թագուհին՝ որ իր ամէն զարգարանքները վրան առած՝ կ'ելլայ ալիքներուն ծոցէն որ վինքը ծնան: Ուրախութեամբ հանդիսագիր կեցեր էին այս տեսարանիս բոլոր Եգիպտոսի Ժողովուրդները, սկսան նորէն թուշուները զարգարուած անտաներու մէջ թուշտիլ, ոչխարները դալարացած գաշտերու վրայ արածիլ, ամէն բան բնութեան նոր գուհը կը փառաւորէր, և մարդս ալ իր երգերը անոնց ձայներուն հետ կը խառնէր:

Այն ատենները Յովսէփ՝ որուն որ բոլոր Եգիպտոսի բնակիչները յանձներ էին իրենց երկիրներն ու ստացուածքնին՝ անոնք բոլոր դարձուց իրենց տերերուն, որ ինքն ալ ատենօք գերի եղած էր, և մարդկութեան իրաւունքը կը ճանչնար՝ չուզէր ամբողջ ազգ մը գերութեան

վիճակի մէջ թողուլ: Գիտէր Յովսէփ որ իշխանաց ասպահովութիւնը և ժողովրդեան երջանկութիւնը՝ ամփոփուած են իշխանութեան և ազատութեան սքանչելի կապակցութեան մէջ. տուաւ իրենց ոչխարներն ու բոլոր հարստութիւննին, որոնց միայն իբրև աւանդապահ կը սեպէր զինքը:

Ետքը Պետափրեսի հաւանութեամբը՝ իր գերութեան ընկերները խալըսեց իրենց խեղճ վիճակէն. բայց անոնք գերութենէ ազատելէն վերջն ալ շատ աւելի նախապատիւ կ'ընտրէին գեղացիի վիճակը քան իրենց փառաց աստիճանները: Գորովանօք կը սիրէին Պետափրէսը, անոյշ էր իրենց ոչխարներուն խնամքը, և ընթացքնին դէպ ի ծաղկած դաշտերն էին:

Բայց Եգիպտոսի ժողովուրդը գոհ չըլլալով իր ուրախութեանը ցըցուցած առջի նշաններովը, երկար ատեն ընդունայն տեղը Նեղոսի աղաչելէն ետև, հանդիսաւոր կատարեց այն տօնը՝ որ ամէն տարի անոր նուիրուած էր, և գեաին ջուրը պահսիլ սկսելէն ետև՝ կարծես թէ մոռցուեր էր: Քուրմերը՝ բոլոր ժողովրդեան առջևն ինկած հանդիսով և կրօնական երկիւղածութեամբ մը կը բերէին Ոսիրիսի և Իսիսի արձանները՝ Նեղոսի Եգիպտոսին հետ հարսանեաց հանդէսը ներկայացընելու, որոնց պատկերքներն էին այս արձաններն: Շատերը ձեռուընին սրբազան սափորներ բռնած էին, որոնք գեաին ջրովը լեցուցած կը տանէին մէհեաններու մէջ սեղաններու վրայ դնելու: Քուրմերն ու ժողովուրդը այս արձաններուն և սափորներուն դիմացը ինկած երկրպագութիւն կ'ընէին. տխուր ցաւերուն տեղը՝ խաղեր ու հանդէսներ յաջորդեցին և հարսանեաց գեղեցիկ երգերը: Ա՛վ Նեղոս, աղաղակեց ժո.

ղովուրդը, Ոսիրիս, Ովկիանոս, վասն զի այս անուններն են որոնցմով կը փառաւորուիս, ով հայր ուրիշ աստուածոց, քու յուսահատ ամուսինդ ահա վերջասպէս ուրեմն նորէն կը տեսնայ զքեզ. ձեր միութեան կապը յաւիտեան հասնելու ըլլայ: Ով ամենակալ աստուածութիւն, մէյմըն ալ մի թողուր երեսէ քու ժողովուրդդ և քու երկիրդ: Անորէն ձեռքդ քու սափորդ՝ որ երկար ատեն առանց ջրի մնաց, և քու առատութեան եղջիւրդ. և քու բարեբարութիւններդ թափէ միշտ մեր վրայ:

Մէկ սարսափելի զոհ մը, հին ատենուան աւանդութենէ մնացած՝ այս հանգիսին վերջ պիտի տար. ծաղկահասակ օրիորդ մը՝ իր առաքինութիւններովը և իր գեղեցկութեամբը նշանաւոր՝ սէտք էր որ ծնողացը գրկէն յափըտակուէր և Նեղոսի ջրերուն մէջ նետուէր: Այս անգամ ալ ընտրուած էր զոհը, և խեղճ օրիորդը բռնած կը բերէին իր զոհուելու տեղը: Իայց ահա Յովսէփ, Փարաւոնի հաճութեամբը, կրակ կարած սրտին բարկութենէն՝ յանկարծ երևցաւ հոն. մարդասիրութեան զօրաւոր ձայնը հնչեցուց ամենուն ականջին մէջ. ուղեց որ այս բարբարոս զոհը՝ յաւիտեան ջնջուի Նգիպտոսէն: Քուրմերը՝ կարծես թէ իրենց պաշտած աստուածներէն աւելի գերագոյն աստուածութեան մը պատգամը լսեցին՝ հնազանդեցան առանց գանգատի մը, և զոհը խալըսեցաւ. ժողովուրդը մեղմացած էր Յովսէփայ առաքինութիւններէն և բարեբարութիւններէն, զգածուած էր իրեն ցըցուցած որդիական գթութեան և եղբայրական սիրոյ հանդէսներէն, ուստի Յովսէփայ ձայնին հետ՝ բնութեան զգացմունքին ձայնն ալ լսեց, և այն գեղեցիկ ու անմեղ զոհին ա-

զատութիւնը՝ իրեն մէկ պարզև մը սեպեց. ուրախ էր որ արիւնը չարժեց իր հանդէսը. և որպէս զի յուսահատ արտմութիւն մըն ալ այն օրուան ուրախութիւնը չիդառնացընէ, դարձուց զոհը՝ հօր մը և մօր մը գիրկը, որ արցունքով թրջելով կը սխմէին իրենց ծոցը սիրելի աղջիկնին. ցաւերու մէջ մեռնելու վայրկենին՝ նոր կենդանութիւն մը սկսան:

Երբոր Եգիպտոս Նեղոսի կրօնական պաշտամունքներ կը նուիրէր, ամենակալ Աստուծոյ անունն ալ իրեն նուիրուած տաճարին մէջ կը հընչէր, և անկէց սուրբ իղձեր կը բարձրանային գէս ի երկնից կամարը:

Յովսէփ հասարակաց և բարեկամութեան պարտքերը գոհ ընելէն ետև, գնաց իր սրտին անոյշ զգացմունքներուն մէջ ընկղմելու: Այն առանձնութեան խրճիթը ուր որ իր թշուառութիւնները լացեր էր՝ գեղեցիկ կանաչութեամբ մը ծածկուած էր. իր բարեկամները նոր ծլած ծաղիկներով զարդարեր էին այն բնակարանը. հոն կ'ուզէր Յովսէփ իր ամուսնութեան կապը կենդանացընէլ:

Առաւ Յովսէփ իր ընտանիքը տանելու հոն. Սելիմա ըսաւ ճամբան. Ափսոս որ մեր հայրենական դաշտերուն մէջ քու ձեռքովդ շինած մեր ամուսնութեան խրճիթին մէջ՝ պիտի չկարենանք մեր միութեան երջանիկ կապը հանդիսացընէլ: Սելիմայի այս խօսքին պատասխան մը չտուաւ Յովսէփ. բայց երբոր մտան անտառը, Սելիմա հիացած զարմացաւ մնաց տեսնելով գիմացը իրենց խրճիթին ճիշդ պատկերը. Յակովբ առաջ անցաւ, երկպագութիւն ըրաւ սեղանոյն առջև:

Ելաւ Յակովբ, բռնեց Յովսէփայ և Սելիմայի ձեռքէն, և առանձնանալով իրենց հետ,

ըսաւ Յովսէփայ. Արդեանկ իմ, ես քեզի հա-
մար թողուցի հեռացայ իմ հարցս բնակու[թե-
նէն. բայց չեմ ցաւիր ամենեւին, վասն զի զքեզ
տեսայ հոս. իմ կենացս ետքի օրերը՝ քեզմով
զուարթացած, քեզի նուիրուած սեպուին,
ինչպէս որ դեռ մը ծով մանկելու մօտ՝ կը խո-
տորի առողանելու մէկ գեղեցիկ դաշտ մը:
Բայց երբոր ձեռքերդ իմ աչուըներս գոցելու
որ ըլլան, ինչո՞ւ օտար երկրի մը մէջ թաղուած
մնամ. խօսք տուր ուրեմն ինձի՝ այս հանգի-
սաւոր օրս, որ իմ աճիւնս ալ տանիս դնես
Աբրահամու՝ Իսահակայ և Ռաբելայ աճիւն-
ներուն քովը:

Այո՛, պատասխանեց Յովսէփո՛ւ աչուըները
արցունքով լեցուած. ես քեզի այս վերջի
պարտքս հատուցանելէս ետև՝ յուսամ որ մահը
երկար ատեն զմեզ իրարմէ հեռու չթողուր.
Ես ալ կ'ուզեմ որ Յգիպտոսի բուրգերէն և
հպարտ շիրիմներէն հեռու իմ աճիւնս ալ
հանդէի իմ հարցս սրբազան դամբաններուն
քով... քու շիրմիդ քով: Եւ ահա սասնի ոչ
երբէք բաժնուած կը սեպուիմ իմ հայրենա-
կան բնակու[թենէս. և երբոր երկիրս բացուի՝
նորէն մեր մարմինները կենդանացնելու, առ-
ջի նայուածքնիս իրարու վրայ ձգենք, և սրը-
լուիմ քեզի հետ հայր:

Սէլիմա և ծերունին սաստիկ զգածուեցան:
Հարցուց Յակովբ Յովսէփայ թէ ի՞նչ անակըն-
կալ դիպուած էր որ զքեզ Յգիպտոս բերաւ:
Խօսէ յայննապէս, կ'ըսէր իրեն, լեցուր սրտիս
փափաքը. մի վախնար արցունք թափել տա-
լէն, ետքի թափած արցունքներս թող ըլլան:

Կը քաշուէր Յովսէփո, շրթունքները մեծ դը-
ժուարութեամբ մը կը ջանային բան մը յար-
մարցնել. մէյմըն ալ յանկարծ Սիմէոն իր եղ-
բայրներուն հետ անտառին խորէն դուրս ելաւ:

լսեր էին բոլոր եղած խօսակցութիւնները . վազէց Սիմէոն պլլուեցաւ ծերունւոյն ոտքերուն, շեղուն բռնըած կեցեր էր . կը դողար խեղճը և արցունքներուն մէջ կը խղճուէր . Յակովբ և Սելիմա՝ Յովսեփայ երեսը կը նայէին, որ իր եղբօրը ողորմ՝ վիճակէն սարսափած՝ կը ջանար զինքը հանդարտեցընել : Բայց Սիմէոն լուծիւնը քակելով՝ Բնդունայն տեղը կ'աշխատիս, ըսաւ Յովսեփայ . գիտեմ որ դու ներեր ես ինծի, բայց ես ասկէց ետև ա՛լ չեմ կրնար դիմանալ իմ խղճի խայթերուս՝ թէ որ իմ հայրս և թէ որ Սելիմա ալ ինծի ջներեն : Ա՛յլ դժբաղդ ծերունի, ես եմ որ քու օրերդ կը փութայի գերեզման ինջեցընելու . կ'ուզեմ իմանալ թէ որ անգութ գազանը իր կատաղութիւնը քու զաւկիդ գէմ՝ բանեցուցեր է, ահա այն գազանը քու առջևդ կը տեսնաս . . . Յակովբայ գոյնը նեակեց : Այն ատենը ինկաւ Յովսեփ ծերունւոյն ոտքը, և իր աղաչանքներովն ու արցունքներովը՝ եղբօրը համար ներումն կը խնդրէր հօրմէն : Ա՛յլ տէր, պուաց նախ ծերունին, այսպիսի՛ զաւակ մը ծներ է ինծմէ : Բայց ետքը տեսնելով Յովսեփայ արցունքները, և դժբաղդ Սիմէոնի տաղնապը՝ որ երեսի վրայ գետին տարածուած՝ հաւաքանքներով գետինը կը թնդացընէր, ձեռք տուաւ իրեն : Ա՛տք ելիր, ըսաւ Սիմէոնի, քու եղբօրդ օրինակին պէս՝ ահա ես ալ կը ներեմ քեզի : Նոյն խօսքերը կրկնեց Սելիմա ալ : Ոտք ելաւ Սիմէոն, բայց գեռ չէր համարձակեր հօրը հետ պագտուելու :

Ա՛լ բան չէր մնացեր որ իրենց ուրախութիւնը դառնացընէ : Յիան ժողովուեցան ամէնքն ալ ամուսնութեան խրճիթին դիմացը, ուր որ դիւղային հանգէս մը կը սպասէր իրենց : Պե-

տափրէս, Իթոսպալ և բոլոր այն դաշտերուն
դերիներն ալ հրաւիրուած էին հոն. մէկ մեծ
սեղանի մը չորս կողմը շարուեցան. մէջտեղը
նստած էին Յովսէփ և Սելիմա ծաղիկ պսակ-
ներով զարդարուած, և ծերունին ալ որուն
ճերմակ մազերը ծաղիկներով պսակուած էին՝
բոլորովին ուրախութեան մէջ ընկղմած էր.
նոյն իսկ Սիմէոնն ալ մոռցաւ իր խճիճ տափ-
նապները:

Հանգիսին ատենը՝ Սելիմա Յովսէփայ ձեռքը
քնար մը տուաւ. աս այն քնարն էր որ Յովսէփ
շիներ էր իրենց հարսանեաց հանգիսին մէջ
երգելու, և Սելիմա ալ խրճիթին նոճիի ծա-
ռին ճիւղէն կախեր էր: Խոր լուծիւն մը
տիրեց հանգիսին վրայ, և Յովսէփ սկսաւ քնա-
րովը այս ուրախութեան նուագները երգել,
թէպէտ սրտին խնդութեան զգացմունքները
շատ անգամ իր ձայնը ընդհատեցին:

«Մահուան մթութեան մը մէջ երկար ատեն
ծածկուած՝ իբրև շիրմի մը մէջ արդիւրուած,
ուրիշ բան չէի հնչեցըներ, բայց հառաչանք-
ներ միայն և ցաւոց արձագանգներ. ծաղկրները
բացուելու ատենին իրենց անուշահոտ բուր-
մունքները կը տարածէին բոլոր օդին մէջ,
բայց իմ շրթունքներս չէին երգեր զանոնք.
արշալոյսը իր սիրուն գոյներովը կը զարդա-
րուէր, բայց իմ սիրտս անզգայ դարձեր էր.
դեռ ողջ ողջ՝ ծաղիկները իմ ցուրտ աճիւնս
կը պատէին, և արշալոյսը իմ շիրմիս վրայ
կը փալփրէր...: Բայց դուն ո՞վ Ստուած
իմ, մահուան մութը փարատեցիր, իմ կեանքս
նորոգեցիր, շրթունքներս բացիր, և դուն այս
քնարս իմ ձեռքս տուիր... ընդունէ իմ առջի
նուագներս՝ որ խնդութեան են նուիրուած:
Ի դուր լեռներն ու անասպաներ իմ ու սիրե-

լեացս մէջ մտան, դուն ո՞վ տէր անասակաները
աներևութացուցիր, դուն լեռները դաշտա-
ցուցիր: Ահա անտառները քու առջևդ իրենց
հպարտ գլուխները կը խոնարհեցնեն, և այն
Ովկիանոսն որ անսանձ կը փրփրայ՝ քու ձայնիդ
դիմացը կանկ կ'առնէ: * Խնդութեան հոսանք-
ներ, դուք իմ սիրտս կը լեցնէք. ահա իմ սի-
րելիներս չորս կողմն առեր են. սուր աչուրներս
դարձնեմ՝ դիմացս ուրիշ բան չեմ տեսներ,
եթէ ոչ խանդակած հայր մը, սիրելի ամուսին
մը, գորովալից եղբայրներ, և անկեղծ բարե-
կամներ՝ որ երկար ատեն իմ սիրելեացս կա-
րօտը լեցուցին: Ո՞վ միայնութեան անտառներ,
ուր որ ատեն մը կարծէի տեսնալ սիրելեացս
երևոյթները որ կը ստրտէին, ահա այսօր ոչ
երևակայութեան հանդէս մըն է որ կը վայե-
լեմ, ահա կը տեսնամ հոս իմ ծերունազարդ
հայրս, չքնաղ Սելիմա ամուսինս, Բենիամինս և
բոլոր ազգատոհմս: Ո՞վ խրճիթ նուիրեալ
ցաւոց, դուն մեր մտերմութեան գողար սիրոյն
բնակարան դարձար. ո՞վ դալար խոտեր՝ ար-
ցունքներովս ոռոգեալք՝ սարեցէք ուրախու-
թեամբ. սիրո՞ւն ոչխարներ՝ որ իմ արամու-
թեանս մասնակից էիք՝ ցատքըտեցէք հիմա...:
Եւ դուն քնար սիրոյ, որ երկար ատեն տխուր
նոճիէ մը կախուած մնացիր, հնչեցուր այսօր
սիրոյ նուագներ. քու թելերդ ահա կ'երգեն ոչ
իշխանաց փայլքը, այլ Յակովբայ առաքինու-
թիւնները, Սելիմայի ազնուութիւնն ու գեղեց-
կութիւնը, եղբայրական սէրն ու քաղցրու-
թիւնը, սիրուն ծաղկրները, սայծառ վտակ-
ները, ներդաշնակ անտառները, և իմ երջանկ-
կութիւնս ձևացրնող ամէն տեսարանները):

Այս սրտաշարժ երգն որ լսեցին՝ ամենուն
աչքերը ուրախութեան արցունքներով լե-

ցուեցան: Յակովբ և Սեղիմս որ երկար ատենն
 ի վեր չէին լսած Յովսէփայ անոյշ ձայնը՝ գե-
 ղեցիկ զմոյլման մը մէջ ընկղմեցան բոլորովին,
 Քանի մը օր անցնելէն ետև՝ Յովսէփ իր ըն-
 տանիքը Գեսեմայ երջանիկ երկիրը տարաւ.
 Թէ որ Յովսէփ միայն իր սրտին զգացմունք-
 ներուն կարենար հետևիլ, այն խաղաղ տեղը
 կը բնակէր ինքն ալ՝ Յակովբայ իր հօրը քով-
 իր հովուական դաւադանը ձեռք կ'առնէր, և
 իր պալատէն՝ յօժարութեամբ կ'ինջնար բնա-
 կելու անդարդ խորձի մը մէջ. բայց Յովսէ-
 փայ սիրտը թէպէտ անդգայ էր հպարտու-
 թեան և փառասիրութեան, այլ շատ զգայուն
 էր թագաւորի մը աղաչանքներուն և բովան-
 դակ Եգիպտոսի արտասուացը. ուստի դրտ-
 նուած վիճակին մէջ յանձն առաւ մնալու:
 Ելաւ իր ամուսնոյն հետ դարձաւ Մեմփիս.
 երկուքն ալ մասնաւոր ինամքով յանձնեցին
 Յակովբ ծերունին՝ Բենիամինի ինամոցը. և
 ինքն Յովսէփ ալ ստէպ կ'երթար իր հօրը գրկին
 մէջ՝ հասարակագ աշխատութիւններէն հանդ-
 չելու:

